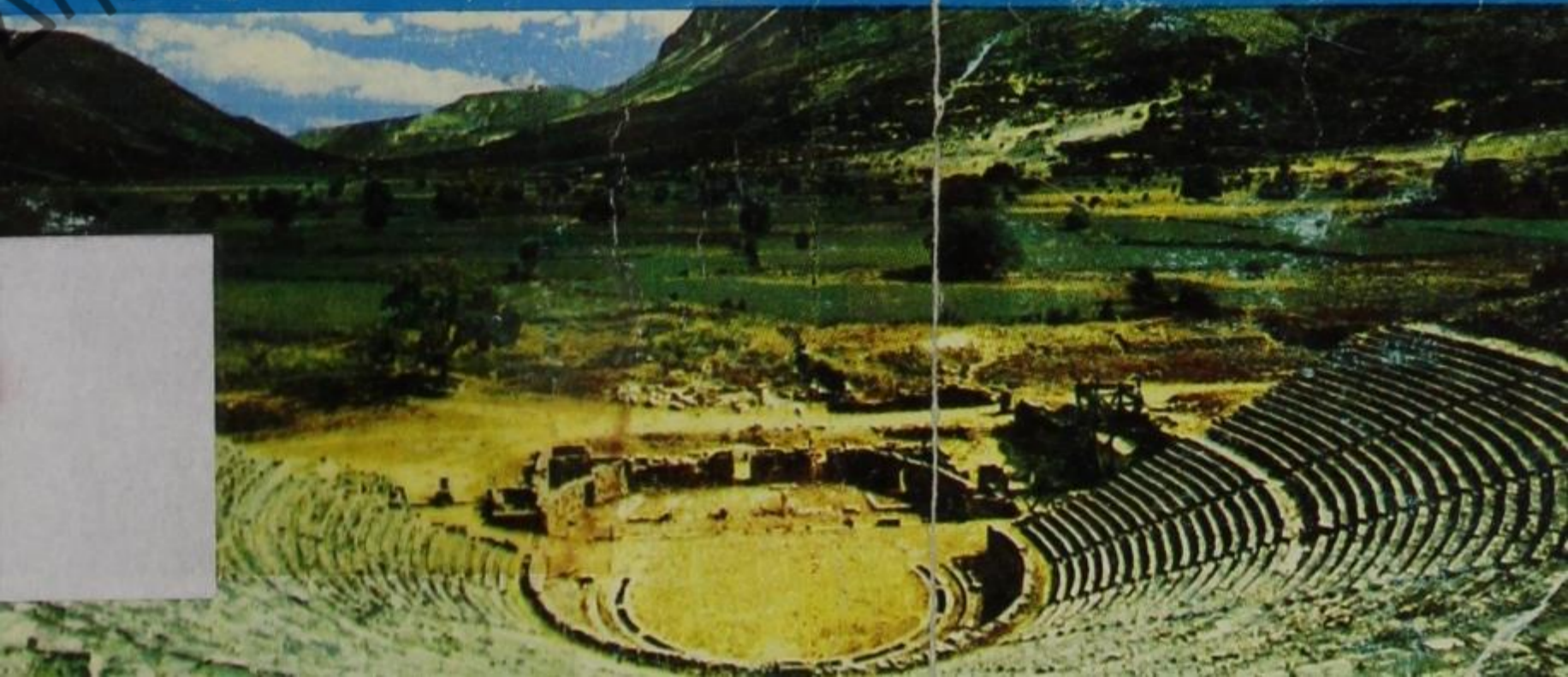

Τουριστικός
Οδηγός
Νομού
Ιωαννίνων

Ελληνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ
ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1972

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΝΟΜΑΡΧΗΣ: ΚΟΣΜΑΣ ΛΙΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ	
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΗΣ	
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ	Δ. 10844/1972
914953 ΤΟΥ	

Κωδ. εγγ. 7654

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

- Χαράλαμπος Σαρμάς: 'Επιθεωρητής τοπικής Αυτοδιοικήσεως
Χρῖστος Φίτσιος : Καθηγητής Φιλόλογος
'Αθανάσιος Ράπτης : Καθηγητής Θεολόγος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσης

Επιμελήτρια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΧΑΡΤΗΣ ΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΚΛ. 1:500.000

ΑΛΒΑΝΙΑ
(ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ —)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

- Υπόμνημα**
- Οδός 1ης τάξης
 - Οδός 2ης τάξης
 - Πρωτεύουσα Νομού
 - Πρωτεύουσα Περιφέρειας
 - Χωριά
 - Οδός ασφαλτοστρωμένη
 - Οδός αμαλτωμένη
 - Σιδηροδρομικός

N. ΠΡΕΒΕΖΗΣ

N. ΑΡΤΗΣ

Επιμελήτρια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πλέγμα ἱστορικῶν γεγονότων καὶ θρύλων ἀλυσσοειδῶς συνδεδεμένων. Ἀρμονικὴ συνύπαρξις ἱστορίας καὶ θρύλου εἰς μίαν διαδοχὴν μὲ χαρακτηριστικὴν συνέπειαν, χωρὶς κενά, χωρὶς χάσματα, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, πρὸ χιλιάδων ἐτῶν, μέχρι σήμερον.

Κύκλος σφυρηλατημένος εἰς τὸν ἄκμονα τῆς ἱστορίας χωρὶς ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τέλος. Δὲν ἐφθάρη οὔτε καὶ διεκόπη ἀπὸ τὸ ἀνοικτῆρμον καὶ ἀνηλεὲς κτύπημα τῶν ῥαιστήρων τοῦ χρόνου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ σύνθεσις τῆς εἰκόνας τοῦ τόπου αὐτοῦ, ἐντόνως ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸ σκληρὸν ὄρεινόν του σχῆμα. Πανύψηλοι κορυφαὶ καὶ μεταξύ των φαράγγια καὶ ὀπίσθεν αὐτῶν ἄλλαι κορυφαὶ καὶ ἄλλα φαράγγια, θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι δὲν ἔχουν τέλος.

Ἐπάνω εἰς αὐτὰς τὰς κορυφὰς, «ποῦ θαρρεῖς τὰ ἀστέρια φιλοῦνε», καὶ τὰ δυσπρόσιτα φαράγγια ἔχουν χαραχθῆ ἀπὸ τὰς γενεὰς τῶν Ἑλλήνων ἀναξαιλίτως εἰς τοὺς γρανιτώδεις βράχους των χρυσαὶ σελίδες τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μὲ συνοχὴν καὶ συνέχειαν καὶ μὲ μοναδικὸν σκοπὸν τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶ, εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἠκούσθη τὸ πρῶτον ἡ λέξις Ἕλλην καὶ ἐδῶ ἔζησαν, ἠνδρώθησαν καὶ ἔδρασαν μεγάλοι τοῦ Γένους διδάσκαλοι καὶ ἔθνεργεῖται, μεγάλοι ἀγωνισταὶ καὶ ἔθνικοὶ εὐεργεῖται.

Ὁ ξένος κατὰ τὴν περιήγησίν του θὰ αἰσθανθῆ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ρῖγος νὰ κυριεύῃ τὸ εἶναι του. Ἰστάμενος εἰς τὰ ἄνθηρα τῶν ποταμῶν θὰ δυσκολευθῆ νὰ συλλάβῃ τὸ πέρασμά των καθὼς προβάλλουν ἀπὸ ἀπρόσμενα φαράγγια. Θὰ εὔρεθῆ ἐνδεχομένως εἰς πανυψηλοὺς λυσικόμους κορυφὰς καὶ θὰ ἀντικρύσῃ εἰς τὸ πέρασμά του δοξασμένα καὶ ποτισμένα μὲ αἶμα ἑλληνικὸν πανύψηλα βουνά, τὰ ὁποῖα δὲν φοβοῦνται καὶ δὲν τρέμουν τὴν κύφωσιν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἀλλὰ ἐξέρχονται πλέον ὑπερήφανα.

Ναοί, μοναστήρια καὶ εἰκονοστάσια, εἰς σημεῖα τὰ ὅποια δὲν ἐλπίζει κανεὶς νὰ ἴδῃ, ἐμφανίζονται διὰ νὰ δημιουργήσουν φαντασιώσεις εἰς τὸν ἐπισκέπτην τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὅτι ἐδῶ πλησίον, καθὼς βαδίζει, εἶναι ἡ κατοικία ἁγίων ἢ καὶ ἀκόμη τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν σκέψιν αὐτὴν ὁ ξένος μας δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῇ, διότι δὲν ἀπομακρύνεται πολὺ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, τὴν ὁποίαν ἔζησε ὁ τόπος αὐτός. Τὸ πέρασμα τῶν νεομαρτύρων Ἁγίων ἀπὸ τὸν ἱερὸν αὐτὸν χῶρον εἶναι πραγματικότης καὶ συγκινεῖ.

Εἰς αὐτὸν τὸν ἱερὸν χῶρον μὲ τὴν μακραίωνα καὶ πλουσίαν ἱστορικὴν παράδοσιν καὶ τὰς φυσικὰς καλλογὰς, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ἀπλότης, ἡ ὁποία ἐνθουσιάζει, ἐπιχειροῦμεν τὴν ξενάγησιν ἐν ἐπιγνώσει ὅτι τὸ ἐγχείρημα εἶναι τρομερὰ δύσκολον.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τοῦτο ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸ δυνατόν διὰ τοῦ τουριστικοῦ ὁδηγοῦ τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων οἱ ἔχοντες τὴν εὐθύνην τῆς ἐκδόσεώς του εὐχονται, ὅπως εἰς τὸ μέλλον μία ἄλλη νεότερα ἐκδοσις, πλεον ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ἠπείρου, θὰ διευκολύνη πολὺ περισσότερο τὸν ἐπισκέπτην κατὰ τὴν περιήγησιν του νὰ ἀποθαυμάσῃ τὴν φύσιν καὶ νὰ ἀποταμιεύσῃ τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου αὐτοῦ.

ΓΕΟΦΥΣΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
 - - - - - Όριοι Κράτους
 - - - - - Όριοι Νομού
 ———— Άρδευτική όδοι
 ● Πρωτεύουσα Νομού
 ● Πρωτεύουσα Έπαρχιας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙ- ΡΟΥ, ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Θέσις - Όρια - Έκτασις

Τὸ μείζον τμήμα τῆς Ἠπείρου, ὁ Νομὸς Ἰωαννίνων, κείται, ὡς γνωστόν, εἰς τὸ Βορειοδυτικὸν τμήμα τῆς Χώρας.

Συνορεύει πρὸς Βορρᾶν καὶ Βορειοδυσμὰς μετὰ τῆς Β. οὐρίου Ἠπείρου διὰ τῶν συνόρων πρὸς Ἀλβανίαν (ὄροσειρὰ Γράμμου - Μερόπης καὶ Μουργκάνας). Πρὸς Νότον μετὰ τῶν Νομῶν Πρεβέζης καὶ Ἄρτης, πρὸς Ἀνατολὰς μετὰ τῶν Νομῶν Καστοριάς, Γρεβενῶν καὶ Τρικάλων, καὶ πρὸς Δυσμὰς μετὰ τὸ Νομὸν Θεσπρωτίας.

Ἡ ὅλη ἔκτασις τοῦ Νομοῦ ὑπολογίζεται εἰς 4990 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ἔναντι 132.562 τετραγ. χιλ. ὁλοκλήρου τῆς Χώρας καὶ 9203 τ.χ. τῆς συνολικῆς ἐκτάσεως τῆς Ἠπείρου.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους

1. Ἡ γεωφυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων εἶναι χαρακτηριστικῶς ὄρεινὴ. Πλὴν τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων (120 τ.χ.) καὶ τῶν λεκανοπεδίων τοῦ Ἄωου (25 τ.χ.) καὶ τοῦ ἄνω ῥοῦ Καλαμᾶ (50 τ.χ.) οὐδεμία ἔτε-
ρα ἀξία λόγου ἔκτασις ὑπάρχει ἐν τῷ Νομῷ. Ἡ ὑπολειπομένη ἔκτασις καλύπτεται ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ δυσπροσίτων ὄρεων, τὰ ὅποια δίδουν εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν τῆς Ἠπείρου αὐστηρῶς ὄρεινὸν χαρακτῆρα. Πρὸς Ἀνατολὰς ἐκτείνονται τὰ ὄρη τῆς Πίνδου: Γράμμος (2520), Σμόλικας (2636), Τύμφη ἢ Γκαμήλα (2297), Μιτσικέλι (1809), Λάκμος (2294), Τζουμέρκα (2592). Πρὸς Βορρᾶν κείνται τὰ ὄρη τοῦ Γράμμου καὶ τῆς Μερόπης (2209) καὶ πρὸς Δυσμὰς τὰ ὄρη Κασιδιάρης, Μουρ-
γκάνα (1806), ὄρη Σουλίου καὶ Τόμαρος ἢ Ὀλύτσικα (1937).

2. Ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἐκτάσεως τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων τῶν 4.990 τ.χ. :

Ἡ ζώνη τῶν πεδιάδων (ὑψομ. 500 - 580 μ) μόνις καλύπτει	3,3 %
Ἡ ζώνη τῶν ἡμιορεινῶν ἐκτάσεων καλύπτει	8,2 %
Ἡ ὄρεινὴ ζώνη (ὑψομ. ἄνω τῶν 800 μ.) καλύπτει	88,5 %

Κλίμα

Τὸ κλίμα γενικῶς χαρακτηρίζεται ὡς ἠπειρωτικὸν μεταβατικῆς μορφῆς, μεταξύ μεσογειακοῦ καὶ μεσευρωπαϊκοῦ, μὲ ἐτήσιον μέσον εὖρος θερμοκρασίας 14 βαθμῶν. Ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρὸς μὲ πτώσιν χιόνων, αἱ ὁποῖαι καλύπτουν τὰ ὄρεινὰ διαμερίσματα μέχρι τοῦ Ἀπριλίου, τὸ δὲ θέρος ξηρόν.

Ὁ μέσος ἐτήσιος ὄρος παγετοῦ εἶναι 21,2 εἰς Ἰωάννινα.

Τὸ ὕψος τῶν ἐτησίων βροχοπτώσεων κυμαίνεται ἀπὸ 1000 - 1700 χιλιοστά.

Διοικητικὴ διαίρεσις

Ὁ Νομὸς Ἰωαννίνων διαιρεῖται εἰς τέσσαρας Ἐπαρχίας.

1. Τὴν Ἐπαρχίαν Δωδώνης μὲ 233 Κοινότητας καὶ ἓνα Δῆμον, τὰ Ἰωάννινα, πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ.

2. Τὴν Ἐπαρχίαν Κονίτσης μὲ 39 Κοινότητας καὶ ἓνα Δῆμον, τὴν Κόνιτσαν, πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας καὶ ἔδραν τοῦ μέχρι πρότινος καταργηθέντος Ἐπαρχείου Κονίτσης.

3. Τὴν Ἐπαρχίαν Πωγωνίου μὲ 31 Κοινότητας καὶ ἓνα Δῆμον, τὸ Δελβινάκιον, πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας καὶ ἔδραν τοῦ μέχρι πρότινος καταργηθέντος Ἐπαρχείου Πωγωνίου καὶ

4. Τὴν Ἐπαρχίαν Μετσόβου μὲ ἓνα Δῆμον πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας, τὸ Μέτσοβον, καὶ 5 Κοινότητας.

Τὸ σύνολον τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Νομοῦ ἀνέρχεται εἰς 312 (4 Δῆμοι καὶ 308 Κοινότητες).

Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Νομοῦ ἐδρεύουν δύο ἱεραὶ Μητροπόλεις α) Ἰωαννίνων καὶ β) Δρυϊνουπόλεως - Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης.

Τὰ Ἰωάννινα, πρωτεύουσα τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου, ὀλοκλήρου τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων, εἶναι ἔδρα Διανομαρχιακῆς Διοικητικῆς Μονάδος, Νομαρχίας, Μεραρχίας, Ἱερᾶς Μητροπόλεως, Ἀνωτέρας Διοικήσεως Χωροφυλακῆς, Ἐπιθεωρήσεων Μέσης καὶ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, Ὑπηρεσιῶν Διανομαρχιακοῦ καὶ Νομαρχιακοῦ ἐπιπέδου, Ἐφετείου, Πρωτοδικείου καὶ πλείστων ἄλλων Ἀρχῶν.

Δημογραφικὰ στοιχεῖα βάσει στατιστικῶν δεδομένων

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1940 ὁ πληθυσμὸς τοῦ Νομοῦ ἀνῆρχετο εἰς 162.150 κατοίκους, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1951 ἀνῆρχετο εἰς 153.748 κατοίκους, τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1961 εἰς 155.326 καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1971 εἰς 126.050 κατοίκους. (Προσωρινὸν ἀποτέλεσμα).

Ἐκ τῶν στοιχείων τούτων προκύπτει ὅτι ὁ πληθυσμὸς τοῦ Νομοῦ μεταξύ τῶν ἐτῶν 1940 καὶ 1951 ἐμειώθη κατὰ 5 % περίπου, ἐνῶ μεταξύ τοῦ ἔτους 1951 καὶ 1961 ηὔξηθη κατὰ 1 %.

Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν 1971 εὐρέθη μὲ 39814 κατοίκους (προσωρινὸν ἀποτέλεσμα).

Ὁ ἐνεργὸς πληθυσμὸς τοῦ Νομοῦ ἀνέρχεται εἰς 85.000 ἢ εἰς ποσοστὸν 55 % τοῦ πραγματικοῦ πληθυσμοῦ, μὲ μικρὰν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν τῶν θηλέων ἔναντι τῶν ἀρρένων.

Κατὰ κλάδον οἰκονομικῆς δραστηριότητος κατανέμεται ὡς ἑξῆς : Εἰς τὸν πρωτογενῆ τομέα παραγωγῆς ἀπασχολοῦνται τὰ 74 % τοῦ πληθυσμοῦ, εἰς τὸν δευτερογενῆ τὰ 11 % καὶ εἰς τὸν τριτογενῆ τὰ 15 % τοῦ πληθυσμοῦ.

Πολιτιστικὸς τομεὺς

Εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἀναπτύσσεται ζωηρὰ πνευματικὴ κίνησις καὶ ἀξιόλογος καλλιτεχνικὴ δραστηριότης ἐκπροσωπούμενη ἀπὸ εὐδοκίμως λειτουργοῦντα καὶ δρῶντα πνευματικὰ Σωματεῖα καὶ Ἰδρύματα.

Πολὺ συχνὰ λαμβάνουν χώραν λίαν ἐνδιαφέρουσαι διαλέξεις ἐπὶ διαφόρων θεμάτων, παρ' ἐντοπίων καὶ ξένων ὁμιλητῶν, δίδονται παραστάσεις ὑπὸ σοβαρῶν θεάτρων καὶ ὀργανοῦνται ποικίλαι ἄλλαι καλλιτεχνικαὶ ἐκδηλώσεις καὶ ἐκθέσεις.

Ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐκπροσωπεῖται κυρίως ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα πνευματικὰ Σωματεῖα, ὡς ἡ Ἑταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ ἕτερα ἀξιόλογα ὄντως εἰς δρᾶσιν.

Ἡ ἐκδοσις καὶ κυκλοφορία τριῶν περιοδικῶν, πέντε ἡμερησίων ἐφημερίδων καὶ δύο ἐβδομαδιαίων συμβάλλουν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου.

Ἡ λειτουργία ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἐνόπλων Δυνάμεων καὶ ἡ λειτουργία Σταθμοῦ Τηλεοράσεως παρὰ τὸ ὄνομα Μανωλιάσσης συνδέουν τὴν Ἡπειρον μετὰ τοῦ Κέντρου καὶ συμβάλλουν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου.

Ἡ ἀποκατάστασις συγκοινωνιῶν μετὰ τῶν πλέον ἀπομακρυσμένων χωρίων, εἰς πάρα πολλὰς περιπτώσεις κειμένων εἰς τὰς παρυφὰς τῶν δυσπροσίτων ὁρέων τῆς Ἡπείρου, συντείνει λίαν θετικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑπαίθρου.

Τὰ ἐπιμορφωτικὰ κέντρα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν ἐπιστήμονες ἐπὶ παντὸς χρησίμου διὰ τοὺς κατοίκους θέματος, αἱ συγκεντρώσεις τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν γεωπόνων Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν, ὁ ἀποστελλόμενος εἰς τὰ χωρία κινητὸς κινηματογράφος, αἱ προοδευτικῶς δημιουργούμεναι εἰς τὰς Κοινότητας βιβλιοθήκαι καὶ αἱ Πανεπιστημιακαὶ καὶ ἡ λίαν ἀξιόλογος Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη ἐν Ἰωαννίνοις συντελοῦν μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου.

Ὡς ἐπιστέγασμα πάσης προσπαθείας εἰς τὸν τομέα τῆς πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὸν Νομὸν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ λειτουργία τῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων, Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καὶ τῆς Σχολῆς Νηπιοκόμων Νήσου Ἰωαννίνων. Ἐπίσης ἡ λειτουργία ἐν τῷ Νομῷ ἔνδεκα ἐξαταξίων Γυμνασίων δύο τριταξίων Γυμνασίων, δύο Ἰδιωτικῶν Γυμνασίων, ἑνὸς Νυκτερινοῦ Οἰκονομικοῦ 8/ξίου, τῆς κρατικῆς Τεχνικῆς Σχολῆς Ἐργοδηγῶν, δύο κρατικῶν Κατωτέρων Τεχν.κῶν Σχολῶν καὶ ἡ λειτουργία 314 Δημοτικῶν Σχολείων, 73 Νηπιαγωγείων καὶ 28 Ἐπιμορφωτικῶν Κέντρων.

Εἰς τὸν τόπον ὅπου ἤκμασαν αἱ λαμπραὶ Σχολαὶ τῶν Φιλανθρωπινῶν καὶ τῶν Μπαλάνων καὶ ἐδίδαξαν οἱ μεγάλοι τοῦ Γένους Διδασκαλοὶ καὶ ἀφυπνισταὶ τοῦ ἔθνους, οἱ Μπαλάνοι, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Γεννάδιος, ὁ Βάμβας, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλίδας, ὁ Σπυρίδων Λάμπρος καὶ τόσοι ἄλλοι ἐκπρόσωποι τοῦ Ἡπειρωτικοῦ διαφωτισμοῦ, ἡ ἱστορία τοῦ πνεύματος, συνεχίζεται.

Ὁ Ἡπειρώτης καὶ σήμερον καὶ πάντοτε μέσα εἰς αὐτὸ τὸ καθαρὸν καὶ ξάστερον, ὅπως ὁ καταγάλανος ἑλληνικὸς οὐρανός, ἑλληνικὸν πνεῦμα ἔχει ἐμπεδώσει στερεὰ τὸ ὅλον του ἀνθρώπινον εἶναι.

Ἐχει δοκιμασθῆ σκληρῶς κατὰ καιροὺς καὶ πάντοτε ἀγωνίζεται εἰς τὸν ἄγονον καὶ κακοτραχάλον τόπον του.

Ὁ ἀγὼν του ὑπῆρξε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τραχὺς, τίμιος καὶ ὑπερήφανος. Διετήρησε καὶ θὰ διατηρήσῃ ἔσαεὶ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὴν ἑλληνικὴν λεβεντιά εἰς ὅλην τῆς τὴν ἔκτασιν.

Τὸν ἐπισκέπτην τοῦ τόπου του ὁ Ἡπειρώτης, εἴτε κοντινὸν εἴτε μακρυνὸν ἀπὸ ξένους τόπους καὶ χῶρες, τὸν καλωσορίζει μὲ καλωσύνην, γνωρίζει ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοξενίας, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῶν ἀρχαιστάτων χρόνων ἔχει κληρονομήσει, τί ζητεῖ, τί θέλει ἓνας ξένος καὶ ὅ,τι εἶναι δυνατὸν καὶ αἱ δυνάμεις του τοῦ ἐπιτρέπουν τὸ προσφέρει χωρὶς δισταγμὸν, μὲ προθυμίαν.

Ὁ ἐπισκέπτης, ἐὰν τὸν ἰδῇ πρὸς στιγμὴν κατηφῆ, δὲν πρέπει νὰ δειλιάσῃ. Ἡ παροδικὴ σκυθρωπότης ὀφείλεται εἰς τὸ ἄγριον ὄρεινὸν σχῆμα τοῦ τόπου.

Ἐὰν ζητήσῃ αὐτό, τὸ ὁποῖον θέλει ἀπὸ τὸν Ἡπειρώτην, θὰ διευκολυνθῇ καὶ θὰ νοιώσῃ μαζί τὴν θερμὴν τῶν αἰσθημάτων τῶν κατοίκων τοῦ τόπου αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἐπεσκέφθη, τῆς ἱερᾶς γῆς τῆς Ἡπειρου.

Οἰκονομικὴ ἀνέλιξις τοῦ μείζονος Ἡπειρωτικοῦ χώρου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων

Ἐκ προοιμίου πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων ὅτι αἱ συνθήκαι οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Νομοῦ

Ἄρδευτικὸν ἔργον πεδίουσας Ἰωαννίνων

εἶναι ἰδιαιτέρως δυσμενεῖς καὶ αἱ πλουτοπαραγωγικαὶ αὐτοῦ πηγαὶ περιορισμέναι.

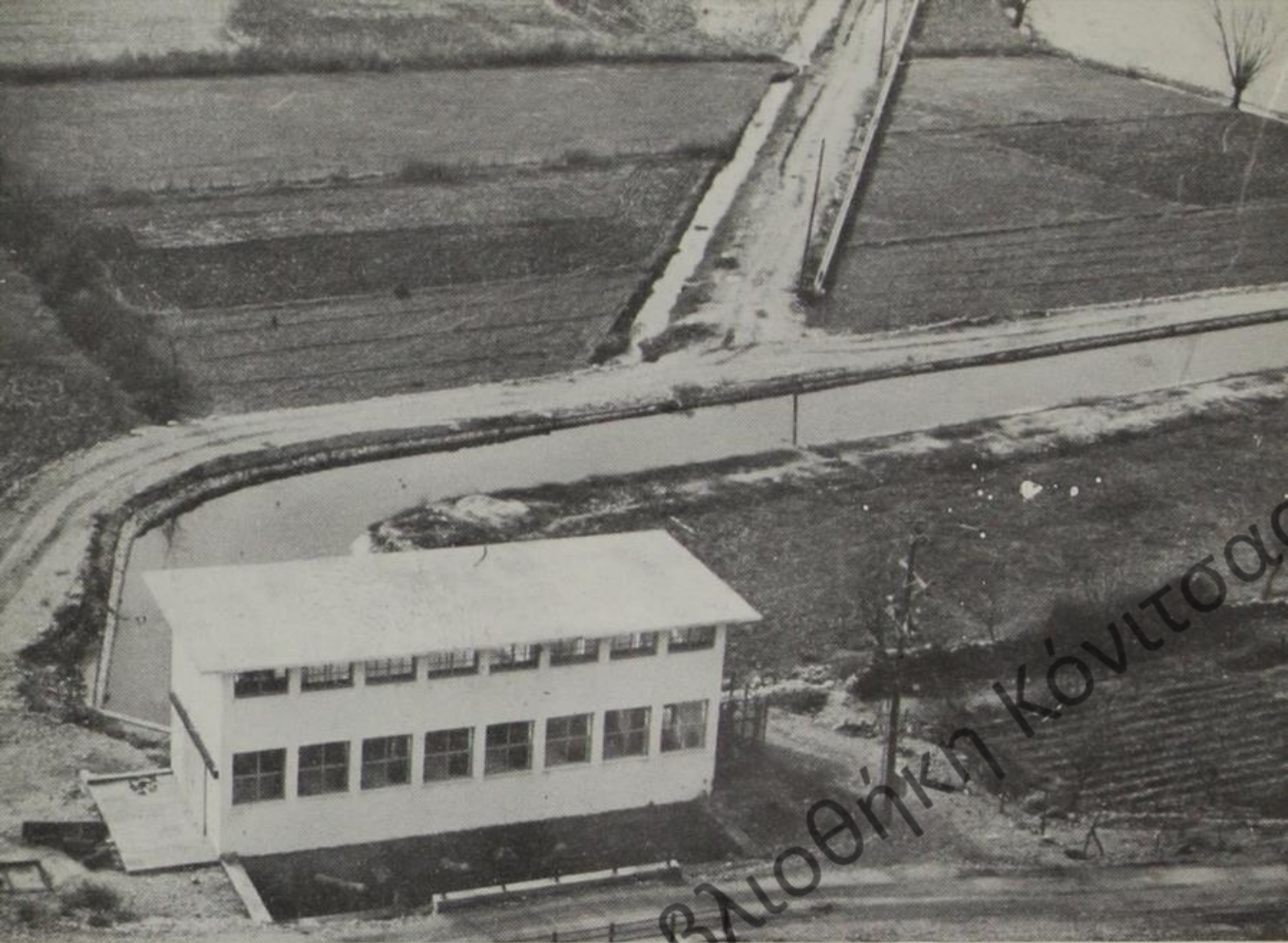
Ἡ περιφέρεια τοῦ Νομοῦ, λόγῳ κυρίως τῆς μορφολογίας τοῦ ἐδάφους, μέχρι τοῦ 1940 παρουσίαζε λίαν καθυστερημένην ἐξέλιξιν.

Οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διετήρουν τὴν πατροπαράδοτον μορφήν τῆς γεωργίας, τὸν τρόπον συντηρήσεως καὶ τὴν παλαιὰν καὶ γνώριμον ἡπειρωτικὴν μορφήν τῆς κτηνοτροφίας.

Κατὰ τὴν περίοδον 1940 - 1950, λόγῳ τῶν γνωστῶν γεγονότων τοῦ πολέμου, τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ συμμοριτοπολέμου, ὄχι μόνον δὲν προήχθη ἡ οἰκονομία τῆς ὑπαίθρου, ἀλλὰ καὶ τὸ μὲ μόχθους ὀλοκλήρων γενεῶν κτηθὲν ἰδιωτικὸν κεφάλαιον κατεστράφη κατὰ μέγα μέρος.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαν δεκαετίαν ἡ προσπάθεια τοῦ Κράτους ἐστράφη καὶ ἐνετοπίσθη κυρίως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἰδίᾳ τῶν κατοίκων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν συμμοριόπληκτοι.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως τῆς χώρας ἤρχισε νὰ καταβάλλεται σοβαρὰ προσπάθεια διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιο-

Ἄντλιοστάσιον ἰρροδύσεως πεδιάδος Ἰωαννίνων

χῆς τοῦ Νομοῦ καὶ διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν καὶ ἀκμετάλλευσιν τῶν δυνατοτήτων τοῦ περιβάλλοντος εἰς τοὺς τομεῖς τῆς γεωργίας, κτηνοτροφίας, δασοπονίας, τῆς βιοτεχνίας καὶ τουρισμοῦ.

Ἀψευδῆς μάρτυς τῆς καταβαλλομένης σήμερον προσπαθείας ἀναπτύξεως τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου περιφέρειας τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων εἶναι τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ κατὰ τὴν 4ετίαν 1963 - 1966 αἱ ἐκ πάσης πηγῆς διατεθεῖσαι πιστώσεις ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 566.107.272 δρχ., κατὰ τὴν 4ετίαν 1967 - 70 διετέθη ποσὸν διὰ προώθησιν τοῦ συντελουμένου ἀναπτυξιακοῦ ἔργου εἰς τὸν Νομὸν τριπλάσιον σχεδὸν, ἤτοι 1.399.742.385 δραχμῶν.

Ἀπόδειξις δὲ τοῦ ὅτι διὰ τῆς περαιτέρω ἀναπτυξιακῆς προσπαθείας εἶναι δυνατόν νὰ βελτιωθοῦν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ διαμερίσματος τούτου τῆς Ἠπείρου, πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ γεγονός ὅτι τὸ γεωργοκτηνοτροφικὸν εἰσόδημα ἀπὸ 1.969.461.396. δρχ. κατὰ τὴν 4ετίαν 1963 - 1966 ἀνῆλθεν εἰς 2.245.227.655 δρχ. κατὰ τὴν τετραετίαν 1967 - 1970 Τὸ δὲ ἀκαθάριστον εἰσόδημα ἐκ δασικῶν προϊόντων ἀπὸ 275 ἑκατομμύρια ἀνῆλθεν εἰς 358 ἑκατομμύρια κατὰ τὴν δευτέραν ὡς ἄνω τετραετίαν.

Εἰς τὸν γεωργικὸν τομέα ἡ ἀνοδος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς προσπάθειας ἀναδιαρθρώσεως τῶν καλλιεργειῶν καὶ τῆς διαθέσεως σοβαρῶν χρηματικῶν ποσῶν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν ἔδαφῶν καὶ ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν τούτων.

Διὰ τὴν κατασκευὴν ἔργων ἐγγείων βελτιώσεων εἰς τὰ λεκανοπέδια Ἰωαννίνων, Βελλᾶς - Παρακαλάμου καὶ διαφόρων μικρῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων διετεῖθη εἰς τὸν Νομὸν κατὰ τὰ ἔτη 1967 - 70 τὸ ποσὸν τῶν 306.036.000 δραχμῶν.

Τὸ δάσος εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων καλύπτει ποσοστὸν 27 % τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ, ἔναντι ποσοστοῦ 126 % τῆς γενικῆς καλύψεως τῆς Χώρας καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς βασικὰς πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς, αἱ ὁποῖαι αἰσθητῶς συμβάλλουν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς εἰσοδηματικῆς στάθμης τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

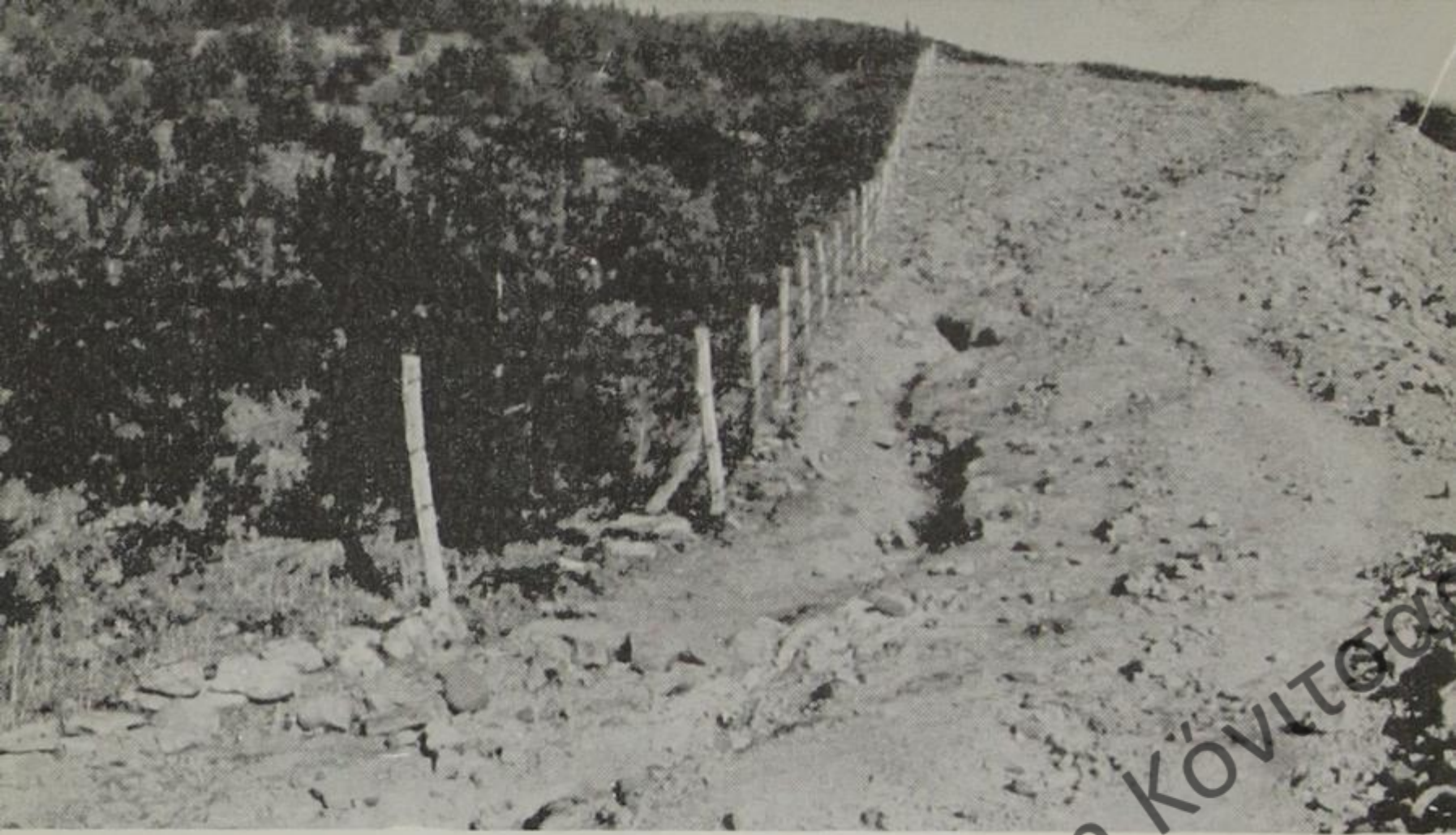
Καὶ εἰς τὸν τομέα τοῦτον σοβαρὰ ποσὰ διατίθενται ἐπιτυγχανομένης οὕτω τῆς ἀναδασώσεως εἰς εὐρείαν κλίμακα καὶ τῆς συστηματικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν δασῶν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν τοιαύτην προσπάθειαν ἐπιτυγχάνεται εἰς σοβαρὸν βαθμὸν ἡ ἀνάπτυξις εἰς τὸν Νομὸν τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας βιομηχανικῶν μονάδων ἐπεξεργασίας ξύλου, παρκετοβιομηχανίας καὶ ἐπιπλοποιίας. Ἡ ξυλογλυπτικὴ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ πολὺ παλαιὰ ἔχει τὰ παρουσιάσει θαυμάσια ἔργα τέχνης ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ σήμερον νὰ διατηρῆται εἰς τὰ αὐτὰ ἐπίπεδα ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος ἔργων.

Ὁ ἐπισκέπτης τῆς περιοχῆς θὰ κάμῃ τὴν διαπίστωσιν κατὰ τὴν περιήγησίν του.

Τοπίον ἀπὸ τὰ παραγωγικὰ δάση τοῦ Ζαγορίου

Ἄναδασωτική προσπάθεια

Ἄλλος δυναμικός κλάδος τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ κτηνοτροφία.

Ἡ περιοχή τοῦ Νομοῦ πτωχὴ εἰς καλλιεργησίμους γαίας εἶναι πλουσιωτάτη εἰς βοσκοτόπους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει καὶ ἐπιβάλλει τὴν μεγίστην δυνατὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας.

Ἐνδεικτικῶς σημειοῦται ὅτι ἡ παραγωγή κρέατος κατὰ τὸ ἔτος 1970 ἀνῆλθεν εἰς 9010 τόννους, ἡ δὲ παραγωγή γάλακτος εἰς 42.000 τόννους. Τὰ τυροκομικὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, ἰδίᾳ τοῦ πλήρως ἐκσυγχρονισμένου ἐργοστασίου γάλακτος «ΔΩΔΩΝΗ» καὶ τὰ τυροκομικὰ Μετσόβου, εἶναι γνωστὰ ὄχι μόνον εἰς τὴν περιοχὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικόν, ὅπου καταναλίσκονται.

Ἐπιπλέον τὴν παραγωγικὴν τῆς δυναμικότητα ἡ Α.Ε. Δωδώνη, ἐπεξεργάζεται ἐτησίως περίπου 9.500 τόννους γάλακτος (5.000 τόννους αἰγοπροβείου, 4.500 ἀγελαδινού). Ἐξ αὐτοῦ 2.200 τόννους ἐκ τοῦ ἀγελαδινού γάλακτος διαθέτει ὡς νωπὸν παστεριωμένον καὶ μὲ τὴν ὑπόλοιπον ποσότητα παράγει διάφορα εἶδη μαλακῶν καὶ σκληρῶν τυρῶν, ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ περίπου τῆς παραγωγῆς τῶν ἐξάγει εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ Καναδᾶν.

Μετά την προγραμματισθείσαν ήδη επέκτασιν τῆς βιομηχανίας ταύτης (ἐπένδυσις 85.000.000 περίπου δραχ.) προβλέπεται ἡ ἀπορρόφησις ὀλοκλήρου τοῦ γάλακτος τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου, ὡς καὶ ἡ περαιτέρω αὔξησις τῶν σημερινῶν ἐξαγωγῶν.

Εἰς τὸν ἐπισκέπτην τὴν περιοχῆς θὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ διαπιστώσῃ τὴν ποιότητα τῶν γαλακτοκομικῶν προϊόντων.

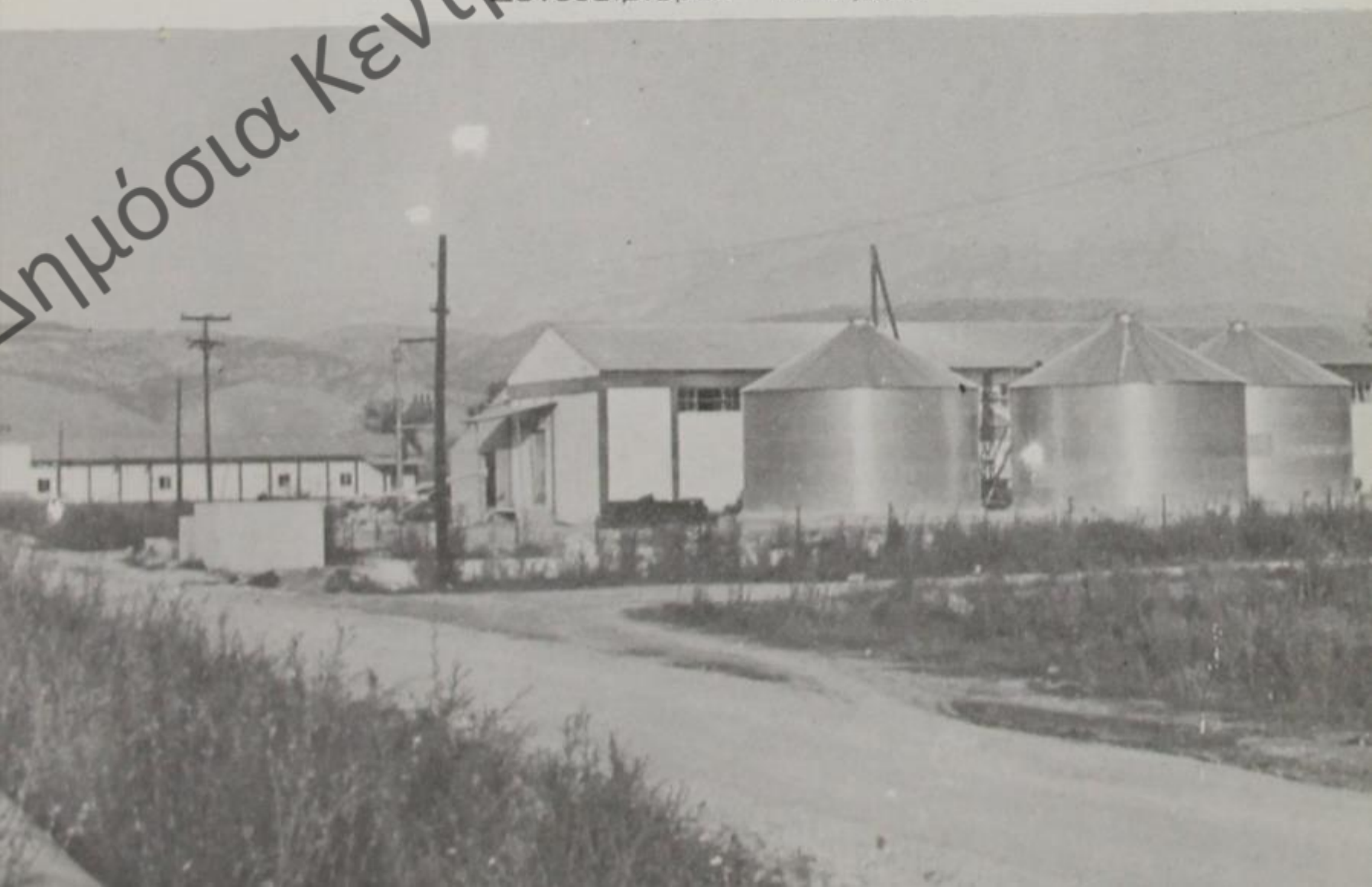
Ἡ πτηνοτροφία εἰς τὸν Νομὸν τὰ τελευταῖα χρόνια ἐσημείωσεν ἀλματώδη πρόοδον καὶ τοῦτο πρὸς ὄφελος τῆς οἰκονομίας τοῦ τόπου καὶ τῶν κατοίκων, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ὠφελεία τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ὁ ἐπισκέπτης κατὰ τὴν παραμονὴν του θὰ δοκιμάσῃ ἀσφαλῶς τὰ νόστιμα κοτόπουλα τῶν Ἰωαννίνων.

Ἡ παραγωγή πουλερικῶν ἀνῆλθεν τὸ ἔτος 1970 εἰς 3.574 τόννους, προβλέπεται δὲ βάσει ἐφαρμοζομένου προγράμματος περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς πτηνοτροφίας, ἐντὸς τοῦ ἔτους 1972 νὰ ἀγέλθῃ εἰς 5.000 τόννους.

Ὁ ἐξοπλισμὸς ἐκτροφῆς καὶ συσκευασίας πουλερικῶν εἶναι σύγχρονος, πληροὶ δὲ τοὺς ὅρους τεχνικῆς καὶ πολιτισμοῦ.

Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν καὶ κρατικὴν μέριμναν, εἶναι δὲ ἀπόδειξις ὅτι αἱ πλουτοπαραγωγικαὶ πηγαὶ καὶ δυνατότητες περαιτέρω ἀναπτύξεως τοῦ χώρου αὐτοῦ τῆς Ἠπείρου ἐπιτρέπουν τὴν συνέχισιν τῆς ἐντατικῆς προσπάθειας βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἠπειρώτου.

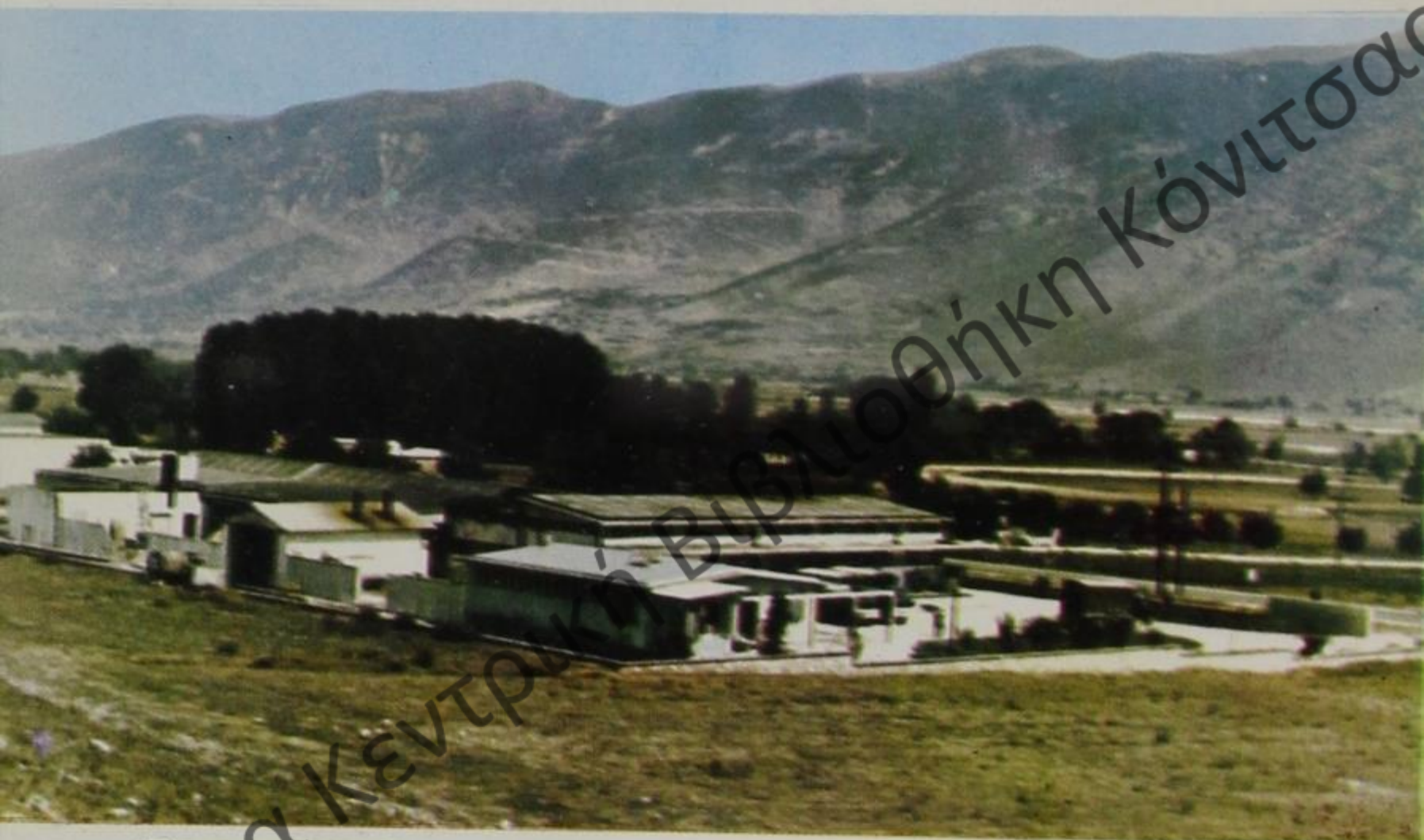
Γενικὴ ἐξωτερικὴ ἀπόψις ἐργαστασίου πτηνοτροφῶν Πτηνοτροφικοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἠπείρου.

Τοῦτο σήμερον συντελεῖται μὲ γοργὸν ρυθμὸν χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, ἔμπρακτον καὶ καταφανὲς εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς, καὶ εἰς τὴν δραστηριοποίησιν τῶν ἐπιφορτισμένων μὲ τὰ προβλήματα ἀναπτύξεως τοῦ τόπου κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ παραγόντων ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας.

Συγκοινωνίαι - Ὀδικὸν δίκτυον

Εἶναι ἓνα πρόβλημα, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἀπησχόλησε τὸν Ἠπειρώτην, ὑποχρεωμένον νὰ κινῆται εἰς τὰ ὄρεινὰ δυσπρόσιτα ἐδάφη τοῦ

Ἔργασασίον ἀγροτικῆς βιομηχανίας γάλακτος «ΔΩΔΩΝΗ» τοῦ τόπου του καὶ διὰ μέσου αὐτῶν νὰ ἐπικοινωνῆ μὲ ἄλλους τόπους. Καὶ τὸ πρόβλημα αὐτὸ τῶν συγκοινωνιῶν ἐντὸς τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου προωθεῖται μὲ γοργὸν ρυθμὸν καὶ συντόμως θὰ ἀντιμετωπισθῆ ὀριστικῶς.

Ἀνάγλυφον εἰκόνα καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτὸν τοῦ ἐκδηλουμένου ἐνδιαφέροντος τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως μᾶς παρέχει ἡ σύγκρισις τῶν διατεθεισῶν πιστώσεων κατὰ τὰς τετραετίας 1963 - 66 καὶ 1967 - 70.

Κατὰ τὴν πρώτην τετραετίαν διετέθησαν συνολικῶς πιστώσεις ὕψους 156.115.000 δρχ. κατὰ δὲ τὴν δευτέραν τετραετίαν διετέθη ποσὸν δι' ἔργα ὁδοποιίας 349.590.000 δραχμῶν.

Ἐντὸς μόνον τοῦ ἔτους 1970 δι' ἐθνικὴν ὁδοποιίαν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων διετέθησαν 80.871.000 δραχμῶν, δι' ἐπαρχιακὴν ὁδοποιίαν 17.830.000 δρχ. καὶ διὰ κοινοτικὴν ὁδοποιίαν 18.734.000 δραχμῶν.

Έλεγχος προϊόντων εργοστασίου «Δωδώνη» στα τελειστάτων μηχανημάτων

Κατά τὸ αὐτὸ ἔτος 1970 δι' ἔργα ὁδοποιίας ἐντὸς τῆς περιφέρειας τοῦ Νομοῦ ὑπὸ τῆς 1ης Μ.Ο.Μ.Α. Ἡπείρου διετέθη τὸ ποσὸν τῶν 90.440.000 δραχμῶν.

Τὸ συγκοινωνιακὸν πρόβλημα τῆς περιφέρειας τοῦ Νομοῦ μετὰ τοῦ κέντρου, ἀκατόρθωτον μέχρι πρὸ ἐτῶν εἰς τὸν ὄρεινὸν χῶρον τῆς Ἡπείρου, ἀντιμετωπίζεται σήμερον βαθμηδὸν καὶ μετ' οὐ πολὺ ὀριστικῶς χάρις εἰς τὴν καταβαλλομένην τιτάνιον ὄντως προσπάθειαν καὶ κατανόησιν τῆς κρατικῆς μηχανῆς.

Γαλακτοκομικὰ προϊόντα Ἡπείρου

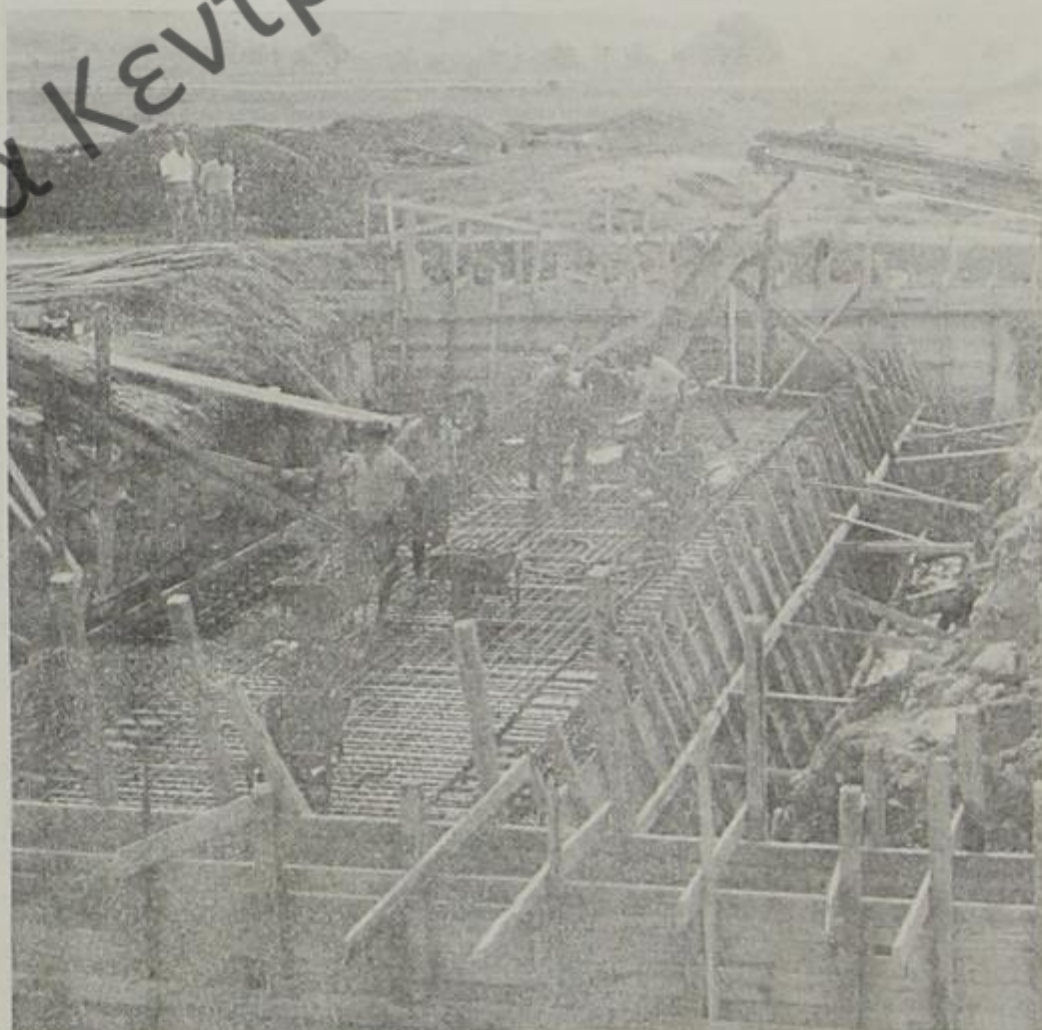

Ἄρκεϊ ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ τὸ σοβαρὸν ἐπίτευγμα τῆς μέχρι τοῦδε προσπάθειας ὅτι ἐκ τῶν 308 Κοινοτήτων τοῦ Νομοῦ τέσσαρες Κοινότητες δὲν ἐξυπηρετοῦνται πλήρως ὁδικῶς.

Παραλλήλως πρὸς τὴν καταβαλλομένην προσπάθειαν ἐπὶ ἐθνικῆς κλίμακος καταβάλλεται τοιαύτη ὅλον ἐν ἀύξανομένη δια τὴν βελτίωσιν τοῦ ἐπαρχιακοῦ ὁδικοῦ δικτύου, ἥτις καὶ ἐπιτυγχάνεται μὲ ταχὺν ρυθμὸν.

Οὕτω αἱ εἰς ἀρίστην κατάστασιν ὁδικαὶ προσπελάσεις πρὸς Ἰωάννινα καὶ ἀπὸ Ἰωννίνων πρὸς ἑτέρους κόμβους, ὡς αἱ ὁδοὶ Ἄρτης - Ἰωαννίνων, Ἰωαννίνων - Ἡγουμενίτσας, Ἰωαννίνων - Μετσόβου - Καλαμπάκας διὰ μέσου Κατάρρας, συντηροῦνται καὶ βελτιοῦνται συνεχῶς. Προλαμβάνοντες τὸν ἐπισκέπτην ἐξηγοῦμεθα ὅτι ἡ κίνησις ἀπὸ Ἰωαννίνων πρὸς Μέτσοβον καὶ Καλαμπάκαν εἶναι ἄνετος, διότι ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς εἶναι καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἀσφαλτοστρωμένη, τὸ δὲ τοπίον, ἀπὸ ὅπου διερχόμεθα, εἶναι ὠραιότατον ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς καλλονῆς καὶ τελείως ἄσχετον πρὸς τὸ ὄνομα «κατάρρα» τὸ ὁποῖον φέρει.

Ἢδη αἱ δημιουργούμεναι προσπελάσεις πρὸς Μακεδονίαν διὰ τῆς κατασκευαζομένης ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Νεαπόλεως - Κοζάνης - Θεσσαλονίκης μέσω Κονίτσας καὶ τῆς γνωστῆς κατασκευαζομένης Ἐγνατίας ὁδοῦ, ἥτις θὰ συνδέσῃ τὰ τουρκικὰ σύνορα μὲ τὴν Ἡγουμενίτσαν καὶ θὰ διέλθῃ ἐκ τῆς περιοχῆς Μετσόβου καὶ πλησίον τῶν Ἰωαννίνων, θὰ τερματίσῃν οὐστικῶς τὸν μῦθον τῆς ἀποκεκομμένης ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ κορμοῦ τῆς Ἑλλάδος Ἠπείρου. Ὁ Ἠπειρώτης χωρὶς δυσκολίαν πλέον θὰ διαβῇ τὸν ὄρεινὸν ὄγκον τῆς ὄροσει-

Γέφυρα Σπηλιωτοπούλου-Εθνική οδός Ιωαννίνων - Κονίτσης - Νεαπόλεως Κοζάνης

ρās τής Πίνδου καί θά ἐπικοινωνήσῃ εὐκόλως μέ τήν Θεσσαλίαν καί Μακεδονίαν. Τό ἴδιον θά συμβῆ καί μέ τοὺς ἄλλους, τοὺς ὁποίους γνωρίζει νά ὑποδέχεται εἰς τόν τόπον του.

Ἡ ἀμαξιτή οἰκία πρὸς Κονίτσαν διπλασιάζεται ὥστε νά καταστῆ σύντομος καί ἄνετος ἡ κίνησις πρὸς Νεάπολιν.

Ἡ διάνοιξις τῆς προσπελάσεως αὐτῆς ἔχει ἐπιτευχθῆ, ἡ ἐπικοινωνία διεξάγεται, πλὴν ἀπὸ Κονίτσης μέχρι Πενταλόφου - Κοζάνης δὲν ἔχει ὀριστικῶς διαμορφωθῆ καί ἐπιστρωθῆ δι' ἀσφαλτικοῦ τάπητος.

Ἡ ἀμαξιτή οἰκία πρὸς Δελβινάκιον ἔχει καλυφθῆ δι' ἀσφαλτικοῦ τάπητος, συνεχίζει δὲ πρὸς Γέφυραν Κακκαβιάς ἀριστερὰ πρὸς τὰ ἀλβανικὰ σύνορα.

Διάνοιξις οἰκίας εἰς Τζουμέρκα

Τὸ μέγεθος τῆς προσπαθείας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὸν τομέα τῆς διανοίξεως καὶ ἀποκαταστάσεως ὀδικοῦ πλήρους δικτύου εἰς τὸν Ἑπειρωτικὸν χῶρον, θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ ἐκτιμήσῃ ὁ ἐπισκέπτης, ἐὰν κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχε καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἐπισκεφθῇ τὴν Ἑπειρον καὶ μάλιστα τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων.

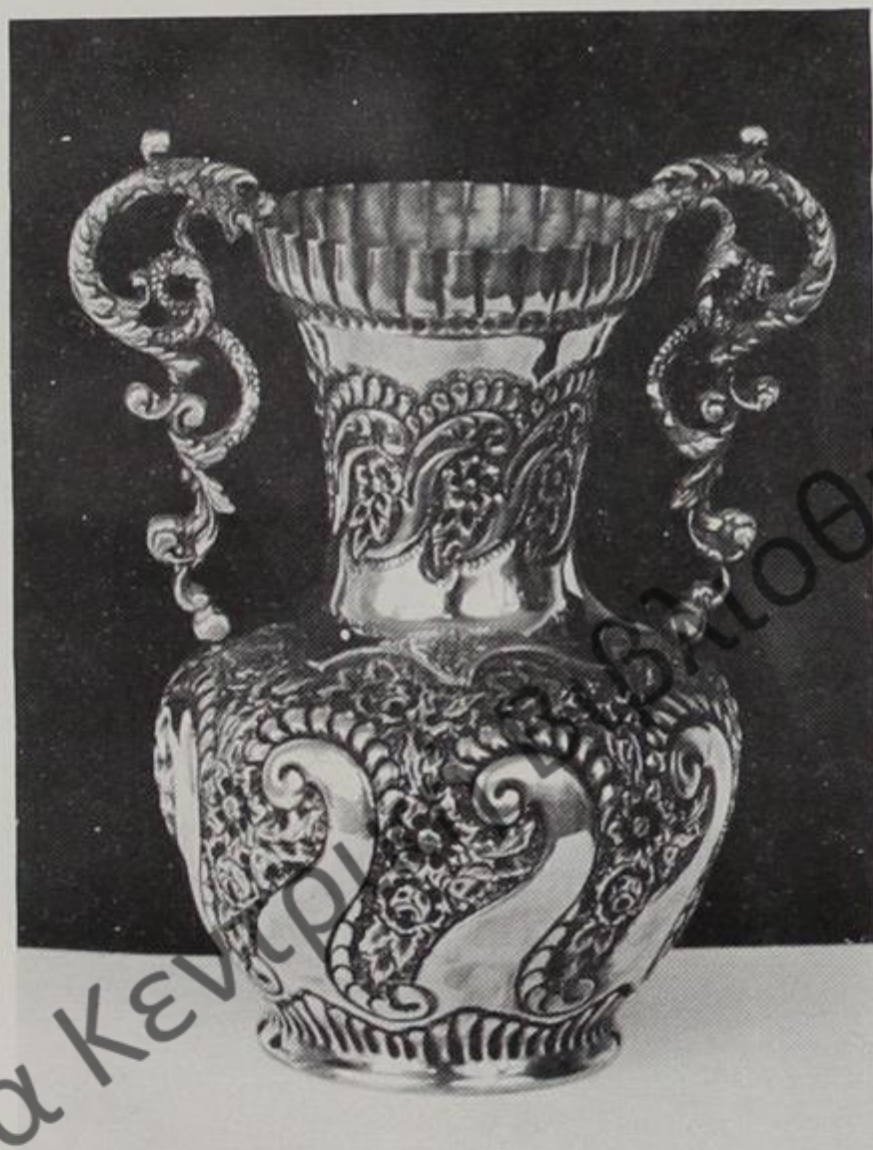
Πιστεύομεν πλέον ὅτι εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν θὰ κινηθῇ ὅπωςδήποτε μὲ ἄνεσιν ἀπὸ ἀπόψεως συγκοινωνίας, ὅπου δὲ συναντήσῃ δυσκολίας, νὰ εἶναι τελικῶς βέβαιος, ὅτι θὰ ἀποζημιωθῇ ἀπὸ τὸ θέαμα καὶ τὴν φυσικὴ ὁμορφιά τοῦ Ἑπειρωτικοῦ μας χώρου.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τομείς Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας - Χειροτεχνίας

Ὁ ἐπισκέπτης τῆς περιφέρειας τῶν Ἰωαννίνων θὰ πρέπει νὰ ἔχη ἀκούσει ἢ καὶ γνωρίσει τὰ περίφημα ἔργα λαϊκῆς τέχνης τῆς γιαννιώτικης βιοτεχνίας.-

Ἴσως δὲν θὰ ἔχη ἀκούσει ὅτι ἡ περιοχή διαθέτει οἰκοδομήσιμα μάρμαρα, περίφημα καὶ εἰς χρῶμα καὶ ἀντοχὴν γιαννιώτικα μάρμαρα.-

Λαϊκὴ τέχνη Ἰωαννίνων

Ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου τῆς ἐργασίας μαρμάρων. Ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομίας ἡ σοβαρὰ αὐτὴ πλουτοπαραγωγικὴ πηγὴ ὠφελεῖ καὶ προβάλλει μὲ τὸν ἰδικὸν τῆς τρόπον τὸν τόπον.

Ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ ἔργα τῆς ἡπειρωτικῆς λαϊκῆς τέχνης, τὰ ὅποια ἐνδιαφέρουν τὸν περαστικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν κάπως πλέον μόνιμον ἐπισκέπτην.-

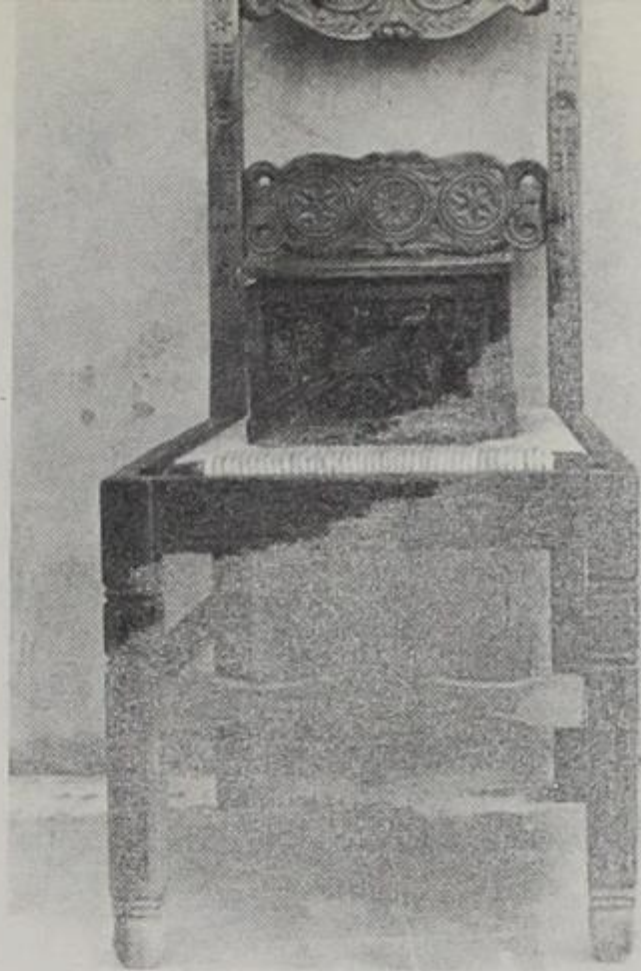
Ὁ Νομὸς Ἰωαννίνων ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἀνθοῦσαν καὶ λίαν ἀξιόλογον βιοτεχνίαν, τὴν φερώνυμον γιαννιώτικην λαϊκὴν τέχνην, γνωστὴν ὄχι μόνον πέραν τῶν ὁρίων τοῦ Νομοῦ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἑλλαδικὸν χῶρον, ἀλλὰ καὶ πέραν τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος.-

Λαϊκή τέχνη Ἰωαννίνων

Κυριώτερα εἶδη λαϊκῆς τέχνης, τὰ ὅποια ὁ ἐπισκέπτης θὰ συναντήσῃ κατὰ τὴν περιήγησίν του εἰς διάφορα καταστήματα ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἐκτὸς, εἶναι τὰ ἀργυρᾶ, ἀντικείμενα καὶ σκεύη ἐν γένει ἀργυροχρυσοχοΐας, ὀνομαστά καὶ περιζήτητα λόγῳ τῆς καλαισθητικῆς ἐμφανίσεως των καὶ τῆς ποικιλίας τῶν σχεδίων.

Εἰς τὸν Νομὸν ὑπάρχουν περὶ τὰ 40 ἐργαστήρια χρυσοχοΐας, ὡς καὶ τοιαῦτα ξυλογλυπτικῆς, σοβαρὸν δὲ μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν ὑφαντουργίαν.

Οί ασχολούμενοι με την βιοτεχνίαν υπολογίζονται εις 5.000 περίπου άτομα και τὸ συνολικὸν ἀκαθάριστον αὐτῶν εἰσόδημα υπολογίζεται πλέον τῶν 100.000.000 δραχμῶν.-

Διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν παραγομένων εἰδῶν λαϊκῆς τέχνης ἰδρύθη ἀπὸ βετίας ἐν Ἰωαννίνοις Χειροτεχνικὸν Κέντρον καὶ λειτουργεῖ Σχολὴ χειροτεχνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκπαιδεύονται μαθηταὶ ἐπιλεγόμενοι μεταξὺ τῶν ἀγροτοπαίδων.

Ἔργα ξυλογλυπτικῆς

Ἔργον ξυλογιστικῆς

Ἰὺπό τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἐξ ἄλλου καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Χειροτεχνικοῦ Κέντρου καὶ τοῦ Ε.Ο.Ε.Χ. ἰδρύθη καὶ λειτουργεῖ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων ἀρτίως ἐξοπλισμένον ἐργαστήριον εἰδῶν λαϊκῆς τέχνης.-

Ἐπίσης εἰς Ἰωάννινα λειτουργεῖ καὶ Σχολὴ Μαθητείας τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας, 4ετοῦς φοιτήσεως, δυναμικότητος 50 τεχνιτῶν ἀσημουργίας καὶ χρυσοχοΐας, ἐργαζομένων εἰς τὰς διαφόρους βιοτεχνίας τῶν Ἰωαννίνων, πρὸς τὸν σκοπὸν βελτιώσεως τοῦ τεχνικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀσχολουμένων μετὴν ἀσημουργίαν καὶ περαιτέρω ἀποδοτικὴν εἰδίκευσιν τούτων.-

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλοι κλάδοι καὶ μερικώτεροι προσπάθειαι καταβαλλόμεναι ἐντὸς τῶν δυνατοτήτων ἀναπτύξεως τοῦ ὄρειοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου συνθέτουν τὴν πλήρη εἰκόνα τῆς οἰκονομίας τοῦ τόπου αὐτοῦ.-

Ἔργα ξυλογλυπτικῆς

Ἐποφεύγομεν νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς λεπτομερείας φοβούμενοι ὅτι θὰ κουράσωμεν τὸν ἐπισκέπτην μας.-

Καιρὸς εἶναι νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἱστορίαν τοῦ τόπου αὐτοῦ, τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ χώρου τῆς Ἡπείρου, τοῦ πολὺ γνωστοῦ ὄχι μόνον εἰς τὸν Ἑλληνα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους λαοὺς μὲ τὰς θυσίας καὶ τὰς πράξεις, ἔθνικὰς καὶ ἀνθρωπισμοῦ, τῶν τέκνων του.-

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Τὸ ὄνομα Ἴηπειρος (δωρικά ἼΑπειρος καὶ ἼΑπειρῶται) πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ σημερινοῦ τμήματος τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρεται ἤδη ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου (Ὀδυσ. γ' 83 καὶ 90 - 91).

Οἱ ἀρχαῖοι ἐθνολογικῶς ὠνόμαζον Ἴηπειρον, οἷαν ἐννοοῦμεν περίπου καὶ σήμερον, λόγῳ τοῦ φυσικοῦ διαχωρισμοῦ ἀπὸ τῆς ὑπολοίπου (νησιωτικῆς) Ἑλλάδος. Οἱ αὐτοὶ ἄλλως τε ἐδαφικοὶ λόγοι συνετέλεσαν ὥστε οἱ Ἴηπειρῶται κατὰ τὸ μέγιστον τμήμα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας νὰ μείνουν ἀποκεκλεισμένοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ὁ Πίνδαρος ἀναφέρει ὅτι οἱ τότε Ἴηπειρῶται ἦσαν ἀξιόλογοι ὡς βοσκοὶ, «βουβόται», κατόκουν δὲ διεσπαρμένοι εἰς κώμας.

Κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Θεόπομπον (4 π.Χ. αἰών) κατόκουν εἰς τὴν Ἴηπειρον 14 ἑλληνικὰ φύλα, ἐκτὸς τῶν Γραικῶν καὶ Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Στράβων ἀναφέρει 11, ἦτοι Χάονας, Θεσπρωτοὺς, Κασσωπαίους, Ἀμφιλόχους, Μολοσσούς, Ἀθαμᾶνας, Αἰθίκας, Τυμφαίους, Ὀρέστας, Παρωραίους καὶ Ἀτιντᾶνας. Τρία κυρίως ἐκ τούτων ἦσαν τὰ ἰσχυρότερα: Οἱ Θεσπρωτοὶ παλαιότερον, οἱ Χάονες (6 - 5 αἰῶνα) καὶ οἱ Μολοσσοί, ὡς δεικνύουν καὶ οἱ ἀρχαιότατοι μῦθοι περὶ αὐτῶν, ὅπως: Ὁ ἐντοπισμὸς τοῦ ἼΑδου ὑπὸ τῶν Θεσπρωτῶν παρὰ τοὺς ποταμοὺς Ἀχέροντα καὶ Κωκυτὸν, πλησίον τῆς πόλεως Ἐφύρας, ἐνθα προῦπήρχεν νεκυομαντεῖον (Ἡρόδοτος Δ, 92). Ἡ μετάβασις τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς τὸν Φεΐδωνα, βασιλέα τῆς Σπάρτης, καίτοι οἱ Ἴηπειρῶται δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία ὑφάνσεως πολλῶν μύθων ὑπὸ τῶν Ἴηπειρωτῶν. Ἐπίσης πλεῖστοι μῦθοι πλέκονται περὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν.

Τέλος, γενικωτέρας σημασίας εἶναι τὰ ἱστορούμενα περὶ τοῦ Δωδωναίου Διός, τοῦ Πελασγικοῦ κατὰ τὸν Ὀμηρον, τοῦ ὁποῖου ἡ λατρεία ὑπῆρξε παναρχαία, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πιστοποιεῖ ὅτι ἡ Ἴηπειρος ἦτο ἀρχικῶς ἑλληνικὴ καὶ ὅτι ἐντεῦθεν οἱ Ἑλληνες διεσπάρησαν πρὸς Νότον.

Ἡ διάλεκτος τῶν ἀρχαίων τούτων ἑλληνικῶν φύλων ἦτο δωρικὴ μὲ κοινὰ στοιχεῖα πρὸς τὴν ἡλειακὴν, ὡς ἐξάγεται ἰδίως ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Δωδώνης.

Περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τῆς Ἴηπείρου ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Οὕτω μόνον κατὰ τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν (1500 - 1100 π.Χ.) φαίνεται ὅτι ἡ χώρα ἀπετέλει μέρος τῆς πεπολιτισμένης Ἑλλάδος, ὅτε ἡ δωρικὴ ἄμπωτις ἐπεξετάθη ἀπὸ τῆς Ἴηπείρου καὶ Αἰτωλίας μέχρι τῆς νοτίου Ἑλλάδος.

Περὶ τὸ 800 ἀρχίζει ἡ πραγματικὴ ἱστορία τῆς Ἴηπείρου διὰ τῆς ἰδρύσεως εἰς αὐτὴν ἀποικιῶν ὑπὸ τῶν Κορινθίων, ὅπως ἡ Ἀμπρακία.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς οἱ Ἠπειρῶται ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς ὡς Ἑλληνας, ἀπὸ δὲ τοῦ 4 π.Χ. αἰῶνος μετεῖχον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Ἐθεωρεῖτο ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ Ἠπειρος ὡς ἡ κοιτίς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ἡ ἀρχαιοτάτη Ἑλλάς ἔκειτο περὶ τὴν Δωδώνην: «...ᾧκουν γὰρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοὶ νῦν δὲ Ἑλληνες».

Ἐν ἀρχῇ οἱ Ἠπειρῶται ἐκυβερνῶντο μοναρχικῶς, ἀντικατέστησαν ὅμως βραδύτερον τὸ βασιλικὸν πολίτευμα διὰ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ. Ἐν τούτοις ἡ ἐπικράτησις τῶν Μολοσσῶν ἐπέβαλε τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα.

Οἱ Μολοσσοὶ ὑπὸ τὸν βασιλέα των Θαρύπαν (418 - 390) διηκούλυναν καὶ ἐπετάχυναν τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς Ἠπείρου. Ἐπὶ βασιλέως Ἀλκέτα (390 - 370) οἱ Μολοσσοὶ ἐπεξετάθησαν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ Ἠπειρος ὠνομάσθη Μολοσσία.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Β΄ συζευχθεὶς τὴν Ὀλυμπιάδα, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Νεοπτολέμου, ἐξεθρόνισε τὸ 343 τὸν βασιλέα τῶν Μολοσσῶν Ἀρύββαν καὶ ἐγκατέστησεν ὡς βασιλέα τὸν γυναικάδελφόν του Ἀλεξάνδρον, ὅποτε προσήρτησε τὴν Ἠπειρον εἰς τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον.

Ἡ ἐξάρτησις τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον συνεχίσθη καὶ ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Μάλιστα ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ἠσκησε βασιλικὴν ἐξουσίαν κατ' ἐπανάληψιν ἡ Ὀλυμπιάς τῇ ἐγκρίσει τοῦ υἱοῦ τῆς Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡ μακεδονικὴ ἐπικυριαρχία ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ἔληξε μὲ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἠπείρου τοῦ βασιλέως αὐτῆς Πύρρου. Ὁ Πύρρος ἀνέδειξε τὴν Ἠπειρον μέγα κράτος, συλλαβὼν τὴν ἰδέαν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς Δυσμᾶς, ὡς ὁ Μ. Ἀλέξανδρος πρὸς Ἀνατολᾶς. Πρὸς τοῦτο τὸ 287 π.Χ. ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Ἰταλίας, προσκλήσει τῶν Ταραντίνων, ἔνθα πολλάκις μὲν ἐνίκησε τοὺς Ῥωμαίους, δὲν ἐξεμεταλλεύθη ὅμως τὰς ἐπιτυχίας του. Μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἐνίκησε μὲν τοὺς Καρχηδόνιους, πλὴν ὅμως ὑποστὰς σημαντικὰς ζημίας κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπανῆλθε διὰ τῆς Σικελίας εἰς τὴν Ἠπειρον. Ἀναδιοργανωθείς ἐξεστράτευσεν εἰς Μακεδονίαν, ὑπέταξε ταύτην τὸ 274 καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκινήθη πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ἀποτυχῶν ὅμως εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σπάρτης ἐφονεύθη τυχαίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἄργους.

Ἐπὶ Πύρρου ἡ Ἠπειρος, ὡς κράτος, ἔλαβεν ἰθύνουσαν θέσιν καὶ ἐπαιξε σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὰ πράγματα τοῦ τότε ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ σημαντικὴ θέσις τοῦ ἠπειρωτικοῦ βασιλείου διετερήθη καὶ ἐπὶ βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Πύρρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Β΄.

Μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον Β', λόγω ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν προστριβῶν, ὁ λαὸς ἐξηγέρθη κατὰ τῆς βασιλείας καὶ ἤλλαξε τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος. Τὸ πολίτευμα τοῦτο ἀναφέρεται ὡς «τὸ κοινὸν τῶν Ἡπειρωτῶν τῶν περὶ Φοινίκην», εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Χαόνων, καταπεσχυσης πλέον τῆς προεξαρχούσης δυνάμεως τῶν Μολοσσῶν. Τὴν διοίκησιν ἀνέλαβον τρεῖς στρατηγοί, εἰς ἕξ ἐκάστης φυλῆς: Μολοσσῶν, Χαόνων καὶ Θεσπρωτῶν.

Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Ρώμης πρὸς τὴν Μακεδονίαν οἱ Ἡπειρῶται ἐτάχθησαν, ὡς ἦτο φυσικόν, μὲ τὸ μέρος τῶν Μακεδόνων. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἐν Πύδνῃ μάχην, ὅτε κατελύθη ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου τὸ 168 π.Χ. τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας, ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὸν ὡς ἄνω στρατηγὸν νὰ καθυποτάξῃ καὶ λεηλατήσῃ τὴν Ἡπειρον. Οὕτω 70 ἠπειρωτικαὶ πόλεις κατεστράφησαν καὶ 150.000 Ἡπειρωτῶν ἐξηνδραποδίσθησαν. Οἱ Ρωμαῖοι ἐξεδικήθησαν διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Πύρρου. Ἡ Ἡπειρος δὲν ἀνέλαβε ποτὲ πλέον ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν. Ὁ Στράβων ἀναφέρει: «ἐστρατοπεδεύουσιν αὐτοῖς Ρωμαῖοι τοῖς οἴκοις, κατασταθέντες ὑπ' αὐτῶν (τῶν Ἡπειρωτῶν) δυνάσται». Κατέστη τελικῶς ἐπαρχία τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Πόλεις παλαιαὶ τῆς Ἡπείρου ἐπέζων ἀκόμη κατὰ τὸν 2 αἰῶνα, ὡς ἡ Δωδώνη, ἡ Χαονία, ἡ Χίμαιρα ἢ Χιμάρα, ἡ Κεστρία, καλουμένη καὶ Ἴλιον ἢ Τροία, ἡ Φωτικὴ, ἡ Πασσαρῶν καὶ ἄλλαι, χωρὶς ὅμως νὰ παρουσιάξουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

Ἡ Ἡπειρος ἀπετέλεσε κατὰ τὴν πρώιμον βυζαντινὴν περίοδον δύο «ἐπαρχίας», ὡς παλαιὰ καὶ νέα Ἡπειρος. Ὁχυρώθησαν ἀρκεταὶ πόλεις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος. Ἀργότερον ἀπετέλεσεν δύο «θέματα». Ὁ διαίρεσις αὐτῆ τῆς Ἡπείρου διετηρήθη μέχρι τῆς Φραγκοκρατίας.

Ἀξιοσημείωτον τυγχάνει δι' ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου τὸ γεγονός ὅτι καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν διαίρεσιν εἰς ἐπαρχίας καὶ κατὰ τὴν μεταγενεστέραν εἰς θέματα Ἡπειρος ἐθεωρεῖτο ὁλόκληρον τὸ τμῆμα πρὸς Βορρᾶν τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Δρίλωνος ποταμοῦ, νοτίως τῆς Σκόδρας. Ἐθεωρεῖτο δηλ. ὡς χώρα ἑλληνικὴ ὄχι μόνον ἡ σημερινὴ Ἡπειρος ἀλλὰ καὶ σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ σημερινὴ Ἀλβανία.

Κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν τῆς περιόδου ἡ Ἡπειρος κατέστη θέατρον πολέμων πρὸς ποικιλωνύμους βαρβάρους. Γότθοι ὑπὸ τὸν Ἀλάριχον, Βάνδαλοι ὑπὸ τὸν Γεϊζέριχον, Ὀστρογότθοι ὑπὸ τὸν Θεοδώριχον, Ἀβαροὶ, Σλάβοι καὶ Βούλγαροι ἐπέφερον σημαντικὰς καταστροφὰς εἰς τὸν ἠπειρωτικὸν χῶρον. Τέλος ἡ Ἡπειρος ὑπέστη πρώτη τὰς καταστροφὰς τῶν ἐπιδραμόντων Νορμανδῶν ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γυισκάρδον (11 μ.Χ. αἰὼν) κατὰ τοῦ Δυρραχίου. Ὁ Βοημοῦνδος συνεπλήρωσε τὴν προσωρινὴν κατάκτησιν μεγάλου τμήματος τῆς Ἡπείρου ἔχων ὡς ὀρμητήριον τὰ Ἰωάννινα. Αἱ νορμανδικαὶ

ἐπιδρομαὶ ἐπανελήφθησαν καὶ κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα παρὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἐναντίον των.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κων/λεως εἰς τοὺς Φράγκους (1204) ὁ στρατηγὸς Μιχαὴλ Ἄγγελος, συγγενὴς τῶν αὐτοκρατόρων Ἰσαακίου καὶ Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ, ἰδρυσε τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου μέχρι τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς Πίνδου μὲ πρωτεύουσαν κατ' ἀρχὰς τὴν Ἄρταν καὶ ἔπειτα τὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ φρούρια τὸ σημερινὸν Βεράτιον, Ἰωάννινα καὶ Βόνιτσαν.

Ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ Θεόδωρος (1216) ἀνεβίβασε τὸ Δεσποτᾶτον εἰς μεγάλην δύναμιν ἐπεκτείνας τὰ ὅρια τούτου εἰς Μακεδονίαν καὶ Δ. Θράκην, ἀνακηρύξας ἑαυτὸν «βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα Ρωμαίων», δηλ. Ἑλλήνων, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην.

Μετὰ συνεχεῖς ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σλάβων τὸ Δεσποτᾶτον κατακερματιζόμενον περιορίσθη εἰς τὰ ἀρχικά του ὅρια μέχρι τοῦ 1318 ὑπὸ τοὺς Ἄγγελο - Κομνηνοὺς.

Κατόπιν ἡ Ἠπειρος μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα κυβερνώμενη διαδοχικῶς ὑπὸ ξένων, ὡς τοῦ προσελθόντος εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν Ἰταλοῦ Ὀρσίνι, τῶν Σλάβων Στεφάνου Δουσάν καὶ Θωμᾶ Πρελούμπου ἢ Πρελιούμποβιτς, τοῦ Φλωρεντινοῦ Ἡσαῦ Μπουοντελμόντι, τοῦ γνωστοῦ ὡς Ἰσαοῦ ἢ Ἰσαούλου, καὶ τελικῶς ὑπὸ τῶν Τόκκων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν τουρκικὴν λαίλαπα.

Ἐξέλιπε τὸ οὕτω ὑφιστάμενον ἑλληνικὸν κράτος τῆς Ἠπείρου, πλὴν ὅμως ἔσχεν σπουδαιότατην ἐπίδρασιν εἰς τὰς μετέπειτα τύχας τοῦ ἔθνους.

Ἀφομοιώσαντες πλήρως τὰ ξενικὰ στοιχεῖα ἀπέκτησαν οἱ Ἠπειρώται ἔθνικὸν σφρῖγος. Αἱ καλλιπρεπεῖς ἐκκλησίαι τῆς Ἄρτης καὶ τὰ ἄλλα βυζαντινὰ μνημεῖα, ἡ ὑποστήριξις τῆς Ὀρθοδοξίας ἐναντι τοῦ Πάπα, ἡ ἐπιμονὴς πολεμικὴ καὶ ὀργανωτικὴ δραστηριότης τῶν ἑλλήνων ἡγεμόνων δεικνύουν τὴν Ἠπειρον ὡς τὴν ρωμαλεωτέραν ἑλληνικὴν χώραν κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ἐπιθανατίους τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἡπειρωτικὸν Δεσποτᾶτον κατεστράφη ἔνεκα τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ἔρριψε τόσον βαθείας τὰς ρίζας τὰς ἔθνικας, ὥστε ἐξ αὐτοῦ ἔμελλε νὰ ἀναπηδήσουν οἱ κλέφτες καὶ ἄρματολοι, νὰ ἀναβιώσῃ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν οἱ μεγάλοι τοῦ γένους εὐεργέται.

Τὴν 9 - 10 - 1430 κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ τούρκου στρατηγοῦ Σινάν πασᾶ τὰ Ἰωάννινα, κατόπιν συνθηκολογήσεως, ἐξασφαλισθέντων οὕτω σχετικῶν προνομίων διὰ τοῦ δοθέντος γραπτοῦ «ὀρισμοῦ». Τὸ 1449 κατελήφθη ἡ Ἄρτα καὶ μέχρι τοῦ 1479 ἅπασα ἡ Ἠπειρος, ἐκτὸς ὀρισμένων παραλίων εὕρισκομένων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βενετῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς πικρᾶς δουλείας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐστέ-
ναζε ἅπασα ἡ Ἥπειρος, αὐτονομίαν εἶχεν ἀποκτήσει διὰ σκληρῶν
ἀγῶνων πρὸς τοὺς κατακτητὰς τῆς ἡ συμπολιτεία τοῦ Σουλίου,
ἡ νεωτέρα αὕτη καρδιά τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἐξέθρεψε τοὺς μέλ-
λοντας ἐλευθερωτὰς τοῦ Γένους.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ὤθησε τοὺς Ἥπειρώτας εἰς ἐξεγέρ-
σεις κατὰ τῶν κατακτητῶν καὶ ἡ ἥρωικὴ μορφή τοῦ ἐνδόξου ρασο-
φόρου Διονυσίου, τοῦ ἐπονομασθέντος Σκυλοσόφου, ὁ ὁποῖος ἐξε-
δάρη ζῶν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1611, ἐφλόγισε
τὰς καρδίας τῶν ἐπερχομένων ἡπειρωτικῶν γενεῶν μέχρι τοῦ 1821.

Τὰ Ἰωάννινα κατὰ τὴν περίοδον τῆς δουλείας κατέστησαν σπου-
δαῖον ἐμπορικὸν καὶ ἰδίᾳ πνευματικὸν κέντρον μὲ πανεπιστημιακοῦ
κύρους Σχολᾶς, ὡς τῶν Φιλανθρωπινῶν, τοῦ Ἐπιφανίου, τοῦ Γκιούμα,
τῶν Μπαλάνων, τοῦ Ζῶη Καπλάνη, τῶν Ζωσιμάδων, τῶν ἀδελφῶν
Μαρούτση. Μεταξὺ τῶν μεγάλων διαφωτιστῶν τοῦ γένους δεσπόζει
ἡ μορφή τοῦ κατ' ἐξοχὴν λαϊκοῦ διδασκάλου τῆς τουρκοκρατίας,
τοῦ προδρόμου τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ρήγα, τοῦ ἐθνομάρτυρος καὶ ἰσα-
ποστόλου Κοσμᾶ, Αἰτωλοῦ μὲν ἐπικληθέντος, Ἥπειρώτου ὅμως
τὴν καταγωγὴν (1714 - 1779). Μετὰ τινος ὑπερβολῆς λέγει ὁ Νεό-
φυτος Δούκας : «κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ὅσοι ἐχρημάτισαν Ἕλληνες
συγγραφεῖς ὑπῆρξαν ἢ Ἰωαννῖται ἢ μαθηταὶ τῆς τῶν Ἰωαννίνων
Σχολῆς».

Ἥπειρῶται ὑπῆρξαν οἱ δύο ἀπὸ τοὺς τρεῖς πρώτους φιλικούς,
ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς
ἀπὸ τὴν Ἄρταν, ὡς καὶ πλεῖστοι ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ Γένους
καὶ μεγάλους ἐθνικοὺς εὐεργέτας, ὡς οἱ Ζωσιμάδαι, ὁ Ἀβέρωφ,
ὁ Σίνας, ὁ Ζάππας, οἱ Ριζάραι.

Ἥπειρῶται καὶ ἰδίᾳ Σουλιῶται ὑπῆρξαν ἐπίσης πολλοὶ τῶν πρω-
ταγωνιστῶν τοῦ 1821. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἥπειρωτῶν κατὰ τὸν
ἀγῶνα τοῦ 1821, ἂν δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐπιτύχη λόγῳ τῆς ἰσχύος τοῦ
αἰμοσταγοῦς τυράννου Ἀλῆ πασᾶ καὶ τῆς ἐν συνεχείᾳ συγκεντρώ-
σεως μεγάλων τουρκικῶν δυνάμεων πρὸς περιστολὴν ταύτης, ἐπέ-
τυχεν ἐν τούτοις νὰ ἀποσπάσῃ καὶ ἀγκιστρώσῃ ἐνταῦθα σοβαρὰς
δυνάμεις ὑπὸ τὸν ἱκανὸν Χουρσίτ πασᾶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπέβη
ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Ν. Ἑλλάδα.

Κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τοῦ 1912 - 13 καὶ τὴν ἀπε-
λευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων τὴν 21 - 2 - 1913 ἡ Ἥπειρος δὲν ὑστέ-
ρησεν εἰς θυσίας καὶ αἷμα διὰ τῶν ἐθελοντῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν τῆς.

Κυρίως ὅμως εἰς τὸ Καλπάκι, τὸν Καλαμᾶν καὶ τὴν Πίνδον τὸ
1940 οἱ γενναῖοι τῆς VIII Μεραρχίας Ἰωαννίνων προμαχοῦντες ὑπὲρ
τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἥρωίδες γυ-
ναῖκες τῆς Πίνδου καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ ἀκριτικοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων
ἀντέστησαν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν φασιστικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ἔσω-
σαν ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν τιμὴν τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος.

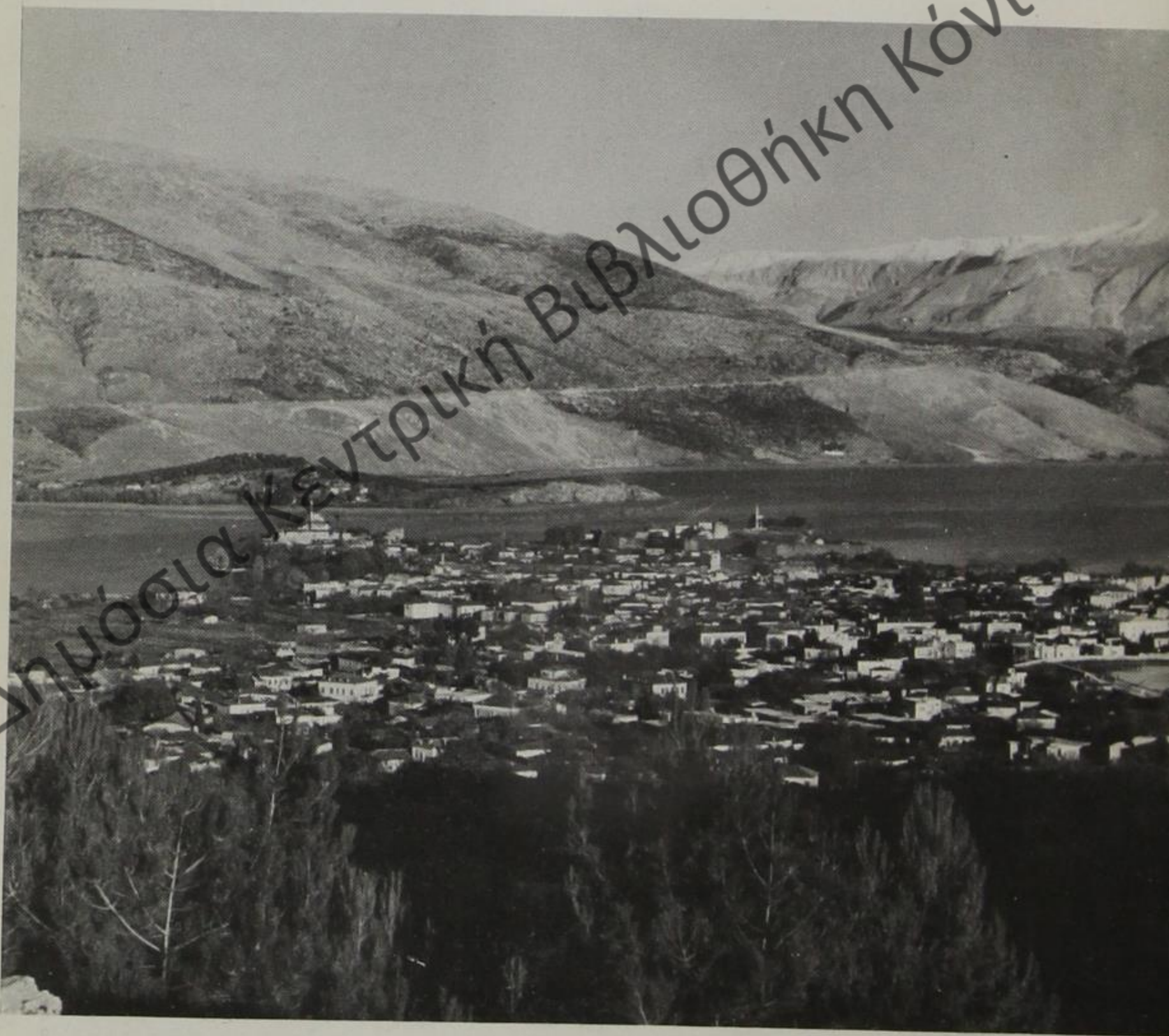
Ἄλλα καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα καὶ τὸ Σοῦλι ἐξεκίνησαν τὰ πρῶτα ἔθνικὰ ἀνταρτικὰ σώματα καὶ ἔδωσαν τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Τέλος ἐδῶ καὶ πάλιν εἰς τὴν Μουργκάναν καὶ τὸν Γράμμον ἐκερδήθη ὁ νέος ἀγὼν τῆς ἐλευθερίας κατὰ τῶν κομμουνιστῶν.

Εἰς τὸν χῶρον αὐτόν, τὸν νεώτερον Μαραθῶνα τῆς Ἑλλάδος, ὅπου τὰ δαφνοστεφῆ μνημεῖα τοῦ Ἑμὶν ἀγά, τοῦ Μπιζανίου, τοῦ Καλπακίου, τῆς Κονίτσης καὶ τοῦ Γράμμου, ὁ ἠπειρωτικὸς λαὸς καὶ ἰδίᾳ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ὑπερήφανος διὰ τὴν καταγωγὴν του καὶ συνεχιστὴς τῶν παραδόσεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, εἶναι ἔτοιμος νὰ ὑπερασπισθῆ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του.

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πανοραματική άποψις πόλεως Ιωαννίνων

Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Γενικά.

Πόλις και πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου και τοῦ νεοσυστάτου Διοικητικοῦ Διαμερίσματος Ἠπείρου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου Νομοῦ και τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης και ἔδρα τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν.

Κάτοικοι: 39.814 (ἀπογραφή 1971 προσωρινὸν ἀποτέλεσμα).

Ἵψόμετρον: 480 μ.

Ἐκτισμένη παρά τὰς ὄχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης ἀποτελεῖ σημαντικώτατον ἐμπορικὸν και πνευματικὸν κέντρον τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, κόμβον συγκοινωνιακὸν πρὸς Ἠγουμενίτσαν - Κέρκυραν, Ἀλβανίαν και Θεσσαλίαν μέσω τοῦ ἀνθένος τῆς Κατάρης παρά τὸ Μέτοβον. Συνδέεται μὲ τὴν πρωτεύουσαν, τὰς Ἀθήνας, ὀδικῶς μέσω Ρίου (ἀπόστασις περί τὰ 450 χλμ.) και ἀεροπορικῶς διὰ καθημερινῆς γραμμῆς τῆς Ὀλυμπιακῆς Ἀεροπορίας (σκάφη 64 θέσεων).

Ἱστορία

Εἰς ἀπόστασιν 40 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς Νότον, παρὰ τὸ χωρίον Κουκλέσιον, αἱ πινακίδες εἰδοποιοῦν τὸν ἐπισκέπτην περὶ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων. Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἀπέχει ἀκόμη 40 χιλιόμετρα, ἡ Ἱστορία της ὅμως ἀρχίζει πολὺ πλησιέστερον.

Εἰς τὸ 30ον χιλιόμετρον ἀντικρῦζει τὸν ὄρεινὸν ὄγκον τοῦ Μπιζανίου καὶ ἀριστερὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων ἑκατοντάδων μέτρων τὸ «Χάνι Ἐμὶν Ἀγῶ» ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Ἄρτης.

Ἐκὼν ἄκων ὁ ἐπισκέπτης θὰ ἀναπολήσῃ τὸν σκληρὸν χειμῶνα τοῦ 1912-1913, ὅτε τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν τότε διάδοχον Κων/νον ἔδιδον τὴν ἐπικὴν μάχην τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων.

Σήμερον ἡ προτομὴ τοῦ στρατηλάτου ἀποτελεῖ τόπον ἐθνικοῦ προσκυνήματος κατ' ἔτος τὴν παραμονὴν τῆς ἑπετειοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως, 20 Φεβρουαρίου, τὸ δὲ σωζόμενον οἶκημα, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὸ στρατηγεῖον τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, διατηρεῖται ὡς Μουσεῖον τῆς ἐποχῆς, ὅπου ὀλίγοι στρατιῶται ἐκτελοῦν χρέη ξεναγοῦ.

Ἄνερχόμενος ὁ ἐπισκέπτης θὰ ἀντικρῦσῃ ἀριστερὰ του τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Λούρου, ὅπου καὶ ὁ Ἐθνικὸς ἰχθυογεννητικὸς σταθμὸς πέστροφας, τὸ Τέρροβον, ὅπου ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν πελωρίων πολυφύλλων δένδρων δύναται νὰ ἀπολαύσῃ ἕν θαυμάσιον γεῦμα, καὶ πλησίον πλεον τῶν Ἰωαννίνων ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ τὸ μνημεῖον τῶν Μπιζανομάχων.

Ἐμπρὸς εἰς τὴν νέαν εἴσοδον τῆς πόλεως, τὴν λεωφόρον Δωδώνης, θὰ σταθῇ διστακτικὸς. Νὰ περάσῃ ἢ νὰ μείνῃ ὀλίγον ἀκόμη; Ἐμπρὸς κί' ἀριστερὰ του ὑψώνεται ὁ λόφος τοῦ Βελισσαρίου, τοῦ ἥρωος ταγματάρχου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐπλησίασε καὶ ἤκουσε «τὸν γρήγορο ἀνασασμὸ τοῦ ὑποδούλου διὰ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας», τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐπήγαινε νὰ δώσῃ. Εἰς τὸ μέσον τῆς πρασιᾶς ἔμπρὸς του ἡ προτομὴ μὲ τὸ χαλύβδινον βλέμμα. Ἡ στιγμή εἶναι μεγάλη. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ ἀδιάφορος εἰς τὴν ἱστορικὴν του μνήμην. Πίσω του τὸ Μπιζάνι, ἔμπρὸς του τὰ «Γιάννινα - πρῶτα στ' ἄρματα, στὰ γρόσια καὶ στὰ γράμματα». Δίπλα του τὸ κτίριον, ὅπου στεγάζεται τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἰωαννίνων. Ποιὸς ξέρει; Ἴσως κάποια δύναμις, ποῦ νὰ μάθῃς ποιά, ἔκαμε νὰ εὑρίσκεται ἐκεῖ τὸ Πανεπιστήμιον, διὰ νὰ γαλουχῆται μὲ τὰ νάματα τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς δόξης ἢ νέα πνευματικὴ γενεὰ τῶν Ἡπειρωτῶν. Συνέχεια πρὸς Δυσμᾶς, ὁ λόφος τῆς Περιβλέπτου μὲ τὴν ἐκκλησίαν του, ὅπου ὁ μέγας ἐθνεγέρτης, ὁ ἐθναπόστολος καὶ ἰσαπόστολος Ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς (1714 - 1779) ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν

Τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

Ἰωαννιτῶν τὴν πίστιν διὰ τὴν συνέχειαν τῆς Φυλῆς, τὴν πίστιν διὰ τὸ ἀμόλυτον τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν πίστιν διὰ τὸ «ποθούμενον», τὴν ἐλευθερίαν.

Ἐμπρὸς τοῦ ἀπλώνεται μία πολιτεία. Μία πολιτεία γεμάτη ἱστορία, θρύλους καὶ παραδόσεις. Ἡ πολιτεία τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Κορνηίου, τοῦ Σκυλοσόφου, τοῦ Τσακάλωφ, τῶν Μεγάλων τοῦ Γένους διδασκάλων καὶ εὐεργετῶν, ἡ πολιτεία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

«Μία πολιτεία, ἡ ὁποία σὲ μαγεύει μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἄρμονίαν τῆς, ἓνας δικέφαλος ἀετός, ποὺ ἀπλώνει νωχελικὰ τὰ φτερά του εἰς τὰς ὄχθας μιᾶς τοξοειδοῦς ὑδατίνης γραμμῆς, ἡ ὁποία ἀπλώνεται εἰς τοὺς πόδας τοῦ γκρίζου ὄγκου, ποὺ στέκει ἀπέναντι του, τοῦ Μιτσικελιοῦ, καὶ καθρεπτίζει τὰς κορυφογραμμὰς του. Εἶναι ἡ χιλιотραγουδισμένη λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, ἡ λίμνη τῆς Κυρὰ - Φροσύνης. Καὶ τὰ δύο κεφάλια τοῦ ἀετοῦ, τὰ δύο κάστρα, βαρειά, κουρασμένα ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἱστορίας, τοῦ θρύλου καὶ τοῦ χρόνου, σκύβουν καὶ ἀκουμποῦν εἰς τὰ γαλανὰ νερά τῆς λίμνης διὰ νὰ χορτάσουν τὴν δίψαν των καὶ νὰ γαληνέψουν τὰ βλέμματα καὶ τὸν νοῦν, καὶ ἂν οἱ καιροὶ τὸ ζητήσουν, νὰ πεταχθοῦν καὶ πάλιν εἰς τὰς κορυφὰς, νὰ ζωντανέψουν σταυραετοί, διὰ νὰ σχίσουν μὲ τὰ νύχια κάθε πέπλον βίας καὶ τυραννίας, ποὺ θὰ ἤθελε νὰ σκεπάσῃ τὴν ὁμορφὴν πολιτεία».

Δεξιά του ὀνόματι δοξασμένα, ποτισμένα με αἶμα, Δρίσκος - Αετορράχη - Ἑλληνικόν - Ἄη Νικόλας. Εἰς τὸ βάθος χάνονται εἰς τὸν ὀρίζοντα αἱ κορυφαὶ τῆς Νεμέρτσικας καὶ τῶν Βορειοηπειρωτικῶν βουνῶν, ἀριστερά του ἡ ὑψηλὴ Γορίτσα καὶ ὁ λόφος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στέκουν φρουροὶ ἀκοίμητοι τῆς πολιτείας, προστατάται ἀπὸ ἀνέμους καὶ ἐπιδρομεῖς.

Ἐγκαταλελειμμένος εἰς τὴν ρέμβην τῆς θείας ὀπτασίας, ἡ ὁποία ἀνοίγεται ἐμπρὸς του, ὁ νοῦς γυρίζει πίσω, χρόνια πολλά, αἰῶνας, καὶ ἀναζητεῖ εἰκόνας παλαιᾶς καὶ ἀνεπαναλήπτους, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ δυνηθῆ τώρα νὰ πλέξῃ κάπως τὴν ἱστορίαν τῆς εἰδυλλιακῆς αὐτῆς πολιτείας.

Τίποτε δὲν εἶναι θετικὸν διὰ τὴν ἰδρυσίν της, διὰ τὴν πρώτην ἀρχὴν της.

Τὸ ὄνομά της συνδέεται ἀπὸ μερικὸς με τὴν Εὐροίαν, ἡ ὁποία, ὅπως βλέπομεν εἰς ἐγκυκλοπαιδεῖαν, «ἦτο ἀρχαία πόλις τῆς Ἡπείρου, ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς κειμένη καὶ ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (379 - 395 μ.Χ.)». Κατὰ μίαν ἐκδοχὴν ἔκειτο πλησίον τοῦ Σουλίου (δηλ. εἰς Θεσπρωτίαν. Αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα ἐκδοχὴ), κατ' ἄλλην δὲ ἐγγὺς τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος (6ος αἰ. μ.Χ.), εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκομεν τὰς πρώτας καὶ παλαιότερας πληροφορίας διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἀναφέρει εἰς τὸ βιβλίον του «περὶ κτισμάτων»,

ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς (527 - 565) μετέφερε τοὺς κατοίκους τῆς ἀρχαίας Εὐροίας καὶ διέταξε νὰ ἰδρυθῆ νέα πόλις εἰς τὰς ὄχθας μιᾶς λίμνης με νησί εἰς τὸ μέσον, ἐπάνω εἰς μίαν χερσόνησον, ἡ ὁποία συνεδέετο με τὴν ξηρὰν διὰ στενῆς λωρίδος γῆς. Ἀπὸ τὴν περιγραφὴν αὐτὴν τοῦ Προκοπίου φαίνεται, ὅτι πρόκειται διὰ τὰ Ἰωάννινα (Γιάννινα). Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφρόντισε διὰ τὴν ἰδρυσιν ἀλυσίδος ὀλοκλήρου ὄχυρῶν πόλεων - φρουρίων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθέρας ἐπικοινωνίας τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Κράτους ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν βαρβάρων. Ἡ νέα λοιπὸν Εὐροία ἦσαν τὰ Ἰωάννινα. Λέγεται δὲ ὅτι τὸ ὄνομα Ἰωάννινα ἐδόθη εἰς τὴν νέαν πόλιν ἀπὸ ἓνα μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ κάστρου. Ὁ ἐξ Ἰωαννίνων μάλιστα μελετητῆς καὶ ἐρευνητῆς Δ. Σαλαμάγκας ἀναφέρει παράδοσιν, συμφῶνως πρὸς τὴν ὁποίαν οἱ νησιῶται ψαράδες τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ὅταν ψαρεύουν εἰς τὸ μέρος τῆς λίμνης, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται κατὰ ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ (κοντὰ εἰς τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλάν πασᾶ) λέγουν: «ναρὰν στα νερά τ' Ἀη - Γιαννιοῦ». Αὐτὸ ἐνισχύει τὴν ἄποψιν, τῆς ὑπάρξεώς ποτε τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἄλλοι πάλιν λέγουν, ὡς ὁ ἱστοριοδίφης ἰατρὸς Ἰωάννης Λαμπρίδης, «ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Ἰωαννίνων προῆλθεν ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἰωάννου τινὸς κτίτορος, ἡ ἡγέτου ὁμάδος ἐλληνικῆς, θεμελιώσαντος κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐπὶ τοῦ χερσονησίζοντος βράχου πόλιν ἢ Κοινότητα...». Φαίνεται ὅτι ὁ ἱστοριοδίφης ἰατρὸς εἰς τὴν θεωρίαν του αὐτὴν ἀκολουθεῖ τὸν Σταγειρίτην, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ «Ἠπειρωτικά» γράφει: «εἶναι δῆλον ὅτι ἔκτισεν αὐτὴν Ἰωάννης τις καλούμενος Δεσπότης τῆς Ἠπείρου». Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμμερισθῆ ὁμοῦς κανεὶς καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἰδίου Ἰωάννου Λαμπρίδου «ὅτι τὴν πόλιν ἔκτισεν ὁμᾶς Ἑλλήνων μετὰ τὴν καταστροφὴν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῆς ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Καστρίτσας (σημερινὸν χωρίον Καστρίτσα) ὄχυρᾶς ἐκείνης πόλεως», διότι ἂν ὄντως οὗτος ὑπαινίσσεται τὴν ἀρχαίαν πόλιν Κασσιόπην, αὕτη κατὰ τὸν Στράβωνα ἔκειτο εἰς Θεσπρωτίαν πρὸς νότον «ἐν ἀριστερᾷ δὲ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἢ Νικόπολις καὶ τῶν Ἠπειρωτῶν οἱ Κασσοπαῖοι». Πάντως πολὺ σημαντικὴ εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Λαμπρίδου διὰ τὴν Ἑλληνικότητα τοῦ πρώτου ἰδρυτοῦ τῆς πόλεως: «τὸ ἀλώβητον καὶ τὸ ἀμιγῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς μαρτυρεῖ καὶ ἡ παντελῆς ἔλλειψις Σλαβοβουλγαρικῶν ὀνομάτων ἐν ἄστει καὶ τοῖς προαστείοις αὐτοῦ...».

Κάπως ἔτσι ἰδρύθησαν τὰ Ἰωάννινα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο τεῖχος, μετὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἰουστινιανὸς ὠχύρωσε τὸν «χερσονησίζοντα βράχον», σήμερον δὲν ὑπάρχουν ἴχνη. Πάντως ὁμοῦς μετὰ τὸ 474 μ.Χ., ὅτε οἱ Ὀστρογότθοι ἐπιδραμόντες συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Αἰμιλίου Παύλου, ὁ ὁποῖος τὸ 16 μ.Χ. κατέστρεψε 70 πόλεις τῆς Ἠπείρου, ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ Ἐπισκοπὴν Ἰωαννίνων

Ἐσωτερικὸν τοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων

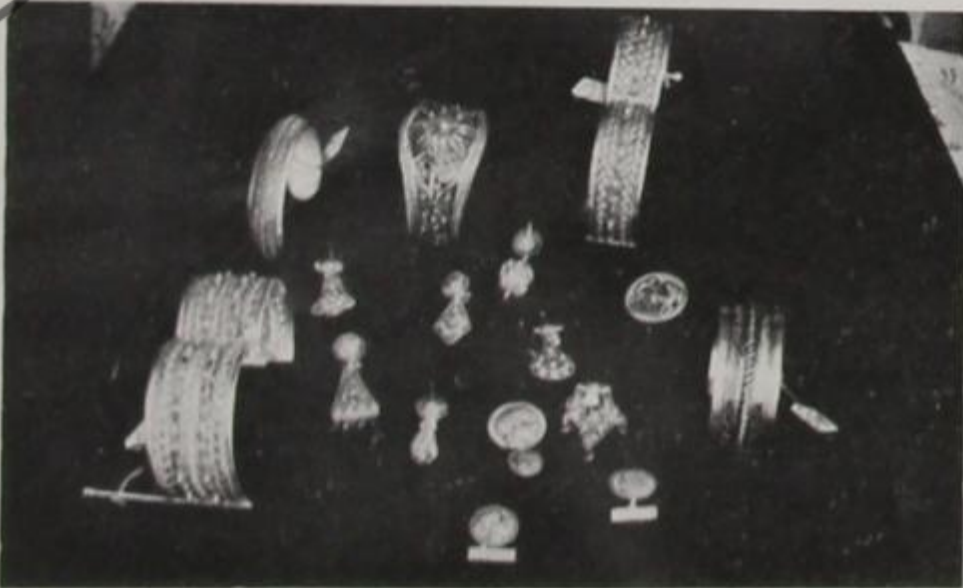
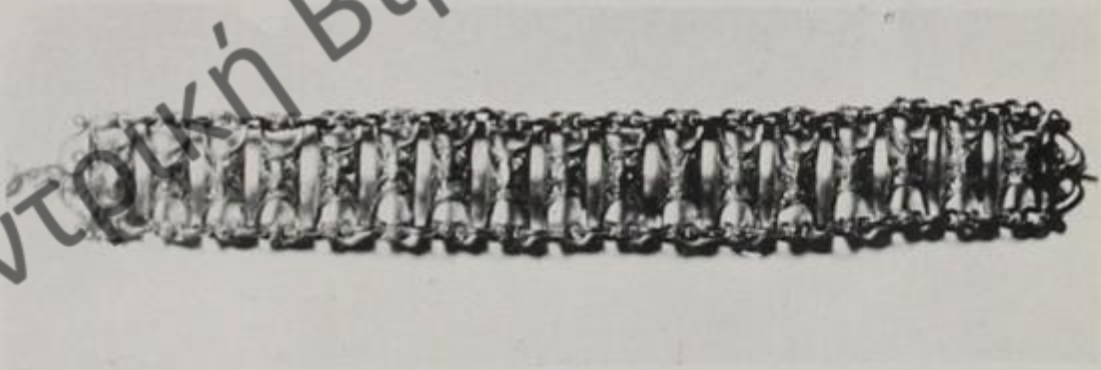
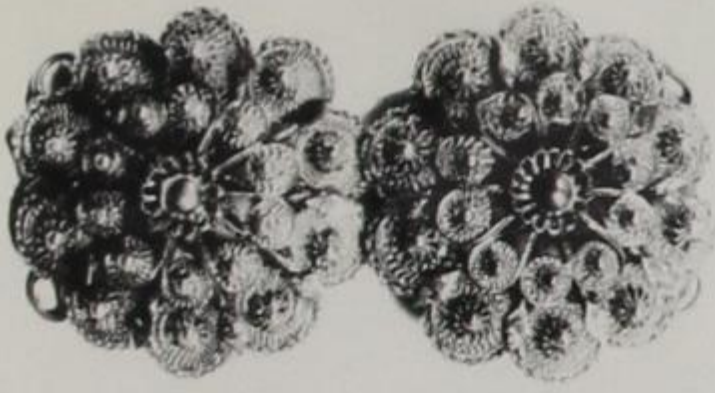
ὡς Ἐπισκοπὴ Μητροπόλεως Ναυπάκτου. Μάλιστα εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τὸ 879 ἀναφέρεται ὅτι παρίστατο καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἰωαννίνης (δηλ. Ἰωαννίνων) Ζαχαρίας. Τὸν 10ον καὶ 11ον αἰῶνα ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ πάλιν ἡ Ἐπισκοπὴ Ἰωαννίνων, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος. Ἡ πρώτη ὁμοῦ ἐπίσημος ἀναφορὰ εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως γίνεται σὲ σιγίλλιον (= αυτοκρατορικὸν ἔγγραφον) τοῦ Βυζαντινοῦ Ἀυτοκράτορος Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου τὸ 1020 μ.Χ. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (11ος - 12ος αἰὼν μ.Χ.) ἡ περιοχὴ τῆς Ἠπείρου δέχεται ἐπιδρομὰς τῶν Βουλγάρων ἀπὸ Βορρᾶ καὶ τῶν Νορμανδῶν ἀπὸ Δυσμῶν. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ εἰς τὴν «Ἀλεξιάδα» τῆς ἀναφέρει ὅτι οἱ Νορμανδοὶ ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γυισκάρδον, ὁ ὁποῖος φιλοδοξοῦσε νὰ κατακτήσῃ τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, τὸ 1081 μ.Χ. ἀπεβίβασθησαν περὶ τὸ σημερινὸν Δυρράχιον. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, 1082 μ.Χ., ὁ υἱὸς τοῦ Γυισκάρδου Βοημοῦνδος κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα, ἐπεσκεύασε τὸ κάστρον καὶ κατεσκεύασε γύρω τάφρον, ἡ ὁποία ἀπεκλήθη ἀργότερον «χαντάκι τοῦ Βενετσιάνου». Τὴν ἰδίαν αὐτὴν ἐποχὴν, ὅπως ἀφηγοῦνται ὁ ἄραψ περιηγητὴς Ἐντριση (1153) καὶ ὁ Ἑβραῖος Βενιαμὴν ἐκ Τουδέλης (1160), οἱ ὁποῖοι ἐπεσκεύεθησαν τὴν περιοχὴν, ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἦτο πολυάριθμος καὶ εὐημεροῦσε. Κατὰ τὸ 1185 μ.Χ. νέα ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν καταστρέφει τὸ κάστρον.

Μετὰ τὸ 1204 μ.Χ., ὅποτε κατελήφθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὰ Ἰωάννινα γίνονται ἡ ἔδρα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, τὸ ὁποῖον ἱδρυσεν ὁ Μιχαὴλ Α΄ Ἄγγελος Κομνηνός, (ἀργότερον - 13ος αἰὼν - ἡ ἔδρα μετεφέρθη εἰς Ἄρταν). ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Σέρβων, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν καὶ Φράγκων καὶ ἔφθασε τὰ σύνορα τοῦ Κράτους του μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Δυστυχῶς τὸ 1230 ὁ Θεόδωρος ἠττήθη εἰς Κλοκονίτσαν, πλησίον τοῦ Ἐβρου, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσάν Β΄, ἠχμαλωτίσθη καὶ ἐτυφλώθη. Ἀπὸ τοὺς διαδόχους του ὁ Μιχαὴλ Β΄ Ἄγγελος Κομνηνός ἐπεχείρησε μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων του Φράγκων νὰ καταλάβῃ τὴν Κων/πολιν, ἀλλὰ τὸ 1259 εἰς τὴν μάχην τῆς Πελαγονίας ἐνικήθη ἀπὸ τὸν Μιχ. Παλαιολόγον. Ὁ υἱός του Νικηφόρος καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἡ χήρα (τοῦ Νικηφόρου) Ἄννα Παλαιολογίνα καὶ ὁ υἱός της Θωμᾶς ἀγωνίζονται σκληρῶς διὰ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Φράγκους καὶ νὰ ἀποφύγουν τὴν συνένωσιν μὲ τὸ Κράτος τῆς Κων/πόλεως, τὴν ὁποίαν συνένωσιν κατ' οὐδένα τρόπον ἐδέχοντο. Τὸ 1315 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κων/πόλεως Ἀνδρόνικος Β΄ εὗρε τὴν εὐκαιρίαν, λόγῳ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἠπειρωτῶν Δεσποτῶν πρὸς τοὺς Φράγκους, νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου. Ἔτσι παύει νὰ ὑπάρχῃ τὸ Δεσποτᾶτον, τὸ ὁποῖον προσέφερε πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν Σέρβοι, Βούλγαροι, Ἀλβανοὶ καὶ Φράγκοι ἐπεβουλεύοντο τὰ πάντα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, τὸ Δεσποτᾶτον, μὲ ἔδραν τὰ Ἰωάννινα, ἀπετέλεσε τὸ καταφύγιον τῶν καταπιεζομένων Ἑλλήνων. Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἀναφέρεται εἰς τὴν σπουδαιότητα διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου. «Ἄνευ τῆς ἡγεμονίας ταύτης οὐ μόνον οἱ κατὰ τὴν Ἠπειρον εἰσορμήσαντες ἐπήλυδες δυσκόλως ἠθέλον ἐξελληνισθῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τοιαύτη ἴσως δὲν θὰ διετηρεῖτο». Ὁ ἴδιος ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ ἀναφέρει εἰς τὸ περίφημον χρυσόβουλλον [= τὸ διὰ τῆς χρυσοῦς βούλλας (σφραγίδος) ἐσφραγισμένον αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφον], τὸ ὁποῖον παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἰωαννίτας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δεσποτάτου. «ἔστι δὲ τὸ περὶ τὴν Ἠπειρον ἄστὺ ὄνομά πως οὕτως Ἰωάννινα, μεγέθει μὲν ἔστι τῶν πολλῶν διαφέρον, θέσεως δ' εὐκαιρία καὶ κράτει μάλιστα καὶ ἐρυμνότητι πολλῶς δὲ πλειόνων διαφέρον ἔτι μεμέστωται δ' οἰκητόρων, ἀκμάζει δὲ πλούτῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐναβρύνεται καὶ δόκιμόν ἐστιν οἷς περ ἄρα τῶν πόλεων εὐαρίθμητα». Μὲ τὸ ἴδιον χρυσόβουλλον ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ παρεχώρησεν προνόμια εἰς τοὺς Ἰωαννίτας καὶ μὲ ἄλλο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἰωαννίνων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν καὶ πείθουν διὰ τὰς ὑψίστας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερον τὰ Ἰωάννινα κατὰ τὰς δυσκόλους ἐκεῖνας ἐποχὰς πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν. (Τὸ πρῶτον χρυσόβουλλον εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἐθνικὴν μας Βιβλιοθήκην, τὸ δὲ δεύτερον, τὸ περὶ προνομίων τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου).

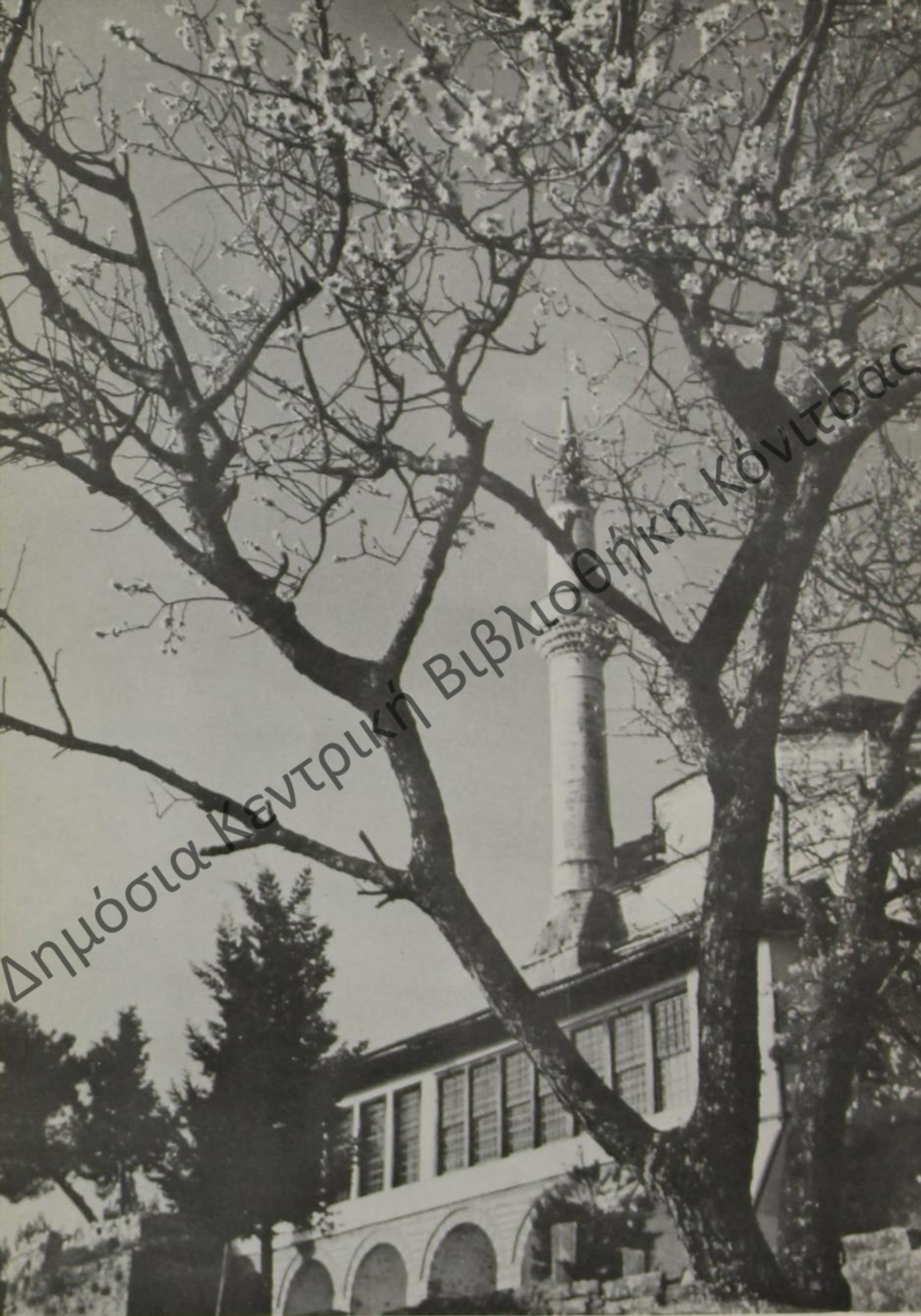
Ἄλλὰ οἱ Σέρβοι τοῦ Στεφάνου Δουσάν περι τὸ 1339 καταλαμβάνουν τὴν Ἠπειρον καὶ ἐγκαθίσταντο τὴν ἔδραν τῆς διοικήσεώς των εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ διοικητὴν τὸν Θωμᾶν Πρελοῦμπον (Πρελούμποβιτς). Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἀλβανικὰ στίφη κατήρχοντο νοτιώτερον καὶ ἐγκαθίσταντο εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Τόπια ἐνίκησαν παρὰ τὸν Ἀχελῶον τὸν Νικηφόρον Β', ὁ ὁποῖος εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴν Θράκην διὰ νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν πατρικὴν του κληρονομίαν. Καὶ εἶναι ἀληθές ὅτι αὐτός, ὁ Νικηφόρος Β', κατῴρθωσε νὰ κυριεύσῃ ἀρκετὰς περιοχὰς, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐνίκηθη καὶ ἐφονεύθη εἰς Ἄρταν καὶ ἔτσι ἔλειψε καὶ ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπεύρου.

Ἐκτοτε τὰ Ἰωάννινα πολλὰ ὑπέφερον ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ Θωμᾶ Πρελοῦμπου, ὁ ὁποῖος καὶ Ἀλβανοκτόνος ἀπεκλήθη συμφῶνως πρὸς ἐπιγραφὴν ἐσχάτως ἀνακαλυφθεῖσαν (1967), λόγω τῶν πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς ἀγῶνων του, καὶ ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ὑπὸ σωματοφύλακός του (1385). Τοῦτον διεδέχθη ἡ ἐνάρετος σύζυγός του Μαρία Ἀγγελικὴ Παλαιολογίνα, ἡ ὁποία τῇ παρακλήσει τῶν Ἰωαννιτῶν ὑπανδρεύθη τὸν Φλωρεντινὸν εὐπατρίδην Ἡσαῦ Μπουοντελμόντι, τὸν ἐπικληθέντα ἐνταῦθα Ἰζαούλον. Οὕτω οἱ Φράγκοι ἐπανέρχονται καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν χῶρον. Οὗτος ἐπέβαλε χρηστὴν διοίκησιν καὶ οἱ Ἰωαννῖται ἀνεκουφίσθησαν ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ παρελθόντος μέχρι τοῦ 1403, ὅτε καὶ ἀπέθανεν. Ἐπὶ Ἰζαούλου ἡγεμόνος διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανίζονται Τοῦρκοι πρὸ τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἐβρενόζ, ὁ ὁποῖος ἐφθασεν ἐκ Θεσσαλονίκης κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζίτ καὶ κατόπιν παρακλήσεως τοῦ Ἰζαούλου, ἵνα τὸν βοηθήσῃ εἰς τὸν κατὰ τῶν ἀλβανικῶν στιφῶν ἀγῶνα. Οἱ πρῶτοι οὗτοι Τοῦρκοι ἄποικοι ἐγκατεστάθησαν ἔξω τῶν τειχῶν εἰς συνοικίαν Τουρκοπάλουκον κληθεῖσαν (σημ. Ἀγίου Νικολάου), διότι περιέφραξαν τὸν συνοικισμόν διὰ πασσάλων. Μάλιστα οὗτοι ἤρπασαν καὶ νεαρὰς κόρας τῶν Ἰωαννιτῶν καὶ τὰς ἔκαμαν γυναῖκας των.

Τὸν Ἰζαούλον διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του Κάρολος Α' Τόκκος, δούξ τῆς Κεφαλληνίας - Λευκάδος - Βονίτσης, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τῶν Ἰωαννίνων τοὺς Ἀλβανοὺς ληστὰς τοῦ Μπούα Σπάτα. Οἱ διάδοχοι τοῦ Καρόλου Α', ἦτοι ὁ ἀνεψιός του Κάρολος Β' Τόκκος καὶ τὰ τρία νόθα τέκνα τούτου (τοῦ Καρόλου Α') ἤριζον μεταξύ των, μέχρι σημείου ὥστε ὁ Κάρολος Β' Τόκκος τὸ ἔτος 1430 ἐζήτησεν τὴν προστασίαν τοῦ Τούρκου σουλτάνου Μουράτ Β', ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ στρατηγοῦ Σινὰν πασᾶ κατέλαβε τὴν πόλιν ἀμαχητὶ καὶ παρεχώρησε διὰ τοῦ περιφήμου «ὄρισμοῦ» του («ὄρισμός τοῦ Σινὰν πασᾶ») σειρὰν προνομίων εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ὡς τὴν διατήρησιν τῆς κρίσεως καὶ ὄλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων τοῦ Δεσπότη (= Μητροπολίτου), τὴν διατήρησιν τῶν περιουσιῶν καὶ ἄλλων προνομίων τῶν ἀρχόντων κ.ἄ. Οὕτω οἱ Χριστιανοί, ὀλίγων ὄντων

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ποντίσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τζαμι 'Ασλάν πασά

τῶν Τούρκων, κατῶκουν ἐντὸς τοῦ κάστρου, ἐξετέλουν δὲ καὶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐπὶ ματαίῳ ὅμως τὰ πάντα. Τὰ «Γιάννινα ἐτούρκεψαν» καὶ τίποτε πλέον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ σώσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν μοῖραν τῆς. Ἡ τουρκικὴ κατοχὴ εἶναι γεγονός καὶ ὀριστικὴ.

Τὸ ἔτος 1611 μ.Χ. ὁ ἐξ Ἡπείρου ἐπίσκοπος Τρίκκης Διονύσιος ὁ Φιλόσοφος (ἢ Σκυλόσοφος, ὡς πρὸς ἐμπαιγμὸν ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του) ἐπιχειρεῖ μὲ 2.000 προχειρότατα ὀπλισμένους χωρικοὺς νὰ καταλάβῃ τὰ Ἰωάννινα καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἡπειρώτας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι εὐχερῶς κατέπνιξαν εἰς τὸ αἷμα τὴν στάσιν καὶ τὸν μὲν Διονύσιον συνέλαβον εἰς σπήλαιον παρὰ τὴν λίμνην καὶ ἐγδαραν ζῶντα, τοὺς δὲ Ἰωαννίτας ἐξεδίωξαν τοῦ κάστρου, τοὺς ὑπεχρέωσαν νὰ κατοικήσουν ἔξω τῶν τειχῶν καὶ κατήργησαν προοδευτικῶς ἅπαντα τὰ διὰ τοῦ «ὀρισμοῦ τοῦ Σινάν» παραχωρηθέντα προνόμια. Τὴν φρίκην τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθησαν τὸ κίνημα τοῦ Διονυσίου, διασώζει τὸ δημοτικὸν τραγούδι : «Δεσπότη μου τί σήκωσες τὸν κόσμον στὸ σεφὲρι καὶ ρήμαξαν τὰ Γιάννινα καὶ ρήμαξεν ὁ τόπος; Μεῖναν τὰ σπίτια ἀδειανά, γέμισαν τὰ χαντάκια κι' ὁ Τούρκος δὲν ἀπόσωσε νὰ κόβῃ καὶ νὰ καίῃ».

Ἡ ἐκδικητικὴ μανία τῶν Τούρκων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς ἐντὸς τοῦ κάστρου χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ ἀνηγειραν (1618) εἰς περιόπτους θέσεις τούτου, ἐπὶ τῶν δύο βράχων του, τὰ δύο μέχρι σήμερον σωζόμενα τζαμιά, Ἀσλάν Πασᾶ καὶ Φετιχέ, σύμβολα τῆς τυραννίας καὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Τούρκου κατακτητοῦ. Ἀργότερον, 1788, ὁ ἐξ Ἀλβανίας ὀρμώμενος καὶ ληστής κατ' ἀρχὰς τὸ ἐπάγγελμα Ἀλῆς (Τεπελενλῆς) εὗρεν εὐκαιρίαν, λόγῳ τῆς εἰς Ἰωάννινα ἐπικρατούσης διοικητικῆς ἀναρχίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν διορισθεὶς διοικητὴς αὐτῆς.

Ἡ ἀνοδος αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξουσίαν διαγράφεται σκοτεινὴ καὶ πλήρης δολοπλοκιῶν καὶ ἀπιστιῶν. Οὕτως εἰς Ἰωάννινα ἐγκαθίδρύεται τυραννικὸν καθεστῶς. Ἡ διοίκησις τοῦ «τυράννου τῶν Ἰωαννίνων» ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν δολοπλοκιῶν, ἀπίστων καὶ ἀπανθρώπων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ καὶ πολεμικῶν γεγονότων πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐξουσίας του. Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν στυγνὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἡ πόλις συνεχῶς ἀναπτύσσεται. Τὰ Ἰωάννινα παρουσιάζονται ὡς τὸ μεγαλύτερον ἀστικὸν κέντρον τῆς προεπαναστατικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀλῆς πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος περιορίζει τοὺς Τούρκους τιμαριούχους καὶ διευρύνει τὰς προϋποθέσεις ἀστικῆς ἀναπτύξεως τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ ἴδιος ἐφέρετο ὡς ἀπόλυτος μονάρχης μὴ ὑπολογίζων τὸν σουλτᾶνον, διότι κατῶρθωνε διὰ δωροδοκιῶν νὰ ἐπηρεάζῃ τὸ περιβάλλον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Περὶ τὸ 1812 - 1815 κατεσκεύασε τὸ καὶ σήμερον σωζόμενον φρούριον, διὰ τὸ ὁποῖον εἰργάσθησαν ὑποχρεωτικῶς χιλιάδες Χριστιανοὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς καὶ αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης. Κατεσκεύασε δρόμους, ἀνάκτορα καὶ ἴδρυσε καὶ Στρατιωτικὴν Σχολὴν μὲ Γάλλους καθηγητάς, εἰς τὴν ὁποίαν

έφοίτησαν διάσημοι όπλαρχηγοί τής έλληνικής έπαναστάσεως.

Αί φιλοδοξίαι όμως του 'Αλή έπροχώρησαν τόσον, ώστε ήθέλησε νά γίνη ανεξάρτητος από τον σουλτάνον. 'Αλλά τουτο προεκάλεσε την μήνιν του δευτέρου, όστις περι τον 'Ιούλιον του 1820 εκήρυξε τον 'Αλήν ένοχον έσχάτης προδοσίας και εξαπέστειλε κατ' αυτού πολυάριθμα στρατεύματα υπό τον Πασόμπεην κατ' αρχάς, τον Χουρσίτ δ' έπειτα.

'Ο 'Αλής αφού κατέστρεψε σχεδόν την πόλιν, διά νά έχη έλεύθερον πεδίο βολής, ένεκλείσθη εις τό φρούριον, από όπου, εγκαταλειφθείς υπό των περισσοτέρων όπλαρχηγών του, διά δόλου του Χουρσίτ εξέρχεται μετ' όλίγων πιστών και τής Κυρά - Βασιλικής και μεταβαίνει εις την νήσον τής λίμνης των 'Ιωαννίνων και εις την μονήν του 'Αγίου Παντελεήμονος, ένθα ανέμενε την υπό του Χουρσίτ υποσχεθείσαν εις αυτόν σουλτανικήν απόφασιν περι δήθεν άμνηστίας του. 'Αλλ' ή απόφασις ήλθε καταδικαστική και τον 'Ιανουάριον του 1822 ό 'Αλής έφονεύθη υπό στρατιωτών του Χουρσίτ έντός τής μονής του 'Αγίου Παντελεήμονος και ή μέν κεφαλή του απέστάλη εις Κωνσταντινούπολιν, τό δέ άκέφαλον σώμα του έτάφη επί τής δυτικής άκροπόλεως του κάστρου, όπου και τά ανάκτορά του. 'Επί του τάφου του υπήρχεν μέχρι τής γερμανικής κατοχής σιδηρούν κιγκλίδωμα, τό όποιον αφηρέθη υπό των Γερμανών και απέμειναν μερικάι πλάκες περιβάλλουσαι τον τάφον.

Κατά την διάρκειαν τής πολιορκίας του 'Αλή υπό των τουρκικών στρατευμάτων εξερράγη ή έλληνική έπανάστασις του 1821. Λόγω του πολυαρίθμου των έν 'Ηπείρω τουρκικών στρατευμάτων ή περιοχή αύτη δέν έλαβεν ένεργόν μέρος εις την έπανάστασιν, αν και παντοιοτρόπως έβοήθησε τον άγώνα. Μετά την λήξιν του άγώνος του 1821 τά 'Ιωάννινα δέν ηυτήχησαν νά συμπεριληφθούν εις τό ίδρυθέν έλληνικόν κράτος παρά τους σκληρούς άγώνας των 'Ηπειρωτών, παραμείναντα υπό την Τουρκικήν κυριαρχίαν μέχρι τής 20ής Φεβρουαρίου 1913, ότε διά γενναιοτάτης ένεργείας του έλληνικού στρατού απηλευθερώθησαν και παρεδόθησαν εις τάς άγκάλας τής μητρός 'Ελλάδος, τής γλυκυτάτης πατρίδος.

Κατ' τον Α' παγκόσμιον πόλεμον ή πόλις επί τι διάστημα (1916) παρέμεινεν υπό την κυριαρχίαν των 'Ιταλών, κατά δέ τον Β' παγκόσμιον πόλεμον άπετέλεσε την βάση, έξ ής έπορεύθη ό νικηφόρος κατά των 'Ιταλών άγών. Τον αυτόν ρόλον διεδραμάτισε ή πόλις των 'Ιωαννίνων και κατά τον διεξαχθέντα (1946 - 49) νικηφόρον κατά των κομμουνιστοσυμμοριτών άγώνα του έθνους.

Τὸ κελλί, ὅπου ἐφονεύθη ὁ Ἅλῆ πασᾶς

Σχολαὶ - Διδάσκαλοι - Ἐθνικοὶ Εὐεργεταὶ

Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἡ παιδεία δὲν ηὐδοκίμησεν ἐν Ἠπειρῷ, ἴσως λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ κέντρου ἀποστάσεώς της καὶ τῆς ὡς ἐκ τούτου ἀπομονώσεώς της. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Σέρβων (1440 μ.Χ.) οἱ μοναχοὶ Πρόκλος καὶ Κομνηνὸς συνέγραψαν τὸ «Ἱστορικὸν περὶ διαφόρων δεσποτῶν τῆς Ἠπειροῦ καὶ τοῦ τυράννου Θωμᾶ τοῦ Δεσπότη Κομνηνοῦ Πρελοῦμπου».

Καθ' ὅλην τὴν περίοδον ὅμως τῆς τουρκοκρατίας τὰ Ἰωάννινα ἐκράτησαν ἄσβεστον τὴν φλόγα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ιδεώδη. Ἔγιναν τὸ πνευματικὸν φυτώριον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐξεπήδησεν ἡ ἔθνικὴ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ ζωτικότητα, αἱ ὁποῖαι ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀφύπνισιν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους. !

Ἡ θρυλικὴ πόλις γίνεται τὸ σύμβολον τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως καὶ ὁ σημαιοφόρος τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ 1821. Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας εἶναι ἡ καρδιά καὶ ἡ πνευματικὴ ἐστία τοῦ ἔθνους, ἀπ' ὅπου ἄπλετον χύνεται τὸ πνευματικὸν φῶς δι' ὀλόκληρον τὸ ὑπόδουλον γένος καὶ ἐκπορεύονται καὶ ἀνδροῦνται αἱ ἐλπίδες διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

Ἡ διδασκαλία τῶν μεγάλων διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ ἡ ἀνατύπωσις τῶν κλασσικῶν ἔργων ἀναζωογονοῦν τὴν προγονικὴν σοφίαν. Συντελεῖται οὕτω εἰς τὰ Ἰωάννινα μία πραγματικὴ ἐκπαιδευτικὴ ἐπανάστασις. Δημιουργοῦνται ἐπιστῆμαι καὶ ἀναφαίνεται πολιτισμὸς, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ὁ ἱστορικὸς καὶ διδάσκαλος τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς Κ. Κούμας ἀναφωνεῖ «εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωστεῖ ἡ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Παιδείας», ὁ δὲ Νεόφυτος Δούκας ὁμολογεῖ ὅτι «ὅσοι κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐχρημάτισαν Ἕλληνες συγγραφεῖς ἢ διδάσκαλοι ὑπῆρξαν Ἰωαννῖται ἢ μαθηταὶ τῆς τῶν Ἰωαννίνων Σχολῆς». Αἱ μεγάλοι αὐταὶ πραγματοποιήσεις τῆς πόλεως ὀφείλονται εἰς τὰς περιφημοὺς Σχολὰς, αἱ ὁποῖαι ἐλειτούργησαν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν μικρὰν νῆσον τῆς λίμνης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδαξαν σοφοὶ τοῦ Γένους διδάσκαλοι.

Αἱ κυριώτεραι Σχολαὶ τῶν Ἰωαννίνων εἶναι :

1) Σχολὴ Φιλανθρωπινῶν : Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ 1292 ἀναφέρεται ὅτι ἐλειτούργει εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς νήσου «Φροντιστήριον». Περὶ τὸ 1682 ὁ οἰκονόμος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων Μιχαὴλ Φιλανθρωπινὸς (Φιλανθρωπινὸς ἢ Φιλανθρωπηνὸς = μεγάλη οἰκογένεια τοῦ Βυζαντίου 17' - 18' αἰ.) ἔκαμε τὸ «Φροντιστήριον» πραγματικὴν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκοντο μαθήματα Θεολογικά, Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας καὶ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς. Ἡ Σχολὴ αὕτη διατηρηθεῖσα μέχρι τοῦ 1756, ὅτε παρήκμασε, ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Σπανοῦ, ἀπὸ τὸν περίφημον διδάσκαλον καὶ λόγιον Ἰωαννίνων Ἀλέξιον Σπανόν, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν εἰς αὐτὴν. Ἐκ τῆς Σχολῆς Φιλανθρωπινῶν ἢ Σπανοῦ ἐξῆλθον οἱ μοναχοὶ Πρόκλος καὶ Κομνηνός, οἱ ὁποῖοι συνέγραψαν τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον χρονικόν, οἱ ἀδελφοὶ Ἀψαράδες (Θεοφάνης καὶ Νεκτᾶριος 16ος αἰ. μ.Χ. τιμῶνται ὡς ὄσιοι), οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν τὴν μονὴν Βαρλαάμ εἰς Μετέωρα κ.ἄ.

2) Ἐκτὸς τῆς Σχολῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν ἐλειτούργει (15ος - 16ος αἰ. μ.Χ.) καὶ ἕτερα εἰς τὴν νῆσον τῶν Ἰωαννίνων ἐν τῇ μονῇ Στρατηγούλου, τῆς ὁποίας μαθηταὶ ἦσαν ὁ περιώνυμος τυπογράφος τῆς Βενετίας Νικόλαος Γλυκύς, ὁ Ἐπιφάνιος Ἡγουμένου κ.ἄ.

3) Σχολή Ἐπιφανίου: Συνεστήθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1645 - 1648 ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τοῦ εἰς Βενετίαν ἐκπατρισθέντος λόγιου κληρικοῦ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ἐκπαιδευτοῦ τῆς Σχολῆς τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου Ἐπιφανίου Ἠγουμένου. Ἡ Σχολή αὕτη ἐπονομασθεῖσα «Μικρά» κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν «Μεγάλην» τοῦ Γκιούμα ἤρχισε λειτουργοῦσα ἀπὸ τοῦ 1658 καὶ ἀπετέλεσε συνέχισιν τρόπον τινὰ τῆς λειτουργούσης ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως καὶ συσταθείσης ὑπὸ τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Ὁ Ἐπιφάνιος δι' ἐξόδων του ἐσπούδαζεν εἰς Εὐρώπην νέους προοριζομένους διὰ καθηγητὰς τῆς Σχολῆς του, ὥρισε δὲ καὶ τὰ μαθήματα, τὰ ὅποια ἐθεώρει ἀπαραίτητα νὰ διδάσκωνται, ἦτοι Γραμματικὴν, σχολαστικὰ μαθήματα, Φιλοσοφίαν, Φυσικὰς ἐπιστήμας.

Εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Ἐπιφανίου ἐδίδαξαν οἱ Σπ. Τριανταφύλλου, Λέων Γλυκὺς, Μιχαὴλ Μῆτρος, Παρθένιος Κατσούλης, Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος κ.ἄ., μεταξὺ δὲ τῶν μαθητῶν τῆς συγκαταλέγονται οἱ Βησσαρίων Μακρῆς, Γρηγόριος Μελισσηνός, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης κ.ἄ. Ἡ Σχολή Ἐπιφανίου τελικῶς παρήκμασε (1758) ἐλλείπει οἰκονομικῶν πόρων καὶ διδασκάλων.

4) Μαρούτσειος Σχολή (ἢ Μαρουτσαία Σχολή). Ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Σχολῆς τοῦ Ἐπιφανίου ἰδρυθεῖσα τὸ 1742 διὰ τῆς γενναίας χορηγίας τῶν ἐν Βενετία Ἰωαννιτῶν μεγαλεμπόρων ἀδελφῶν Σίμου καὶ Λάμπρου Μαρουτση. Πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς διετέλεσεν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις, μέγας τοῦ Γένους διδάσκαλος ἐκ Κερκύρας (1716 - 1806), καὶ τελευταῖος ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας. Εἰς αὐτὴν διὰ πρώτην φοράν ἐδιδάχθησαν αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι, ἡ νεωτέρα Φιλοσοφία καὶ ἡ Λατινικὴ, ἔλαβε δὲ διὰ τοῦτο ἰδιαιτέραν αἰγλήν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βενετίας ὑπὸ τῶν Γάλλων ἡ Σχολή ἔπαυσε λειτουργοῦσα (1797) διακοπείσης τῆς χορηγίας.

5) Καπλάνειος Σχολή: Τὸ ἔτος 1805 ὁ μέγας εὐεργέτης Ζῶης Καπλάνης διὰ πλουσιωτάτης χορηγίας ἀνασυνέστησε τὴν Μαρούτσειον Σχολήν, ἣτις πλέον ἔλαβε τὸ ὄνομά του «Καπλάνειος» καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Πατριαρχείου. Πρῶτος διευθυντὴς τῆς διορίσθη ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ἐπροίκισε δὲ ὁ Καπλάνης τὴν Σχολήν διὰ πλουσίων βιβλιοθηκῶν καὶ ἐποπτικῶν ὀργάνων. Αὕτη ἐκάη τὸ 1820 κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεγονότων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

6) Σχολή Γκιούμα: Συνεστήθη τὸ 1676 ὑπὸ τοῦ ἐν Βενετία Ἰωαννίτου εὐπατρίδου Ἐμμανουὴλ Γκιούμα καὶ διετηρήθη μέχρι τὸ 1820 (ὀνομασθεῖσα Μπαλάνειος). Ὁ μεγαλέμπορος Γκιούμας συνετήρει τὴν Σχολήν, οἱ δὲ «πτωχοὶ μαθηταὶ ἐτρέφοντο, ἐνεδύοντο, ἐλάμβανον βιβλία καὶ αὐτὴν τὴν ὕλην τῶν γραφικῶν μὲ δα-

πάνην τοῦ Σχολείου, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐξήρχοντο πολλοὶ στολισμένοι μὲ ἱκανὰς γνώσεις» (Κ. Κούμας). Πρῶτος διευθυντῆς αὐτῆς διετέλεσεν ὁ ἱερομόναχος Βησσαρίων Μακρῆς, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Γεώργιος Σουγδουρῆς καὶ τοῦτον ὁ Ἄνθρακίτης Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε Μαθηματικὰ καὶ Φιλοσοφίαν. Ἡ Σχολὴ Γκιούμα ὠνομάζετο καὶ «Μεγάλῃ Σχολῇ».

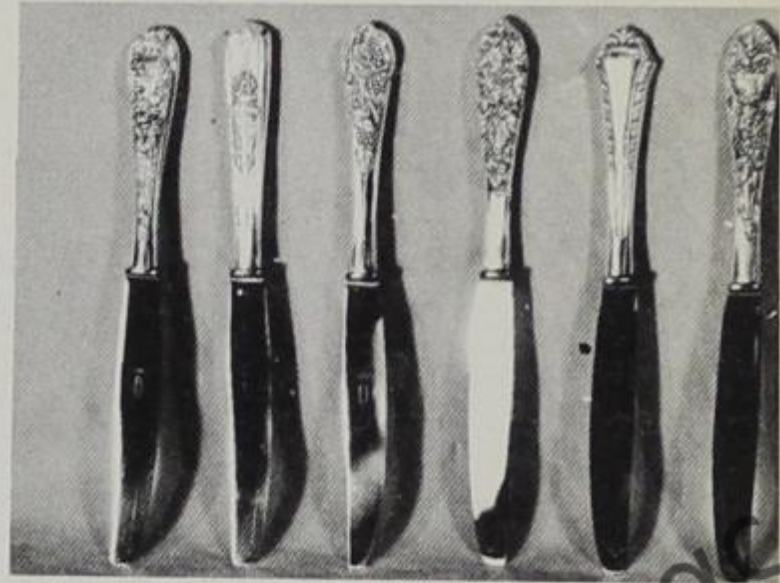
Ἀπὸ τοῦ 1723 μέχρι τοῦ 1820 δ/νται τῆς Σχολῆς Γκιούμα διετέλεσαν οἱ Μπαλαναῖοι καὶ διὰ τοῦτο αὕτη ὠνομάσθη Μπαλάνειος.

7) Μπαλάνειος ἢ Μπαλαναῖα Σχολή: Εἶναι συνέχεια τῆς Σχολῆς Γκιούμα καὶ ἀπέκτησεν ἰδιαιτέραν αἰγλήν ἐκ τῆς διδασκαλίας ἐν αὐτῇ τῶν Μαθηματικῶν, διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ὁποίων διεκρίθησαν οἱ διευθυνταὶ αὐτῆς Μπαλαναῖοι. Ἐπλουτίσθη μὲ ἀρχαίους κώδικας, ἀρχεῖον χειρογράφων καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην. Ἡ Σχολὴ ἐκλείσθη τὸ 1820 λόγῳ τῶν γεγονότων ἐκ τῆς διενέξεως Ἀλῆ - πασᾶ καὶ Τουρκίας.

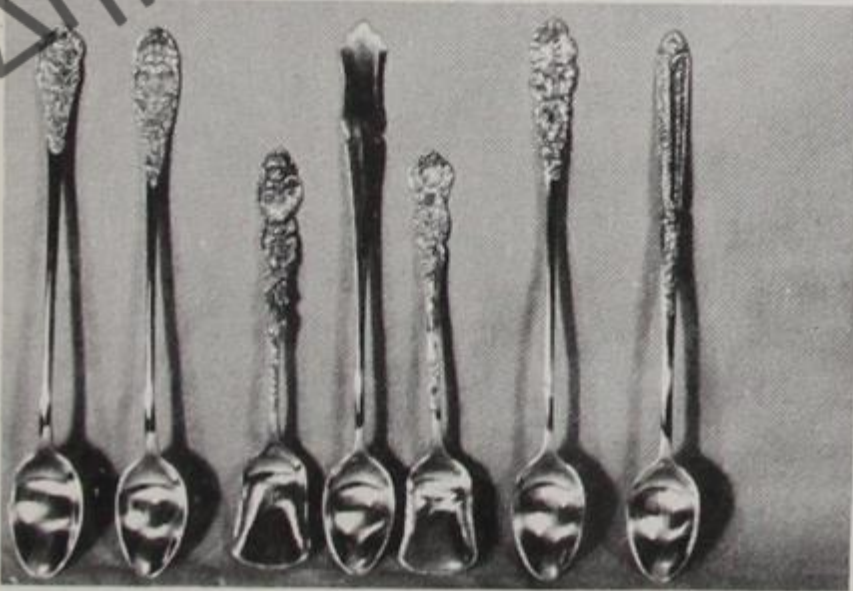
8) Ζωσιμαῖα Σχολή: Τὸ ἔτος 1828 οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι ἴδρυσαν εἰς τὰ Ἰωάννινα τὴν Ζωσιμαῖαν Σχολήν, ἡ ὁποία κατὰ τὸν 19ον αἰ. ὑπῆρξε τὸ μοναδικὸν πνευματικὸν κέντρον ἐν Ἠπειρῷ. Ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὸν Ἑλληνικόν» μὲ πρῶτον διευθυντὴν τὸν ἐκ Γραμμένου Ἰωαννίνων διδάσκαλον Γεώργιον Ἀσώπιον. Ἀργότερον (1852) ἡ Σχολὴ διηρέθη εἰς Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καὶ τετρατάξιον Γυμνάσιον, ἀνεγνωρίσθη δὲ ἰσότιμος τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς. Ὑπῆρξε τὸ φυτώριον σοφῶν λογίων, διδασκάλων, ποιητῶν καὶ ἐπιστημόνων, καὶ ἀληθῆς πνευματικὸς φάρος τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου κτιρίου τῆς, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, ἐγένοντο τὸ 1905. Τὸ κτίριον ἐβουβαρδίσθη κατὰ τὸ 1940, σήμερον δὲ στεγάζει τὸ Γυμνάσιον Ἀρρένων Ἰωαννίνων, ἐνῶ τὸ ἕτερον Γυμνάσιον Ἀρρένων τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, τὸ φέρον τὴν ἐπωνυμίαν «Ζωσιμαῖα Σχολή», στεγάζεται εἰς νεόδμητον διδακτήριον παρὰ τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Ἀρχιμανδρείου.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν Σχολείων τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἀνυπολόγιστος ὄχι μόνον εἰς Ἠπειρον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Ἐξ αὐτῶν ἐξεπήδησαν λόγιοι, συγγραφεῖς καὶ μεγάλοι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα τὸν νεοελληνικὸν διαφωτισμόν. Πλέον τῶν 150 εἶναι οἱ Ἠπειρῶται λόγιοι τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας, οἱ ὁποῖοι ἐφοίτησαν ἢ ἐδίδαξαν εἰς τὰ Σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν τοὺς κάτωθι :

1) Νεόφυτον Δούκαν (1760 - 1845) ἐξ Ἄνω Πεδινῶν Ζαγορίου, ἱερωμένον, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασεν εἰς Μέτσοβον καὶ εἰς τὴν Ἀθηντικὴν Σχολὴν τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς ὁποίας διετέλεσε

«Βιοτεχνία άσημουργίας Ιωαννίνων»

Δημόσια Κατ'επιστολή Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

καί διευθυντής. Τῷ προσεφέρθη καί ἔδρα εἰς τὸ νεοσύστατον τότε Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀλλὰ δὲν ἀπεδέχθη ταύτην λόγῳ γήρατος. Ὑπῆρξεν γονιμώτατος συγγραφεὺς περὶ τὴν μελέτην τῶν κλασσικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὅποια ἐξ ἰδίων ἐξέδωκεν μετὰ σχολίων καί παραφράσεως.

2) Ἰωάννην Βηλαράν (1771 - 1823) καταγόμενον ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ἐφοίτησεν εἰς τὴν Μπαλανεῖον Σχολὴν καί ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς Πάδουαν τῆς Ἰταλίας, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Ἰωάννινα (1801) ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ καί παρὰ τῷ Ἀλῆ-πασᾶ. Ἀπέθανεν εἰς Τσεπέλοβον τοῦ Ζαγορίου. Ἦτο ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τῆς πλήρους καταργήσεως τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας καί τῆς εἰσαγωγῆς τῆς φωνητικῆς γραφῆς. Τὸ ἔργον του περιλαμβάνει ποιήματα λυρικά, σατιρικά καί μύθους. Μετέφρασεν ὡσαύτως εἰς τὴν δημοτικὴν τὸν «Κρίτων» τοῦ Πλάτωνος, τὴν Βατραχομουμαχίαν καί μέρος τοῦ Β' βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου.

3) Γεώργιον Γεννάδιον (1768 - 1854) ἐκ Δοξιαίων Ἰωαννίνων καταγόμενον. Ἐσπούδασεν εἰς Γερμανίαν καὶ συνέγραψε πολλά βιβλία διδακτικοῦ κυρίως περιεχομένου. Μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν προσέφερε πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 λαβὼν καί ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτόν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων διδασκάλων τοῦ Γένους.

4) Ἀθανάσιον Ψαλίδα (1767 - 1829). Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, ἐφοίτησεν ἐν τῇ Μπαλαναίᾳ Σχολῇ καί ἐσπούδασε Φιλοσοφίαν καί ἰδίᾳ Μαθηματικά καί Πειραματικὴν Φυσικὴν ἐγκαταλείψας τὴν Ἰατρικὴν ἐν Βιέννῃ. Τὸ 1796 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Μαρουτσειοῦ Σχολῆς καί ἀκολούθως τῆς Καπλανεῖου. Ἐνθέρμος ὁπαδὸς τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ὡς ὁ Βηλαρᾶς, ἐχρησιμοποῖει ταύτην εἰς τὴν διδασκαλίαν καί εἰσήγαγε διὰ πρώτην φοράν ἐν Ἰωαννίνοις καὶ τῶν Λατινικῶν καί τὴν διδασκαλίαν τῶν Μαθηματικῶν καὶ τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς. Ἀνεδείχθη ταχέως ὡς εἰς ἐκ τῶν μετὰ τὸν 1821 διδασκάλων τοῦ Γένους, ἐξετιμᾶτο τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του καί ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποῖει τὸν Ψαλίδα εἰς διπλωματικὰς ἀποστολάς. Εἰργάσθη ἀόκνως διὰ τὴν ἀφύπνισιν τοῦ Γένους καί ἀνεζήτει πανταχόθεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος.

5) Βασιλόπουλον Μπαλάνον (1694 - 1760). Ἐδίδασκεν εἰς τὴν Σχολὴν Γκιούμα τῶν Ἰωαννίνων, τῆς ὁποίας διετέλεσε Σχολάρχης ἐπὶ 37 ἔτη. Ἐξ αὐτοῦ ἡ Σχολὴ Γκιούμα μετωνομάσθη Μπαλαναία. Διεκρίθη ὡς ἀριστος μαθηματικὸς.

6) Ἀνθρακίτην Μεθόδιον (Μέσα 17ου αἰ. - 1730). Κληρικὸς ἐξ Ἀνθρακίτου ἐφοίτησεν εἰς Σχολεῖα τῆς πόλεως ταύτης καί ἐν συνεχείᾳ εἰς Ἰταλίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, ἰδίᾳ δὲ

εἰς τὰ Μαθηματικά καὶ τὴν Φυσικὴν. Ἄριστος θεολόγος καὶ μαθηματικὸς διέπρεψεν εἰς Ἡπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Εἰς Ἰωάννινα διετέλεσε Σχολάρχης τῆς Σχολῆς Γκιούμα.

7) Βησσαρίωνα Μακρῆν (1635 - 1699). Λόγιος κληρικὸς ἐξ Ἰωαννίνων διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Γκιούμα. Περὶ τὸ 1681 ἰδρύσεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Μιτσικελίου (εἰς τὸ χωρίον Λυγιάδες) μονὴν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου μετὰ Σχολῆς.

8) Γεώργιον Σουγδουρῆν (17ος αἰ.). Λόγιος κληρικὸς ἐξ Ἰωαννίνων σπουδάσας ἐν Βενετία, διετέλεσε καὶ αὐτὸς Σχολάρχης τῆς Σχολῆς Γκιούμα μετὰ τὸν Βησσαρίωνα Μακρῆν.

9) Μεταξὺ τῶν ἐν ταῖς τῶν Ἰωαννίνων Σχολαῖς φοιτησάντων συγκαταλέγεται καὶ ὁ μέγας εὐπατρίδης καὶ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Ἀθανάσιος Τσακάλωφ (Ἰωάννινα 1790 - Μόσχα 1851). Ὁ Ἰ. Φιλήμων χαρακτηρίζει τοῦτον ὡς ἐξῆς: «άνηρ λίαν ἐχέμυθος σκεπτικὸς πάντοτε καὶ πᾶσαν ἐπίδειξιν ἀποφεύγων». Κατήγετο ἐξ ἐπιφανεστάτης οἰκογενείας καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὴν Μαρουτσαίαν Σχολήν. Μετὰ περιπετείας μετέβη εἰς Μόσχαν, ὅπου ὁ πατήρ του ἦτο ἔμπορος γουναρικῶν. Ἀκολουθῶς μετέβη εἰς Παρισίους δι' εὐρυτέρας σπουδὰς καὶ ἔγινε μέλος τῆς ἐκεῖ πατριωτικῆς ἑταιρείας «Ἑλληνόγλωσσον Ξανοδοχεῖον», ἡ ὁποία θεωρεῖται πρόδρομος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Ἐκ Παρισίων ὁ Τσακάλωφ μετέβη εἰς Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας, ὅπου συνέστησε μετὰ τοῦ ἐξ Ἄρτης Σκουφᾶ καὶ τοῦ ἐκ Πάτμου Ξάνθου τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν. Ὡς φιλικὸς εἰργάσθη ὑπερανθρώπως διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τῆς Ἐταιρείας καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους. Ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης τὸν εἶχε διορίσει Ὑπουργὸν καὶ Ὑπασπιστὴν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου. Τὴν ἐπανάστασιν ὑπηρετήσεν ὡς ἀπλοῦς πολίτης. Ἀπέθανεν εἰς Μόσχαν τὸ 1851. Σήμερον μία μικρὰ ἀναμνηστικὴ πλάξ ἐξωθι τῆς ἐκ τῶν τελευταίων σεισμῶν καταρρευσάσης οἰκίας του ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ ἐν Ἰωαννίνοις, πλησίον τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἀρχιμανδρείου, ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην τῶν διερχομένων τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ὠργάνωσε τὴν μεγαλυτέραν ἐπαναστατικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἔκαμε ἔργον τὸν πόθον διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Πλὴν τῶν λογίων καὶ διδασκάλων τοῦ Γένους σημαντικῶς συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀφύπνισιν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ οἱ ἐν Βενετία Ἡπειρῶται τυπογράφοι (Γλυκῆδες, Θεοδοσίου, Σάρρος), οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ἐκδόσεών των ἐτροφοδότησαν τὸ Γένος καὶ τὰς Σχολὰς του μὲ παντοειδῆ βιβλία.

Διὰ τὴν ἰδρύσιν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ἐκάστοτε Σχολῶν καὶ τὴν ἀνακούφισιν τοῦ δούλου Γένους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας καὶ διὰ τὴν λειτουργίαν πνευματικῶν καὶ ἄλλων κοινωφελῶν ἰδρυμάτων μετὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τὰ μέγιστα συνέβαλον καὶ οἱ ἐξ Ἡπείρου, ἰδίᾳ περιοχῆς Ἰωαννίνων, ἔθνικοί

ευεργέται. Ἡ δράσις των ἐξικνεῖται εἰς ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἐμπνεόμενοι ἀπὸ ὑψηλὴν ἀντίληψιν τοῦ καθήκοντος ἐναντι τοῦ Ἔθνους καὶ τῶν συνανθρώπων των, ἀπὸ βαθεῖαν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ἰδέαν, εἰργάσθησαν σκληρῶς εἰς τὴν ξένην καὶ ἀπέκτησαν περιουσίας, τὰς ὁποίας διέθεσαν, ὑπάρχουν δὲ καὶ σήμερον διαθέτοντες, ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τὴν δημιουργίαν λαμπρῶν καὶ ἀθανάτων ἔργων εὐποιῆς καὶ ευεργεσίας.

Οἱ ἀδελφοὶ Μάνθος καὶ Γεώργιος Ριζάρης, ἐκ Μονοδεντρίου Ζαγορίου, (ἀπέθανον τὸ 1824 καὶ 1842 ἀντιστοίχως), ἔμποροι εἰς Ρωσίαν, ἐμυήθησαν εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ἐνίσχυσαν οἰκονομικῶς τὸν ἄγωνα καὶ ἐπροικοδόμησαν Σχολὴν εἰς Μονοδέντριον, εἰς Ἀθήνας δὲ ἴδρυσαν καὶ ἐπροικοδόμησαν τὴν Ριζάρειον Σχολὴν.

Ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας (1785 - 1854) ἐκ Μετσόβου, μέγας γαιοκτῆμων εἰς Αἴγυπτον, διέθεσε μεγάλα ποσὰ διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς, ἐπροικοδόμησε δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Στουρνάρα ἰδρυθὲν Πολυτεχνεῖον ὡς καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ (1818 - 1899) ἐκ Μετσόβου, ἔμπορος εἰς Ἀλεξάνδρειαν, κατέβαλε διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Πολυτεχνεῖου Ἀθηνῶν, διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Σταδίου, διὰ τὴν ἀνεγερσιν τῶν ὁμωνύμων Φυλακῶν ἐν Ἀθήναις καὶ τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων.

Διὰ προσφορᾶς τοῦ Γ. Ἀβέρωφ ἠγοράσθη τὸ θωρηκτὸν «Γεώργιος Ἀβέρωφ», τὸ ὁποῖον διεδραμάτισεν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν ἐκβασιν τῶν πολέμων 1912-13 καθ' οὓς ἀπηλευθερώθη καὶ ἡ Ἠπειρος.

Ζωὴς Καπλάνης

Οί ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι (Ἀναστάσιος, Ζώης, Θεοδόσιος, Ἰωάννης, Νικόλαος καὶ Μιχαήλ) ἐκ Γραμμένου Ἰωαννίνων, ἔμποροι εἰς Ἰταλίαν καὶ Ρωσίαν, ἀνεδείχθησαν εἰς ἐθνικοὺς εὐεργέτας, διότι διέθεσαν τὴν τεραστίαν περιουσίαν των διὰ τὴν ἰδρυσιν Πτωχοκομείων, Νοσοκομείων, Γηροκομείου ἐν Ἰωαννίνοις, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον λειτουργεῖ, τῆς περιωνύμου Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ ἄλλων κοινωφελῶν ἰδρυμάτων.

Ὁ Γεώργιος Χατζηκώστας (1753 - 1845) ἐξ Ἰωαννίνων, ἔμπορος εἰς Κων/πολιν καὶ Ρωσίαν, διέθεσε τὴν περιουσίαν του διὰ κοινωφελεῖς σκοποὺς. Σήμερον ἐν Ἰωαννίνοις ὑπάρχει καὶ λειτουργεῖ τὸ Γενικὸν Νοσοκομεῖον «Χατζηκώστα».

Ὁ Ζώης Καπλάνης (1736 - 1806) ἐκ Γραμμένου Ἰωαννίνων, ἰδρυσε καὶ συνετήρει τὴν Καπλάνειον Σχολὴν καὶ διέθεσε τὴν ἐξ 185.000 ρουβλίων περιουσίαν εἰς ἐθνωφελεῖς σκοποὺς.

Ὁ Γεώργιος Σταύρου (1788 - 1869) ἐξ Ἰωαννίνων, τραπεζίτη ἰδρυτῆς καὶ πρῶτος διοικητῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἐπανάσ. τοῦ 1821 καὶ μετὰ ταύτην κατέλαβε σημαντοὺς θέσεις εἰς τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος. Κατέλιπε μεγάλα ποσὰ διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς καὶ εὐαγῆ ἰδρύματα.

Τουριστικά ενδιαφέροντα

Σήμερα η πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως δὲν παρουσιάζει ἰδιαιτερόν ἐνδιαφέρον, διότι τὰ μὲν ἐντὸς τοῦ κάστρου μεσαιωνικὰ μνημεῖα κατεστράφησαν ὀλοσχερῶς ὑπὸ τῶν λυσσόντων Τούρκων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου τοῦ Σκυλοσόφου τὸ 1611, ἡ δὲ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου πόλις κατεκάη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ τὸ 1820. Ἡ αἰσθητικὴ ὁμῶς ἀπόλαυσις τοῦ ἐπισκέπτου ἐκ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς πόλεως καὶ ἡ ἱκανοποίησις ἐκ τῆς θερμοτάτης φιλοξενίας τῶν ἀνθρώπων ἀφίνουν διὰ παντὸς χαραγμένην τὴν ἀνάμνησιν τῆς πόλεως εἰς τὴν ψυχὴν του.

Ἡ ὠραιότης τῆς φύσεως καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ, χαρίζουν εἰς τὸ βλέμμα μίαν μοναδικὴν εἰκόνα ἁρμονίας καὶ χάριτος καὶ εἰς τὴν ψυχὴν γαλήνην καὶ ἀγαλλίασιν.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως ὑποδέχονται τὸν ἐπισκέπτην ὠραιόταται νεόδμητοι πολυκατοικίαι καὶ θαυμάσιαι δενδροστοιχίαι. Αἱ πλουσιώταται νησίδες τοῦ πρασίνου, αἱ ὁποῖαι εἰς πάμπολλα σημεῖα τῆς πόλεως ἔχουν δημιουργηθῆ, καλοῦν τὸ βλέμμα εἰς μίαν εὐχάριστον ἀνάπαυσιν, τὴν ὁποῖαν σπανίως συναντᾶ σήμερον κανεὶς μέσα εἰς τὴν ἀκράτητον ροὴν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ «Γιάννινα» εἶναι ἡ πόλις τῆς αἰσθητικῆς ἀπολαύσεως, τῆς ἡρεμίας τῆς ψυχῆς, τῆς περισυλλογῆς καὶ τοῦ στοχασμοῦ, τῶν ἀναμνήσεων καὶ τοῦ λυρισμοῦ.

Ἰωάννινα: Κεντρικὴ πλατεῖα

Ευρυτάτη ἡ λεωφόρος «21ης Ἀπριλίου», ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως. Δεξιὰ βαθύσκια αἰωνόβια πλατάνια θυμίζουν τὰ παλαιὰ καφενεῖα τοῦ «Κουραμπᾶ», ὅπου σήμερον ὑψώνεται μεγαλοπρεπὲς καὶ πολυτελέστατον τὸ «Ξενία». Ἀριστερὰ ἡ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, φυτώριον νέων διδασκάλων τῆς φυλῆς. Ἀμέσως μετὰ ἡ κεντρικὴ πλατεῖα, σύγχρονος καὶ λάμπουσα τὴν νύκτα ἀπὸ «μοντέρνον φωτισμόν», ἡ ὁποία μὲ τὸν πολυχρωμον πίδακα εἰς τὸ κέντρον καὶ τὰς γύρω φωτεινὰς ἐπιγραφὰς συγκεντρώνει τὰ καλοκαιρινὰ βραδυνὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν θαυμασμόν τῶν μικρῶν ἐπισκεπτῶν τῆς καὶ χαρίζει τὴν φαντασμαγορίαν συγχρόνου μεγάλης πόλεως. Εἰς τὸ ἀριστερόν αὐτῆς τὸ νεόδμητον Διοικητήριον τῆς πόλεως, ζῶσα παρουσία τοῦ Κράτους εἰς τὴν ἀκροτικὴν αὐτὴν περιοχὴν. Συνέχεια ἡ παλαιὰ κάτω πλατεῖα, ἡ πλατεῖα Κων/νου Ἐλευθερωτοῦ, μὲ τὸ ἱστορικὸν στρατηγεῖον τῆς VIII Μεραρχίας εἰς τὸ δεξιὸν καὶ παραπλεύρως καὶ ὀπισθεν τὸ πάρκον. Ἡ πόλις τιμῶσα καὶ προβάλλουσα τοὺς εὐεργέτας καὶ ἥρωας αὐτῆς ἐτοποθέτησεν ἐδῶ, εἰς κοινὴν θέαν, τὰς προτομὰς ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἠνάλωσαν ἑαυτοὺς δι' αὐτὴν. Πρῶτη εἰς τὸν ἔμπροσθεν ἀνθόκηπον ἡ προτομὴ τοῦ Βασιλείου Πυρσινέλα (1878 - 1959). Διαβάζει κανεῖς κάτωθεν τοῦ ὀνόματος : «Δήμαρχος - Βουλευτὴς - Μέγας εὐεργέτης τῆς πόλεως».

N. 121 Ἰωαννίνα : Κεντρικὴ πλατεῖα

Τὸ Τουριστικὸν Πέριπτερον τῆς Ε.Η.Μ. μετὰ τὸ μόνιμον Ἐκθετήριον Λαϊκῆς
Τέχνης τοῦ Ε.Ο.Ε.Χ.

Εἰς τὸ ἔναντι πάρκον τὸ μνημεῖον τῶν Μπιζανομάχων, ὅπου ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἔθνους πρὸς τὸν ἄγνωστον στρατιώτην καὶ τοὺς ἥρωας μετὰ τὴν μορφήν ἑνὸς ἀπλοῦ στεφάνου ἐναποτίθεται κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας εἰς τοὺς πόδας τῆς μητρὸς, ἡ ὁποία κρατεῖ τὸν νεκρὸν ἥρωα. Δεξιὰ ὀλοσωμον ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις ἔστησαν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς νίκης Ἀλέξανδρον Παπάγον, ὀρειχαλκίνη προτομὴ τοῦ Χαραλάμπους Κατσιμήτρου, διοικητοῦ τῆς VIII Μεραρχίας εἰς τὸν ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον 1940 - 41, καὶ εἰς ὑψηλὴν μαρμαρίνην κολόνα ὁ Νότης Μπότσαρης, ὁ Σουλιώτης πολέμαρχος (1756 - 1841), ἀτενίζει τὸ «κακοτράχαλο» Σούλι, «ποῦ μετὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν θυσίαν ἐκέρδισε τὸ ἱστορικὸν προβάδισμα εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἰδανικῶν».

Ἀριστερὰ ἡ στήλη τὴν ὁποῖαν «Ἡ Ἑπείρος τοῖς προμάχοις τέκνοις τοῖς ὑπὲρ πατρίδος πεσοῦσιν, εὐγνωμονοῦσα» ἔστησεν, ἡ προτομὴ τοῦ Χριστάκη Ζωγράφου (1820 - 1896), τραπεζίτου - οἰκονομολόγου καὶ μεγάλου εὐεργέτου, καὶ ἡ στήλη εἰς τὴν μνήμην τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑπείρου πεσόντων Ἀγγλων Χάρυ (1897) καὶ Νιοῦβολδ (1912). Τὸ μέγα ὰρολόγιον τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ὑψώνεται ἐδῶ, εἰς τὸ ἔμπροσθεν τμήμα τοῦ μικροῦ πάρκου, σημειώνει μετὰ τὸν μεταλλικὸν του ἤχον τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος ἀδυσώπητος μᾶς καταδιώκει, καὶ κάτω ἀπ' αὐτὸ ἡ προτομὴ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἰωάννου Πουτέτση (1878 - 1919).

Πίσω από τὸ Στρατηγεῖον, ἐκεῖ ὅπου παλαιὰ ἦσαν οἱ στρατῶνες, ἀπλώνεται τὸ νέον πάρκον τῆς πόλεως, ὄλοπράσινον, ἀπολαυστικόν, μὲ μοναδικήν θέαν πρὸς τὴν λίμνην, καὶ παραπλεύρως τὸ νεόδμητον Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ὅπου ὁ ἐπισκέπτης θὰ ἀντικρῦση πλούσια ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα καὶ ἔργα ἠπειρωτικῆς τέχνης. Εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς πλατείας εὐρίσκεται ἡ ἀξιολογωτάτη Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Δημαρχεῖον. Ἐναντι τοῦ Μουσείου εὐρίσκεται καὶ τὸ Πνευματικὸν Κέντρον τῆς Ἐταιρείας ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, τῆς ὁποίας ἡ πνευματικὴ προσφορὰ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν ἠπειρον εἶναι ἴσως μοναδικὴ εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Τὸ ὑπαίθριον θέατρον αὐτῆς καὶ τὸ τουριστικὸν περίπτερον ἐπὶ τοῦ λόφου εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πόλεως ἀποτελοῦν ἓν τῶν ἀξιολογωτέρων ἀξιοθεάτων τῆς πόλεως.

Ἀπὸ τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν ἀρχίζουν ὠραῖοι νεοασφαλτοστρωμένοι δρόμοι, οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς πόλεως. Ἀξίζει τὸν κόπον διὰ τὸν ἐπισκέπτην νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ. Θὰ γνωρίσῃ τὴν σφύζουσαν ἀπὸ ζωὴν πόλιν, θὰ αἰσθανθῇ ὁ ἴδιος τὴν πνοὴν τῆς ἀναδημιουργίας τῆς, θὰ θαυμάσῃ τὴν «Γιαννιώτικη Λαϊκὴ Τέχνη», ἡ ὁποία εἶναι ἀνεπτυγμένη ὑπὸ μορφήν βιοτεχνικὴν. Θὰ ἀποκτήσῃ ἐνθῦμα μιᾶς τῶν ὠραιότερων λαϊκῶν τεχνῶν τοῦ κόσμου. Ἡ ἀργυροχοΐα (ἀσημουργία), ὀλιγώτερον ἢ χρυσοχοΐα καὶ κυρίως ἡ ὄρειχαλκουργία εἶναι οἱ πλέον ἀνεπτυγμένοι κλάδοι τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἡ ἀργυροχοΐα παρουσιάζει ἔργα οἰκιακῆς χρήσεως καὶ διακοσμητικὰ ἐγγράμματα χτυπητὰ (μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις ἀπὸ λαϊκὰ θέματα) καὶ συρματερά. Ἡ μεταλλουργία συνεχίζουσα τὴν παλαιὰν γιαννιώτικην τεχνοτροπίαν, προσφέρει διάφορα εἶδη χάλκινα, ὄρειχαλκινα καὶ κασσιτερωτὰ σφυρήλατα καὶ χυτὰ. Τὰ εἶδη αὐτὰ τῆς μεταλλουργίας εἶναι διακοσμημένα μὲ παραστάσεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βυζαντινὰς ἢ τοπικὰς ἠπειρωτικὰς, μερικαὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔχουν καὶ ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις.

Ἐπαίθριον Θέατρον Ἐταιρείας ἠπειρωτικῶν Μελετῶν

Παλαιὸν ἀρχοντικὸν πλῆσιον τοῦ Σταδίου Ἰωαννίνων

Ἡ ξυλογλυπτικὴ ἐπίσης, ἡ κεντητικὴ καὶ ἡ ὑφαντουργία προσφέρουν εἰς τὸν ἐπισκέπτην πρωτότυπα καὶ σπανίων σχεδίων τοπικοῦ χρώματος ἀριστουργήματα.

Ἀκολουθοῦντες τὴν λεωφόρον 28ης Ὀκτωβρίου, ἡ ὁποία ἀρχομένη ἀπὸ τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν ὁδηγεῖ πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς πόλεως, θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ «ἄλσος τῶν ποιητῶν». Ἐκεῖ, εἰς τὸ κέντρον, γύρω ἀπὸ τὸ συντριβάνι, κάτω ἀπὸ τὸν βαθὺν ἡσκιον ὑψηλῶν πεύκων, τὰ ὁποῖα ὡς πνεύμων τροφοδοτοῦν τὴν πόλιν μετὰ τὴν ζωογόνον πνοὴν των καὶ χαρίζουν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπαυσιν εἰς τὸν περιπατητὴν, ἐπὶ λιθίνων βάσεων ἀντικρύζομεν τὰς προτομὰς τοῦ Κώστα Κρυστάλλη (1868 - 1896), ποιητοῦ ἐκ Συρράκου, τοῦ Χρίστου Χρηστοβασίλη (1862 - 1937), διηγηματογράφου καὶ ποιητοῦ ἐκ Σουλίου - Χρηστοβασίλη, τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα (1805 - 1858), ποιητοῦ ἐκ Συρράκου, τοῦ Δημητρίου Σαλαμάγκα (1894 - 1965), ἱστοριοδίφου, λαογράφου καὶ λογοτέχνου ἐξ Ἰωαννίνων, καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀραβαντινοῦ (1811 - 1870), ἐπιφανοῦς λογίου, παιδαγωγοῦ καὶ ἱστορικοῦ ἐκ Πάργας. Εἰς τὸ τέρμα τῆς πόλεως πρὸς Βορρᾶν (τέρμα ὁδοῦ Παν. Μαυρογιάννη) εὐρίσκεται ὁ οἶκος τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου Ἰωαννίνων καὶ τὸ ἐντὸς αὐτοῦ μικρὸν παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου, ὅστις 30ετῆς προετίμησε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἀπὸ τὸν ἐκτουρκισμόν. Φερόνυμος ναὸς τοῦ Ἁγίου ἀνηγέρθη εἰς τὴν πλατεῖαν Πάργης τῶν Ἰωαννίνων (παραπλεύρως τῆς κεντρικῆς πλατείας Πύρρου), τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν προσφάτως (1970) ἐν πάσῃ μεγαλοπρεπείᾳ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Νικολάου. Ἐν αὐτῷ ἐντὸς λάρνακος φυλάσσονται τὰ Ἱερά Λείψανα τοῦ Ἁγίου μετὰ τὴν ἐκταφήν, ἡ ὁποία ἐγένετο τὴν ἑσπέραν τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1971.

Ἰωάννινα - Ἀρχοντικὸν Μίσου

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, τὸν οἶκον τοῦ Νεομάρτυρος, τελειώνει ἡ πόλις, ἂν καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνθρώποι συνοικισμοὶ μέχρι τὸ ἀεροδρόμιον.

Ἡ εὐρεῖα λεωφόρος, ἡ ὁποία ἀνοίγεται πρὸς Βορρᾶν, ὁδηγεῖ πρὸς τὴν Ἠγουμενίτσαν - Κόνιτσαν, καὶ Μέτσοβον - Τρίκαλα δεξιά. Ὅλιγα μέτρα μετὰ τὸν οἶκον τοῦ Νεομάρτυρος εἰς τὸ δεξιὸν μας εὐρίσκεται ἡ «λιμνοπούλα», ἡ πλάζ τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ὁμορφὴ αὐτῆ τοποθεσία σκεπασμένη ἀπὸ πανύψηλες λεῦκες συγκεντρώνει τὸ καλοκαίρι ἓν μέγα πλῆθος τουριστῶν καὶ κατοίκων τῆς πόλεως. Τὸ περίπτερόν της ἐξυπηρετεῖ θαυμάσια τοὺς ἐπισκέπτας. Παραπλευρῶς αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ Ναυτικοῦ Ὁμίλου Ἰωαννίνων καὶ ὁ χῶρος κατασκηνώσεων (Camping) προσφέρουν πολλὰς ἐκπλήξεις εἰς τὸν ἐπισκέπτην. Ἐπὶ τῆς ὁδηγούσης πρὸς Μέτσοβον ἀμαξιτῆς ὁδοῦ εἰς ἀπόστασιν 5 χιλμ. ἐξ Ἰωαννίνων ὁ ἐπισκέπτης συναντᾷ τὴν Κοινότητα Περάματος, ὅπου εὐρίσκεται τὸ ἀνά τὸ πανελλήνιον πλέον γνωστὸν «σπήλαιον». Ἡ ἀνακάλυψις του ἐγένετο τυχαίως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τελευταίου πολέμου ἀπὸ κατοίκους τοῦ χωρίου, οἱ ὅποιοι ἀνεζήτησαν ἐκεῖ καταφύγιον ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς. Ἡ ἐξερεύνησις του, ἡ ὁποία ἐγένετο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὑπὸ τῶν σπηλαιολόγων Ἰωάννου καὶ Ἄννης Πετροχειίλου, ἐπέφερε καὶ τὴν ἀξιοποίησίν του. Χιλιάδες ἐπισκεπτῶν κατ' ἔτος κατεβαίνουν καὶ ἀνεβαίνουν τὰ σκαλοπάτια, τὰ ὁποῖα κατεσκευάσθησαν, γνωρίζοντες ὑπὸ τὸν πολύχρωμον φωτισμὸν ἓνα μυθικὸν κόσμον φαντασμαγορίας χρωμάτων καὶ σχημάτων, τὸν ὅποιον μὲ τὴν ὑπομονὴν

καὶ ζηλευτὴν τέχνην ἔστησεν ἡ φύσις εἰς τὰ σπλάχνα τοῦ λόφου τοῦ Περάματος. Εὐγενεῖς ὁδηγοὶ ἐξηγοῦν εἰς τὸν ἐπισκέπτην τὰ σχήματα καὶ τὰς ὀνομασίας τῶν σταλακτιτῶν - σταλαγματῶν καὶ αἰθουσῶν τοῦ σπηλαίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἓν τῶν σπανιωτέρων τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν ἔξοδον τοῦ σπηλαίου ἀντικρῦζομεν μὲ ψυχικὴν εὐφροσύνην τὴν λίμνην, τὴν Παμβώτιδα, ἡ ὁποία μὲ τόσην στοργὴν ἔκρυσεν εἰς τὴν ὑγρὰν ἀγκάλην τῆς «τὴν Κυρὰ Φροσύνη μὲ τις δεκαεφτά παρθένας».

Ἡ λεωφόρος, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν κάτω πλατεῖαν τῆς πόλεως (πλατεῖαν Κων/νου τοῦ Ἐλευθερωτοῦ) μᾶς ὁδηγεῖ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν πύλην τοῦ Φρουρίου. Εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως πρὸς τὸ κάστρον καὶ δεξιὰ εὐρίσκεται ὁ Ἱερὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, Μητροπολιτικὸς Ναὸς τῆς πόλεως, ἔνθα καὶ ὁ τάφος τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου. Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς πύλης τοῦ κάστρου ἓν ἀπέριττον εἰκόνισμα ἐνθυμίζει τὸν τόπον ὅπου ὁ Νεομάρτυς Γεώργιος παρεδόθη εἰς τὸ μαρτύριον τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1838 «γὰρ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη καὶ γὰρ τοῦ Ἔθνους τὴν τιμὴν». Ἡ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀνηρτημένη μαρμαρινὴ πλάξ μᾶς πληροφορεῖ «Χριστοῦ παθῶν πίστεως ὑπὲρ ἀγχόνην δεχθεὶς τῷδε τόπῳ νέος μάρτυς Ἰωαννίνων Γεώργιος ἔλιπε γαῖαν ἔτει σωτηρίῳ αὐλῆ (1838) Ἰανουαρίου 17». Τὸ τεῖχος τοῦ κάστρου, ὅπως σώζεται σήμερον, εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἔργον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Διερχόμενος τὴν πύλην, δεξιὰ τῆς ὁποίας ὑψοῦται κατεστραμμένος ὁ πύργος τοῦ Θωμᾶ Πρελούμπου, καὶ βαδίζων εἰς τοὺς στενοὺς ἐντὸς τοῦ φρουρίου δρόμους ὁ ἐπισκέπτης φέρει εἰς τὴν μνήμην τοὺς ζοφεροὺς τῆς τυραννίας τοῦ Ἀλῆ χρόνους, ὅταν δυστυχιοὶ σκλάβοι ἐσύροντο εἰς τὰ ἀπηρχαιωμένα αὐτὰ «καλντερίμια», διὰ νὰ ἐγκλεισθοῦν εἰς τὰς φοβεράς τοῦ τυράννου φυλακάς, νὰ βασανισθοῦν ἀπανθρώπως καὶ νὰ εὔρουν

Σπήλαιον Περάματος

φρικτὸν θάνατον κάτω ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ βασανιστοῦ των. Πρέπει ὁ ἐπισκέπτης νὰ διασχίσῃ ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ φρουρίου διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰ δύο σωζόμενα τζαμιά. Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τῶν ὁδῶν Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου καὶ Γλυκῆδων βαδίζων δεξιὰ ἀνέρχεται πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἀνεγερθὲν ἐσωτερικὸν φρούριον καὶ φθάνει εἰς τὸ Φετιχὲ - Τζαμί. Ἐδῶ, εἰς τὸν τόπον ὅπου κατώκησεν ὁ τύραννος, σήμερον ἐκτίσθη κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου σχέδιον τὸ βασιλικὸν περίπτερον. Μόνον ὁ πύργος τοῦ τζαμίου σώζεται καὶ ἀριστερὰ διακρίνεται ὁ τάφος τοῦ Ἀλῆ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ἐναντι τοῦ Φετιχὲ ὑψοῦται τὸ τζαμί τοῦ Ἀσλάν. Πρὶν φθάσῃ εἰς αὐτὸ ὁ ἐπισκέπτης ἀκολουθῶν τὴν ὁδὸν Γλυκῆδων, ἀπὸ τῆς συμβολῆς τῆς μετὰ τῆς ὁδοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, καὶ ἐν συνεχείᾳ δεξιὰ τὴν ὁδὸν Ἀλ. Νούτσου, θὰ ἀντικρύσῃ δύο θολωτὰς στέγας, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον παλαιὰ τουρκικὰ λουτρά. Διερχόμενος τὴν πύλην τοῦ τζαμίου Ἀσλάν, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη τὸ 1618 ὡς σύμβολον τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἔχει δεξιὰ τὸν παλαιὸν πύργον τοῦ Βοημούνδου καὶ ἀριστερὰ τὰς παλαιὰς κατοικίας ὑπηρετούντων τὸ τζαμίον Τούρκων. Τὸ τζαμίον τοῦ Ἀσλάν σωζόμενον ὡς ἦτο, χρησιμεύει ἀπὸ τοῦ 1933 ὡς Δημοτικὸν Μουσεῖον. Ἀνακαινισθὲν καὶ ἀνασυγκροτηθὲν τὸ 1957 ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πλουσίας συλλογὰς ἀρχαιολογικοῦ, ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ τζαμίου

Φωτ. Σύνθεσις - Ἡ κυρα Βασιλικὴ καὶ τὸ παλάτι τοῦ Ἀλῆ πασά

9 Ἰωάννινα - Ἀποσις Ἰησοῦ

Ἄσλάν δύναται ὁ ἐπισκέπτης, ὁ ὁποῖος δέν ἐπιθυμεῖ νά ἐξέλθῃ ἀπό μίαν τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου, νά κατέλθῃ εἰς τήν παραλίμιον λεωφόρον ἀπό τήν κατά τὸ ἔτος 1963 ἀποκατασταθεῖσαν παλαιάν κλίμακα τοῦ φρουρίου πρὸς τήν λίμνην. Εἰς τήν βάσιν τῆς θά ἀντικρύση τὸ σπήλαιον, ὅπου τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1611 ὁ Διονύσιος Σκυλόσοφος συλληφθεὶς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματός του ἐξεδάρη ζῶν, καὶ μαρμαρίνην στήλην «πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων ἐν τῷ φρουρίῳ προδρόμων τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως.»

Ἡ παραλίμιος λεωφόρος Διονυσίου Σκυλοσόφου προσφέρεται δι' ἓνα μοναδικὸν ἀπολαυστικὸν περίπατον.

Ἐμπρὸς ἡ ὕδατινὴ ἔκτασις, δεξιὰ βράχοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑψοῦται τὸ κάστρον καὶ κατεσκευάσθη ἡ σύγχρονος παραλιακὴ λεωφόρος, καὶ ἀριστερὰ ὁ μῶλος μὲ τὰ ἐξοχικά του κέντρα καὶ τὴν προτομὴν τοῦ Λορέντζου Μαβίλη (1860 - 1912), ἑπτανησίου ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ φιλοσοφικὸν στοχασμὸν ἀτενίζει πρὸς τὰ ὑψώματα τοῦ Δρίσκου, ὅπου ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν Γαριβαλδινῶν ἐξεπλήρωσε τὸν μέγιστον τῆς ζωῆς του πόθον, νά δώσῃ τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος.

Τὸ ΝΗΣΙ, τὸ ὁποῖον στέκει ἔναντί μας εἰς τὸ μέσον τῆς λίμνης, μᾶς καλεῖ νά γνωρίσωμεν τοὺς θησαυροὺς του. Φθάνει κανεὶς εἰς αὐτὸ διὰ βενζινακάτου ἢ ἐνὸς τῶν νεοτεύκτων τουριστικῶν πλοιαρίων. Πλούσιοι «καλαμιῶνες» τὸ περιβάλλουν καὶ τὸ φυλάττουν ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν κυμάτων τὸν χειμῶνα. Ἡ μικρὴ του «προκυμαία» ὑποδέχεται μὲ φιλόξενα αἰσθήματα τὸν ἐπισκέπτην. Μία νεοκατα-

σκευασθεῖσα περιφερειακή ὁδὸς ἐπιτρέπει νὰ κάμνη κανεὶς ἀνέτως τὸν γῦρον. Ἐχει μῆκος 800 μ. καὶ πλάτος 500 μ. Οἱ κάτοικοί του λέγεται ὅτι ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὴν Μάνην κατὰ τὸν 17ον μ.Χ. αἰῶνα. Σήμερον παρουσιάζει ζωηροτάτην τουριστικὴν κίνησιν χάρις εἰς τὰ παλαιὰ του μοναστήρια, τὰ ὁποῖα σφάζονται ἐπ' αὐτοῦ, εἰς τὰς φυσικὰς του καλλονὰς καὶ τὴν φιλοξενίαν τῶν κατοίκων. Αἱ σφζόμεναι ἐπὶ τῆς νήσου μοναὶ εἶναι : 1) Μονὴ Προδρόμου : Ἐκτίσθη τὸ 1506 - 1507 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Νεκταρίου καὶ Θεοφάνους Ἀψαράδων. Εἶναι μικρὸς ναὸς σταυρεπίστεγος μὲ πλαγίους χοροὺς καὶ τροῦλλον. Σώζονται καὶ μερικὰ κελλιά καὶ τὸ καθολικόν. Ὑπὸ τὸ ἱερόν ὑπάρχει κρύπτη, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν λίμνην. Ἐπὶ τῶν τοίχων ὑπάρχουν διάφοροι ἐπιγραφαὶ καὶ τοιχογραφίαι καταστραμμέναι ὅμως ἐκ μεταγενεστέρων ἐπισκευῶν.

2) Μονὴ Ἀγίου Παντελεήμονος : Εὐρίσκεται πλησίον τῆς μονῆς Προδρόμου εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου γνωστὴ ἐκ τοῦ φόνου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς ἓν τῶν κελλίων τῆς. Τὸ καθολικόν τῆς μονῆς εἶναι μικρὰ βασιλικὴ χωριζομένη εἰς τρία κλίτη ὑπὸ δύο σειρῶν κιόνων, συγκρατούντων τὴν ὀροφήν. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπάρχει γυναικονίτης. Ἡ ἐκκλησία εἶναι τοῦ 17ου αἰ. μὲ ἀξιόλογα ξυλόγλυπτα. Παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ὑπάρχει ἡ οἰκία, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφυγεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὅταν ἐγκατέλειψε τὸ κάστρον. Ἐδῶ τὸν Ἰανουάριον 1822 ὁ θηριώδης λέων τῶν Ἰωαννίνων ἀφήκε τὴν τελευταίαν του πνοήν, ὅταν οἱ στρατιῶται τοῦ Χουρσίτ διαπεραιωθέντες ἐκ τῆς ἀντικρυ ἀκτῆς ἐπυροβόλησαν ἐναντίον του ἐκ τῆς αὐλῆς. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀκολάστου αὐτοῦ δολοφόνου, ὁ ὁποῖος γεννηθεὶς τὸ 1744 ἐκ πατρὸς ληστάρχου εἰς Τραπεζένιον κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ ὅλης σχεδὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ἀποκτήσῃ δύναμιν καὶ ἐπιρροήν τοιαύτην, ὥστε νὰ διανοηθῇ καὶ τὴν ἐκ τοῦ Σουλτάνου ἀνεξαρτητοποίησίν του, ἐστάλη εἰς Κων/λιν, ἐξετέθη εἰς κοινὴν θέαν καὶ ἐτάφη παρὰ τὴν πύλην τῆς Σηλυβρίας. Τὸ σῶμα του ἐτάφη, ὡς ἐλέχθη, παρὰ τὸ Φετιχὲ - τζαμί, εἰς τὸ κάστρον.

Σήμερον ἡ οἰκία αὐτὴ στεγάζει τὸ Μουσεῖον προεπαναστατικῆς ἐποχῆς, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη πρωτοβουλία τοῦ Σωματείου «Οἱ φίλοι τῶν Ἰωαννίνων».

3) Μονὴ Ἀγίου Νικολάου Φιλανθρωπινῶν ἢ τοῦ Σπανοῦ : Εὐρίσκεται εἰς τὴν Β.Δ. πλευρὰν τῆς νήσου Ἡ μονὴ αὕτη ἐκτίσθη τὸ 1292 ὑπὸ τοῦ ἱερέως Μιχαὴλ Φιλανθρωπινοῦ, μέλους ὀνομαστῆς οἰκογενείας τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν ἐποχὴν ἦτο σημαντικώτατον πνευματικὸν κέντρον. Τὸ καθολικόν τῆς μονῆς εἶναι μονόκλιτος βασιλικὴ μετὰ νάρθηκος καὶ περιβάλλεται καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρὰς ἀπὸ νάρθηκας. Ὑπάρ-

Ἡ Βάπτισις - Τοιχογραφία Μονῆς Φιλανθρωπινῶν Νήσου Ἰωαννίνων

χουν σημαντικαὶ τοιχογραφίαι τοῦ 16ου αἰ. Εἰς μίαν κόγχην τῆς βορείας πλευρᾶς ὑπάρχουν αἱ προσωπογραφίαι τῶν Φιλανθρωπινῶν, εἰς τὴν Ν.Δ. δὲ πλευρὰν τοῦ νάρθηκος αἱ εἰκόνες ἑπτὰ φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἤτοι Πλάτωνος, Ἀπολλωνίου, Σόλωνος, Ἀριστοτέλους, Πλουτάρχου, Θουκυδίδου καὶ Χείλωνος.

Εἰς τὸ ὀπισθεν τῆς μονῆς μέρος εὐρίσκεται ὁ τάφος τοῦ ἠπεινώτου φιλοσόφου ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Πάλλη (1851 - 1935).

Ὁ Ἅγιος Ζωσιμᾶς - Νάρθηκας καθολικοῦ Μ. Στρατηγοπούλου

(1543 μ.Χ.).

4) Μονή Ἁγίου Νικολάου Ντίλιου ἢ Στρατηγοπούλου: Ἐπὶ τῆς ΒΔ πλευρᾶς καὶ αὕτη. Ὠνομάσθη ἐκ τῆς βυζαντινῆς οἰκογενείας Στρατηγοπούλου καὶ τῆς ἐξ Ἰωαννίνων οἰκογενείας Ντίλιου, ἡ ὁποία τὴν ἐπεσκεύασε. Ὁ ναός, ὁ ἀρχαιότερος τῆς νήσου (11ος αἰ.), εἶναι μονόκλιτος βασιλικὴ μετὰ νάρθηκος καὶ ἀψίδος. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ 1453 θεωροῦνται αἱ καλύτεραι ὄλων τῶν ναῶν τῆς νήσου.

5) Μονή Ἐλεούσης (ἀρχικῶς Ἅγιος Νικόλαος Μεθοδίου) εἰς ΒΔ περίπου πλευρὰν τῆς νήσου. Ἄλλοτε ἐλέγετο καὶ τῶν Γκιουμάτων ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐν Βενετία οἰκογενείας ἐμπόρων Ἰωαννιτῶν Γκιούμα. Ἡ ἐκκλησία, μονόκλιτος βασιλικὴ μετὰ μετρίας τοιχογραφίας, ἐκτίσθη πρὸ τοῦ 1584, διότι τότε (τὸ 1584) ἀναφέρεται ὅτι μία καλογραία τοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων, ὀνοματι Παρθενία, «ἐφωτίσθη δι' ἀποκαλύψεως» νὰ παραλάβῃ κρυφίως ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τὸν ὁποῖον οἱ Τούρκοι κατεδάφισαν καὶ ἔκαμαν τζαμίον (περίπου ἐκεῖ ὅπου σήμερον ὑψοῦται τὸ Διοικητήριον τῆς πόλεως), τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας Ἐλεούσης καὶ νὰ τὴν «ἀφιερῶσιν» εἰς τὸν ἐν τῇ νήσῳ ναὸν Ἁγίου Νικολάου.

Ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος. Νάρθηκος.

6) Μονή τοῦ Σωτῆρος· Ἐπὶ τῆς ΒΔ καὶ αὕτη πλευρᾶς ἧς νήσου. Τὸ 1822 ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου τὸ 1851 ἀπωλέσασα οὕτω τὴν ἀρχαιολογικὴν τῆς ἀξίαν. Πρὸ αὐτῆς εὐρίσκεται σήμερον ἡ Σχολὴ Νηπιοκόμων νήσου Ἰωαννίνων.

7) Ναὸς Προφήτου Ἡλιοῦ. Μονόκλιτος βασιλικὴ ὁμοία τῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου Ντίλιου. Εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς νήσου.

8) Ἐντὸς τῆς Κοινότητος τῆς νήσου ὑπάρχουν δύο εἰσέτι ἐκκλησῖαι, ἡ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου καὶ ἡ τῆς Θεοτόκου.

Ἄπὸ τὸ νησί μὲ βενζινάκατον ἢ τὰ πλοιάρια διερχόμενος κανεῖς τὸ ὑδάτινον στενὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἔναντι ἀκτῆς τοῦ Μιτσικελίου, (τρεχωτὸ ἢ ποταμὸ ὀνομάζουν οἱ νησιῶται τὸ βαθύτατον αὐτὸ στενὸν), φθάνει εἰς τὸ Κρυονέρι (Ντραμπάτοβα), ὅπου ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βουνοῦ ἀναβλύζει περίφημος δροσιστικὴ πηγὴ, διὰ τὴν ὁποίαν φημολογεῖται ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν βαθυτάτου ἐντὸς τοῦ Μιτσικελίου σπηλαίου. Ἐδῶ ὑπὸ τὸν παχὺν ἥσκιον τῶν πλατάνων ἀπολαμβάνει κανεῖς ἓν νοστιμώτατον φαγητὸν εἰς τὰ καθαρώτατα καὶ πολυτελεῖ ἔστιατόρια.

Ὀλίγον νοτιώτερον εὐρίσκεται, ἔρημος σήμερον, ἡ Μονὴ τῆς Θεοτόκου (Παναγιά Ντουραχάνη), ἣτις ἐπανηγύριζεν εἰς τὰς 8 Σεπτεμβρίου. Λέγεται ὅτι εἰς Τοῦρκος πασᾶς, Ντουραχάν ὀνόματι, ἔκτισε (15ον αἰ.) τὴν μονὴν εἰς τὸν τόπον, ἔνθα εὐρίσκετο μικρὸν εἰκόνισμα, ὡς εὐχαριστίαν, διότι ἀγνοῶν τὸ τοπίον διῆλθε μετὰ τοῦ στρατεύματός του διὰ τῆς παγωμένης λίμνης, ἡ ὁποία πολλάκις ἀναφέρεται ὅτι ἐπάγωσεν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ διέρχωνται ἐπ' αὐτῆς ἄνθρωποι, ὑποζύγια καὶ ἐλαφρὰ τροχοφόρα (1540, 1687, 1700, 1864, 1929, 1959).

Ἄπὸ τὸ Κρυονέρι μὲ αὐτοκίνητον (8 χλμ.), βενζινάκατον ἢ πλοιάριον ὁ ἐπισκέπτης ἐπιστρέφει εἰς τὴν πόλιν, ὅπου εἰς τὰ ἄνετα καὶ πολυτελεῖ ξενοδοχεῖα τῆς θα εὖρη μίαν ἀπολαυστικὴν ἀνάπαυσιν μὲ τὴν ἡδονικὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἐγνώρισε κάπως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων, (τὰ Γιάννινα), διὰ τὴν ὁποίαν τόσα λέγει ὁ θρῦλος, τόσα ἀναφέρει ἡ ἱστορία, τόσα ἔγραψαν Ἕλληνες καὶ ξένοι, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπεσκέπτοντο, καὶ τόσοι ἀσφαλῶς θὰ γράψουν εἰς τὸ μέλλον.

ΔΩΔΩΝΗ

Τὸ προσκύνημα. Ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα δρόμος θαυμάσιος καὶ ἀσφαλῆς, χάρις εἰς τὴν στοργὴν τοῦ κράτους καὶ τὴν εὐγενῆ φροντίδα τῆς Ἐταιρείας Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀρχαίαν Δωδώνην.

Μετὰ τὸ 5ον χιλιόμετρον τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Ἀθηνῶν, στρεφόμεθα πρὸς τὰ δυτικὰ καί, ἀφοῦ περάσωμεν τὴν καταπράσινην ἔκτασιν τῆς Πεδινῆς, ἀνηφορίζομεν πρὸς τὰ ὑψώματα τῆς Κοσμηρᾶς. Καὶ παρακαλοῦμεν τὸν Δία τὸν Δωδωναῖον, τὸν «ἀντράρχην» θεὸν τῶν Πελασγῶν, νὰ μᾶς δεχθῆ «καλωσυῶτος», χωρὶς βαρυθυμίαν, εἰς τὴν «δυσχείμερον» κατοικίαν του, εἰς τὸν ἱερὸν τόπον τῶν ὑποφητῶν του, τῶν Ἑλλῶν ἢ τῶν Σελλῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προῆλθεν ἴσως τὸ ὄνομα τὸ μέγαλον τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἐγένετο τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὴν ἀφθαρτον ῥοζαν του.

Σήμερον, μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ τὰς ἐρεῦνας τῶν φιλοπόνων καὶ σοφῶν ἀρχαιολόγων μας, δὲν μᾶς συνέχει πλέον ἡ ἀμφιβολία τοῦ Βύρωνος, ὁ ὁποῖος τὸ 1809, πατῶν τὸ χωρὶ τῆς Ἠλείου, μελυρικὴν ἀπόγνωσιν ἐθρῆνει:

Ποῦ εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἄλσος σου, ὦ ἱερά Δωδώνη;
Ἡ βρῦση σου ἢ προφητικὴ τὸ θεῖόν σου μαντεῖον;
Σὲ ποιὰν κοιλάδα, τοῦ Διὸς οἱ λόγοι ν'ἀντηχοῦσαν;
Ποιὰ λείψανα ἀπὸ τὸν βωμὸν τ'ἀστραπηβόλου μένουν;
(Ταξίδι τοῦ Ἄρολδ, Β 35, μεταφρΚ Δ. Σάρρου)

Εἶμεθα ἀπολυτῶς βέβαιοι ὅτι μεταβαίνομεν εἰς τὸ χρηστήριον τοῦ Διὸς, πρὸς τὸ ὁποῖον ἢ Ἑλλάς, προτοῦ ἀκόμη λάβῃ τὸ ὄνομα Ἑλλάς καὶ ἀργότερον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἐστρέφετο μετὰ δέος, εἰς κάθε κρίσιμον ὥραν, διὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ σοφίαν καὶ δύναμιν, μετὰ γνῶσιν καὶ παλμόν, μετὰ τὴν θεῖαν δωρεάν, νὰ πλάσῃ τὴν ζωὴν τῆς καὶ τὸ μέλλον τῆς.

Ἐκεῖ προσερχόμεθα καὶ, καθὼς ἀναρριχώμεθα εἰς τοὺς γηλόφους τῆς σειρᾶς Μανωλιάσσης - Ἀγ. Νικολάου καὶ μετ' ὀλίγον ἀντικρῦζομεν τὸν μεγαλοπρεπῆ Τόμαρον, μετάρσιοι ὑψωνόμεθα ἕως τὰς ἀρχὰς τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας καὶ θεαζόμεθα τὴν παρουσίαν τῆς φυλῆς μας εἰς τὸ σύνολον τοῦ χρόνου. Χωρὶς αὐτὴν τὴν θεώρησιν καὶ τὴν προετοιμασίαν, χωρὶς ἐσωτερικὴν διεργασίαν καὶ ἐξαγνισμόν, εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβωμεν τὸν οὐσιαστικὸν σκοπὸν, τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἐπισκέψεώς μας. Θὰ μείνωμεν ἀπλῶς περίεργοι ἀρχαιογνώσται, ἐνῶ ὁ τόπος αὐτὸς μᾶς θέλει μεμνημένους καὶ εὐλαβεῖς προσκυνητάς, μετὰ βαθὺν καὶ ἀνυπόκριτον σεβασμὸν πρὸς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Δωδώνην - ἀρχαῖον λίκνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ -, πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τὴν μητέρα τοῦ φωτός, τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀρετῆς.

Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀποκαλυφθῇ ἐνώπιόν μας ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων ὁ ἀρχέγονος Θεός, εἰς ὅλον τὸ ἀρρενωπὸν του μεγαλεῖον, καὶ ἡ Διώνη, ἡ ὁμόκλιнос τοῦ ἀστραπηβόλου, θὰ μᾶς καλωσορίσῃ μὲ τὸ τραγούδι της εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ καιροῦ μας.

Ἐγὼ εἶμ' ἡ Διώνη ἡ ξακουστή, ἡ Διώνη ἡ ξακουσμένη, πὺ στολισμένη στέκομαι χειμῶνα - καλοκαίρι.

Ἡ τοποθεσία - μαρτυρία. Εἴκοσι δύο (22) χιλιόμετρα εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὴν Πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου ἕως τὸν χώρον τοῦ εὐλαβικοῦ μας προσκυνήματος. Καὶ ὅμως εἰς τὸ διάστημα τῶν 30' τῆς διαδρομῆς ἔχομεν τόσα πολλὰ νὰ φέρωμεν εἰς τὸν νοῦν μας. Τὰς ἀγωνιώδεις προσπαθείας τῶν πρώτων ἐρευνητῶν νὰ προσδιορίσουν τὴν τοποθεσίαν τῆς Δωδώνης, τὸ τεράστιον ἀνασκαφικὸν ἔργον καὶ τοὺς ἀποκαλυφθέντας θησαυροὺς ὑπὸ τῶν παλαιότερων καὶ νεωτέρων ἀρχαιολόγων, τὴν ἱστορίαν, τὴν λατρείαν, τὰ ἱερά της κτίσματα, τὸ Μαντεῖον, τὸ Θέατρον, τὴν συμβολὴν εἰς τὴν μακραίωνα ζωὴν τῆς χώρας ἀπὸ τὴν παλαιοτάτην ἐκείνην ἐποχὴν μέχρι τῶν σημερινῶν Δωδωναίων, τὴν παγερὰν της σιωπῆς ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς τελικῆς καταστροφῆς ἕως τὸ 1875, ὅτε ὁ ἐξ Ἀρτης φιλόδοξος πολιτευτῆς Κωνσταντῖνος Καραπάνος ἀνέλαβε τὰς πρώτας ἀνασκαφικὰς ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ἐδικαίωσαν καὶ τὰς ἰδικὰς του προσδοκίας καὶ τοῦ Ἄγγλου Λίκολν, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ 1832 προσδιώριζεν εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς τοποθεσίαν τὴν Δωδώνην.

Μοναστήρι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἰς Κωστανιανὴν

Πράγματι ο Κ. Καραπάνος παρακινούμενος από τας ανασκαφάς του Έρρ. Σλήμαν, αί όποίαι 5 έτη ένωρίτερον είχον βεβαιώσει τόν κατάπληκτον κόσμον, ότι ό τρωϊκός πόλεμος δέν ήτο μύθος, αλλά ίστορική πραγματικότητα, ανεζήτησε κατόπιν άδείας τής τουρκικής Πύλης - ή έντεϋθεν του Άράχθου Ήπειρος ήτο άκόμη υπό τόν ζυγόν τών Τούρκων - τό Ίερόν του Πελασγικού Διός και έλυσεν όριστικώς τό μέχρι τότε δυσεπίλυτον πρόβλημα τής τοποθεσίας τής Δωδώνης.

Έπεβεβαίωσε τά υπό του Στράβωνος γραφόμενα, ότι εύρίσκετο επί κοιλάδος εις τούς πρόποδας του Τομάρου, και έδικαίωσε τόν Όμηρον και τόν Ησίοδον, ό όποιος εις περισωθέν απόσπασμα τών άπολεσθεισών Ηοιών λέγει λίαν χαρακτηριστικώς.

Έστι τις Έλλοπή, πολυλήϊος ήδ' εύλείμων
 άφνειή μήλεσσι και ειλιπόδεσσι βόεσσιν
 έν δ' άνδρες ναίουσι πολύρρηνες πολυβούται
 πολλοί άπειρέσιοι, φύλα θνητών ανθρώπων
 ένθα δέ Δωδώνη τις επ' έσχατιή πεπόλισται
 τήν δέ Ζεύς έφίλησε και όν χρηστήριον είναι
 τίμιον ανθρώποις.....

.....ναϊον δ' έν πυθμένι φηγοϋ
 ένθεν επιχθόνιοι μαντήια πάντα φέρονται,
 ός δέ κείθι μολών θεόν άμβροτον έξερεείνη
 δώρα φέρωμ τ' έλθησι σύν οίωνοίς άγαθοΐσιν

(Υπάρχει κάπου μία χώρα που την λέγουν Έλλοπιαν, πολύπλου-

Όλύτσικα 1974 μ.

τος μὲ πολλοὺς ἀγροὺς καὶ λειβάδια, πλουσία εἰς πρόβατα καὶ εἰς στριφτόποδα βόδια, καὶ ἐκεῖ κατοικοῦν ἄνθρωποι, πού ἔχουν πληθὸς κοπάδια, πληθὸς βόδια, πολλοί, ἀναρίθμητοι, γενεαὶ θνητῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖ εἰς μίαν ἄκραν τῆς εἶναι κτισμένη μία Δωδώνη, τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν ὁ Ζεὺς καὶ ὥρισε νὰ εἶναι τὸ μαντεῖον του, τιμημένον μέσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους.....καὶ ἐγκατέστησαν τὴν κατοικίαν του εἰς τὴν κοιλότητα μιᾶς δρυός. Ἀπὸ ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς παίρνουν ὅλα τὰ μαντεύματα, ὅσοι ἔλθουν καὶ τὸν ἀθάνατον θεὸν ἐρωτήσουν, φέροντες δῶρα, μὲ καλὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ...)

Ἡ Δωδώνη, συνεπῶς, ἦτο ἓνα ἀπὸ τὰ μέρη, ὅπου ἀπεκαλύπτετο ὁ Ζεὺς, φίλος τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸν τρόπον πού θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἡ ἐκλογή τοῦ μέρους ἦτο πολὺ ἐπιτυχής, «εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Τομάρου, μέσα εἰς μίαν κοιλάδα γόνιμον, μὲ πολλὰ νερά, ἀλλὰ καὶ παγεράν. Τὴν ἐκτυποῦσαν πολλοὶ ἄνεμοι, συχνὰ δὲ τὴν συνεκλόνηζεν ἡ βροντὴ τοῦ Θεοῦ.....».

Εἰς τὴν ἐπιβλητικὴν αὐτὴν κοιλάδα, μήκους 7 χιλιομέτρων καὶ πλάτους 500 - 1200μ., εὐρίσκετο ἡ Δωδώνη, ἡ μητέρα τῆς Φυλῆς μας. Τώρα βεβαίως εἶναι πολὺ προσιτὴ, τόσον δι' ἐκείνον πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίτσαν, ἂν εἶναι ξένος μέσω BRINDISI - Κερκύρας, ὅσον καὶ δι' ἐκείνον πού ἔρχεται ἐκ Θεσσαλίας μέσω Μετσόβου εἴτε ἐκ Νότου μέσω Ἄρτης ἢ Πρεβέζης. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως εὐρίσκετο «τηλόθι - μακράν» (Ὅμηρος), εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου - ἐπ' ἐσχατιῇ πεπόλισται» (Ἡσίοδος). Ἡ ὄροσειρὰ τῆς Πίνδου τὴν ἀπέκλειε καὶ τὴν ἐκράτει εἰς μίαν τραγικῶς μεγαλοπρεπῆ ἀπομόνωσιν ἀπὸ τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο εἶναι πρᾶγμα βαθὺ νὰ συλλογίζεται κανεὶς ὅτι ἡ μικρὰ καὶ περικλειστὴ αὐτὴ περιοχὴ - ἡ ἀνοικτὴ μόνον πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἰονίου - ἐστάθη τὸ πρῶτον θρησκευτικὸν κέντρον καὶ τὸ ἔθνικόν ὄρητήριον τῶν Ἑλλήνων, ἡ πρώτη πηγὴ τοῦ θείου φωτὸς καὶ λόγου, πού ἐφώτιζε καὶ καθωδήγει τὰ βήματα τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως αὐτοῦ, καὶ μεταγενεστέρως, εἰς τὴν ἀνδρικήν του ἡλικίαν, συνεκίνει τὴν καρδίαν καὶ κατηύγαζε τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ Τομάρου (ἢ Τμάρου) τὰς κορυφὰς ἕως τὰς πεδιάδας τῆς μακρινῆς Τροίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας προσηύχετο ὁ Ἀχιλλεύς, ὅτε εἰς τὴν πλέον δραματικὴν φάσιν τοῦ πολέμου, ὑποχωρῶν εἰς τὴν «μῆνιν» του, ἀπεφάσιζε νὰ στείλῃ εἰς τὴν μάχην τὸν ἀγαπητόν του φίλον Πάτροκλον :

Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικέ, τηλόθι ναίων
 Δωδώνης μεδέων δυσχειμῆρου, ἀμφὶ δὲ Σελλοὶ
 σοι ναίουσ' ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες χαμαιεῦναι...:
 (ὦ Δία Δωδωνάρχοντα Πελασγικέ π' ὀρίζεις
 μακριὰ τὴν μυριοχιόνιστη Δωδώνη, καὶ χωριά' χουν
 γύρω οἱ Σελλοὶ, οἱ λερόποδοι χαμόστρωτοὶ σου μάντεις
 (μετάφρ. Α. Πάλλη)

Ἐκεῖ, συμφώνως πρὸς τὴν Ὀδύσειαν (ξ 327), μετέβη καὶ ὁ Ἰθακήσιος βασιλεύς κατὰ τὸ περιπετειῶδες ταξίδιον του, διὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὴν ὑψίκομον βαλανιδιάν, κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πατρίδα (ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλήν ἐπακούσῃ, ὅπως νοστήσῃ Ἰθάκης εἰς πίονα δῆμον).

Ἐκ τῆς θείας ἐν Δωδώνῃ βαλανιδιάς ἔλαβε - κατὰ τὰ Ἀργοναυτικά - ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ ξύλον καὶ τὸ ἔθεσεν εἰς τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου, διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Ἀργῶ ἀνθρωπίνην φωνὴν καὶ ὁδηγῇ ἢ προειδοποιῇ τοὺς Ἀργοναύτας εἰς δυσκόλους στιγμάς.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν ἀνωτέρω, περὶ τῆς Δωδώνης καὶ τῆς προελεύσεως τῆς ἐν αὐτῇ λατρείας, μᾶς ὁμιλοῦν ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Κινέας, ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Στέφανος Βυζάντιος, οἱ ὅποιοι ἀναφέρουν ὅσα περὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς διαλαμβάνει ὁ ἀτθιδιογράφος Δήμων. Πληροφορίας ὡσαύτως μᾶς παρέχουν τόσον ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλάτων, ὅσον καὶ οἱ μεταγενέστεροι Φιλόχαρος, Πολέμων, Στράβων, Πausανίας κ.ἄ. Δυστυχῶς ἡ Δωδώνη δὲν εἶχε τὴν ἀγαθὴν τύχην ἄλλων περιοχῶν, νὰ κληροδοτηθῇ δηλ. εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ δι' αὐτὴν μία πλήρης καὶ κατατοπιστικὴ περιγραφή, ἂν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχαιολογικῆς, ἱστορικῆς, καλλιτεχνικῆς παρουσίαζε τὸ αὐτὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον. Διότι ὁ Pausanias (2ον μ.Χ. αἰῶνα), ἐνῶ κατέλιπε πόσας ἄλλας περιγραφάς, ὡς περὶ Δελφῶν, Ὀλυμπίας κ.λ.π. εἰς ἁπλῆστα καὶ μάλιστα σποραδικῶς ἀναφέρει περὶ τῆς Δωδώνης καὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς, χαρακτηρίζων τοῦτο ἀξιόλογον «Γῆς δὲ Θεσπρωτίδος ἔστι μὲν που καὶ ἄλλα θεᾶς ἄξια, ἱερόν τε Διὸς ἐν Δωδώνῃ καὶ ἱερά τοῦ θεοῦ φηγός». «Θεσπρωτὸν οὔδας» ὀνομάζει ταύτην ὁ Εὐριπίδης εἰς τὰς «Φοινίσσας», ὁ δὲ Αἰσχύλος εἰς τὸν «Προμηθεῖα» λέγει:

Ἐπεὶ γὰρ ἤλθες πρὸς Μολοσσὰ γάπεδα
τὴν αἰπώνητόν τ' ἀμφὶ Δωδώνην, ἵνα
μαντεῖα θᾶκός τ' ἔστι Θεσπρωτῶν Διὸς
τέρας τ' ἄπιστον αἰ προσήγοροι δρύες...

Ἱστορία: Ὡς πρῶτοι κάτοικοι ἀναφέρονται οἱ Πελασγοί. (3.000 - 2.000 π.χ.). Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἡ ἐγκατάστασις τῶν Πελασγῶν εἶχε χαρακτῆρα συμπαγῆ, ἐφ' ὅσον ὁ Ἡσίοδος θεωρεῖ τὴν Δωδώνην ἔδραν αὐτῶν, «Πελασγῶν ἔδρανον».

Ἀργότερον, μὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν φύλων εἰς τὴν Ἠπειρον κατὰ τὴν β' χιλιετηρίδα π.Χ., εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Θεσπρωτοί, ἐν ἑκ τῶν δύο κυριωτέρων Ἠπειρωτικῶν φύλων. Τὸ ἄλλο ἦτο τὸ τῶν Μολοσσῶν, τὸ ὁποῖον ἐγκατεστάθη μεταξὺ Θεσσαλίας καὶ Δωδώνης τὸν 12ον αἰῶνα π.Χ. Τὰ δύο φύλα εἶχον μέχρι τοῦ 400 π.Χ. ὡς διαχωριστικὴν γραμμὴν τὸν βραχίονα τῆς ἀνατολικῆς ἐκ λόφων σειρᾶς Μανωλιάσσης - Ἀγ. Νικολάου (Κοσμηρᾶς).

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ἡ Δωδώνη εἶναι, ὡς εἶπομεν, γνωστή. Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς εὐρέθησαν καὶ πῆλινα ἀγγεῖα «πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς», εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἀψευδέστατα τεκμήρια τῆς παναρχαίας ἱστορίας τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἀπὸ ὄλους ὡς ἡ πρώτη κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων.

Πρὸς τὰ μέρη αὐτὰ κατέφυγε, συμφώνως πρὸς διήγησιν τῶν Νόστων, ὁ Νεοπτόλεμος (ὁ Πύρρος, ἐκ τοῦ πυρρὸς - ξανθός), ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀλλ' ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἡπειρον (Παυσανίας Α.) Κατὰ τὸν Πίνδαρον (ἄος παιᾶν) οἱ ἄνεμοι ἔφερον τὸν Νεοπτόλεμον εἰς τὴν χώραν τῶν Μολοσσῶν, πλησίον τοῦ Τομάρου.

Τοιοιουτρόπως (ὁ υἱὸς τοῦ «θεοεικέλου» Ἀχιλλέως) ἐγένεν ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς περιοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὸ ὄνομα «Μολοσσία» ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, χήρας τοῦ Ἑκτορος) Μολοσσοῦ. Ἐκ τοῦ γένους τούτου κατάγεται ἡ Ὀλυμπιάς, ἡ μήτηρ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ ὁ μέγας Ἡπειρώτης βασιλεὺς Πύρρος (ὁ νεώτερος, τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶν.) Τέκνα συνεπῶς τῆς «εὐάνδρου» Ἡπίρου εἶναι καὶ ὁ Ἀλέξανδρος (ἐκ μητρὸς) καὶ ὁ Πύρρος, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἀπόγονοι τοῦ πρώτου ἥρωος τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, ὀρμητικοὶ καὶ μεγαλόψυχοι, ἀνέλαβον τὸ μέγα ἔργον τῆς ὑλοποιήσεως τῆς ἰδέας τῆς οἰκουμένης Ἑλλάδος πρὸς Ἀνατολὰς (Ἀλέξανδρος) καὶ πρὸς Δυσμᾶς (Πύρρος).

Τοὺς κατοίκους τῆς Δωδώνης ἐχαρακτήριζε τὸ συντηρητικὸν στοιχεῖον, εἰς τοῦτο δὲ συντέλεσε καὶ ἡ ἀπομόνωσις τῆς χώρας ἐκ τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος. Συντηρητισμὸς παρατηρεῖται τόσον εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ πολιτιστικὴν ἀνέλιξιν τῆς περιοχῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν θρησκευτικὴν λατρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ παλαιότερα στοιχεῖα ἐνώονται μὲ τὰ νεώτερα εἰς μίαν διαρκῆ εὐκρατον καὶ γόνιμον σύνθεσιν, ἀλλὰ πάντοτε μέσα εἰς τὰ ὅρια τῆς παραδόσεως, χωρὶς ἀκρότητας καὶ βαναυσότητος καὶ πτώσεις δυναστειῶν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐνωσις καὶ σύγκρασις ἐδῶ, ποτὲ ἔρις καὶ διχαστασία ὡς εἰς τὰς «ἀδιοράτους» κορυφὰς τοῦ δωδεκαθέου τοῦ Ὀλύμπου. Θεὰ γῆ καὶ Δρυς, Ζεὺς, φίλος τῶν ἀνθρώπων, καὶ Διώνη, ὅλοι βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπον νὰ εὕρη τὸν δρόμον του καὶ τὸν προορισμὸν του, νὰ ὑψωθῆ πέρα ἀπὸ τὴν τυχειότητα καὶ τὴν παροδικότητα τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ τὸν ἀφήνουν ἀπροστάτευτον εἰς τὰς φροντίδας καὶ τὰ καθημερινὰ προβλήματα του.

Μία ἄλλη πνοὴ χύνεται ἀπὸ τὸ φύσημα τῆς ἱερᾶς δρυός, πνοὴ ἀγάπης, πνοὴ καλοῦ, πνεῦμα ἡρωισμοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τὸ ὑπόδειγμα τὸ δίδουν οἱ ἴδιοι οἱ ὑποφῆται τοῦ θεοῦ, οἱ Σελλοί. Ἴδου διατι ὁ ἐνδοξότερος τῶν ἡρώων τῆς ἀρχαιότητος τὸν Πελασγι-

κὸν Δία ἐπικαλεῖται - πιθανῶς, κατὰ τὴν παράδοσιν, λόγω τῆς καταγωγῆς του, περισσότερο ὁμως, νομίζω, λόγω τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ ἥρωικοῦ στοιχείου τῆς γενναίας καὶ ὑψηλῆς του φύσεως.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ Δωδώνη, καὶ ἡ Ἡπειρος γενικώτερον, ἐβράδυνεν ὅπωςδῆποτε ἐν σχέσει πρὸς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις καὶ χώρας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὅποιον παρουσίασεν ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα. Ὁ ἐγχώριος πληθυσμὸς κατῴκει ἕως τοῦς περὶ τὸ 400 π.Χ. χρόνους εἰς ἀνοχύρωτα χωρία, ὠμίλει τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἔκαμε τὰς συναλλαγὰς του μὲ βάσιν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων. Ἡ τιμὴ καθορίζετο μὲ μέτρον (νόμισμα δὲν ὑπῆρχε) τὸ κύριον προϊόν, τὰ βόδια, ὡς εἰς τοῦς ὁμηρικοὺς χρόνους. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ τόπου ἦσαν ἡ ξυλεία (ἄλλωστε καὶ τὰ ὀνόματα Τόμαρος, Τομοῦροι, Τμάριοι - ὀνόματα τοῦ ὄρους καὶ τῶν κατοίκων, πρέπει ἐκ τοῦ θ. τοῦ ρήμ. τέμνω νὰ προέρχωνται - Τόμαροι = ξυλουργοί, μήπως καὶ οἱ δρυοκολάπται;), τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, ὁ οἶνος καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ ὅποια ἀντήλασσαν μὲ σίτον, τροχῆλατα ἀγγεῖα, ὑφάσματα, κοσμήματα, πού ἔφθανον εἰς τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τὸν Νότον ἢ τὸν Βορρᾶν.

Τὸ πολίτευμα ἦτο κληρονομικὴ βασιλεία. Οἱ βασιλεῖς εἶχον εἰς χεῖρας τῶν συγκεντρωμένην τὴν στρατιωτικὴν, πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐξουσίαν. Σοβαρὰ μεταβολαὶ παρατηροῦνται εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ φύλα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε οἱ Μολοσσοὶ συνεμάχησαν μὲ τὰς Ἀθήνας (ἐπὶ βασιλέως Θαρύπα 423 / 422 - 385) καὶ ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀττικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ δ. Ἡπειρος βεβαίως μὲ τὸ πανάρχαιον μαντεῖον παρέμενεν ἀκόμη εἰς τοῦς παλαιότερους κατοίκους, τοῦς Θεσπρωτοῦς. Τελικῶς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶν. περιῆλθεν εἰς τοῦς Μολοσσοὺς ἐπὶ Θαρύπα καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀλκέτα (385 - 370). Ἀπὸ τῆς ἀποχῆς αὐτῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Μολοσσοὶ ἐπεξέτειναν τὸν ἔλεγχον τῶν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἡπειρον, Δωδώνη καὶ Ἡπειρος ἀνῆλθον ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος εἰς περίζηλον περιωπὴν. Καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη, πρὶν ἢ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πολιτικὸν προσκήνιον τῆς πατρίδος μας καὶ μετουσιώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἔντασιν εἰς ἐξωτερικὴν δράσιν, συνέλεγεν ἰκανὰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς δυνάμεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐστηρίζετο, διὰ νὰ καταλάβῃ παγίως εἰς τὴν συνείδησιν τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων καὶ εἰς τὴν σταδιοδρομίαν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τὴν λαμπρὰν κείνην θέσιν, πού τῆς ἐνέπρεπεν ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν αἴγλην τῆς ἐθνικῆς μεγαλωσύνης.

Ἡ αἴγλη τῆς Δωδώνης ἀντικατοπτρίζεται κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἡπειρωτικῆς ἀνόδου καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς οἰκοδομικῆς δραστηριότητος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πύρρου (297 - 272), ἐκτὸς τῶν ἱερῶν κτισμάτων, τὰ ὅποια ἀνοικοδομήθησαν, ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς κορυ-

φῆς ἢ ἀκρόπολις, τὸ θέατρον εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ λόφου, τὸ Βουλευτήριον, ὅπου συνήρχοντο οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἑπειρωτικῶν φύλων, ἡ Συμμαχία τῶν Ἑπειρωτῶν (330/325 - 232) καὶ τὸ Κοινὸν τῶν Ἑπειρωτῶν (232 - 168 π.Χ) καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶν., ἐπὶ τοῦ Πύρρου δηλ., οἱ Ἑπειῶται ἐώρταζον, μέσα εἰς τὴν λαμπρότητα τοῦ ἀνοικοδομημένου Ἱεροῦ, τὰ Ναΐα, ἐορτὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς (Ναΐου) μὲ γυμνικούς, μουσικούς, δραματικούς ἀγῶνας καὶ ἄρματοδρομίας, ἐνῶ οἱ προγονικοὶ θεοὶ καὶ ἥρωες, ὡς ἡ Ἀφροδίτη Αἰνειᾶς καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐβεβαίωνον τοὺς γενεαλογικούς δεσμούς πρὸς τὸ ἐνδοξον βασιλείον τῶν Αἰακιδῶν καὶ τὸν Ἀχιλλέα, διὰ τοῦ Νεοπτολέμου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἀνδρομάχην, χήραν τοῦ Ἑκτορος. (Ὁ Πύρρος καταγόμενος ἐκ τοῦ γένους τῶν Μολοσσῶν ἦτο Αἰακίδης, διότι καὶ τὸ γένος τῶν Μολοσσῶν προήρχετο ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ γένους τῶν Αἰακιδῶν).

Δυστυχῶς, κατὰ τὸ ἔτος 219 π.Χ., ὁ στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν Δωρίμαχος κατέφερε τὸ πρῶτον κατὰ τῆς Δωδώνης πλῆγμα. Ἀργότερον συνέρχεται καὶ πάλιν, ἀλλὰ τὸ 168/167 π.Χ εἶναί τις ἐκ τῶν 70 πόλεων τῆς Ἑπείρου, τὰς ὁποίας κατέστρεψεν ὁ Ῥωμαῖος Αἰμίλιος Παῦλος. Τὴν τελικὴν καταστροφὴν ἐπέφερεν οἱ στρατιῶται τοῦ Μιθριδάτου, βασιλέως τοῦ Ἀσιατικοῦ Πόντου, τὸ 88 π.Χ. «Οἱ Θράκες ἀναπεισθέντες ὑπὸ Μιθριδάτου τὴν τε Ἑπείρον καὶ τὰλλα μέχρι τῆς Δωδώνης κατέδραμον, ὥστε καὶ τὸ τῆς Δωδώνης ἱερὸν συλῆσαι...» Ἐκτοτε τὸ μαντεῖον περιέπεσεν εἰς παρακμὴν, ἂν καὶ φέρεται νὰ χρησιμοδοτῆ καὶ πάλιν ἀργότερον, ἐφ' ὅσον καὶ τὸν 2ον καὶ 3ον αἰῶνα ἐγίνε προσπάθεια πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ μαντείου. Ἡ παλαιὰ ὁμῶς θρησκεία παραχωρεῖ τὴν θέσιν εἰς τὴν νέαν τοῦ γλυκυτάτου Ναζωραίου καὶ εἰς τὰ εἱρεῖα τοῦ ἀρχαίου χρηστηρίου, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶν. μ.Χ., ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β', ἀνεγείρεται μεγαλοφυῆς χριστιανικὸς ναὸς, βασιλικὸς ρυθμοῦ. Ἡ Δωδώνη γίνεται εὐρα ἐπισκόπου, ἡ ὁποία διατηρεῖται ἕως τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰῶν., ὁπότε ἀφανίζεται ὀριστικῶς ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους καταστροφὰς τῶν Γότθων, τῶν Σλάβων καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων. Αἱ συνεχεῖς ἐπιχώσεις καλύπτουν τὰ ἠρειπωμένα οἰκοδομήματα καὶ ὁ χρόνος ἐπιχέει ἀπὸ τὴν στάμναν τὰ ρεύματα τῆς λήθης ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ἡ Δωδώνη λησμονεῖται. Ἡ θερμὴ ὁμῶς καὶ ἐπίμονος ἀγάπη τῶν ἀρχαιοφίλων ἐρευνητῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἡ σκαπάνη τῶν ἀρχαιολόγων ἀπὸ τοῦ 1875 κ.έ. ἐπαναφέρουν εἰς τὸ φῶς ὄλονέν καὶ περισσοτέραν μοῖραν ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς πανσέπτου πολιτείας. Τὴν ἀκάματον αὐτὴν προσπάθειαν μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀρχαίου θεάτρου ἀξιοποιεῖ ἀπὸ τοῦ 1960 ἔθνικῶς καὶ πολιτιστικῶς ἡ Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν μετὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὄργανισμοῦ Τουρισμοῦ, ἡ ὁποία καθιστῆ τὴν Δωδώνην τὸ σπουδαιότερον κέντρον ἑξέως τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν ξένων προσκυνητῶν εἰς τὴν Ἑπείρον.

Ο ποιητικὸς λόγος ἐπανηχεῖ καὶ καταθέλγει τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν χιλιάδων θεατῶν, οἱ ὅποιοι κατ' Αὐγουστον συρρέουν ἀθρόοι νὰ διδαχθοῦν καὶ ἀπὸ τὸ θρόϊσμα τῶν φύλλων τοῦδάσους καὶ τῆς νέας μικρᾶς δρυὸς νὰ συλλάβουν τὸ μέγα μήνυμα : Ὁ Θεὸς ἦτο, ὁ Θεὸς εἶναι.

Ὁ Θεὸς θὰ εἶναι,

ὦ Μεγάλε Θεέ.....

(Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστί, Ζεὺς ἔσεται ὦ μέγαλε Ζεῦ...)

Ἱστορία τοῦ Ἱεροῦ - λατρεία. Ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἀπὸ τὰ εὐρήματα καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν συνάγεται ὅτι ἡ Δωδώνη ἦτο κέντρον θρησκευτικὸν ἀπὸ τὸ β' ἡμισυ τῆς 3ης χιλιετηρίδος. Διακρίνομεν εἰς αὐτὴν τρία λατρευτικὰ στρώματα. Ἀρχικῶς ὑπῆρχε μία χθονία λατρεία τῆς θεᾶς Γῆς, προελληνικῆς θεότητος εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου, ἡ ὁποία ἐσυμβόλιζε τὴν γονιμότητα καὶ τὴν εὐφορίαν. Αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς θεᾶς, ἡ ὁποία ἴσως ὠνομάζετο Δω - δω - νη (Δώ = μήτηρ, Δῆ = μήτηρ, Γῆ μήτηρ), ἱερά ζῶα καὶ σύμβολα ἦσαν ὁ ταῦρος, ἡ περιστέρα, ὁ ἀγριόχοιρος, ὁ λάβρυς (διπλοὺς πέλεκυς). Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων ἰνδοευρωπαϊκῶν ἑλληνικῶν φυλῶν, τῶν Θεσπρωτῶν, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς β' χιλιετηρίδος, ἐγκατεστάθη ἐκεῖ

Δωδώνη : Ἀρχαιολογικὸς χώρος

μία ινδοευρωπαϊκή λατρεία της Δρυός. Θεά και Δρυς έλατρεύθησαν όμοϋ κατά την β' χιλιετηρίδα. Περί της δρυός ό Πausανίας αναφέρει ότι ήτο τό δεύτερον κατά την αρχαιότητα δένδρον, τό σωζόμενον θαλερόν, μετά την λυγαριάν του έν Σάμω Ίεροϋ της Ήρας (Η' 23, 5) «...όπόσα δένδρα σῶα έτι και τεθηλότα λείπεται, πρεσβύτατον μέν ή λύγος έστιν αυτών, ή έν τῷ Σαμίωv πεφυκυία ίερῷ Ήρας, μετά δέ αυτήν ή έν Δωδώνη δρυς, έλαία τε ή έν άκροπόλει και ή παρά Δηλίοις...» Τό δένδρον έγινεv ή κατοικία της θεάς, όπως ακριβώς ή σκηνή εις έν χρυσοϋν δακτυλίδιον από τας Μυκήνας του 13ου π.Χ. αιώvος.

Πάντως ή λατρεία της έν Δωδώνη δρυός δέν έχει σχέσιν μέ την δενδρολατρίαν του Αίγιακου χώρου. Ή λατρεία της ήτο έξηπλωμένη εις τὰ ινδοευρωπαϊκά φύλα (Αί λέξεις δρυς και φηγός είναι ινδοευρωπαϊκής προελεύσεως). Από μερικάς σχέσεις της δρυός προς τὰ ταφικά έθιμα και την συσχέτισιν του δένδρου προς την λατρείαν του Άδου, του Ποσειδώνος (αρχικώς θεότητος των γλυκέων υδάτων, της γονιμότητος και των εγκάτων της γῆς) και της Δήμητρος, την όποιαν διαπιστώνομεν εις μερικά πολϋ παλαιά ιερά, δυνάμεθα νά συμπεράνωμεν ότι ή αρχική μορφή της δρυολατρίας ήτο χθονία. Ή δρυς ήτο τό δένδρον, τό όποϊον πιθανόν έσυμβόλιζε την ευκαρπίαν, διότι έχορήγει την τροφήν εις τους ανθρώπους (οί καρποί της είναι έδώδιμοι), ειλκυε τους κεραυνούς και ειχεν όμιλητικάς (προφητικάς) ιδιότητες.

Τό τρίτον στρώμα αποτελεί ή λατρεία του Διός. Αϋτη ανερχόμενη μέχρι των υστερομηναιικών χρόνων (14 - 13 π.Χ. αιώv.) προκύπτει από τὰ Όμηρικά και Άργοναυτικά έπη και επιβεβαιώνεται από τας ανασκαφάς. Πόθεν όμως προέρχεται ή λατρεία του Διός εις την Δωδώνην; Μετεφέρθη μέ νέα ήπειρωτικά φύλα, τὰ όποια ήλθον και εγκατεστάθησαν αυτήν την εποχήν εις την Ήπειρον ή έφθασεν εκ Θεσσαλίας, όπου ή έδρα των θεών του Όλύμπου, ή εκ Νότου μέσω των μυκηναϊκών αποικιών, αί όποιαί ιδρύονται εις τας άκτάς της Ήπείρου; Εκ διαφόρων αφιερωμάτων, μυκηναϊκών άγγείων, κοσμημάτων, όπλων του 15 - 13ου αιώv., διαπιστώνεται πάντως ή συχνή έπαφή του ίεροϋ μετά του μυκηναϊκού κόσμου και επιβεβαιώνεται ή ακρίβεια της όμηρικῆς παραδόσεως.

Ίδιαιτέραν έντύπωσιν προκαλοϋν τὰ χθόνια στοιχεία εις την λατρείαν του Διός. Ό Ζεύς κατοικεί υπό την ιεράν δρϋν, εις τας ρίζας αυτής (Ήσιόδος) και τον ύπηρετοϋν οί άνιπτόποδες και χαμαιϋναι Σελλοί. Ή άσκητική μορφή του ίερατείου, μέ τον αρχέγονον τρόπον λατρείας (άνιπτοποδία, χαμαικοιτία), ό όποϊος έφερεν εις συνεχῆ έπαφήν τους ύποφήτας μέ τας χθόνιους δυνάμεις της γῆς, είναι απόδειξις της αρχεγόνου ηλικίας της λατρείας, έπροξένει δέ μεγάλην έντύπωσιν εις τους εκλεπτυσμένους Έλληνας των κλασσικών χρόνων.

Με τὴν ἐγκατάστασιν τῆς λατρείας τοῦ Διός, ἡ παναρχαία Ἑλληνικὴ θεὰ ἔγινε σύζυγος τοῦ κυριάρχου θεοῦ, ἔλαβε δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ : Ὠνομάσθη Διώνη (ἐκ τοῦ Διός Δωδώνη ;). Τὰ παλαιὰ σύμβολα τῆς θεᾶς ἔγιναν σύμβολα τοῦ νέου θεοῦ, τὸ ἱερὸν δένδρον ἀπέβη ἡ κατοικία του. Ὁ Ζεὺς τῆς Δωδώνης ἔναιε (κατώκει) ἐν πυθμένι φηγοῦ, διὸ καὶ Νάϊος καὶ Φηγοναῖος καλεῖται (Ἡσίοδος), ἡ δὲ Διώνη Ναῖα. Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν ὁ Ζεὺς ὡς σύννευος τῆς Διώνης παρουσιάζεται ἐπίγειος καὶ ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς δρυὸς κυρίως, ἐν τούτοις δὲν παύει νὰ εἶναι ὁ ἐξουσιαστὴς τοῦ οὐρανοῦ, τῆς συννεφιάς, τοῦ κεραυνοῦ, τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς βροντῆς (Ζεὺς/Δῆμος = οὐρανός, ἡμέρα, πνεῦμα, θεός). Εἶναι μία ἀρχέγονος Πελασγικὴ παρουσία (ἡ ὀνομασία Πελασγικὸς δικαιολογεῖται ἐκ τῆς παλαιστάτης ἐν Δ. λατρείας, ἀναγομένης εἰς τοὺς χρόνους τῶν Πελασγῶν), εἶναι θεὸς ἐνὸς ρωμαλέου λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησεν τὸν τόπον μὲ πείσμα καὶ ἀγάπην «ἀντρίκιαν» καὶ ἐβασάνισε τὸ σῶμα, διὰ νὰ συντρίψῃ τὴν ἡδυπάθειαν καὶ μαλθακότητα καὶ μετουσιώσῃ τὴν φθορὰν εἰς λαμπρὰν καὶ ἀπαστράπτουσαν ἀθανασίαν, ἕνας θεὸς ἡρώων, ὀρεσιβίων καὶ ἀνυποτάκτων ἀνθρώπων, μὲ τὸ θέλημα πάντοτε τῆς φυσικῆς ρώμης, τῆς αἰωνίου ἐφηβείας, τὴν ἐσωτερικότητα τῆς πίστεως καὶ τὴν πτῆσιν πρὸς τὸ πραγματικὸν ἰδεῶδες τῆς ἐλευθερίας. Ἐνας λαὸς σιωπηλός, σφριγηλός, συγκρατημένος καὶ πειθαρχικός, γεμᾶτος ἀπὸ φρόνησιν καὶ ἀρετὴν, ἀπὸ καθαρὰν διάθεσιν καὶ λυτρωμένον στοχασμόν, ἀπὸ ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ «λόγον», ἀρρενωπὸς εὐρίσκειται καὶ σήμερον ἐδῶ, βασανισμένος ἀπὸ τὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἀρχοντικός μὲ τὴν ἐννοίαν περισσότερον τοῦ θησαυροῦ καὶ πλούτου τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ μᾶς ἐνθυμίζῃ ὅτι ὁ Ζεὺς ὁ Δωδωναῖος, ὁ Πελασγικός καὶ ὁ Ξένιος μαζί, ὡς πνεῦμα, φυσιογνωμία καὶ ἔκφρασις δὲν ἔχει πεθάνει, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ περιπατῇ εἰς τὴν κοιλάδα, νὰ ἀνέρχεται εἰς τὰς πλαγιάς καὶ τὰ ὑψώματα, νὰ βλέπῃ χαίρων «οἷη τῆς καινῆς Ἑλλάδος ἠνορέη» (Wilamowitz).

Τὴν θεῖαν παρουσίαν ἐξέφραζον ὁ μαντικὸς ψίθυρος τῶν φύλλων τῆς δρυὸς καὶ αἱ μαντικαὶ περιστεραί, ποὺ εἶχον τὰς φωλεὰς τῶν εἰς τὸ πυκνὸν φύλλωμα τοῦ δένδρου. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Φαῖδρον» ἀναφέρει ὅτι οἱ πρῶτοι μαντικοὶ λόγοι ἐδόθησαν ἐκ τῆς Δωδωναίας δρυὸς. Οἱ χρησμοὶ ἐδίδοντο ὑπὸ τῶν ἱερέων Σελλῶν, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦντες εἰς καλύβας, πλησίον τῆς φηγοῦ, μόνοι ἠδύναντο νὰ ἐρμηνεύουν τοὺς ἤχους καὶ τὸν προφητικὸν ψίθυρον τῶν φύλλων, ὡς καὶ τὴν πτῆσιν καὶ τοὺς κρωγμοὺς τῶν περιστερῶν. Περὶ τούτων ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται μίαν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν : Δύο μέλαιναι περιστεραί, προερχόμεναι ἀπὸ τὰς Θήβας τῆς Αἰγύπτου, ἐπέταξαν πρὸς δύο διαφορετικὰς κατευθύνσεις. Ἡ μία πρὸς τὴν Λιβύην, ὅπου ἱδρυσε τὸ μαντεῖον τοῦ Ἄμμωνος Διός, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν Δωδώνην,

ὅπου ἰδρυσσε τὸ ἐκεῖ ἱερόν. Ἐκείνη ἐκάθησεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς βαλανιδιάς, ὑπηγόρευσε μὲ ἀνθρωπίνην φωνὴν τὴν ἰδρυσιν τοῦ μαντείου. Τὴν ἐκδοχὴν ἐπιβεβαιώνουν τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶν., εἰκονίζοντα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν ἱεράν δρυὸν καὶ τρεῖς περιστερὰς (ἢ μία κάθηται ἐπὶ τῆς κορυφῆς, αἱ δὲ δύο ἄλλαι ἐκατέρωθεν εἰς τὸ ἔδαφος), ἐπὶ τῆς ἐτέρας δὲ ὄψεως τὸ σύμβολον τοῦ Διός, τὸν ἀετὸν, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν «Οἱ Φοίνικες ἀνῆρπασαν δύο γυναῖκας ἀπὸ τὰς Θήβας. Ἀργότερον ἐγίνε γνωστὸν ὅτι ἡ μία τούτων ἐπωλήθη εἰς Λιβύην καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅτι καὶ αἱ δύο ἰδρυσαν τὰ πρῶτα μαντεῖα εἰς τὰς χώρας αὐτάς». Ὅπως δὲ ὅποτε ὁμως οὐδεὶς δεσμὸς συνέδεε τὰ τρία ἱερά (Θηβῶν, Ἄμμωνος καὶ Δωδωναίου Διός). Ἐξ ἄλλου εἶναι βέβαιον ὅτι, παραλλήλως πρὸς τοὺς ἱερεῖς, τὸν θεὸν ὑπηρετοῦν καὶ ἱερεῖαι, προφήτιδες, αἱ Πέλειαί ἢ Πελειάδες (γραῖαι ἢ Περιστεραὶ), αἱ ὅποια ἦσαν ἐπιφορτισμέναι μὲ τὴν ἑρμηνείαν τῶν χρησμῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πελειάδων οὐδέποτε ὀκλήρξε μεγαλύτερος τῶν τριῶν (ὁ Ἡρόδοτος εὔρε τὴν Προμένειαν, τὴν Τιμαρέτην καὶ τὴν Νικάνδραν). Ὅπως καὶ οἱ ἱερεῖς, φανερὰ ὅτι ἔζων ἀσκητικῶς καὶ ὑπεβάλλοντο εἰς αὐστηρὰς τελετουργίας.

Ὁ θεὸς ἐξέφραζε τὴν βούλησίν του εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν ἱερέων ἢ ἱερείων του κατὰ πέντε τρόπους. Ἀνεφέραμεν τοὺς δύο πρῶτους. Τὸ θρόισμα τῶν φύλλων τῆς δρυὸς καὶ τὸν τρόπον τῆς πτήσεως καὶ τῶν κρωγμῶν τῶν περιστερῶν. Ὁ τρίτος συνίστατο εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἠχῶν χαλκοῦ σκεύους, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενέστερον εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον. Ἐπίσης κατέφευγον, ὡς εἰς μέσον προφητικόν, εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ὀνείρων καὶ εἰς τὸ κελάρυσμα τῆς ἐκεῖ πηγῆς. Πιθανῶς ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Διώνη ἐθεωροῦντο καὶ ὡς θεότητες τῆς πηγῆς, ἢ ὁποία ἔρρεε παρὰ τὸν κορμὸν τῆς ἱεράς δρυὸς. Ὁ μῦθος λέγει ὅτι «τὰ ὕδατά της ἔσβηνον τὰς ὀνημμένας δᾶδας, ἤναπτον ὁμως τὰς ἔσβησμένας, πὺ ἐφέροντο πλησίον τῆς ἐπιφανείας της». Ἐκ τούτου προκύπτει καὶ ἡ δευτέρα ἐτυμολογία τῆς λ. Νάϊος ἐκ τοῦ ναίω (β) (νάω = ρέω, ὁ θεὸς τῶν ὑδάτων) καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι οἱ χρησμοὶ ἐδίδοντο καὶ μὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ φλοίσβου τοῦ ρέοντος ὕδατος, εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς καὶ εἰς τὸ θρόισμα τῶν φύλλων, ἐπιστεῦετο ὅτι ὑπῆρχεν ἡ ἑκφρασις τῆς θείας βουλήσεως.

Ἡ ἐν Δωδώνῃ λατρεία μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶν. ἦτο ὑπαίθριος. Ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶν. π.Χ. ὁ ἱερὸς χώρος ἐπροστατεύθη διὰ τῆς τοποθετήσεως περὶ αὐτὸν χαλκῶν τριπόδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο λέβητες ἐφαπτόμενοι. Ἐνεκα τῆς ἐπαφῆς τῶν λεβήτων καὶ τῆς συμπαθείας τῶν μετάλλων, ὅταν εἰς τούτων ἐκρούετο, ὁ ἦχος μετεδίετο καὶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ παρήγετο μία ἀρμονικὴ συνήχησις. Ἐκ ταύτης οἱ Σελλοὶ ἠρμήνευον, κατὰ τὸν 5ον καὶ 4ον αἰῶν.

τουλάχιστον, τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ καὶ ἔδιδον τοὺς χρησμούς. Ἀρχικῶς ὁμοῦς ὁ ἦχος τοῦ χαλκοῦ εἶχε ἄλλην σημασίαν ὡς ἀπελαστικὸς τῶν μiasμάτων ἐπροστάτευε τὴν ἱερότητα τοῦ χώρου ἀπὸ πάσης ἐπιβλαβοῦς ἐπηρείας. Ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶν., ὁπότε οἱ ἱερεῖς ἤρχισαν νὰ μαντεύωνται ἐκ τῆς ἠχήσεως τῶν λεβήτων, ἐγένετο δηλ. ἡ ἐκ τοῦ «χαλκείου» συναγωγή μαντευμάτων, κατέστη παροιμιώδης ἡ φράσις «Δωδωναῖον χαλκεῖον», σημαίνουσα τοὺς φλυάρους, διότι ἔνεκα τοῦ πνέοντος ἀνέμου οἱ λέβητες πολλακίς ἤχουν ἀδιαλείπτως ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου.

Ἡ λατρεία ἐδῶ ἀπέκτησε τὴν πρώτην τῆς στέγην, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ΒΔ' τῶν τριπόδων, πρὸς στέγασιν τῶν ἀφιερωμάτων, ἴσως δὲ καὶ κάποιου ἀγάλματος τοῦ Διὸς περὶ τὸ τέλος τοῦ 5ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶν. π.Χ. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἐτῶν 1953-54 διεπιστώθη ὅτι τὸ ἀρχαιότερον οἰκοδόμημα τοῦ ἱεροῦ ἦτο μικρὸς ναός, περικλειόμενος ἐντὸς τετραγώνου οἰκοδομήματος, τὸ ὅποιον οἱ εἰδικοί ταυτίζουν πρὸς τὴν ἱερὰν οἰκίαν τοῦ Πολυβίου. Ὁ ναῖσκος, ἐξωτερικῶν διαστάσεων 6,45X4,20, με κατεύθυνσιν ἀπὸ Β, πρὸς Ν' ἀπετελεῖτο ἀπὸ μικρὸν πρόναον, κλειστόν (ἄνευ κιόνων) εἰς τὴν πρόσοψιν, καὶ ἀπὸ τὸν σηκόν. Πρὸς Ν. τοῦ ναοῦ περὶ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶν. προσετέθη ἰσοδομικὸς περίβολος (11,80X13 μ. περίπου) ἔχων κατεύθυνσιν ἐκ Δ' πρὸς Ἀνατολὰς καὶ εἴσοδον πρὸς Ν. Ὁ ἰσοδομικὸς περίβολος ἀντικατέστησε τοὺς χαλκοῦς τρίποδας μετὰ τῶν λεβήτων, ἐνέκλεισε δὲ τὸν ἄβατον χώρον τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς δρυός. Εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀρχαίων λεβήτων ἐτοποθετήθη ἐντὸς τοῦ τεμένους συσκευή, ἀφιέρωμα τῶν Κερκυραίων, ἀποτελουμένη ἐκ δύο κιόνων. Ἐπὶ τοῦ ἐνὸς ἐστηρίζετο χαλκοῦν ἀγαλμάτιον παιδός, ποῦ ἐκράτει αλυσιδωτὴν μαστιγα ἐκ χαλκῶν ἀστραγάλων. Ἐπὶ τοῦ ἄλλου κιόνου ὑπῆρχε λέβης χαλκοῦς. Μετὰ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου, αἰωρούμεναι αἱ τρεῖς ἀλύσεις, ἔκρουον τὸν λέβητα καὶ ἀνέδιδον ἦχον ἀρμονικὸν καὶ συνεχῆ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐμαντεύοντο. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου συνέβαινε νὰ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συνεχῆς, ἐπεκράτησεν ἡ ταυτόσημος πρὸς τὴν τοῦ «Δωδωναίου χαλκείου» φράσις «μάστιξ Κερκυραίων» ἐπὶ τῶν «ἀκαταπαύστως καὶ πολλὰ λαλούντων». Περὶ τὴν ἱερὰν Οἰκίαν ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἴχνη τῶν ἐκ ξύλου καὶ ἀχύρων καλυβῶν τῶν Σελλῶν.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρίσκετο τὸ ἱερόν, ὅτε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, υἱὸς τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' τῆς Μακεδονίας, παρακινούμενος ὑπὸ τῆς ἐξ Ἠπείρου μητρὸς του πριγκιπίσσης Ὀλυμπιάδος, συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς ἀνοικοδομήσεως 6 Ἑλληνικῶν ἱερῶν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ τῆς Δωδώνης. Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ διαθέσῃ δι' ἕκαστον τῶν ἱερῶν τὸ τεράστιον ποσὸν τῶν 1.500 ταλάντων, δηλ. 9.000.000 ἀρχαίων ἀττικῶν δραχμῶν. Ἀλλ' ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ

στρατηλάτου έματαίωσε την εκτέλεσιν του μεγαλεπηβόλου σχεδίου. Τοῦτο ανέλαβεν αργότερον ὁ βασιλεὺς Πύρρος (297 - 272 π.χ.), ὁ ὁποῖος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶν. προσέδωκεν εἰς τὸ ἀπλοῦν ἱερὸν μνημειακὸν χαρακτήρα.

Ὁ παλαιὸς ναὸς ἔμεινε ἀμετάβλητος, ἀλλὰ ὁ χαμηλὸς ἰσοδομικὸς περίβολος ἀντικατεστάθη δι' εὐρυτέρου καὶ ὑψηλοτέρου τοίχου, διαστάσεων 20,80X19,20, με' ἐσωτερικὰς (πλευρὰς) κιονοστοιχίας ἐξ ἰωνικῶν κίωνων εἰς διάταξιν Π καὶ με' μικρὰν πρόστασιν πρὸ τῆς εἰσόδου, ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρὰς τῆς προσόψεως. Αἱ ἐσωτερικαὶ τρεῖς κιονοστοιχίαι εἶχον καὶ πάλιν κατεύθυνσιν ἐκ Δ' πρὸς Α'. Ἡ δυτικὴ στοὰ περιελάμβανε 9 κίονας με' 8 μετακίονια, ἡ νοτία 9 κίονας με' 9 μετακίονια (ὁ ἀνατολικὸς τοίχος εἶχε θέσιν 10ου κίονος), τέλος ἡ βόρειος, διακοπτομένη ἀπὸ τὸν πρόναον τοῦ ναῖσκου, εἰς δύο ἀνισα τμήματα, περιελάμβανε 2 καὶ 4 κίονας ἑκατέρωθεν. Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς ὑπαίθρου αὐτῆς παρέμεινε ἐλευθέρη, διότι ἐκεῖ ὑψώνετο ἡ δρῦς. Πράγματι εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εὐρέθη ἐντὸς ἡμιβραχίωδους ἐδάφους βαθυτάτη ὀπή, προφανῶς δὲ εἶναι ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν κατεῖχε (κορμὸς, ρίζαι) ἡ ἱερὰ δρῦς. Ἡ προσήγορος δρῦς, ὡς παραδίδεται, ἐκόπη κατὰ τοὺς μεταχριστιανικοὺς χρόνους ἀπὸ τὸν Ἰλλυριὸν ληστήν Ἀρκην.

Εἰς τὸ ἱερὸν ὁ Πύρρος ἀφιέρωσε, μετὰ τὴν πρώτην κατὰ τῶν Ρωμαίων νίκην (280), ρωμαϊκὰς ἀσπίδας με' τὴν ἐπιγραφὴν :

Βασιλεὺς Πύρρος καὶ
Ἡπειρῶται καὶ Τόλραντίνοι
Ἀπὸ Ρωμαίων καὶ [τῶν]
συμμάχων αὐτοῦ Να[ίω]

Κατὰ τὴν αὐτὴν οἰκοδομικὴν περίοδον τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰῶν. ἀνοικοδομήθησαν καὶ ἄλλα λατρευτικὰ κτίρια (περὶ τούτων θά γίνῃ ἕξῃς κεφάλαιον), κατεσκευάσθη τὸ μέγα θέατρον. Ἐπιφανέστατα τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως. Τὸ ἱερὸν παρέμεινε ἀσφιστον. Ὄταν οἱ ὑπὸ τὸν Δωρίμαχον Αἰτωλοὶ εἰσέβαλον εἰς τοὺς ἄκτους τῆς Ἡλείου (Πολύβιος IV, 67,3), εὐρον τοῦτο ἀφύλακτον, τὸ κατέλαβον ἀφνιδιαστικῶς καὶ προέβησαν εἰς τὰς γνωστὰς λεηλασίας (219). Κατὰ τὸν ὡς ἄνω ἱστορικὸν οἱ Αἰτωλοὶ κατεσκεύασαν τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν καὶ τὰς στοὰς, τὴν δὲ Ἱερὰν Οἰκίαν κατέσκαψαν (κατηδάφισαν). Κατὰ τὸν Διόδωρον Σικελιώτην, ὁ Δωρίμαχος «τὸ γὰρ περὶ τὴν Δωδώνην μαντεῖον συλήσας ἐνέπρησε τὸ Ἱερὸν πλὴν σηκοῦ». Ὁ ναὸς τοῦ Διὸς ὄντως δὲν φέρει ἴχνη πυρπολήσεως. Ἡ ἀνεύρεσις κλείστων δημοσίων ψηφισμάτων ἐντὸς τοῦ ναοῦ καταδεικνύει, ὅτι ἐκεῖ ἐφυλάσσοντο αἱ διάφοροι συμφωνίαι καὶ τὰ ψηφίσματα. Κατὰ ταῦτα οἱ Αἰτωλοὶ κατέστρεψαν τὴν Ἱερὰν Οἰκίαν διὰ κατασκαφῆς καὶ οὐχὶ διὰ πυρπολήσεως, διότι ἄλλως θὰ διέπραττον τὴν μεγίστην ἱεροσυλίαν, θὰ κατέστρεφον δηλ. διὰ τῆς πυρᾶς τὸ σεβαστότερον

καὶ ἀγιώτερον πάντων (τὴν δρῦν, αὐτὴν ταύτην τὴν κατοικίαν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Διώνης).

Ἄμεσως μετὰ τὸ 218 π.Χ. ὁ Φίλιππος Ε΄ τῆς Μακεδονίας καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτοῦ Ἠπειρῶται ἀνοικοδόμησαν τὸ Ἱερόν μετὰ τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια διὰ λόγους ἐκδικήσεως ἀπεκόμισαν ἀπὸ τὴν λεηλασίαν τοῦ Θέρμου, τῆς ἑδρας τοῦ Κοινοῦ τῶν Αἰτωλῶν.

Ὁ ναὸς ἔγινε τώρα μεγαλύτερος. Τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου μικροῦ ναοῦ κατέλαβεν ἄλλος εὐρυτέρων διαστάσεων, τετράστυλος ἰωνικός, μετὰ πρόναον, σηκὸν καὶ ἄδυτον (ὀπισθόδομον), προέχον πρὸς βορρᾶν. Τὴν παλαιὰν ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς πρόστασιν ἀντικατέστησε τετράστυλον πρόστυλον μετὰ ἰωνικοὺς κίονας καὶ δύο ἀναβαθμοὺς. Ἀνοικοδομήθησαν ἐπίσης αἱ κατασκαφεῖσαι στοαὶ μετὰ μεγαλυτέρας ἀναλογίας, ὅπως ἀπῆται ὁ μεγαλύτερος πρόστυλος ναὸς. Ἡ διάταξις εἰς σχῆμα Π, μετὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ἐλευθέραν κίωνων ἕνεκα τῆς ἱερᾶς φηγοῦ, διετηρήθη ἀπαράλλακτος.

Τὸ Ἱερόν παρέμεινεν ὑπὸ τὴν μορφήν αὐτὴν μέχρι τοῦ 168/167 π.Χ., ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι (Αἰμ. Παῦλος) κατέλαβον τὴν Ἠπειρὸν καὶ κατέστρεψαν τὰς 70 πόλεις καὶ πολίχνια. Ἡ Δωδώνη δὲν διέφυγε τὴν καταστροφὴν. Τὸ Ἱερόν ἀνοικοδομήθη καὶ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν προχείρως κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀποκτᾷ μέρος ἀπὸ τὴν παλαιάντου αἰγλήν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πausανίου (περὶ τὸ 150 μ.Χ.) εὐρίσκεται ἐν ἀκμῇ. Τὴν ἀνθησιν τούτου περὶ τὰ μέσα τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος ἐπὶ πλέον μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ λιθίνη, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἰδεῖν πρὸ 500 ἐτῶν ὁ Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν ἡ πόλις τῆς Δωδώνης τιμᾷ διὰ ψηφίσματος τὸν φιλόσοφον καὶ φιλόπατριν Πόπλιον Μέμμιον Λέοντα, ἱερέα καὶ ἀγωνοθέτην τῶν σεβαστῶν καὶ μεγάλων Ἀκτίων, διότι ἠγωνοθέτησε τὴν πεντητηρικὴν ἑορτὴν ἐν Δωδώνη, τὰ Νάϊα, κατὰ τὴν 68ην Ἀκτιάδα (242 μ.Χ.).

Τὸ Ἱερόν διετηρήθη καὶ ἐλειτουργεῖ ἕως τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος μ.Χ., ἀφοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ χρησμόν, προκειμένου νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ λατρεία ἀπηγορεύθη, ἴσως μετὰ ἀπόφασιν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α΄, ὁ ὅποιος τὸ 393 εἶχεν ἀπαγορεύσει διὰ διατάγματος τὴν τέλεσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Συμφώνως πρὸς μίαν εἰδησιν, ἡ αἰωνόβιος ἱερά δρῦς εἶχε πλέον κοπῆ εἰς τὸ 392 μ.Χ. ὑπὸ Ἰλλυριοῦ (ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Συμμάχου).

Τὴν ἐμφάνισιν τῆς νέας θρησκείας μαρτυρεῖ μία τρίκλιτος Βασιλικὴ τοῦ 5ου αἰῶνος (ἀνατολικώτερον), ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ ἄλλης τὸν 6ον αἰῶνα. Ἡ εἰσβολὴ τῶν Γότθων εἰς τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος, πιθανῶς δὲ καὶ εἰς ἰσχυρότατος σεισμὸς, ἔδωσαν τὸ τελικὸν κτύπημα κατὰ τοῦ Ἱεροῦ. Ὁ δοκιμασθεὶς ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων βαρβαρικῶν

ἐπιδρομῶν πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς μᾶλλον πρέπει νὰ κατέφυγεν εἰς τὴν ὄχυράν νέαν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων.

Τοιοιτοτρόπως «οὐκέτι Ζεὺς ἔχει καλύβην». Ἡ λαλέουσα δρῦς εἶχεν ἐξαφανισθῆ πρὸ πολλοῦ. Αἱ ἐπιχώσεις ἐκάλυψαν σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ἠρειπώμενα οἰκοδομήματα. «Τὰ πάντα ἐλησμονήθησαν...», ὡς λέγει ὁ Βύρων, μέχρι τῶν χρόνων τῆς 8ης δεκαετίας τοῦ 19 αἰῶν., ὅτε ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἔφερεν εἰς φῶς κόσμον ὀλόκληρον, μίαν ζωὴν τριῶν χιλιετηρίδων (2500/2000 π.Χ.—600 μ.Χ.) ἐνὸς τόπου καὶ ἐνὸς κόσμου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς μεγάλην ὑπόληψιν ἀρκετοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐπέτρεψαν νὰ ἀνευρεθοῦν ὄχι μόνον πολυάριθμα ἀντικείμενα, ἀναθήματα καὶ δῶρα προφανῶς πρὸς τὸ μαντεῖον, ἀλλὰ συνθήκαι καὶ ψηφίσματα καὶ μολύβδινα πλακίδια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι χαραγμένοι ἐρωτήσεις λαῶν καὶ ἀτόμων καὶ μερικαὶ ἀπαντήσεις. Πολιτεῖαι καὶ χῶραι ἠρώτων νὰ μάθουν τὴν βούλησιν τοῦ Διός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι ἀπλοῖ διὰ τὰ πράγματα τῆς καθημερινότητος, πού μᾶς δηλώνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος βασανίζεται ἀπὸ τὰς ἰδίας φροντίδας καὶ τοὺς αὐτοὺς καημούς. Ἄς ἀκούσωμεν μερικοὺς :

— Ὁ Ἅγις ἐρωτᾷ, ἂν οἱ «κουβέρτες» καὶ τὰ προσκέφαλά του, πού ἐξηφανίσθησαν, ἐχάθησαν ἢ ἐκλάπησαν.

— Ὁ Λυσανίας ἐρωτᾷ, ἂν τὸ παιδάριον πού φέρει ἢ σύζυγός του ἢ Νύλα (μὲ υ, ὄχι μὲ ἰῶτα) εἰς τὴν κοιλίαν της, εἶναι ἰδικόν του.

— Ὁ Ἰπόστρατος ἐρωτᾷ, εἰς ποῖον θεὸν πρέπει νὰ προσφέρῃ τὴν θυσίαν.

Καὶ πόσα ἄλλα δὲν ἠρώτων, ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ σκεφθῆ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου : διὰ τὰς ἐργασίας, τὰ πρόβατα, ἂν εἶναι ὀρθότερον κάποιος νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸ σπίτι του ἢ νὰ τὸ δώσῃ μὲ ἐνοίκιον. Ἐνας πατέρας ἢ μία μητέρα ἐρωτοῦν, ἂν συμφέρῃ νὰ κάμουν τὸ τάδε πρᾶγμα ὑπὲρ τοῦ τέκνου των. Κάποιος εἶχε μόνον μίαν θυγατέρα καὶ ἠθέλε νὰ μάθῃ, ἂν θὰ ἀπέκτα καὶ ἄλλα παιδιά... καὶ πόσα παρόμοια, πού μᾶς παρουσιάζουν τὸν ἄνθρωπον εἰς ὅλον τὸ βάθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς τραγικῆς του ὑφῆς - δεινὸν καὶ δυνατὸν ἄλλοῦ, εἰς τὰ ἐρωτήματα ὅμως αὐτὰ μικρὸν καὶ ἀνήμπορον νὰ δώσῃ λύσιν καὶ εἰς ἀπλᾶ προβλήματα του, χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε...». Μακάριοι ὅσοι ἔχουν τὴν συναισθησιν αὐτῆς τῆς μικρότητος καὶ «κρατοῦν μέσα τους ἀξεθύμασθη τὴ συνείδηση τῆς ὥρας τῆς πρώτης» (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος).

Τὸ Θέατρον : Τὸ θέατρον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶχεν εὐρυτάτην καὶ λίαν ὑψηλὴν ἀποστολήν, ἐφ' ὅσον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ χώρου αὐτοῦ ὁ ἀρχαῖος πολίτης (διατὶ ὄχι καὶ ὁ σημερινός) ἐμάνθανεν ὑπὸ τὸν ἐξαισίον γαλανὸν οὐρανὸν τῆς πατρίδος μας, μὲ τοῦ λόγου, τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου τὴν ἀρμονίαν, μὲ τὴν μαγικὴν καὶ λυτρωτικὴν δύναμιν τοῦ τραγικοῦ λόγου καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ἐπὶ σκηνῆς

ερουργῶν - ἡρώων, νὰ θεᾶται καὶ νὰ ἀκούη τὸ ὠραῖον, τὸ ὑψηλόν, τὸ ἀληθές, νὰ τὸ ἀγαπᾶ καὶ νὰ τὸ σέβεται. Ἐλάμβανε αἰσθητικὴν, πνευματικὴν, πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀγωγὴν.

Διὰ τοῦτο αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις εἶχον ὡς μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας καὶ κυρίας φροντίδας τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θεάτρου καὶ τῆς θεατρικῆς τέχνης. Ἡ πολιτεία τῶν Ἀθηνῶν π.χ. εἶχεν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς βασικὰς λειτουργίας τὴν χορηγίαν καὶ εἶχε θεσπίσει τὰ «θεωρικά», ἅπασαι δὲ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἐφιλοτιμοῦντο νὰ κτίζουσι ἢ μίαν καλύτερον τῆς ἄλλης τὰ καλλιμάρμαρα θέατρα, τὰ ὅποια σώζονται καὶ σήμερον καὶ ἀποτελοῦν, ὡς ναοί, τόπους λατρείας καὶ προσκυνήματος καὶ δι' ἡμᾶς καὶ δι' ὅσους ἔρχονται ἀπὸ τὰς μακρυνὰς τῶν χώρας, διὰ νὰ ἀκούσῃ μετὰ κατάνυξιν τὰ μεγάλα μηνύματα τοῦ ἀρχαίου λόγου, τὰ ὅποια συμπυκνῶνται εἰς τὸ τοῦ Μενάνδρου «ὡς χαρίεν ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾖ» καὶ εἶναι μία φωνὴ ἀντιστάσεως, παραλλήλως πρὸς τὴν ζῶσαν φωνὴν τοῦ Εὐαγγελίου, κατὰ τῶν συγχρόνων ρευμάτων τῆς βίας καὶ τῆς ὑλοφροσύνης.

Ἡ Δωδώνη, μέγα θρησκευτικόν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶν. π.Χ. καὶ πολιτικόν κέντρον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑστερήσῃ εἰς τὸν τομέα τοῦτον τῆς διαπλάσεως καὶ ἀγωγῆς τοῦ πολιτοῦ. Αἱ πρόσφατοι ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν μνημειῶδες ὄντως θέατρον, ἐν τῶν μεγαλυτέρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Κατεσκευάσθη ἐπὶ Πύρρου, εἰς τὴν περίοδον τῆς μεγάλης οἰκοδομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἱεροῦ. Ἀργότερον εἶχεν ἀρκετὰς προσθήκας (τέλος 3ου αἰῶν. π.Χ.) καὶ ὑπέστη σημαντικὰς μεταβολὰς κατὰ τοὺς πρώτους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Τὸ θέατρον ἐστραμμένον πρὸς νότον, «θεωρούμενον ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κοίλου, φαίνεται νὰ κλείνῃ τὴν γραφικὴν κοιλάδα ὡς γιγαντιαία ἀψὶς βυζαντινοῦ ρυθμοῦ» (Σ. Δάκαρης).

Ἀποτελεῖται, ὡς ἕκαστον ἀρχαῖον θέατρον, ἐκ κοίλου, ὀρχήστρας καὶ σκηνῆς. Τὸ κοῖλον, λαξευμένον ἐντὸς τοῦ τραχέος τιτανολίθου τοῦ γηλόφου, ἔχει σχῆμα κατὰ τι μεγαλύτερον τοῦ ἡμικυκλίου καὶ συγκρατεῖται ἐκ Δ' καὶ Α' δι' ὑψηλῶν ἀναλημματικῶν τοίχων, ἐνισχυμένων διὰ τριῶν ὑψηλῶν πύργων ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς, κατασκευασμένων ἰσοδομικῶς.

Διὰ τοῦ πρώτου ἐκατέρωθεν τῶν παρόδων πύργου ἀνήρχετο λιθίνη κλίμαξ, ἢ ὅποια ὠδήγει εἰς τὸ ἄνω διάζωμα τοῦ κοίλου. Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ κοῖλον τὸ ἀναγκαῖον ὕψος ἐβαθύνθη σημαντικῶς τὸ δάπεδον, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ λόγου ἢ ὀρχήστρα εὐρίσκεται πολὺ χαμηλότερον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κορυφὴν, ὀπισθεν τοῦ ἀνωτάτου διαζώματος, ἀνυψώθη τεχνητὸν στηθαῖον, τὸ ὅποιον περιβάλλει τὸ κοῖλον καὶ ἀποτελεῖ κατὰ τινὰ τρόπον τὸν μεταβατικὸν σύνδεσμον ἀρχιτεκτονήματος καὶ φύσεως. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ὕψος γίνεται ἀπὸ τοῦ δαπέδου τῆς ὀρχήστρας μέχρι τῆς κορυφῆς 24 μ. Ἡ μεγίστη διάμετρος τοῦ κ. εἶναι 129 μ., τοῦ βασικοῦ δὲ κύκλου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔβαινε τιμητικὴ σειρὰ ἐδωλίων, ἢ προεδρία, 21,90 μ.

έσωτερικῶς καὶ 22,90 μ. ἐξωτερικῶς. Ὁ βασικὸς κύκλος διαγράφει τόξον κατὰ $1/16$ μεγαλύτερον τοῦ ἡμικυκλίου, ἤτοι κατὰ τὸ τόξον μιᾶς κερκίδος. Ὅπισθεν τῆς προεδρίας ὑπῆρχε στενὸς διάδρομος πρὸς κυκλοφορίαν τῶν θεατῶν εἰς τὸ α' τμήμα, ὁ ὁποῖος ὅμως κατηργήθη κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ θεάτρου εἰς ἀρέναν (ρωμαϊκοὶ χρόνοι). Τὸ κοῖλον διὰ τεσσάρων διαδρόμων (διαζωμάτων) διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα (ζώνας), τὸ κατώτερον μὲ 19, τὸ μεσαῖον μὲ 15 καὶ τὸ ἄνω μὲ 21 σειρὰς λιθίνων ἐδωλίων (οὕτω τὸ σύνολον τῶν σειρῶν ἀνέρχεται εἰς 55). Δέκα κλίμακες εἰς τὰ δύο κατώτερα καὶ δέκα ἐννέα εἰς τὸ ἄνω διαιροῦν ἀκτινοειδῶς τὸ κοῖλον ἀντιστοίχως εἰς ἐννέα (τὸ α' καὶ β, τμήμα). καὶ δέκα ὀκτῶ (τὸ γ') κερκίδας, οὕτως ὥστε ἡ μεσαία κερκὶς νὰ εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ Κεντρικοῦ ἄξονος τοῦ κοίλου. Τὸ ἀνάπτυγμα τῶν ἐδωλίων εἰς μῆκος ἀνέρχεται εἰς 7.100 μ. χωρητικότητος 18 - 20 χιλ. θεατῶν, μεγαλύτερας αἰσθητῶς ἐκείνης τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου (14 χιλ), μικροτέρας ὅμως τοῦ τῆς Μεγαλοπόλεως (44 χιλ) καὶ τοῦ τῶν Ἀθηνῶν (30 χιλ. περίπου).

Ἡ ὀρχήστρα, διαμέτρου 18,70 ἐσωτ. καὶ 19,70 ἐξωτ., διαγράφει ἐπίσης τόξον ὁμόκεντρον πρὸς τὸν βασικὸν κύκλον κατὰ $1/16$ μεγαλύτερον τοῦ ἡμικυκλίου, περιβάλλεται δὲ διὰ λιθίνου πλαισίου, ὡς καὶ διὰ στενοῦ καὶ βαθέος ὀχετοῦ. Πενικῶς εἰς τὰ θέατρα εἰς τὸ πρὸς τὸ κοῖλον ἡμικυκλικὸν ἄκρον τῆς ὀρχήστρας ὑπῆρχε κάτωθεν διαδρόμου ὀχετός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀποχετεύοντο τὰ ὕδατα, ὅταν ἔβρεχε. Κατ' ἀποστάσεις γεφυρώνεται τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀχετοῦ (εἰς τὸ θέατρον τῆς Δωδώνης) με ὀκτῶ λιθίνας πλάκας, διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διάβασις τῶν θεατῶν. Τὰ μεταξύ τῶν πλακῶν τούτων ἀνοίγματα τῶν ὀχετῶν ἐκαλύπτοντο κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεάτρου διὰ κινητῶν σανιδωμάτων. Τὰ συλλεγόμενα ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ ὄμβρια ὕδατα, δι' ὑπονόμου ἀποχετεύοντο ἐκτὸς τοῦ θεάτρου, ὀλίγον δυτικώτερον τῆς τοξωτῆς πύλης. Τὰ ἀποχετευόμενα ὕδατα ἐξηφανίζοντο ἐντὸς τῶν πλησίον ρωγμῶν καὶ κοιλοτήτων τῶν ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων. Ὡς ἀπεδείχθη τὸ ὑπὸ τὴν ὀρχήστραν, σκηνήν, στοὰν καὶ παρόδους ἔδαφος εἶναι σπηλαιῶδες. Ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ καὶ εἰς τὸ σημεῖον συναντήσεως μὲ τὸ θεμέλιον τοῦ προσκηνίου ἔχουν σχηματισθῆ μικροὶ σταλακτῖται, μήκους 0,20 μ. περίπου, εἰς διάστημα 2.200 ἐτῶν.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς ὀρχήστρας διατηρεῖται τὸ θεμέλιον τῆς θυμέλης (0,60×0,60), ἡ ὁποία ἐξηφανίσθη κατὰ τὴν μετατροπὴν τῆς ὀρχήστρας εἰς ἀρέναν. Ἡ θυμέλη ἐτίθετο εἰς τὸ κέντρον τῆς ὀρχήστρας, λόγῳ αὐστηρᾶς θρησκευτικῆς συνηθείας, ἀναγομένη εἰς τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ ἑορταὶ εἶχον καθαρῶς διονυσιακὸν χαρακτῆρα, διότι, ὡς γνωστόν, τὸ θέατρον προῆλθεν ἀπὸ τὴν διονυσιακὴν λατρείαν.

Ἡ σκηνὴ κατ' ἀρχὰς ἀπετελεῖτο ἐξ ὀρθογωνίου αἰθούσης μὲ

θαυμασίαν ισοδομικὴν τοιχοδομίαν (31,20 μῆκος, 9,10 πλάτ.) καὶ εἶχεν εἰς τὸ μέσον τῆς νοτίας μακρᾶς πλευρᾶς τοξωτὴν θύραν, ἐσωτερικῶς δὲ καὶ κατὰ τὸ Α' καὶ Δ' ἄκρον δύο τετράγωνα διαμερίσματα. Εἰς τὸ ἐνδιάμεσον τμήμα τῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοίλου προσόψεως ὑπῆρχον ἀντὶ τοίχου 4 τετράγωνοι πεσσοί, ἀπολήγοντες ἄνω εἰς ἐπικρανον μὲ ἄβακα καὶ ἐχίνον. Οἱ πεσσοί (τμήματα αὐτῶν ἢ καὶ τὰ ἴχνη ἐδράσεως διασώζονται ἐπὶ ἰδιαιτέρας βάσεως ἐξ ὀρθογωνίου λίθου) ἐβάσταζον μετὰ τῶν τοίχων τῶν διαμερισμάτων τὴν στέγην τῆς σκηνῆς, ἢ ὅποια ἦτο διώροφος. Ἐκ τῶν τεσσάρων ὀπῶν τῶν ὑπαρχουσῶν πρὸ τῶν πεσσῶν τῆς προσόψεως καὶ τῶν δύο πρὸ τῶν προσθίων τοίχων τῶν διαμερισμάτων τῆς σκηνῆς, αἱ ὅποια ἐχρησίμευον πρὸς πάκτωσιν καθέτων ξυλίνων δοκῶν, συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὴν ἀρχικὴν κατασκευὴν τοῦ θεάτρου εἶχε προβλεφθῆ ξύλινον προσκῆνιον, τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτου, ἐφ' ὅσον ἀπῆται τοῦτο ἢ διδασκαλία τοῦ δράματος. Ἐνδεχομένως ἐπεβάλλετο τὸ προσκῆνιον νὰ εἶναι ξύλινον διὰ λόγους ἀκουστικῆς καὶ λειτουργίας αὐτοῦ ὡς ἠχείου.

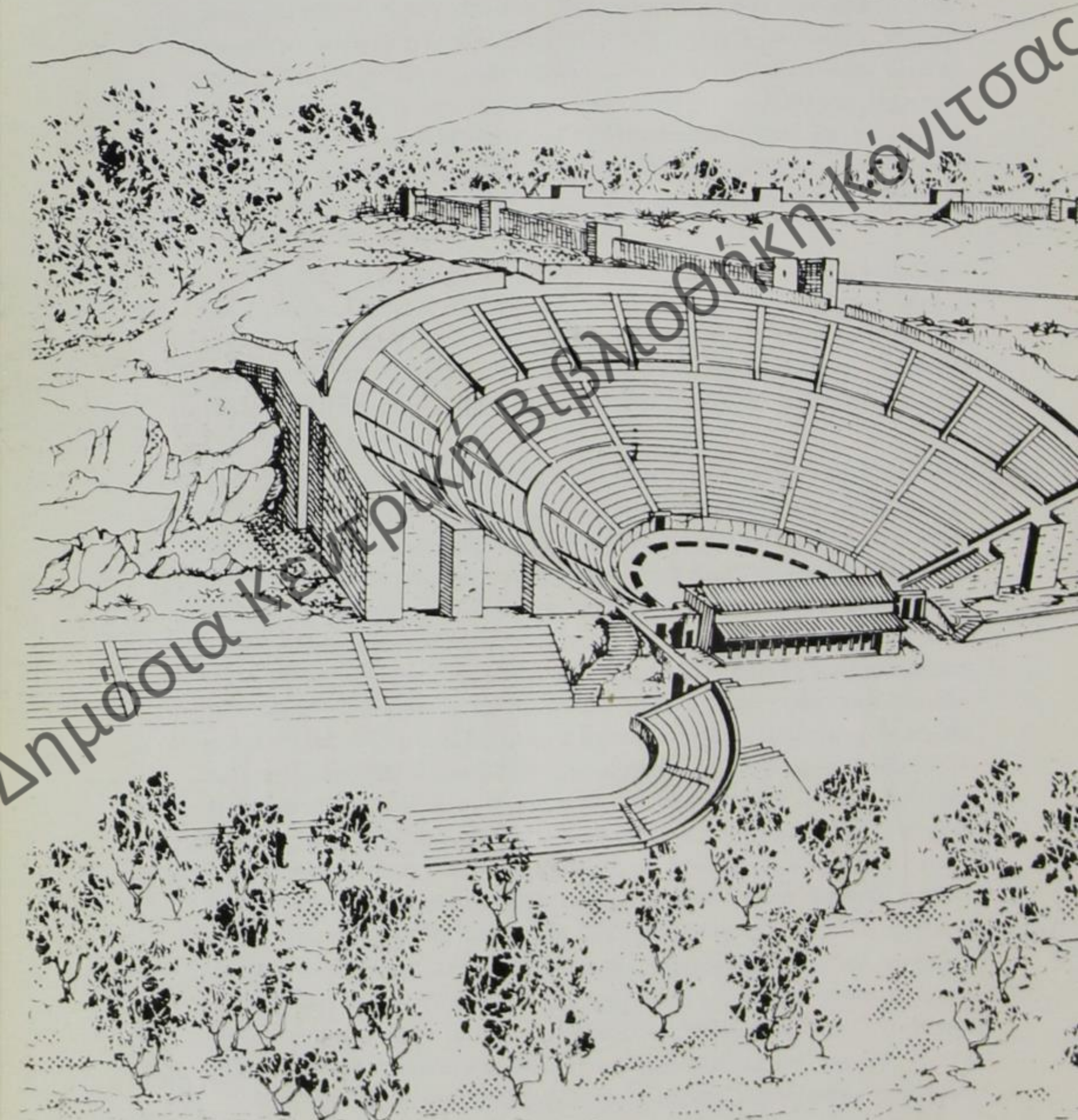
Τὸ ὕψος τοῦ πατώματος τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ προσκηνίου ἦτο ὑπὲρ τὰ 3 μ. Πρὸς Ν' τῆς σκηνῆς συνέχεται σύγχρονος στοὰ ἰσομήκης, πλάτους 4,60 μὲ 13 ὀκταέδρους στύλους εἰς τὴν μακρὰν πλευρὰν καὶ δύο εἰς τὴν δυτικὴν. Ἡ ἀντιστοιχὸς ἀνατολικὴ πλευρά, ὅπως καὶ τὸ ἀνατολικώτερον τμήμα τῆς νοτίας πλευρᾶς ἐκλείσθησαν δι' ἰσοδομικοῦ τοίχου.

Ἐπ' αὐτὴν τὴν μορφήν διετηρεῖτο ἡ σκηνὴ μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Αἰτωλῶν. Κατὰ τὴν καταστροφὴν (πιθανῶς πυρπόλησιν) εἶχε τὴν τύχην τῶν ἄλλων ἱερῶν κτισμάτων. Κατὰ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἀνοικοδόμησιν, ἡ σκηνὴ καὶ ἡ πρὸς νότον στοὰ παρέμειναν ἀμετάβλητοι, εἰς τὰ ἄκρα ὅμως τῆς πρὸς τὸ κοῖλον πλευρᾶς προσετέθησαν δύο μικρὰ λίθινα παρασκήνια, σχήματος τετραγωνικοῦ, τὰ ὅποια προεἶχον πρὸς τὸ μέρος τῆς σκηνῆς. Μεταξὺ τῶν δύο παρασκηνίων κατεσκευάσθη τὸ λίθινον προσκῆνιον, μήκους ἴσου πρὸς τὴν σκηνὴν καὶ πλάτους 3,15 μ., μὲ 18 ἰωνικὰ ἡμικιόνια τῆς προσόψεως ἐκ καλῆς ποιότητος ἀσβεστολίθου. Τῶν ἡμικιονίων σώζονται κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ χωρισταὶ ἰωνικαὶ βάσεις, συμφυεῖς μὲ τὴν γένεσιν τοῦ κορμοῦ τῶν, ὁ ὁποῖος ἐπίσης συμφύεται μὲ τὸν ὀπισθεν αὐτοῦ ὀρθογώνιον πεσσόν. Τῶν πεσσῶν τούτων ἡ ὀπισθία ἔδρα φέρει ἀνὰ μίαν ἐγκοπὴν, πρὸς τοποθέτησιν τῶν ζωγραφικῶν πινάκων, τὴν ὁποίαν ἀπῆται ἢ ἐκάστοτε διδασκαλία τοῦ δράματος. Τὰ ἡμικιόνια ἔχουν ἐννέα πλήρεις ἰωνικὰς ραβδώσεις καὶ δύο ἡμισείας ἐκατέρωθεν, εἰς τὸ σημεῖον μεταβάσεως πρὸς τὸν πεσσόν. Τὰ ἡμικιόνια τοῦ προσκηνίου ἔστεφον ἡμίτονα φυτόμορφα ἰωνικὰ κιονόκρανα. Ὑπεράνω τῶν ἡμικιονίων τούτων ἔβαινε λίθινον ἐπιστύλιον μὲ γεισήποδας καὶ κυμάτιον.

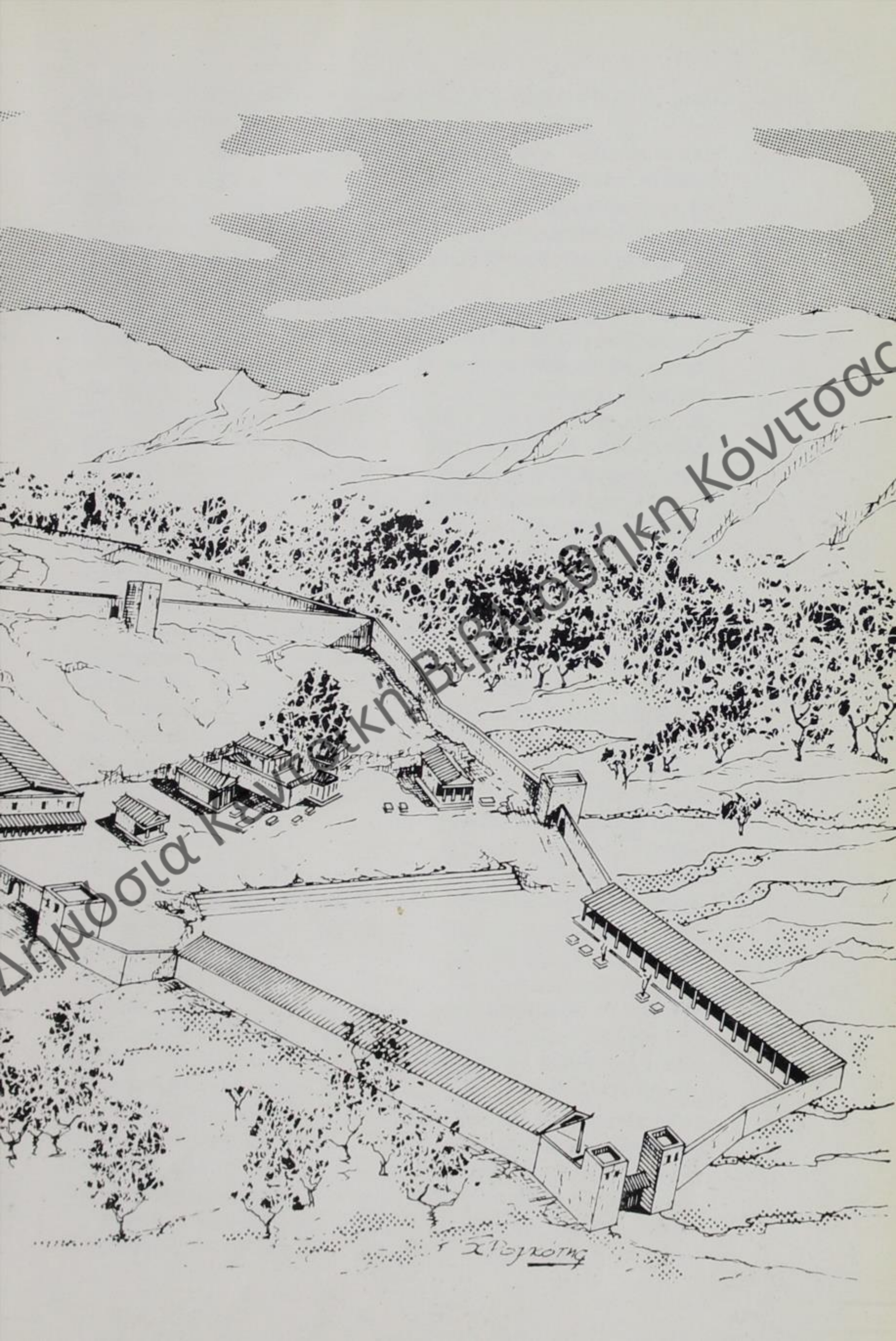
Εἰς τὴν ὀρχήστραν εἰσῆρχετο τις διὰ τῶν ἐκατέρωθεν παρόδων.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ
"ΑΡΧΑΙΑ ΔΣΔΣΡΜΗ"

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΔΣΔΣΡΜΗΣ
ΚΑΤΑ 3⁰⁰ - 2⁰⁰ ΑΙΣΡΜ.

Δημοσία Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Σ. Π. ΚΟΝΤΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αί είσοδοι τούτων είχαν διαμορφωθῆ εἰς μνημειώδη δίπυλα δι' ἰωνικῶν ἡμικιονίων καὶ παραστάδων λεπτοτάτης ἐργασίας.

Ἡ σκηνὴ ἢ ὁποῖα εἶχε καὶ δεύτερον ὄροφον, ἐκαλύπτετο ἀπὸ ἀμφικλινῆ στέγην, μὲ κλίσιν πρὸς τὸ κοῖλον καὶ τὴν στοάν. Ἡ στέγη ἐκαλύπτετο μὲ πηλίνους κεράμους, μερικοὶ τῶν ὁποίων φέρουν ἔντυπον σφραγίδα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΔΙΟΣ ΝΑΟΥ (Διὸς Ναίου) τῶν περὶ τὸ 200 π.Χ. χρόνων. Παρομοία στέγη ἐκάλυπτε τὴν σκηνὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶν. π.Χ.

Ἡ νέα μορφή τοῦ θεάτρου δὲν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ. Τὸ 168, ὡς εἶδομεν, κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Εἰς τὸ δάπεδον τῆς σκηνῆς καὶ τῆς νοτίας στοᾶς μέχρι τῆς δυτικῆς παρόδου διεπιστώθη συνεχὲς καὶ εὐκρινὲς στρώμα πυρπολήσεως, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν μὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, διότι περίξ τῆς ΝΔ' γωνίας τῆς στοᾶς ἀνευρέθησαν διεσκορπισμένα ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ ἐντὸς τοῦ λεπτοῦ στρώματος τῆς καταστροφῆς 22 χαλκᾶ νομίσματα ἀποκλειστικῶς ἀμβρακικὰ τῶν χρόνων τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἑπειρωτῶν (232 - 168). Ἀργότερον ἐγένοντο μερικαὶ πρόχειροὶ ἐπισκευαὶ τοῦ προσκηνίου καὶ τῆς σκηνῆς. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, τὴν τύχην πολλῶν ἑλληνικῶν θεάτρων ὑπέστη καὶ τὸ θέατρον τῆς Δωδώνης.

Ὁ ἄνεμος τοῦ βαρβαρικοῦ συρμοῦ τῶν ρωμαϊκῶν θηριομαχιῶν, ἐνδεχομένως δὲ καὶ μοναχιῶν, «ἐπνευσεν ἕως ἐδῶ καὶ παρέσυρε τὸ ἄβρον ἄνθος τῆς ἀρχαίας τραγωδίας» (Σ. Δάκαρης).

Αἱ τέσσαρες κατώτεραι σειραὶ ἐδωλίων μετὰ τῆς προεδρίας καὶ τοῦ ὀπισθεν διαδρόμου ἀπεσπάρθησαν καὶ πρὸ τῆς 5ης σειρᾶς ἀνυψώθη τοῖχος προστατευτικὸς, ὕψους 2,80 μ. ἐξ ὑλικοῦ τοῦ κοίλου καὶ τῆς σκηνῆς, ὁ ὁποῖος περαιτέρω ἀνέκοψε τὸ προσκηνίον καὶ τὴν πρόσοψιν τῆς σκηνῆς, ἐνωθεὶς μὲ τὸν ὀπισθεν τοῖχον αὐτῆς. Εἰς τὰ μεταξὺ τοῦ τοῖχου τῆς ἀρένας καὶ τῶν ἀρχαίων τοίχων τῶν διαμερισμάτων τῆς σκηνῆς δημιουργηθέντα τριγωνικὰ διαμερίσματα, ἐφυλάσσοντο τὰ ζῶα διὰ τὰς θηριομαχίας, κυρίως δὲ ταῦροι καὶ ἀγριόχοιροι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ἀνευρεθέντα ἐντὸς αὐτῶν ὀστᾶ, σχετιζόμενα μὲ τὴν λατρείαν τῆς Δωδώνης. Τὰ ζῶα εἰσῆρχοντο εἰς τὴν κονίστραν διὰ τῶν πυλῶν τῶν τριγωνικῶν διαμερισμάτων. Θύρα ὡσαύτως, εἰς τὴν ὁποίαν κατέφευγον οἱ ἀγωνιζόμενοι ἐν ὥρᾳ κινδύνου, κατεσκευάσθη εἰς τὸν τοῖχον πρὸ τῆς μεσαίας κερκίδος. Τὸ δάπεδον τῆς ἀρχαίας ὀρχήστρας ἐκαλύφθη μὲ ἐπιχώσεις, ὕψους περίπου 0,50 μ., αἱ ὁποῖαι ἐκάλυψαν τὸν ὀχετόν, τὴν βάσιν τῆς θυμέλης καὶ τοὺς στυλοβάτας τοῦ προσκηνίου καὶ τῆς σκηνῆς μὲ τὰ ὑπολειφθέντα τῶν ἡμικιονίων, τῶν πεσσῶν καὶ τῶν λειψάνων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθη εὐρύχωρος κονίστρα σχήματος περίπου ἐλλείψεως, διαμέτρων 33,10 καὶ 28,15 μ.

Μὲ τὴν τελικὴν καταστροφὴν τῆς Δωδώνης καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν αὐτῆς, τὸ θέατρον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχη διαφορετικὴν τύχην.

Παχεΐα ἀργιλοῦχος ἰλὺς (ὕψους 3 - 3,50 μ.) χρώματος ὠχροτέφρου καὶ στρώσεις ἐνίοτε ἀμμώδεις, προφανῶς ἐναποθέσεις ὑδάτων, κατερχομένων ἐκ τοῦ Τομάρου καὶ τῆς κατωφεροῦς κοιλάδος, ἐκάλυπτον ἐπὶ αἰῶνας τὴν χαμηλὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ περίξ χώρου.

Τὸ θέρος τοῦ 1959 ἐπεχειρήθη ἀνασκαφὴ τοῦ κοίλου καὶ τῆς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου, κατὰ τὸ ἐπόμενον δὲ θέρος συνετελέσθη κατόπιν ἐντολῆς τῆς Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων καὶ Ἀναστηλώσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἢ προσωρινὴ τοποθέτησις τῶν ἐδώλιων εἰς τὰ δύο κατώτερα τμήματα καὶ τῶν ἀναβαθμῶν τῶν 10 κλιμάκων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστη δυνατὴ ἡ ὀργάνωσις τῶν Α' Δωδωναίων κατὰ τὴν 5ην καὶ 6ην Αὐγούστου 1960 μὲ πρωτοβουλίαν τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν, κατὰ τὰ ὅποια ἐδιδάχθησαν ἡ «Ἠλέκτρα» τοῦ Σοφοκλέους καὶ αἱ «Χοηφόροι» τοῦ Αἰσχύλου, ἐνώπιον ἀκροατηρίου ἐξ 7 χιλ. θεατῶν κατὰ τὴν πρώτην καὶ 10 χιλ. κατὰ τὴν δευτέραν παράστασιν.

Ἡ ἀναστήλωσις τῶν δύο κατωτέρων τμημάτων ἀποκλήρωθη τὸ 1963, ἀναμένει δὲ τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν καὶ τὸ γ' τμήμα. Ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει γίνεται καὶ τούτου χρῆσις καὶ τοῦ ὑπερκειμένου χώρου κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Δωδωναίων, ὅτε ὁ ἀριθμὸς τῶν προσκυνητῶν εἰς τὰς δύο κατ' Αὐγούστον συνεχεῖς διδασκαλίας ἀρχαίου δράματος (κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν) ἀνέρχεται εἰς 35.000 - 40.000

Αἱ ἐορταὶ αὗται ἔχουσιν δι' ἡμᾶς τοὺς Ἡπειρώτας θρησκευτικὸν σχεδὸν χαρακτήρα, ἰερὰ δὲ συγκίνησις συνέχει καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος συμπατριωτῶν μας, οἱ ὅποιοι προσέρχονται νὰ παραστοῦν εἰς αὐτὰς οὐχὶ πρὸς κενὴν τέρψιν, ἀλλὰ πρὸς ἀνανέωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ ἱεροῦ δεσμοῦ τῶν, δεσμοῦ λατρείας καὶ πίστεως πρὸς τὴν πατρίαν γῆν. Πέραν τούτου ὁμῶς ἡ διὰ τῶν Δωδωναίων ἀξιοποίησις τοῦ ἱεροῦ μόχθου τῶν ἀρχαιολόγων μας ἀποτελεῖ ἕνα ἰσχυρὸν μέσον διεθνοῦς προβολῆς τῆς πατρίδος μας, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὸν χῶρον τοῦ Δυτικοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῆς γωνίας αὐτῆς τοῦ Πελασγικοῦ Διὸς ἐκπορεύεται καὶ πάλιν τὸ ἀθάνατον ἑλληνικὸν πνεῦμα, πρὸς φωτισμὸν τοῦ κόσμου καὶ πρὸς δόξαν τῆς αἰωνίου Ἑλλάδος.

Τὰ ἄλλα κτίσματα: Πλὴν τοῦ Ἱεροῦ καὶ τοῦ Θεάτρου θὰ συναντήσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς ἄλλα κτίσματα, βαίνοντες ἐκ Δ' πρὸς Α', ἐφ' ὅσον σήμερον εἰσερχόμεθα ἐκ τῆς πρὸς Δ' εἰσόδου εἰς τὸν χῶρον, τὸν ὁποῖον ἔφερον εἰς φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα

Ι. Τὸ Στάδιον. Τοῦτο κατεσκευάσθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 3ου αἰῶν π.Χ. δυτικῶς τοῦ θεάτρου μὲ 21 ἢ 22 σειρὰς λιθίνων ἐδώλιων ἐπὶ τῆς βορείας καὶ νοτίας πλευρᾶς. Τὸ ἡμικυκλικὸν πέρασ του, ἢ σφενδόνη, ἦτο πρὸς τὸ μέρος τοῦ θεάτρου. Τὴν ὑπαρξιν τοῦ σταδίου περὶ τὸ τέλος τοῦ 3ου αἰῶν' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου μαρτυροῦν αἱ ἀναγραφαὶ εἰς ἐπιγραφὰς νικητῶν κατὰ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας τῶν

Ναίων. Εἰς ἐπιγραφάς, οὐχὶ ἀρχαιοτέρας τοῦ 3ου αἰῶν', ἀναφέρονται καὶ ἄρχοντες κατὰ τὰ Νάϊα (ἐορτὴν πεντετηρικὴν), ἀγωνοθέται, Ναίαρχος, ναϊακοὶ εὐθυνοί. Ἐλέχθη ἤδη ὅτι περὶ τὰ μέσα τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶν. ἀναφέρεται ἀγωνοθέτης εἰς λιθίνην ἐπιγραφὴν (ὁ Π. Μ. Λέων).

II. Τὸ Πρυτανεῖον. Πέραν τοῦ σταδίου καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Θεάτρου ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἐνὸς παλαιότερου κτιρίου, τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶν., τὸ ὁποῖον πιθανώτατα εἶναι τὸ Πρυτανεῖον τοῦ Ἱεροῦ. Μὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ θεάτρου ὁ ΝΑ ἀναλημματικὸς πύργος ἀπέκοψε τὴν ΒΔ γωνίαν τοῦ κτιρίου, τὸ ὁποῖον ἔνεκα τῆς σημασίας του διετηρήθη μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Αἰτωλῶν. Τὸ κτίσμα τοῦτο, κατεσκευασμένον ἐκ μικρῶν καὶ προχειρῶς λαξευμένων τοίχων, διὰ τὰ προσαρμοσθῆ πρὸς τὴν μνημειακὴν τοιχοδομίαν τῶν πυργοειδῶν ἀναλημμάτων τοῦ θεάτρου, ἐπενεδύθη εἰς τὴν νοτίαν καὶ δυτικὴν πλευρὰν μὲ ὁμοίαν πρὸς τὰ πυργοειδῆ ἀναλημματα τραπεζιόσχημον ἰσοδομικὴν τοιχοδομίαν ἐκ μεγάλων λίθων.

III. Τὸ Βουλευτήριον. Τοῦτο ἦτο μέγα κτίριον, ἀνατολικῶς τοῦ Πρυτανείου, χρησιμεῖον προφανῶς διὰ τὰς πολιτικὰς συγκεντρώσεις. Εἶχε σχῆμα ὀρθογώνιον (32,40 X 44 μ.), κατεσκευάσθη δὲ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος ὑπῆρχε «κοῖλον», ὅπου ἐκάθηντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Ἑπειρωτικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα συμμετεῖχον εἰς τὴν συμμαχίαν (330/225 - 232) καὶ τὸ κοινὸν τῶν Ἑπειρωτῶν (232 - 168). Ὑπῆρχε δὲ καὶ στέγη ἐσωτερικῶν διαστάσεων 41 X 30 μ. ὑποβασταζομένη ὑπὸ ἑξ ἰωνικῶν κίονων, τασσομένων εἰς δύο στοίχους καὶ θεμελιωμένων εἰς δύο ὑψηλότερα ἐπίπεδα (ὁ αείμνηστος Δ. Εὐαγγελίδης ἀπεκάλει τοῦτο ὑπόστυλον αἴθουσας). Πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου, κατὰ τὰς ἀρχὰς ὁσαύτως τοῦ 3ου αἰῶν. ἀνηγέρθη δωρικὴ στοά.

Τὸ οἰκοδομημα ἔταυτίσθη πρὸς τὸ Βουλευτήριον διὰ δύο λόγους :

α) Κατὰ τὴν πρόσφατον ἀνασκαφὴν, ἀπεκαλύφθησαν πρὸ τῆς ΝΑ γωνίας ἑξ βάσεις τιμητικῶν ἀνδριάντων, τρεῖς τῶν ὁποίων διατηροῦν τέσσαρα τιμητικὰ ψηφίσματα, τρία τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἑπειρωτῶν καὶ ἓν τοῦ Κοινοῦ τῶν Βυλλιόνων. β) Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1968 εὐρέθη ἐνεπίγραφον βῆθρον, πιθανῶς βωμὸς, μὲ ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Χάροπος Μαχατᾶ εἰς τὸν Δία τὸν Νάϊον, τὴν Διώνην καὶ τὸν Δία Βουλέα. Ἦτο ἐπομένως τὸ Βουλευτήριον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὡς ἄνω θεοτήτων, ἐκεῖ δὲ ἐλαμβάνοντο αἱ ἀποφάσεις διὰ τὰ κοινά. Μερικαὶ τούτων, ἀναγεγραμμέναι ἐπὶ λίθου καὶ ἐπὶ χαλκῶν ἐλασμάτων, ἤλθον εἰς φῶς ἀπὸ τῶν πρώτων ἀνασκαφῶν μέχρι σήμερον. Ἐνεκα τῶν μεγάλων ἐπιχώσεων (3,50 μ.) οἱ τοῖχοι διατηροῦνται εἰς ὕψος 4 μ., προσδίδουν δὲ εἰς τὸ οἰκοδόμημα ἐπιβλητικότητα. Ἐσωτερικῶς ὁ νότιος καὶ ὁ βόρειος τοῖχος ἐνισχύονται δι' ἑννέα ἀντηρίδων πρὸς ἑδρασιν πιθανώτατα τῶν ὀριζοντίων ξυλοδοκῶν τῆς στέγης. Μεταξὺ τῆς 4ης καὶ 5ης ἀντηρίδος τοῦ νοτίου τοίχου,

περί τὸ μέσον δηλ. καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 μ. ἀπὸ τοῦ τοίχου, εὐρέθη ὀρθογώνιον βάθρον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς μακρᾶς πλευρᾶς (ἐστραμμένης πρὸς τὴν ἀνατολικὴν εἴσοδον) τοῦ Χάροπος. Πλησίον τοῦ βάθρου εὐρέθη τμήμα χαλκῆς πτέρυγος ἀετοῦ, ἀρίστης τέχνης, ἀλλὰ ἡ μικρότης τῆς σωζομένης πτέρυγος δὲν ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ βάθρου ἐστηρίζετο ἄγαλμα τοῦ Διὸς Ναίου ἢ Βουλέως, κρατοῦντος ἀετὸν καὶ σκῆπτρον. Μᾶλλον πρόκειται περὶ βωμοῦ, χαρακτηριστικοῦ στοιχείου καὶ ἄλλων βουλευτηρίων, ὅπου «εἰσιόντες οἱ βουλευταὶ προσηύχοντο».

Ἡ ἐπιγραφὴ (τοῦ τέλους τοῦ 3ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶν.) ἔχει ὡς ἑξῆς :

Χάροψ Μαχατᾶ
 Θεσπρωτὸς Ὀπατὸς
 Διὶ Νάωι καὶ Διώναι
 καὶ Διὶ Βουλ[ε]ι

Ἐκ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς προκύπτει ὅτι ὁ Χάροψ Μαχατᾶ, Θεσπρωτὸς ἀνὴρ, διαθέτων πολιτικὴν ἐπιτροπὴν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους (ὁ πάππος 192 - 191 ἢ ὁ ἐγγόνος 170 ἄραγε;) ἀνέθηκε τὸν βωμὸν εἰς τὸν Δία Νάιον, τὴν Διώνην καὶ τὸν Δία Βουλέα. Ὁ Ζεὺς τῆς Βουλῆς καλεῖται Ἐθβουλεύς, διὰ τὴν ἐν τῷ βουλευέσθαι καλῶς σύνεσιν, Ἀμβούλιος, Βουλαῖος καὶ Βουλεύς.

Ἐντὸς τοῦ Βουλευτηρίου διεπιστάθησαν καὶ θεμέλια τοίχου ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ἄσβεστοκονιάματος, ἀνήκοντα εἰς οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε κτισθῆ κατὰ τὸν 4ον αἰῶν. π.Χ. Ἀνατολικῶς τοῦ βωμοῦ ὑπὸ τὸ ἑλληνιστικὸν δάπεδον, ἀπεκαλύφθησαν λείψανα ἑλλειψοειδοῦς κτίσματος. Ἡ κατασκευὴ τοῦ εὐμεγέθους τούτου κτισματοῦ ἀνάγεται ἴσως εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου, τοὺς ὑπομυκηναϊκοὺς ἢ πρωτογεωμετρικοὺς, διότι ἀμέσως κάτωθι τοῦ θεμελίου εὐρέθη ἀμφικωνικὸν σφονδύλιον ἐκ πηλοῦ τῆς ΥΕ III, εἰς δὲ τὸ ὕψος τοῦ θεμελίου τμήμα κανθαροσχῆμου κυπέλλου μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ἀμαυρόχρωμον γεωμετρικὴν κόσμησιν. Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς πρὸ τοῦ Βουλευτηρίου δωρικῆς στοᾶς εὐρέθησαν ἴχνη καλυβῶν ἀνηκουσῶν πιθανῶς εἰς τοὺς ὑποφήτας τοῦ Διός.

Τὸ Βουλευτήριον κατεστράφη, ὡς εἶναι φυσικόν, κατὰ τὰς περιόδους καταστροφῆς τῆς Δωδώνης. Ἐντὸς τῶν ἐπιχώσεων εὐρέθη θησαυρὸς ὀλόκληρος εὐρημάτων. Νομίσματα ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Ἡπειρωτικῆς Συμμαχίας μέχρι τῶν ὑστάτων ρωμαϊκῶν χρόνων, τεμάχια ὑαλίνων ἀγγείων, ὄστρεα πορφύρας, πῆλινα «εἰσιτήρια», γνωστὰ ἐκ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς δωρικῆς στοᾶς, ἢ βουλευτικαὶ ψῆφοι, τεμάχια ἐνσφραγίστων κεράμων, χαλκῆ λαβὴ θύρας, χαλκῆ βάσις ἀγγείου μὲ ραβδωτὴν κόσμησιν, στήλη μικρὰ ἐξ ἄσβεστολίθου (τοῦ 2ου - 1ου π.Χ) μὲ ἀνάγλυφα γράμματα ἐπὶ παραλλήλων ἀναγλύ-

φων γραμμῶν καὶ ὑπεράνω ἀνάγλυφον κλάδον μὲ φύλλα καὶ βαλό-
νους δρυός. Ἐπ' αὐτῆς ἀναγιγνώσκομεν:

Ἄνδρ(όμαχος ἢ - ομένης)

Ἄλεξά(νδρου)

Ἄλέξαν(δρος)

Ἄνδρομ(άχου ἢ ένους)

Χαίρετε

Εἶναι ἡ πρώτη ἐπιτύμβιος στήλη εὕρισκομένη εἰς τὸ Ἱερον τῆς
Δωδώνης μὲ ὀνόματα δύο νεκρῶν, πατρὸς καὶ υἱοῦ.

Μεταξὺ τῶν εὕρημάτων συγκαταλέγεται καὶ ὄστρακον μὲ στι-
πνόν, μελανόν γάνωμα, ἀνήκον εἰς κύπελλον ἢ σκύφον, φέρον ἐγ-
χάρακτα γράμματα καὶ ἀμφίγραμμον ἔλασμα, μικρῶν διαστάσεων
τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶν.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἔχει χαραχθῆ ἡ ἐρώτησις Τιμοδάμου
τινός, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ἡ ἀπάντησις τοῦ μαντείου :

Θεοὶ Τύχαν Ἄγαθάν

Ἦ Ζεῦ, ἀναίρει Τ[ι]μοδα

μοι, ἐμπ[ο]ρεύεσθαι

καὶ κατὰ γ[ᾶ]ν καὶ κατὰ

θάλασσαν

ἀπὸ τὸ [ἀ]ργυρίο, ὅσσον

καὐτὸς Ιηλέλῃται χρόνον;

Ταῦτα κράτιστα;

Θεοὶ Τύχαν Ἄγαθάν. Ἐν τοῖ

ᾄσται οἱ[κ]ῆν καὶ καπηλεύ

ην καὶ ἐμπ[ο]ρεύεσθαι, τὰ δ' ἐ-

ν τοι γαῦ... ἐγδιδόμεν

Ἐμπορε[ύ]εσθαι δὲ χρήματα

ἄγοντα [καὶ] κατὰ γᾶν καὶ κατὰ

θάλασ[σ]αν, πωλύντα καὶ

ωνόμ[ε]νον].

— Ὁ Τιμόδαος ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ, ἂν εἶναι συμφέρον νὰ διενεργῇ
ἐμπόριον κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀπὸ τοῦ ἀργυρείου (μεταλλεί-
ου;) ὅσον χρόνον αὐτὸς ἐπιθυμεῖ. Ἡ ἀπάντησις ἦτο α) νὰ διενεργῇ
ἐμπόριον εἰς τὸ ἄστυ, ἀφοῦ ἐνοικιάσῃ (ἐγδιδόμεν) τὴν κτηματικὴν
περιουσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε εἰς Γαῦ... (Γαῦλον, Γαῦδον;) καὶ β)
νὰ διενεργῇ δὲ καὶ ἐμπόριον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, πωλῶν
καὶ ἀγοράζων.

Ἐνδιαφέροντα εἶναι καὶ τὰ ὀρειχάλκινα ἐξαρτήματα τοῦ θυρώ-
ματος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων ἐγένετο ἀναπαράστασις
τῆς θύρας καὶ κατεσκευάσθη πρὸς ἔκθεσιν εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν
Μουσεῖον Ἰωαννίνων τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς θύρας. Ὡσαύτως
ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐντὸς τοῦ βουλευτηρίου εὕρεθεῖσα λιθίνη στήλη,
τῆς ὁποίας ἐλλεῖπει τὸ κατώτερον τμήμα, ἡ δὲ ἄνω πλευρὰ εἶναι ἐλα-
φρῶς ἀποκεκρουμένη. Αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς :

Στρατηγοῖοῦιντος Ἄπει

ρωτᾶν Εὐάλκου Ἄριαντέος,

προστατεύοντος δὲ Μολοσσῶν

Πολυκλείτου Ὀσσονίου, μηνὸς

Φοινικαίου, ἀφῆκε ἐλευθέραν,

ἀνέφαπτον Ἄγαθόκλειαν, ἂν

ἐκάλουν Εὐπορίαν, Ἄναξανδρος
 Γέλωνος Φαργαναῖος, ὦν ἄτεκνος.
 Μάρτυρες, Ἄντινους
 Ἄλεξιμάχου Κλάθριος,
 Ἄντινου[ς] Νι[κομάχου].....I

VI. Ναὸς Ἄφροδίτης (;) Ἀνατολικῶς τοῦ Βουλευτηρίου ὑπάρχει ναόσχημον οἰκοδόμημα, ἀποτελούμενον ἀπὸ πρόδομον καὶ σηκόν. Τοῦτο ἀποκαλυφθὲν τὸ 1955 εἶναι ναὸς τῆς Αἰνείας Ἄφροδίτης (;), μὲ δύο ὀκταπλεύρους κίονας εἰς τὴν πρόσοψιν. Ἀνήκει καὶ τὸ κτίσμα τοῦτο εἰς τὴν οἰκοδομικὴν περίοδον τοῦ Πύρρου, ὁ ὁποῖος μετέφερε τὴν λατρείαν τῆς Ἄφροδίτης ἀπὸ τὴν Ἐρυκα τῆς Δυτικῆς Σικελίας, διότι ἐσχετίζετο μὲ τὴν γενεαλογικὴν μυθολογίαν τῶν Ἑπειρωτῶν. Ἀπόδειξις τῆς λατρείας τῆς Ἄφροδίτης εἶναι μικρὸν χαλκοῦν ἀνάθημα, τοῦ 3ου αἰῶν. π.Χ., μὲ ἀφιερωματικὴν ἐπιγραφὴν «Ὁφελίων Ἄφροδίται (Ἄφροδίτα) ἀνέθηκε»

VI. Μετὰ τὸν ναὸν τῆς Ἄφροδίτης καὶ πλησίον τοῦ Ἱεροῦ εὐρίσκεται πρόστυλος τετράστυλος ναὸς τῆς Θέμιδος, πέραν δὲ τοῦ Ἱεροῦ καὶ πλησίον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ὁ νέος ναὸς τῆς Διώνης (Θ), ἰωνικὸς πρόστυλος τετράστυλος (τοῦ τέλους τοῦ 3ου αἰῶν.). Οἱ δύο οὔτοι ναοί, ἀφιερωμένοι εἰς τὰς δύο κυριώτερας ἐν Δωδώνῃ γυναικείας θεότητας, ὑποχωροῦν ὀλίγον πρὸς Βορρᾶν δίδοντες τὸ προβάδισμα εἰς τὸ κύριον ἱερὸν τῆς λατρείας (τοῦ Διός), τὸ ὁποῖον προεξέχει πρὸς Νότον. Τῆς Θέμιδος ἡ λατρεία μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς : «Ὁ Ζεῦ καὶ Θέμι καὶ Διώνη Νάϊοι, ὁ Ἄρχεφῶν ἐναυπήγησα τὸ πλοῖον καὶ τὸ ἔχω εἰς τὴν θέσιν του καὶ εἶθε νὰ εἴμεθα καλά, καὶ τὸ πλοῖον καὶ ἐγώ. Καὶ μὲ τὸ καλὸν θὰ ἐξοφλήσω τὸ χρέος» (ἐν μεταφράσει).

Εἰς τὸ βάθος τοῦ νέου ναοῦ τῆς Διώνης διατηρεῖται ὀλόκληρος ἡ θεμελίωσις τῆς ἐπιμήκουσ βασιλεως τοῦ λιθίνου βάθρου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου θὰ ἴστατο τὸ ἔδος (ἄγαλμα) τῆς Διώνης. Τοῦ ναοῦ τούτου, ὁ ὁποῖος εἶναι κομψότερος τοῦ παλαιότερου (Γ), οἱ κίονες ἔχουν λαξευθῆ ἀπὸ κροκαλοπαγῆ ἐγχώριον λίθον, πού ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν.

VII. Βορείως τοῦ νέου ναοῦ τῆς Διώνης ὑπῆρχεν ὁ παλαιότερος ναὸς τῆς Θεᾶς (Γ), ὁ ὁποῖος ἐγκατελείφθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, διὰ νὰ ἀνεγερθῆ ὁ νέος ναὸς Θ. Ὁ ἀρχαιότερος ναὸς τῆς Διώνης Γ ἀνοικοδομήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου αἰῶν. Ἦτο τετράστυλος πρόστυλος ἰωνικὸς ναὸς, ἔχων τὸ ἡμισυ τοῦ πλάτους τῆς ἱερᾶς οἰκίας (9,65 πλ. καὶ μῆκ. 9,40 μ.) Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ διατηροῦνται λείψανα πιθανοῦ βάθρου διὰ τὸ ἄγαλμα τῆς θεότητος. Ἐπειδὴ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ἀναφέρεται ἤδη κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 4ου αἰῶν. ἔδρα τῆς Διώνης καὶ ἐπειδὴ ὁ ναὸς οὗτος εὐρίσκεται εἰς ἄμεσον γειτνίαςιν πρὸς τὴν ἱερὰν οἰκίαν, μὲ τὴν ὁποῖ-

αν συνδέεται, είχε δὲ τὸ ἥμισυ τῶν διαστάσεων πρὸς τὸ Ἱερὸν τοῦ Διός, συσχετίζεται πρὸς τὸ Ἱερὸν τῆς Διώνης.

VIII. Πλησίον τοῦ ναοῦ Γ εὐρίσκεται ἡ χριστιανικὴ τρίκλιτος βασιλικὴ (B) τοῦ βου αἰῶν., ἡ ὁποία βαίνει ἐπὶ ἰδίας θεμελιώσεως. Ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ Ἱεροῦ (τοῦ Χριστ. ναοῦ) ὁ Δ. Εὐαγγελίδης ἀπεκάλυψε τὰ θεμέλια ἐτέρας κόγχης τοῦ Ἱεροῦ Βήματος ἀρχαιοτέρας Βασιλικῆς, ἰδρυθείσης κατὰ τὸν 5ον αἰῶν.

IV. Νοτίως τῆς βασιλικῆς ὑπάρχει λατρευτικὸν κτίριον τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου αἰῶν. π.Χ. Πρόκειται περὶ δωρικοῦ προστύλου τετραστύλου ναοῦ, τὸν ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν μὲ τὸν ναὸν τοῦ Ἡρακλέους. Τούτου ἡ βορρεια στενὴ πλευρὰ εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὸ θεμέλιον τῆς τρικόγχου βασιλικῆς Β. Ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου προέρχεται ἀνάγλυφος ἀσβεστολιθικὴ πλάξ (μετόπη τοῦ δωρικοῦ ναοῦ), μὲ παράστασιν τοῦ Ἡρακλέους, ποὺ καταβάλλει τὴν λερναίαν ὕδραν, καὶ τοῦ Ἰολάου, τοῦ ὁποῖου διακρίνεται πρὸς τὰ δεξιὰ ὁ μηρός, ἔργον τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶν. Ἡ λατρεία τοῦ ἥρωος καθιερώθη εἰς Δωδώνην τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πύρρου, ὡς μυθικοῦ προγόνου αὐτοῦ.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καθιερώθη βαθμιαίως ἡ λατρεία καὶ ἄλλων θεοτήτων, ὡς τοῦ Διονύσου, Ἀπολλῶνος. Ἀξιόσημείωτος εἶναι ἡ ἐπὶ Πύρρου ἀνέγερσις καὶ ἥρωος τοῦ Αἰνείου.

Πρὸ τῶν λατρευτικῶν οἰκοδομημάτων σειρά ἀφιερωματικῶν βάθρων, τὰ ὁποῖα ἔφερον ἄλλοτε ἀναθήματα, κατέληγεν εἰς ἀμβλείαν γωνίαν ἔμπροσθεν τοῦ κυρίως Ἱεροῦ τῆς λατρείας, τῆς Ἱερᾶς Οἰκίας.

Πρὸς Ν. τῶν οἰκοδομημάτων κατεσκευάσθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶν. βαθμιδωτὸς ἀναλημματικὸς τοῖχος, διήκων καθ' ὅλον τὰ πλάτος τοῦ Ἱεροῦ. Διὰ τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ τοίχου ἀνήρχετο κανεῖς εἰς τὸ ἄνδρον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εὐρίσκοντο ἀμφιθεατρικῶς διατεταγμένα τὰ οἰκοδομήματα τῆς λατρείας. Τὸ ὅλον ἀρχιτεκτονικὸν συγκρότημα περιεβλήθη κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον μὲ ἰσοδομικὸν περίβολον. Εἰς τὴν ΝΔ γωνίαν τοῦ περιβόλου ὑπῆρχε πρόπυλον μὲ δύο πύργους, ἐκατέρωθεν. Ἐνταῦθα εὐρίσκετο ἡ κυρία εἴσοδος, τοποθετημένη ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῆς πρὸς Ν' κοιλάδος, ἡ ὁποία ἀπετέλει καὶ τὴν κυρίαν ὁδὸν ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς ἐκ τῆς νοτίας Ἑλλάδος προσερχομένους προσκυνητάς.

Ὁ περίβολος ἐνούμενος μὲ τὴν ΝΑ' γωνίαν τοῦ τείχους τῆς ἀκροπόλεως καὶ πρὸς ΒΔ' πιθανῶς μὲ τὸ δυτ. ἀνάλημμα τοῦ θεάτρου, παρουσιάζει δύο ἀκόμη πύλας, τὴν ἀνατολικῶς τοῦ ναῖσκου Α' καὶ τὴν δυτικὴν πρὸς τὸ μέρος τοῦ θεάτρου. Δύο ἀκόμη πύλαι διεπιστάθησαν ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως τὰ λατρευτικὰ οἰκοδομήματα μετὰ τοῦ θεάτρου περιεκλείσθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 3ου αἰῶν. π.Χ. ἐντὸς ἐνιαίου περιβόλου μὲ πέντε εἰσόδους.

Χ. Ἐπί τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ βορείως τοῦ Ἱεροῦ κατεσκευάσθη ἐπὶ Πύρρου καὶ τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως μὲ τὴν οἰκοδομικὴν τραπεζιόσχημον τοιχοδομίαν. Ἐπί τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ὑπάρχει μέγας πυλὼν, ἐπὶ δὲ τῆς Ν. δύο πυλίδες, πρὸς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Ἱεροῦ. Δέκα πύργοι καὶ δύο γωνιώδεις ἐπάλξεις ἐνίσχουν τὴν ὀχύρωσιν τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ πρὸς τὸ Ἱερόν πλευρὰ ἔφερε περί τὴν μέσσην πύλην ἓνα μόνον ὀρθογώνιον πύργον, ἵνα ἐπ' αὐτῆς προβάλλωνται ὡς ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους τὰ οἰκοδομήματα τῆς λατρείας, κάτωθι τῆς ἀκροπόλεως.

Ἡ ὅλη διάταξις τῶν λατρευτικῶν οἰκοδομημάτων ἐντὸς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ πλαισίου τῆς ἀκροπόλεως, τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου, προδίδει σαφῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θεάτρου. Ἡ τοξοειδῆς διάταξις τῶν ναῶν, μὲ ἐπίκεντρον τὴν ἱεράν σκηνήν, αἱ δύο ἑκατέρωθεν πύλαι τοῦ περιβόλου, ὁ ἐγκάρσιος ἀναθηματικὸς τοῖχος καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν εὐθύγραμμον καὶ οὐδέτερον βάθος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως, ἀποτελοῦν σχηματικὴν ἐπανάληψιν τῶν γενικῶν ἀρχιτεκτονικῶν στοιχείων τοῦ θεάτρου, μὲ τὸ κοῖλον, τὰς παρόδους, τὴν σκηνήν, τὸ προσκήμιον καὶ τὸ σκηνικὸν βάθος. Κάτι ἀνάλογον παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν ἄνω ἀκρόπολιν τῆς Περγάμου.

Ἐπιγραφαὶ - Εὐρήματα. Δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ περιγράψωμεν τὰ εὐρεθέντα ἐν Δωδώνῃ πολύτιμα εὐρήματα. Ἐνδεικτικῶς ἀνεφέραμεν ἡδη μερικά. Πρέπει ὁμως νὰ τονίσωμεν καὶ τὰ ἑξῆς :

Αἱ ἐπιγραφαὶ διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας: α) τὰ ψηφίσματα. Περιέχουν ἀποφάσεις διὰ συμμαχίαν, ἀπελευθέρωσιν δούλων καὶ χορήγησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ἐν τοιοῦτον, ἀναγόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Νεοπτολέμου (Υἱοῦ τοῦ Ἀλκέτα 370 - 368), ἀνευρέθη τὸ 1954 καὶ ἀναφέρεται εἰς δύο ἀποφάσεις τοῦ Κοινοῦ τῶν Μολοσσῶν, διὰ τῶν ὁποίων χορηγοῦνται πολιτικὰ δικαιώματα εἰς δύο γυναῖκας, τὴν Φιλίστην καὶ τὴν Φιντώ, ἐκ τῆς ἀγνώστου πόλεως Ἀρρώνου. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν προσέτι τὴν ὑπαρξίν Ἡπειρωτικῶν φύλων ἀγνώστων, τὸν θεσμόν τῶν Δαμιουργῶν, ἐνι-αυσίαν ἀρχὴν τοῦ κοινοῦ τῶν Μολοσσῶν κ.λ.π., β) τὰς χρηστηρίους ἐπιγραφὰς περιεχούσας ἐρωτήματα πόλεων, κοινῶν, ὡς καὶ ἀτόμων, ἐπὶ ποικίλων θεμάτων. Αὗται εἶναι χαραγμέναι ἐπὶ μολυβδίνων κυρίως ἐλασμάτων δι' αἰχμηροῦ ὄργανου, σπανίως δὲ περιελάμβανον καὶ ἀπαντήσεις, ὡς εἶδομεν, τὴν πρὸς τὸν Τιμόδαμον.

Ἐκτὸς τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἀπεκάλυψε καὶ πλεῖστα ἄλλα εὐρήματα, ἰδίως χαλκᾶ ἀφιερώματα, ἀνερχόμενα μέχρι τῆς 3ης χιλιετηρίδος ἡτοι : τρίποδας, διπλοῦς πελέκεις, λέβητας, νομίσματα, χαλκᾶ ἀγαλμάτια, κυρίως ἑλληνικά. Ταῦτα μᾶς ὁμιλοῦν εὐγλώττως περὶ τῆς ἐπικοινωνίας τῆς Δωδώνης μετὰ τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος.

Ἄρκετὰ τούτων εἶναι δυνατόν νὰ ἰδῆ ὁ ἐπιθυμῶν εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἰωαννίνων, πρὶν ἢ προσέλθῃ εἰς τὴν Δωδώνην. Ἐὰν ἔχῃ περισσότερον χρόνον εἰς τὴν διάθεσίν του, ἄς μελετήσῃ, πρὸς πληρεστέραν κατάρτισιν, ὅ,τι μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ σοφίας ἔχει γραφῆ, ἰδιαιτέρως δὲ ἀπὸ τούτους ἡμετέρους ἀειμνήστους Κ. Καραπάνον, Γ. Σωτηριάδην, Δ. Εὐαγγελίδην, ὡς καὶ ἀπὸ τὸν Σ. Δάκαρην, ὁ ὁποῖος συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ ἐπίσης Ἑπειώτου καθηγητοῦ Δ. Εὐαγγελίδου, συνεχίζει μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου τὸ πολύμοχθον ἀνασκαφικὸν ἔργον τῆς Δωδώνης.

Τὸ ὄραμα : Μὲ μίαν τοιαύτην κατάρτισιν καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον μύησιν καὶ τὸν προσήκοντα σεβασμὸν, δύναται ὁ προσκυνητῆς, ἀφοῦ κατέλθῃ τοῦ λεωφορείου, νὰ πλησιάσῃ τὴν εἴσοδον καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἱερὸν χῶρον. Ἡ ἱστορία καὶ ἡ ἀρχαιολογία τὸν ἔχουν βοηθήσει. Ἄς πράξῃ τώρα ὁ ἴδιος τὸ χρέος του. Εὕρισκόμενος μέσα εἰς τὴν ἱερότητα, τὴν γραφικότητα καὶ τὴν ὑποβλητικότητα τοῦ τοπίου, γίνεται ἤδη ἓνας ἱεουργός. Μὲ σεμνὰ βήματα προχωρεῖ πρὸς ὅλα τὰ λατρευτικὰ καὶ ἄλλα κτίσματα, γονατίζει εἰς τὰ ἐρείπια, μελετᾷ ὅλας τὰς λεπτομερείας καὶ ἐντὸς τῆς ψυχῆς του ὑψώνει τὴν Δωδώνην ὡς μίαν ὑπερχρονικὴν, διακαιρικὴν παρουσίαν. Ἀνασταίνει ἐνώπιόν του τὸ ὄραμα τῆς ἀρχαίας Πολιτείας, ἀποδεσμεύει ἑαυτὸν ἀπὸ τὸν χαμερπῆ κόσμον τῆς ὕλης καὶ ταυτίζεται πρὸ τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Διὸς μὲ τὸ Ἀπόλυτον, μὲ τὸ θεῖον ἐκεῖνο Πνεῦμα, ποῦ ἔπνεε 2000 ἢ 3000 χρόνια πρὸ Χριστοῦ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πιστοῦ, διὰ νὰ τὴν λυτρώσῃ ἀπὸ τὴν ἔλξιν τῶν ἐγκοσμίων καὶ νὰ τὴν ὑψώσῃ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας εἰς τὸν κόσμον τῆς ἰδέας, τῆς εὐψυχίας καὶ τῆς ἀρετῆς. Γίνεται μέλος τοῦ ἱερατείου ἢ τῆς στρατιᾶς τῶν εὐσεβῶν πολιτῶν τῆς Δωδώνης καὶ εἰς στάσιν ἐντόνου ἐσωτερικῆς προσευχῆς ἀκούει τοὺς λατρευτικοὺς ὕμνους τοῦ ἀρχαίου Θεοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶναι τόσον πλησίον πρὸς τοὺς ἄλλους γλυκυτέρους ὕμνους τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅσον τὸ Χρησθένιον πλησίον τῆς βασιλικῆς (B). Καὶ μαζὶ μὲ τοὺς θρησκευτικοὺς ὕμνους ἀκούει νὰ συνηχοῦν οἱ ἐθνικοὶ παιᾶνες, τοὺς ὁποίους ψάλλουν, ὅπως λέγει ὁ ποιητῆς, οἱ ἀκριβοὶ τῆς Φύσεως, οἱ ἀκριβοὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς μικροὺς ἢ μεγάλους βηματισμοὺς τοῦ ἔθνους, αὐτοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει ἐναρμονισθῆ ἡ ὑγεία μὲ τὴν θυσίαν, τὸ ἰδανικὸν τῆς ὠραιότητος μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἐγκαρτερήσεως, διὰ νὰ ἀναδώσουν τὸν σύνθετον τύπον τὸν συγχωνευμένον εἰς τὸν νεώτερον ἄνθρωπον - τὸν Ἕλληνα πάντοτε.

Τῆς ὑγείας τὸ γάλα καὶ τὸ αἷμα
τῆς θυσίας ταιριάσανε στὸ εἶναι τους
καὶ στὰ λογγωμένα τους τὰ στήθια
μιὰ πλατεῖα καρδιά βροντολαλεῖ
μαρτυρώντας, πολεμώντας, τραγουδώντας
τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀλήθεια.

Αὐτὴ ἡ ἐθνικὴ συγκίνησις ἐκπηγάζει μέσα ἀπὸ τὸ ἄδυτον τοῦ ἀρχαίου ναοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ μένεις καὶ φεύγεις συγκινημένος. Γίνεσαι περισσότερο ἄνθρωπος καὶ περισσότερο Ἕλλην.

ΛΑΚΚΑ - ΣΟΥΛΙ

Πέραν τῆς Δωδώνης καὶ ὀπισθεν τοῦ Τομάρου εὐρίσκεται ἡ περιοχὴ Λάκκας - Σουλίου εἰς τὴν ὁποίαν φθάνει κανεὶς ἀκολουθῶν τὴν ὁδὸν μέσῳ Δωδώνης, ἢ ἄλλην δεξιὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Ἄρτης, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ 23 χιλμ. εἰς θέσιν «Φτελιᾶς» καὶ διερχομένην διὰ Κοπάνης - Βαρυάδων. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὸ πανελλήνιον καὶ εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον ἀπὸ τοῦ ἀγῶνα τῶν κατοίκων τῆς ἐναντίον τοῦ Ἄλῃ πασᾶ, ὡς γειτονεύουσα μὲ τὰ βουνὰ τοῦ Σουλίου. Ἡ δημοτικὴ μοῦσα διέσωσε τὴν ἀνάμνησιν ἐκ τῶν ἀγῶνων αὐτῶν εἰς τὸ τραγούδι «στὴ βρύση στὰ Τσερίτσιανα» (πρόκειται περὶ τῆς γραφικωτάτης σήμερον Κοινότητος Πλατανίων). Οἱ κάτοικοί τῆς διακρίνονται διὰ τὴν εὐφυΐαν, τὴν φιλοξενίαν, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὸ λίαν δημιουργικὸν τῶν πνεῦμα. Ἔχουν λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ διὰ τοῦτο, τόσον εἰς τοὺς παλαιότερους ὄσον καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους ἀγῶνας τοῦ Ἔθνους, ἠγωνίσθησαν μὲ ἀπαράμιλλον θάρρος καὶ αὐτοθυσίαν, ὑπερασπιζόμενοι τὰ ὄσια καὶ τὰ ἱερὰ τοῦ Ἔθνους.

Σήμερον ἡ περιοχὴ τῆς Λάκκας - Σουλίου διασχίζεται σχεδὸν ὀλόκληρος ὑπὸ ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἢ ὁποία συνδέει τὴν κωμόπολιν τῶν Δερβιζιάνων μὲ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὅλα τὰ χωρία μεταξύ των. Εἰς Δερβίζιανα λειτουργεῖ Γυμνάσιον. Σημαντικὸν ἐπίσης εἶναι τὸ μοναστήρι τοῦ Ρωμανοῦ, τὸ ὁποῖον συγκεντρώνει πλῆθος προσκυνητῶν καὶ τουριστῶν.

ΚΟΥΡΕΝΤΑ - ΓΡΑΜΜΕΝΟΧΩΡΙΑ - ΖΙΤΣΑ

Εύρίσκονται εκατέρωθεν τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Ἡγουμενίτσης. Σαφεῖς καὶ ἐξηκριβωμένας πληροφορίας περὶ τῆς παλαιότερας ἱστορίας τῆς περιοχῆς, ἀποτελοῦσης ἐπὶ τουρκοκρατίας ἰδιαιτέραν ἐπαρχίαν, δὲν ἔχομεν. Τὰ σωζόμενα ὅμως πολλαχοῦ ἀρχαῖα τεῖχη καὶ λείψανα οἰκισμῶν μαρτυροῦν ὅτι αὕτη κατωκεῖτο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τινὰ μάλιστα ἐκ τῶν χωρίων τῶν Κουρέντων μνημονεύονται εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου (1321).

Κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἡ περιοχή ὑπετάγη εἰς τοὺς Σέρβους, ἐκ τῆς κυριαρχίας τῶν ὁποίων ἀπέμειναν μόνον σλαβικαὶ τινες ὀνομασίαι.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν Τούρκων τὰ χωρία ταῦτα καὶ τῆς περιοχῆς ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ ἀνεξαρτήτου βοϊνίκου, ἡ δὲ Καρίτσα ἀναφέρεται ὡς ἔδρα τοῦ σουλτανικοῦ εἰσπράκτορος τῶν φόρων τῶν χωρίων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ βοϊνίκον, περιοχὴν δηλ. ὑποχρεουμένην εἰς ἀποστολὴν βοηθητικῶν στρατιωτῶν εἰς Κων/πολιν καὶ ἀργότερον πληρώνουσαν ἀντ' αὐτῶν φόρον τινά, μουκατᾶ λεγόμενον.

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα Ἀλβανοὶ ἐξωμοτίμῃ ἐπεχείρησαν νὰ ἐξισλαμίσουν τὰ χωρία τῆς περιοχῆς, ἀλλὰ τὰς προσπάθειάς των αὐτὰς ἀνέκοψεν ὁ φλογερὸς ἀπόστολος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Τὸ 1821 οἱ κάτοικοι τῶν Κουρέντων καὶ τῆς περιοχῆς ἔλαβον μετὰ τῶν Σουλιωτῶν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, τὸ δὲ 1854 κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θεοδ. Γρίβα ἐξηγέρθησαν πολλὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ ὁποῖα καὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ὀλόκληρος ἡ περιοχή ἀπηλευθερώθη κατὰ τὸ 1913 ἀκολουθήσασα ἔκτοτε τὰς ἱστορικὰς τύχας τῆς πόλεως Ἰωαννίνων.

Τὰ ΚΟΥΡΕΝΤΑ καὶ αἱ γύρω Κοινότητες (Ἅγιος Κοσμᾶς, Γιουργάνιστα, Χίνκα κ.ἄ.) σήμερον ἀποτελοῦν δασώδη περιοχὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν φθάνει κανεὶς διὰ λεωφορείου μέχρι Χίνκας μέσῳ Ἁγίου Κοσμᾶ (τ. Μποτζαρά), καὶ εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ ὠραιότης τῆς φύσεως, τὰ γραφικὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, μὴ διαφέροντα οὐσιωδῶς τῶν λοιπῶν περιοχῶν τοῦ Νομοῦ, καὶ ἡ φιλοξενία καὶ καλωσύνη τῶν κατοίκων προκαλοῦν ἰδιαιτέραν αἰσθησιν.

Εἰς ἀπόστασιν 17 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἡγουμενίτσαν (διακλάδωσις μετὰ τὸ χωρίον Ἐλεοῦσα, 11ον χιλμ.) εὔρισκεται τὸ Γραμμένον καὶ περίξ δέκα καὶ πλέον χωρία, τὰ ΓΡΑΜΜΕΝΟΧΩΡΙΑ.

Τὸ ΓΡΑΜΜΕΝΟΝ, ξηρὸς καὶ ἀνυδρὸς τόπος, ἡμερὸς ὅμως με φωτεινότητα καὶ γλυκύτητα, εἶναι πατρίς μεγάλων τοῦ Γένους διδασκάλων καὶ εὐεργετῶν, ὡς τῶν Ζωσιμάδων, τοῦ Καπλάνη, τοῦ Γούδα κ.ἄ.

Λείψανα ἀρχαίου ναοῦ εἰς Γραμμένον

Εἰς τὸ Γραμμένον καὶ εἰς τον κεντρικὸν ναὸν θὰ ἀντικρύση κανεῖς σπανιωτάτην εἰκόνα. Εἰς θέσιν «Καστρί» ἐπίσης, περὶ τὰ 3 χιλμ. ἀπὸ τοῦ Γραμμένου, δύναται νὰ ἴδῃ κανεῖς λείψανα ἀρχαίας πόλεως, κίονας ναοῦ, ἐρείπια κάστρου, ἀκροπόλεως, τάφους κ.ἄ. τὰ ὅποια ἤλθον εἰς φῶς τὸ 1953 ὑπὸ τοῦ τότε ἐφόρου ἀρχαιοτήτων.

Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ὡσαύτως (κίονας, ἀκέφαλον σῶμα Ρωμαίου αὐτοκράτορος εὕρισκόμενον εἰς τὸ ἔθνικὸν Μουσεῖον Ἰωαννίνων, θεμέλια ναῶν, πλάκας με λαξευμένας ἐπιγραφάς, νομίσματα κ.ἄ.) δύναται νὰ ἴδῃ κανεῖς παρὰ τὸ χωρίον Ροδοτόπιον, δεξιὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ πρὸς Ἡγουμενίτσαν, εἰς τὸ ὅποιον φθάνει καὶ ἀστικὸν λεωφορεῖον ἐξ Ἰωαννίνων.

Ἐκ τῶν εὐρημάτων τούτων πολλαὶ ὑποθέσεις γίνονται, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσῆς τῆς Ἠπείρου Πασσαρῶνος.

Ἡ παρὰ τὸ 20ὸν χιλμ. διακλάδωσις δεξιὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ πρὸς Ἡγουμενίτσαν ὁδηγεῖ εἰς Ζίτσαν.

Ἡ ΖΙΤΣΑ, γνωστοτάτη ἀπὸ τὸ περίφημον κρασί της, εἶναι σήμερον μία ὡραία μικρὰ κωμόπολις 28 χιλιομέτρα ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐμπνευσθεὶς ὁ μέγας φιλέλλη Βύρων ἐξύμνησε τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἠπείρου. Εἶναι ἡ πατρίς πολλῶν ἐθνικῶν ἀγωνιστῶν καὶ ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος, ἔδωκε δὲ πάντοτε τὸ παρὸν εἰς τὰ πολεμικὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας σαλπίσματα τῆς πατρίδος.

ἀκέφαλον σῶμα Ρωμαίου

Ὁ «Ἄη Λιάς» της, ἀπὸ τὰ πλέον γνωστὰ μοναστήρια τοῦ Νομοῦ, συγκεντρώνει κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Προφήτου, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, πλῆθος προσκυνητῶν καὶ ἐκδρομέων.

Ἡ ὡραία φύσις τὰ σωζόμενα εἰσέτι λαϊκὰ ἀρχοντικά, ἡ καλωσύνη καὶ ἐξυπηρετικότης τῶν κατοίκων τῆς Ζίτσης προσφέρουν σήμερον μίαν ἄνετον καὶ ευχάριστον διαμονὴν ἐκεῖ.

Μετὰ τὴν διακλάδωσιν πρὸς Ζίτσαν καὶ δεξιὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ πρὸς Ἡγουμενίτσαν παρὰ τὸ χωρίον Λευκοθέα εὐρίσκεται ἡ γραφικωτάτη Μονὴ τῆς Παληουρῆς (γεννήσεως Θεοτόκου), τὴν ἧς ἑποῖαν πλῆθος πιστῶν ἐπισκέπτεται κατ' ἔτος.

ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα παρὰ τὸ Ροδοτόπιον

Τὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτου Ἑλίου εἰς Ζίτσαν

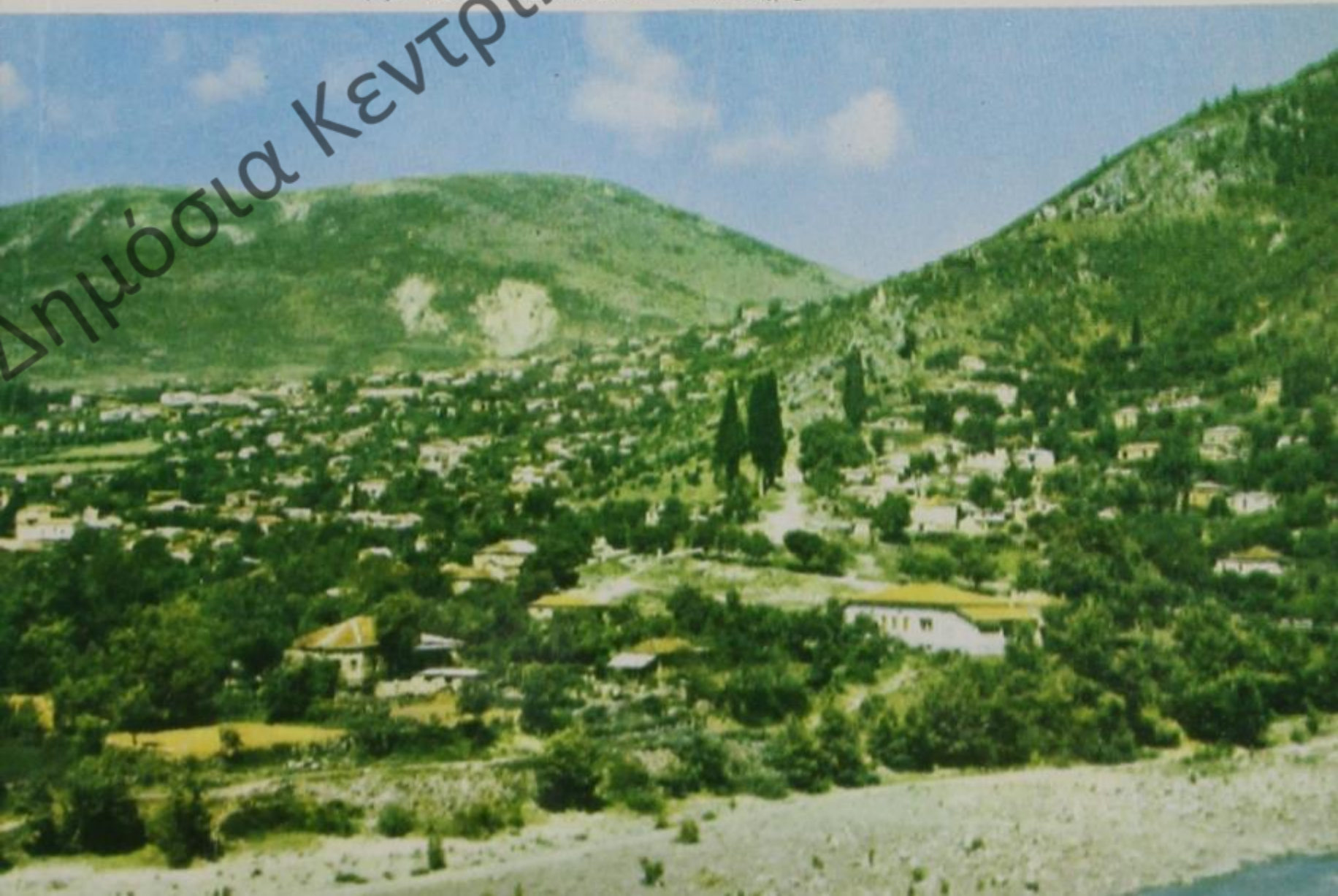
ΚΟΝΙΤΣΑ

Ἀπὸ τῆς βορείας ἐξόδου τῶν Ἰωαννίνων ὁ ἐπισκέπτης ἐξερχόμενος καὶ ἀκολουθῶν τὴν ἐθνικὴν ὁδὸν κατ' εὐθείαν καὶ δεξιὰ μετὰ τὴν διασταύρωσιν μετὰ τῆς πρὸς Ἠγουμενίτσαν λεωφόρου (7ον χιλιόμετρον ἀπὸ Ἰωαννίνων) πρὸ τοῦ χωρίου Ἐλεοῦσα, ὁδηγεῖται πρὸς Κόνιτσαν.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης ὁ ἐπισκέπτης εἰσέρχεται, ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν «Βίγλα», μετὰ τὰς ἀποτόμους στροφάς, ἀπέχουσιν ἐξ Ἰωαννίνων 45 χιλιόμετρα. Ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ὁ δρόμος ἀριστερὰ ὁδηγεῖ πρὸς γέφυραν Μέρτζανης. Ὀλίγα μέτρα μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ πρὸς Μέρτζανην ὁ δρόμος διακλαδίζεται ἀριστερὰ πρὸς τὰ χωρία τοῦ Πωγωνίου Γεροπλάτανον, Ρουσιάν κ.λ.π. Εἰς τὸ 62ον χιλιόμετρον, πρὶν ἀπὸ τὴν γέφυραν Μπουραζάνη, ὁ δρόμος πρὸς τὰ δεξιὰ (14 χιλιόμετρα ἄσφαλτος) ὁδηγεῖ εἰς Κόνιτσαν. Εἰς τὸ 69ον χιλιόμετρον εἶναι ἡ γέφυρα Μέρτζανης, εἰς τὰ ἐλληνοαλβανικὰ σύνορα, ἐπάνω εἰς τὸν Ἀῶν. Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν «Βίγλαν», ὅπου προβάλλει εἰς τὸν ἐπισκέπτην θέαμα μοναδικῆς ὀμορφιάς. Δεξιὰ του τὰ ἀγέρωχα καὶ λεβέντικα μετὰ τὸ ἄγριον μεγαλεῖον τῶν βουνῶν τοῦ Παπίγκου, ἡ Γκαμήλα, ὁ

Βίκος με τὴν ἀφθάστου ὠραιότητος χαράδραν του, εἰς τὸ βάθος ἢ Τύμφη, ὁ Σμόλικας, ὀπισθεν ὁ μεγαλοπρεπῆς Γράμμος, κάτω ἢ ἔκτενης πεδιάς τῆς ἠρωϊκῆς Κονίτσης με τὰ φημισμένα πεπόνια τῆς καὶ ἐπάνω κεῖται κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἢ Κόνιτσα, τῆς ὁποίας δροσίζει τοὺς πόδας ὁ ποταμὸς Ἄωος με τὴν ἰδιαιτέραν ὁμορφίαν του. Ἄριστερὰ μετὰ τὰ ἐλληνοαλβανικὰ σύνορα εἶναι τὸ Λεσκοβίκι. Περνῶντας τὰς στροφὰς τῆς Βίγλας φθάνομεν εἰς τὸν Βοῖδομάτην γνωστὸν διὰ τὰς νοστιμωτάτας πέστροφας. Προχωροῦντες φθάνομεν εἰς τὸ στόμιον τῆς ἐπιβλητικῆς χαράδρας ἔχοντες πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὴν ἱστορικὴν παλαιὰν μονότοξον γέφυραν τῆς Κονίτσης, τὴν μοναδικὴν καὶ ἀσύγκριτον εἰς ὕψος καὶ πλάτος λιθίνην γέφυραν τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελοῦσαν πραγματικὸν ἀριστούργημα τεχνικῆς. Τὴν γνωρίζομεν ὅλοι μας ἀπὸ τὸ τραγούδι: «Πέρασα ἀπὸ τὴν Κόνιτσα κι' ἀπ' τὸ παλιὸ γεφύρι καὶ πῆγα στὸ Κεράσοβο ποὺ εἶχαν πανηγύρι». Δεξιὰ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς γεφύρας καὶ ὕστερα ἀπὸ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ὁ ἐπισκέπτης φθάνει εἰς τὴν Μονὴν τῆς Στόμιου, ἢ ὁποία εἶναι κτισμένη εἰς τὸ δεξιὸν τοῦ Ἄωου, ἐπάνω εἰς μίαν πραγματικῶς θαυμασίαν ἐξέδραν τοῦ ὄρους Γκαμήλα. Ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1774, 12 Ἰουλίου, καθὼς μαρτυρεῖ σωζομένη εἰς τὴν Μονὴν ἐπιγραφή. Ὁ τότε ἡγούμενος τῆς Μονῆς μετέφερε τὸ μοναστήρι εἰς τὴν σημερινὴν του θέσιν ἀπὸ τὴν ἀπέναντι τοποθεσίαν, «τὸ παλαιομονάστηρο», διότι ἔφευγεν ἀπὸ ἐκεῖ ἢ εἰκὼν τῆς Πανα-

N. 123 Κόνιτσα : Ἄποψις

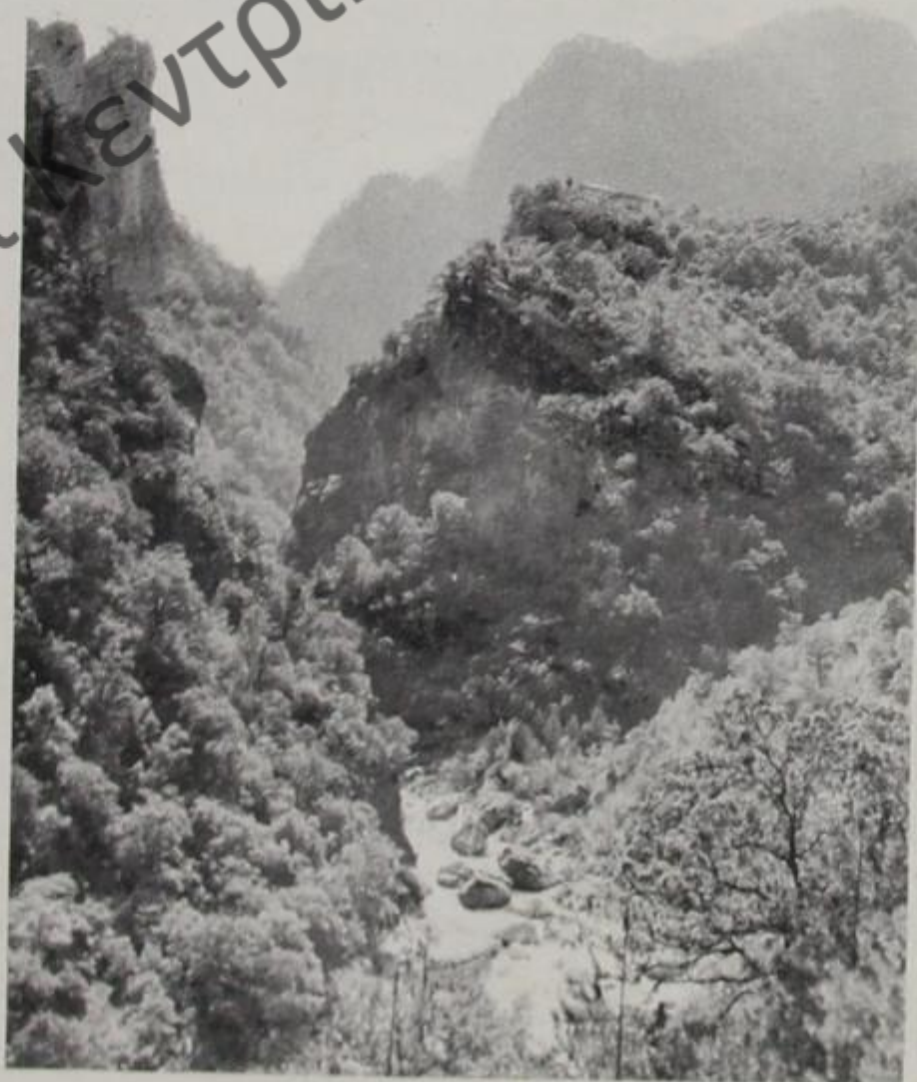
N. 124 Γέφυρα Κόνιτσας ἐπὶ τοῦ Ἄωου

γίας μαζί με ἓνα κανδήλι καὶ ἤρχετο εἰς τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκεται σήμερον τὸ μοναστήρι. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1903, ὅταν ἐξεκένωσε τὴν Κόνιτσαν, ἐπεχείρησε νὰ ἀνατινάξῃ τὴν παλαιὰν γέφυραν, τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἀνεφέραμε, διὰ δυναμίτιδος.

Κάτω ἀπὸ τὸ κέντρον τοῦ τόξου τῆς ἔφερε παλαιότερα μίαν καμπάναν, ἡ ὁποία ἤχοῦσε ἔνεκα τοῦ πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου καὶ οἱ διερχόμενοι ἐξ αὐτῆς ἐλάμβανον τὰ μέτρα τους διὰ νὰ μὴ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸ ὀρμητικὸν ρεῦμα τῆς χαράδρας. Ἀμέσως μετὰ τὴν γέφυραν ἀρχίζουν τὰ σπίτια τῆς Κάτω Κόνιτσης. Ἐδῶ προβάλλει ἔμπρὸς μας τὸ τζαμί τὸ ὀνομαζόμενον «Σουλτάν Σουλεϊμάν» μετὰ τὰ ὑπεραιωνόβια ὑψηλὰ κυπαρίσσια, κτισμένον πιθανὸν τὸ 1539 ἀπὸ τὸν σουλτάνον Σουλεϊμάν, ὁ ὁποῖος διῆλθεν ἀπὸ τὸν τόπον μας. Ἐνωθεν αὐτοῦ εὐρίσκεται τὸ περίφημον Κάστρον, τὸ ὁποῖον διὰ δόλου οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον ἀπὸ τοὺς Φράγκους φεουδάρχας κατόπιν πολέμου πολλῶν ἐτῶν. Ἡ Κόνιτσα κειμένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἄωου, εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Γυμνάδι (ἀρχ. Τύμφη), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ ὄρους Σουσνίτσα, παραφυάδος

της Πίνδου. Κάτωθεν αὐτῆς ἀπλώνεται ἡ ὁμώνυμος κοιλάς με ἀρκετὴν καὶ ἀξιόλογον ἔκτασιν γόνιμον. Διαιρεῖται εἰς τὴν Ἄνω καὶ Κάτω Κόνιτσαν. Περί τοῦ χρόνου κτίσεώς της οὐδὲν μετὰ βεβαιότητος γνωρίζομεν. Ὁ Πουκεβίλ ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ σημερινὴ Κόνιτσα προῆλθεν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον Ἑκατόμπεδον, καὶ πιστεύει, ὅτι εἰς τὴν ὀνομασίαν της πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν μεσαιωνικὴν πόλιν Γλαβινίτσαν, τὴν ὁποίαν μνημονεύει καὶ ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ὡς πρωτεύουσαν τῆς Νοτίου Ἰλλυρίας. Ὁ Πάλμερ (GRAECIAE ANTIQUAE DESCRIPTIO) λέγει, ὅτι ἡ σημερινὴ ὀνομασία εἶναι Σκυθοσλαβική. Κατὰ τὴν παράδοσιν περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους ἐπὶ σουλτάνου Μουράτ (1421 - 1451), ἀφοῦ συνετέλεσεν εἰς αὐτὸ ὁ ἐκ Λεσκοβικίου ἀρνησίθρησκος Ἰσκήμ, ὁ πρῶτος ἡπειρώτης, ὁ ὁποῖος ἠσπάσθη τὸν Ἰσλαμισμόν.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἡ Κόνιτσα σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ὁ δὲ πληθυσμὸς της ὑπερέβαινε τὰς 7.500, ἐκ τῶν ὁποίων 500 ἦσαν Μωαμεθανοί. Ἀξιόλογον ἦτο τὸ ἐμπόριον τῆς βυρσοδεψίας, ἵχνη τοῦ ὁποίου παρέμειναν καὶ σήμερον. Ἐχει ὑψόμετρον 680 μέτρα, ἔντονα δὲ εἶναι τὰ ἐκ τῆς τουρκοκρατίας σημεῖα. Ἐχει πολλὰ ἐρειπωμένα σπίτια με σίδηρα εἰς τὰ παράθυρα (διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων) καὶ με πλακοστρωμένας ἀλλὰς, σκαλισμένα ξύλινα ταβάνια καὶ στενοὺς δρόμους ἀπὸ γραφικὸ καλντερίμι. Ἐκ Κονίτσης κατήγετο ὁ περίφημος βοεβόδας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα Χασεκῆς, ὡς καὶ ἡ μητέρα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Χάμκω, κόρη τοῦ Τεϊνάλ μπέη, σώζονται δὲ εἰσὶν τὰ τοῦ ἀρχοντικοῦ της. Τὰ πρῶτα

Τὸ φαράγγι τοῦ ὄρου Κονίτσης ἢ Μονὴ Στομίου

Ἡ Μονὴ Στομίου. Εἰς τὸ βάθος ἡ κορυφὴ τῆς Τύμφης (2.497μ.)

σχολεῖα ἐν Κόνιτση ἰδρύθησαν τὸν 18ον αἰῶνα, εἰς τὰ ὅποια ἐδίδασκαν πολλοὶ διεκεκριμένοι διδασκαλοὶ, ὡς ὁ ἐξ Ἄρτης Γεώργιος Μόστρας, μαθητὴς τοῦ Μπαλάνου, καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Ψαλίδα Κοσμάς ὁ Θεσπρωτός. Ἡ Κόνιτσα κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1913. Ἡ Κόνιτσα προσφέρεται διὰ τουριστικὴν ἀξιοποίησιν, ἰδίως τὸ καλοκαίρι, διότι ἔχει ὑψόμετρον ἀσύγκριτα βουνὰ μὲ ἄγριον μεγαλεῖον, εἶναι κωμόπολις συγκεκροτημένη μὲ ἠλεκτροφωτισμὸν καὶ ἀσφαλτοστρωμένην ἀρμαζιτὴν ὁδὸν συνδέουσαν αὐτὴν μὲ τὰ Ἰωάννινα. Ἡ Κόνιτσα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο κέντρον ἐμπορίου, τὸ ὅποιον διεξήγετο μεταξὺ Ἀλβανίας - Ἠπείρου - Μακεδονίας καὶ εἶχε γνωρίσει ἡμέρας μεγάλης οἰκονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀκμῆς, ὥστε ἔλεγον: Κόνιτσα κασαμπᾶς, Γιάννενα χωριό.

Τὴν Κόνιτσαν στολίζουν σήμερον πολλὰ ἰδρύματα καὶ ὑπηρεσίαι, ὅπως: τὸ φημισμένον Γυμνάσιον μὲ τὸ κτιριακὸν τοῦ μέγαρον, τρία Δημοτικὰ Σχολεῖα, τρία Νηπιαγωγεῖα, Παιδικὸς Σταθμὸς, Τεχνικὴ Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ μὲ ἑκατὸν (100) καὶ πλεον μαθητάς, ἡ Γεωργικὴ Ἀναγνωστοπούλειος Σχολὴ, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐκ Παπίγκου εὐεργέτου Μιχαὴλ Ἀναγνωστοπούλου καὶ διὰ τοῦτο φέρει καὶ τὸ ὄνομά του, τὸ Ἐθνικὸν Ὁρφανοτροφεῖον μὲ ὀγδοήκοντα (80) μαθητάς, τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α., τὰ Γυμνασιακὰ οἰκοτροφεῖα (ἀρρέων καὶ θηλέων), ἡ Πνευματικὴ Στέγη, ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη μὲ 9.000τόμους βιβλίων, τὸ Εἰρηνοδικεῖον, τὸ Δημαρχεῖον, τὸ Δασαρχεῖον, ἡ Ἐφορεία, ἡ Ἐθνικὴ, Ἀγροτικὴ καὶ Ἐμπορικὴ Τράπεζα, ὁ

Ο.Τ.Ε., τὸ Ταχυδρομεῖον, ἡ Λέσχη Ἀξιωματικῶν, τὸ 583 Τάγμα Πεζικοῦ, τὰ Τ.Ε.Α., ἡ Ὑποδιοίκησις Χωροφυλακῆς (νῦν εἶναι μόνον Ἀστυνομικὸν Τμῆμα), τὸ Νοσοκομεῖον, Τυροκομεῖον, Κτηνιατρεῖον, Ἀγροτικὸν Ἰατρεῖον, ἡ Ταπητουργικὴ Σχολή, τὸ Ἐπιμορφωτικὸν Κέντρον, τὸ Στρατιωτικὸν Νεκροταφεῖον, τὸ παρὰ τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν ἠρώων τῶν πεσόντων Κονιτσιωτῶν. Τὴν Κόνιτσαν τιμᾷ ὅλως ἰδιαίτερος τὸ ἐπιβλητικὸν στρατιωτικὸν νεκροταφεῖον, ἔνθα εὐρίσκονται τὰ ὀστᾶ ὄλων τῶν ἠρωϊκῶς ἀγωνισαμένων καὶ ἐνδόξως πεσόντων ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν αἰωνίαν Ἑλλάδα κατὰ τὰς αἵματηρὰς μάχας τοῦ Γράμμου τὸ 1949. Ἐδῶ μὲ ἰδιαίτεραν εὐλάβειαν προσέρχονται πολλοὶ ἐπισκέπται ἐξ ὄλων τῶν διαμερισμάτων τῆς πατρίδος μας, διὰ νὰ προσκυνήσουν καὶ νὰ κλάψουν τὰ προσφιλῆ των πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔσπειραν τὰς βουνοκορυφὰς μὲ τὰ κόκκαλά των. Εἶναι ὑπέροχον σύμβολον τῆς ζηλευτῆς ἀνδραγαθίας καὶ αὐτοθυσίας ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔπεσαν ἐκεῖ ἐπανοεῖς τὴν ἐρημίαν «τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι» καὶ κατέστησαν τοιοῦτοτρόπως φωτεινὰ σημεῖα διαλαλοῦντα εἰς τοὺς αἰῶνας ὅτι: «Μακρὰν καὶ σκοτεινὴν ζωὴν τὰ παλληκάρια μισοῦν. Ὄνομα ἀθάνατον θέλουν καὶ τάφον ἔντιμον ἀντὶ διὰ στρῶμα» (Κάλβος). Ἡ Κόνιτσα πολὺ ἐδοκιμάσθη ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς ἀλλὰ τὴν μεγαλυτέραν δοκιμασίαν ἐγνώρισε κατὰ τὴν περίφημον μάχην τοῦ 1947, καθ' ἣν ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα ἐπολιορκεῖτο καὶ κατατρύχετο ἀπὸ τοὺς κομμουνιστοσυμμορίτας ἐπιθυμοῦντας νὰ τὴν κατασπαράξουν, ὡς τὰ πεινασμένα ὄρνεα κατασπαράσσουν τὴν βορὰν των, καὶ νὰ τὴν καταστήσουν πρωτεύουσαν ἀνταρτικοῦ κράτους.

Ἡ Κόνιτσα ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας της διὰ τριῶν ἀρτηριῶν. Ἡ πρώτη μὲ τὰ βλαχοχώρια. Ἀνάμεσα ἀπὸ καταπράσινα καὶ γραφικὰ τοπία μὲ ἔλατα καὶ πεῦκα περνᾷ ὁ αὐτοκινητόδρομος μὲ ἀφετηρίαν τὸ Δημαρχεῖον καὶ ὁδηγεῖ Β.Α. πρὸς τὰ χωρία Ἐλεύθερον, Παλαιοσέλι, Πάδες, Ἄρματα - Δίστρατον. Οἱ κάτοικοι ἐδῶ διακρίνονται διὰ τὴν καλωσύνην των καὶ τὴν φιλοξενίαν καὶ ζοῦν μὲ τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Εἰς τὸ χωρίον Ἄρματα ὑπῆρξε σπουδαιστάτου ἐνδιαφέροντος ἱερὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἔργον τοῦ 17ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος κτισμένος εἰς ὡραίαν ἐξοχικὴν τοποθεσίαν, ἀπετέλει, παλαιότερον, μετόχιον τῆς ἱερᾶς Μονῆς Σαμαρίνας. Ὁ ναὸς οὗτος ἐκάη τὸ ἔτος 1962 καὶ ἀπετεφρώθη, αἱ τοιχογραφίαι του καὶ αἱ περιζήτητοι βυζαντιναὶ εἰκόνες κατεστράφησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ εἰκὼν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἔργον τοῦ 10ου ἢ 11ου αἰῶνος, διὰ τὴν ὁποίαν λέγεται, ὅτι, ἐνῶ ἐπανειλημμένως τὴν μετέφεραν εἰς τὸ μοναστήρι τῆς Σαμαρίνας, αὐτὴ ἐπέστρεφε μόνη της εἰς Ἄρματα. Κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτὴν ὁ ἐπισκέπτης θὰ διέλθῃ ἀπὸ τὰς κατασκηνώσεις, αἱ ὁποῖαι εὐρισκόμεναι εἰς ἐξαιρετικὴν τοποθεσίαν μὲ πλήρεις ἐγκαταστάσεις, ἀποτελοῦν καύχημα ὅλης τῆς Ἐπαρχίας.

Μονή Μολυβδοσκεπάστου

Ἡ δευτέρα διαδρομὴ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ Πωγώνι. Καθὼς προχωρεῖ τὸ λεωφορεῖον διακλαδίζεται εἰς τὸν «Ἀη - Γιάννη» μὲ τὰ ὑψηλὰ κυπαρίσσια καὶ διέρχεται ἀπὸ τὰ χωριά Ἑλιόραχη, Μάζι, Σαναβό. Ἐνδιαφέρον κατὰ τὴν διαδρομὴν παρουσιάζει τὸ Μπουραζάνι, τὸ ὁποῖον διασχίζει ὁ Ἄωος μέσα ἀπὸ βαθύσκια ὑψηλὰ πλατάνια, ἔχει δὲ σπουδαίαν στρατηγικὴν σημασίαν. Ἡ γέφυρά του ἀνετινάχθη τὸ 1940 καὶ 1949. Ἐν συνεχείᾳ εὐρίσκονται τὰ χωριά Μελισσόπετρα, Ἀηδονοχώρι, Μολυβδοσκεπάστον. Ἡ διαδρομὴ αὐτὴ εἶναι λίαν εὐχάριστος προσφερομένη δι' ἐκδρομὰς ἕνεκα τῆς θεαματικότητος τῶν τριῶν ποταμῶν (Ἄωος - Βοϊδομάτης - Σαραντάπορος), τὰ ὁποῖα ἐνούμενα χύνονται εἰς Ἀλβανίαν. Ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον εἰς τὸν ἐπισκέπτην προξενεῖ ἡ γνωστὴ ἀνὰ τὸ πανελλήνιον ἱερὰ σταυροπηγιακὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου, μὲ τὰς ἀξιολόγους τοιχογραφίας καὶ τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν, κτισμένη ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Κων/νου Πωγωνάτου τὸ ἔτος 672 μ.Χ. κάτωθεν τοῦ χωρίου Μολυβδοσκεπάστου. Τιμᾶται ἐπ' ὄνοματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Κατὰ τοὺς μαύρους χρόνους τῆς τουρκικῆς σκλαβιάς ἐχρησίμευεν ὡς σπουδαῖον ἐκ-

παιδευτικὸν κέντρον διὰ τὰ ἑλληνόπουλα καὶ πάντα διψῶντα πρὸς μάθησιν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Πωγωνίου καὶ Κονίτσης. Ἡ τρίτη διαδρομὴ ὀδηγεῖ πρὸς τὰ κύρια χωρία τῆς Ἐπαρχίας. Περὶ τὸ 9ον χιλιόμετρον ἀριστερὰ ὁ δρόμος ὀδηγεῖ πρὸς τὰ χωρία Ἐξοχὴν, Ἀμάραντον Ἁγίαν Βαρβάραν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ Σαρανταπόρου. Ἡ διαδρομὴ αὐτὴ παρουσιάζει μεγάλην κίνησιν τὸ καλοκαίρι, διότι πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὸν Ἀμάραντον (Ἴσβορον) διὰ τὰ φημισμένα ἰαματικὰ λουτρὰ (ἀτμόλουτρα), εὕρισκόμενα εἰς ἓνα ἄγριον καὶ ἐπιβλητικὸν τοπίον μὲ ξενοδοχεῖα, ἐστιατόρια κλπ.

Ἡ δεξιὰ διακλάδωσις ὀδηγεῖ εἰς τὸ χωρίον Ἁγιον Νικάνωρα, λαβὼν τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ ὁμώνυμον ἐκκλησιάκι κτισμένον ἐπάνω εἰς ἓνα ὑψηλὸν πέτρινον βράχον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὰ «Μετέωρα» τῆς Ἐπαρχίας καὶ τιμᾶται τὴν 7ην Αὐγούστου. Προχωροῦντες ἀντικρὺζομεν τὴν Τράπεζαν καὶ τὸ Γανναδιό, χωρίον φημισμένον διὰ τὴν φιλοξενίαν, τὴν ἀρχοντιὰν τῶν σπιτιῶν καὶ τοὺς χαρακτηριστικοὺς δρόμους του. Εἶναι γενέτειρα τοῦ γνωστοῦ εὐεργέτου Σπ. Ξεινοῦ. Ἐδῶ προπολεμικῶς ὑπῆρχεν ἡ περίφημος Σπυριδώνειος Σχολή, Σχολαρχεῖον μὲ διακεκριμένους διδασκάλους, Παρθεναγωγεῖον, οἰκοτροφεῖον, «Ἄσυλον τῶν Ξένων». «Μικρὸ κολωνάκι» τὸ ἔλεγαν παλαιότερον οἱ χωρικοὶ. Πλησίον εἶναι ἡ Μόλιστα (Μεσαριά παλαιότερον), εἰς ἀπόστασιν 5 χιλ. ἀπ' ἐδῶ εὕρσκεται τὸ χωρίον Μοναστήρι μὲ τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας καὶ τὴν Μονὴν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου μὲ τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα του. Ἀπαριθμεῖ 29 ἐκκλησίας. Συνεχίζοντες διερχόμεθα ἐκ τῆς Πουρνιᾶς καὶ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (Κεράσοβον) ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα χωρία τῆς Ἐπαρχίας. Πολλοὶ ἐκδρομεῖς διέρχονται ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν διὰ νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸν Σμόλικαν νὰ ἀπολαύσουν τὴν πανοραματικὴν ὁμορφίαν μὲ τὰς δρακολίμνας. Συνεχίζοντες φθάνομεν εἰς Φούρκαν, ὅπου εἰς τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Λιαῖ ἐτραυματίσθη ὁ ἥρωὺς Δαβάκης. Βορειοανατολικῶς τῆς Φούρκας ἡ ξακουστὴ Σαμαρίνα, ἀνήκουσα βεβαίως εἰς Μακεδονίαν, ἀλλὰ παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, διότι εἰς τὴν στέγην τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει φυτρωμένον ἓνα κυπαρίσσι.

Ὁ Πύργος (Στράτσανη) ἐγνώρισεν αἱματηρὰς μάχας τὸ 1949. Πλησίον του εὐρέθησαν κοιτάσματα ἀμιάντου. Ἐπάνω εἰς τὴν πλαγιὰν σκαρφαλωμένα εἶναι ἡ Καστανέα μὲ τὰ ὑψηλὰ ἀρχοντόσπιτα, τὸ Ἀσημοχώρι, ἡ Πυρσόγιαννη, γνωστὴ μὲ τὰ πολλὰ γραφικὰ ἐξωκκλήσια τῆς, ἡ Βούρμπιανη, ἡ ὁποία πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐπαρχίας μὲ τὸ Σχολαρχεῖον, τὸ ὁποῖον διέθετεν.

Ἐπισημότερον ἢ Λυκόρραχη (Λούπτσικον), τὸ Πληκάτι, ἡ Ζέρμα, ἡ Ὄξυά, ἡ Δροσοπηγή (Κάντσικον) καὶ εἰς τὴν κορυφὴν ἡ Ἀετομηλίτσα μὲ ὑψόμετρον 2.520 μέτρα. Ἐδῶ, εἰς τὸν Γράμμον, εἰς τὴν κορυφὴν ἐγένετο ὁ τάφος τῶν κομμουνιστοσυμμοριτῶν εἰς τὰς 29

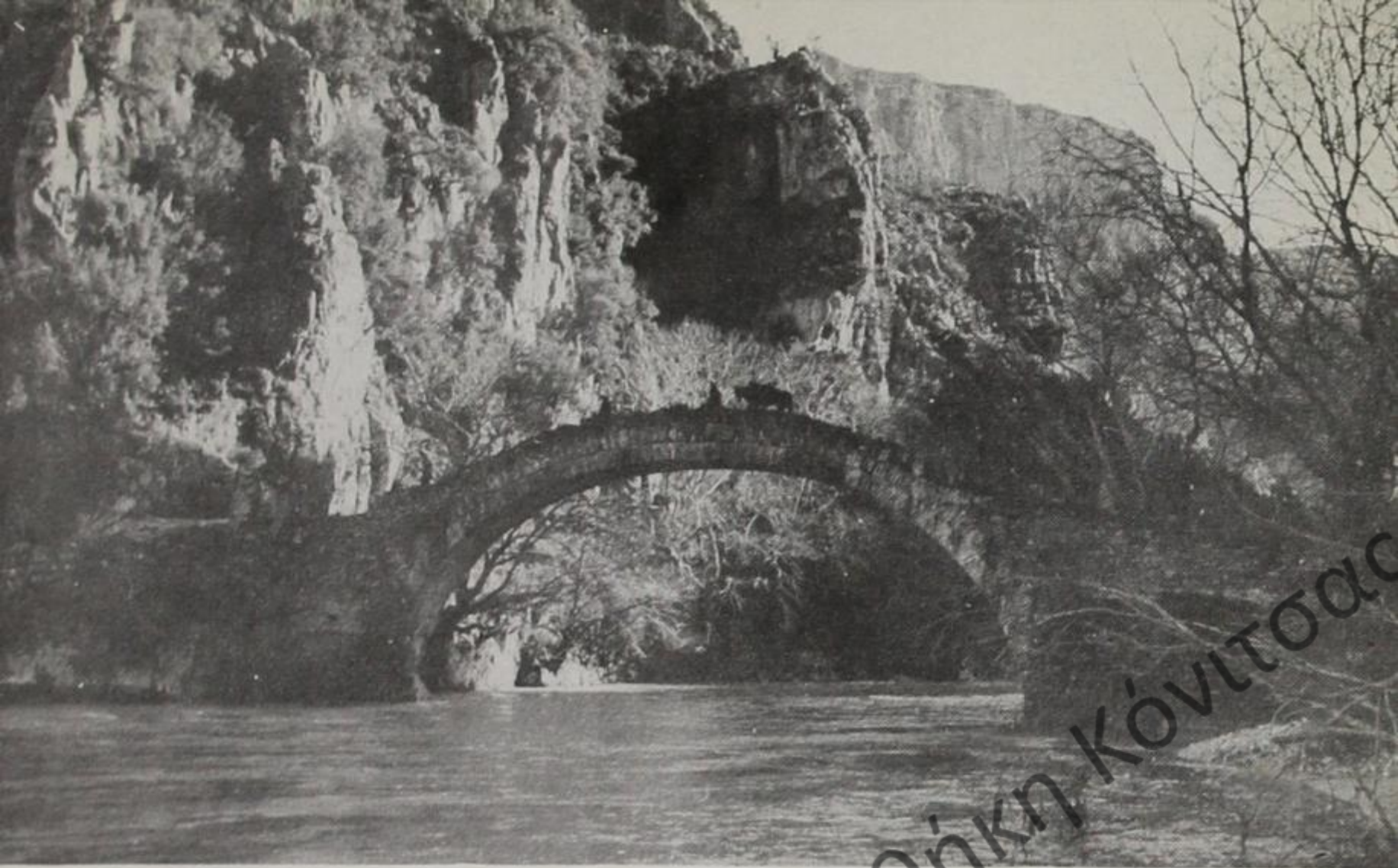
Αυγούστου 1949. Ίδιαιτέραν μνείαν πρέπει νά κάμωμεν διὰ τὸ χωρίον Χιονάδες, τὸ ὁποῖον εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ παμπάλαια ἐργαστήρια τῆς Ἠπειροῦ, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον περίφημοι ἀγιογράφοι καὶ ζωγράφοι εἰκόνων. Ἐδῶ ἤκμασεν ἡ ἀγιογραφικὴ σχολὴ Χιονάδων, ἡ ὁποία μὲ τὴν φήμην τῆς ἐκάλυπεν ὅλην τὴν Ἠπειρον, Δυτικὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου πελάγους. Εἰς τὴν Βούρμπιανην ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ὑπάρχει ἡ ἀρχαιότερα εἰκὼν ἐκ τῶν σωζομένων εἰς ναοὺς καὶ μοναστήρια τῆς Ἐπαρχίας Κονίτισης. Εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἡ ὁποία χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1747.

Εἰς τὸ Γανναδιὸ σώζεται μέγα τουρκικὸν κτίριον, ὅπου ἐπὶ Ἄλῃ πασᾶ συνεκεντρῶνοντο οἱ φόροι τῶν πέριξ χωρίων.

Ἡ κομψὴ ἐμφάνισις τῶν σπιτιῶν, ἡ παλαιὰ δόξα τῶν κληροδοτημάτων, ἡ ἀρχοντιὰ τῶν κατοίκων καὶ ἡ ὁμορφιά τῆς φύσεως μέσα εἰς ἓνα πλατὺν ὀρίζοντα περιλαμβάνοντα τὸν Γραμμὸν, τὴν Γύφτισσαν, τὸν Σμόλικαν, τὴν Τύμφην, τὴν Νεμέρτσικαν καὶ τὸ Κάμινικ, κλείνει ἓνα τόπον μοναδικὸν εἰς φυσικὰς καλλονας. Λέγεται ὅτι εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Καστανιάς, εἰς τὸ βουνὸ «Γύφτισσα», μία γύφτισσα εἰς τὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια ἐκτύπη τὸ τύμπανον διὰ νά εἰδο-

Ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεοτοκου

Παλαιὰ γέφυρα εἰς τὸν Βοῖδομάτην Κονίτσης

ποιηθοῦν ὅλα τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας, ὅτι ἤρχιζεν ἡ ἐμποροζωοπανήγυρις εἰς Κόνιτσαν, τὸ «παζαρόπουλον», διαρκείας δέκα (10) ἡμερῶν, γνωστὴ διὰ τὰ συγκεντρούμενα εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς Βορείου Ἡπείρου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, ἐμπορευμάτων, ζῶα, ἐγχώρια ὑφαντουργικά, ἰδίως βελόντζες φλοκωτὲς τῆς Σαμαρίνας, τυριά-(μανούρια) τῆς Ἀετομηλίτσας καὶ Φούρκας. Ἰδιαιτέρως θέλγει τὸν ἐπισκέπτην ὁ ποταμὸς Βοῖδομάτης μὲ τὰ κρυστάλλινα νερά του καὶ τὰς νοστήμους πεστροφας, αἱ ὁποῖαι εἰς τὰ χρόνια ἀκμῆς τῶν μοναστηρίων του, ἦσαν τὸ συνηθέστερον φαγητὸν τῶν καλογήρων, οἱ ὁποῖοι ἐζοῦσαν εἰς αὐτά. Τοῦ Βοῖδομάτη τὰ μοναστήρια τείνουν, δυστυχῶς, νὰ ἐξαφανισθοῦν. Σήμερον εἶναι ἔρημα. Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι εἶναι κτισμένοι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κλειδωνιάς, ἡ Παναγία τοῦ Βικου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Βιτσικοῦ, πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ Βοῖδομάτη, καὶ ἡ Παναγία ἡ Σπηλιώτισσα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀρίστης. Ὁ Σμόλικας, ὁ Γράμμος, ὁ Σαραντάπορος καὶ ὁ Ἀῶς προσδίδουν μίαν ἰδιαιτέραν φυσιογνωμίαν καὶ χάριν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Κονίτσης. Ὁ Σμόλικας εἶναι τὸ μυθολογικὸν βουνὸν τῆς Ἐπαρχίας μὲ «τίς στοιχειωμένες δρακολίμνες» εἰς ὑψόμετρον 2.200 μέτρα. Ὁ Γράμμος εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν του, «τὴν Πληκαδίτικη Σκάλα», ἔχει μίαν λίμνην. Ὅλων τῶν βουνῶν αἱ κορυφαὶ ἔχουν γραφικὰ ἐξωκκλήσια, αἱ δὲ ράχαι ἔχουν εἰκονίσματα, τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουν παλαιὰ ἱστορικὰ γεγονότα.

Ἐρχόμενος ὁ ἐπισκέπτης εἰς Κόνιτσαν, τὰ πρῶτα ἀξιοθέατα τὰ ὁποῖα πρέπει καὶ ἀξίζει νὰ ἐπισκεφθῆ εἶναι : Τὸ τζαμί τῆς Κάτω Κονίτσης, κτισμένον τὸ 1539 ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον Σουλεϊμάν, τὸ Κάστρον, τὸ ἀρχοντικὸν τῆς Χάμκως (Ζεϊνέλ μπέη), τὸ σπίτι τοῦ Χουσεῖν - μπέη, τὴν «Κόκκινη Παναγιά», τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Νεομάρτυρα, τὴν παλαιὰν γέφυραν, τὸ μοναστήρι τοῦ Στομίου.

Αἱ πλούσιαι αὐταὶ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν χωρίων ὁλοκλήρου τῆς Ἐπαρχίας, εἶναι τοιαῦτα, ὥστε ὑπάρχει ἡ δυνατότης νὰ δημιουργηθοῦν αἱ προϋποθέσεις διὰ μίαν καλυτέραν τουριστικὴν ἀξιοποίησιν τῆς περιοχῆς.

Ἄς ἐλπίζωμεν, ὅτι δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος θὰ ξεκινοῦν διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Σμόλικαν καὶ τὴν Γκαμήλαν, νὰ περάσουν τὰ πανύψηλα βουνά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπλώνουν τὴν σκιάν των τὰ ἔλατα καὶ τὰ πεῦκα, καὶ νὰ δροσισθοῦν εἰς τὰ γάργαρα καὶ ξάστερα νερά τοῦ Ἄωου καὶ τοῦ Βοῖδομάτη.

Ὁ γραφικὸς Βοῖδομάτης

Παρεκκλήσιον Ἁγίου Κοσμά Αἰτωλοῦ εἰς Βασιλικόν

Κατὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον 1940 - 41 κατελήφθη δι' ὀλίγας ἡμέρας ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, εξαναγκασθέντων εἰς ὑποχώρησιν εὐθὺς μετὰ τὴν ἀντεπίθεσιν τοῦ ἔθνικοῦ μας στρατοῦ. Κατὰ δὲ τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα ἐδοκιμάσθη σκληρῶς ὑπὸ τῶν συμμαχοῦντων, τῶν ὀρμωμένων εἰς Ἀλβανίαν καὶ διαφευγόντων πρὸς αὐτήν, γεγονὸς τὸ ὅποιον συνετέλεσεν εἰς τὴν αἰσθητὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ της, ὡς συνέβη καὶ μετὰ τὴν ἐπαρχίαν Κονίτσης. Ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Πωγωνίου εἶναι τὸ Δελβινάκιον, ἔνθα ἐδρεύουσιν ἀριστοκράτειαι κρατικαὶ Ἀρχαί.

Κατασκευάζονται καὶ ἐδῶ εἶδη ἐνδύσεως, ρουχισμοῦ, ἐπιπλώσεως καὶ οἰκιακῆς ἀνάγκης. Ὑπάρχει λαογραφικὸν Μουσεῖον μετὰ πλούσια ἐκθέματα εἰς Δελβινάκιον.

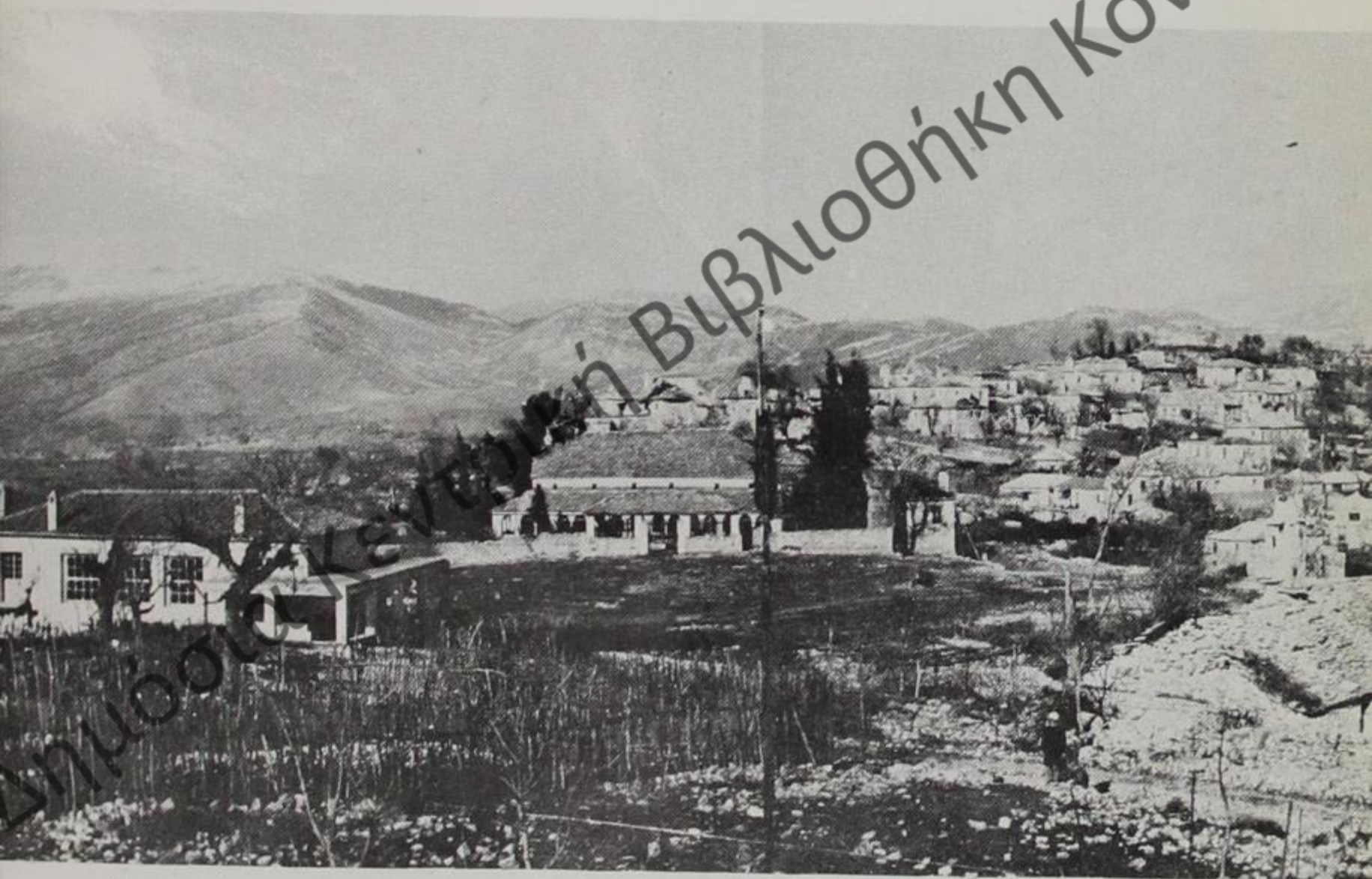
Γραφικαὶ εἶναι αἱ ἐορταὶ τοῦ τρύγου εἰς Δολιανά, Βήσσανην καὶ Δελβινάκιον. Αἱ ἐνδυμασίαι τῶν γυναικῶν εἶναι ὄλως ἐνδιαφέρουσαι καὶ ἀξιοπρόσεκτοι, τὰ δὲ ἦθη καὶ ἔθιμα ἑλληνικώτατα, διακρινόμενα διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ λεπτότητά των.

Ζωηρὰ ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν ἡ πνευματικὴ ἀνθησις εἰς τὸ Πωγώνιον μετὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα τὰ ὅποια ἐλειτουργοῦν εἰς Δελβινάκιον, Βήσσανην, Βασιλικόν, κ.ἄ. Σήμερον λειτουργοῦν Γυμνάσια εἰς Πωγωνιανήν, Δολιανά, Δελβινάκιον καὶ Κεφαλόβρυσον μετὰ μέγαν ἀριθμὸν μαθητῶν. Τὸ Βασιλικόν εἶναι πατρίς τοῦ σήμερον προκαθημένου τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Κων/λεως Ἀθηναγόρου, ἡ δὲ Ρουσιὰ πατρίς τοῦ μεγάλου δεσπότη τῶν Ἰωαννίνων καὶ μετέ-

πειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυροῦ Σπυρίδωνος Βλάχου.

Τὸ Πωγώνιον ἔχει πλουσίους βοσκοτόπους καὶ ἡ κτηνοτροφία του ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖται ἀνθοῦσα. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καλαμᾶ κατεσκευάσθησαν ἀρδευτικὰ ἔργα πρὸς ἀρδυσιν ἐκτάσεως 16.500 στρεμμάτων. Ἡ γονιμωτάτη αὐτὴ κοιλάς παράγει ἐξαίρετα ὄσπρια, κηπευτικά, φρούτα καὶ σταφυλάς.

Ἐνταῦθα ὑπάρχει τὸ ἱστορικὸν Καλπάκι, χωρίον δημιουργηθὲν μεταπολεμικῶς, ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν, ἔνθα ἐγράφη ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἐποποιΐα διὰ τῆς πλήρους καταστροφῆς τῶν εἰσβαλουσῶν ἰταλικῶν δυνάμεων τὸ ἔτος 1940. Ἐνταῦθα τὸ ἱστορικὸν ΟΧΙ ὑλοποιήθη ὑπὸ τῶν στρατευμένων τέκνων τῆς Ἑλλάδος καὶ προεκάλεσεν οὕτως ἡ μικρὰ Ἑλλάς τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν.

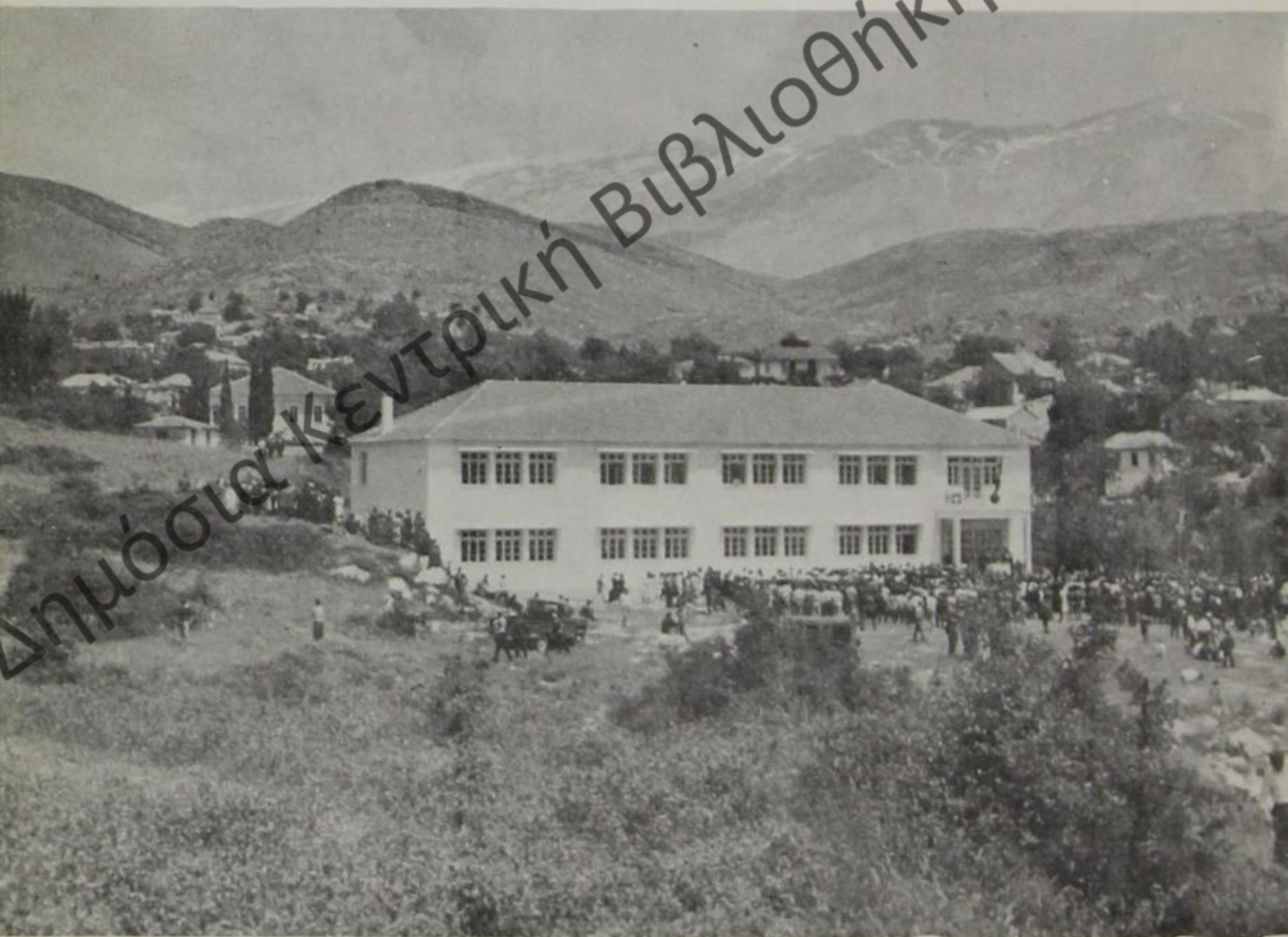
Ρουσιὰ : Εἰς τὸ μέσον ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου μὲ θαυμάσιον ξυλόγλυπτον τέμπλον κτισμένως ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ

ΒΕΛΛΑ : Ὁ σπουδαιότερος ἀρχαιολογικὸς χῶρος τῆς περιοχῆς Πωγωνίου εἶναι ἡ Βελλᾶ. Αὕτη ἦτο ἀρχαία πόλις ἐπὶ λοφίσκου παρὰ τὸν ποταμὸν Καλαμᾶν. Ἦκμαζεν ἐπὶ Βυζαντινῶν, ἡρημώθη

κατά τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ παρέμεινε μικρὸν χωρίον, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων του, μετοικησάντων εἰς Ἄνω Πεδινά. Εὐρίσκετο δὲ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως Φωτικῆς.

Σήμερον σώζεται ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἡ Ἱερὰ Μονὴ Βελλᾶς μετὰ παλαιοῦ ναοῦ. Παρὰ τὴν Μονὴν λειτουργεῖ τὸ ὄνομαστὸν Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς. Ἄλλοτε ἀπετέλει ἔδραν ἐπισκοπῆς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Κονίτσης.

Παρὰ τὸν λόφον τοῦ Καλπακίου ἐστήθη προσφάτως χάλκινος ἀνδριάς παριστῶν Ἕλληνα ὀπλίτην μὲ τὸ ὄπλον παρὰ πόδας καὶ προσβλέποντα πρὸς τὰ σύνορα, συμβολίζοντα δὲ τὴν ἀγρυπνον ἐπιτήρησιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐτοιμοθυσίαν τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ Γυμνάσιον Πωγωνιανῆς παρὰ τὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα

ΚΑΛΠΑΚΙ : 1940 - 1941

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Πρωγωνιανή: Τοπικαὶ Ἐνδυμασίαι.

Ζ Α Γ Ο Ρ Ι

Ἐκ τῶν Ἰωαννίνων ἐκκινῶν ὁ ἐπισκέπτης καὶ ἀκολουθῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ὁδόν, ἣ ὁποία ἀνοίγεται δεξιὰ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Κονίτισης ἀπὸ τοῦ 19ου χιλιομέτρου, εἰσέρχεται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δυτικοῦ καὶ Κεντρικοῦ Ζαγορίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν παρά τὴν γέφυραν «Μπαλντούμας» διακλάδωσιν ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ πρὸς Μέτσοβον εἰσέρχεται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζαγορίου, (Τρίστενον, Γρεβενήτιον, Φλαμπουράριον, Ἐλατοχώριον, Βωβούσαν, Μακρίνον, Καστανῶνα, Νέον Ἀμαρούσιον).

Μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ὀνομασίαν «Ζαγόρι» εἶναι γνωστὴ μία περιοχὴ εἰς τὸν ἠπειρωτικὸν χῶρον μὲ σημαντικὸν ἀριθμὸν χωρίων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λέγεται ἀπὸ μερικοὺς καὶ «Ζαγόρια», κακῶς βεβαίως. Ἡ πλέον ὀρθὴ ὀνομασία εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν διὰ νὰ δηλωθοῦν τὰ πολλὰ χωρία του εἶναι «Ζαγοροχώρια» καὶ ὄχι «Ζαγόρια». Τὸ Ζαγόρι κεῖται πρὸς ΒΑ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀπετέλει πάντοτε τμῆμα τοῦ Νομοῦ τῶν Ἰωαννίνων. Ἦτο τὸ Ζαγόρι «Ναχαγιές», δηλαδὴ ἐπαρχία στὸ Βιλαέτι τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἀπλώνεται κατὰ κύριον λόγον μεταξὺ τὸν ὀρέων Μιτσικελίου καὶ Τύμφης.

Ἄρχαία Ἱστορικά Στοιχεῖα

Ἡ ἀρχαία ἱστορία τοῦ Ζαγορίου εἶναι σχεδὸν ταυτόσημος πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου. Ἡ περιοχή αὐτὴ κατοκεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἀποδεικνύουν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὰ σωζόμενα κυκλώπεια τείχη, λείψανα ἐρειπίων καὶ ἄλλα ἀρχαία μνημεῖα. Διάφοροι ἱστορικοὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου, ἀναφέρουν, ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν Ζαγορίου κατοκεῖν διάφοροι ἑλληνικοὶ λαοί. Ὁ πολὺς Δημ. Σεμιτέλος, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τὸ βιβλίον του «Ἠπειρωτικῶν» γράφει: «Τυμφαῖοι δὲ τὰ περὶ τὴν Πίνδον ὤκουν, τὰς μεταξὺ Λύγκου καὶ Τύμφης καὶ Λάκμου κοιλάδας... ὧν ἔθνη ἐστὶ διακριτέα αὐτοῖ τε Τυμφαῖοι καὶ Αἰθικες καὶ Τάλαρες καὶ οἱ μὲν Τυμφαῖοι ἰδίᾳ τὸ ὄρος Τύμφην ὤκουν, οἱ δὲ Αἰθικες ἐν τῇ Πίνδῳ κατὰ Στέφανον καὶ Στράβωνα». Ἄλλα καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ζαγορίου, τὰ αὐτὰ καθιστάντων γνωστὰ προσθέτοντες ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τῆς περιοχῆς ἦσαν ἀκόμη οἱ Παρωραῖοι καὶ οἱ Παραναῖοι. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Δημ. Εὐαγγελίδης εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἠπείρου» προσδιορίζει τὸ θέμα αὐτὸ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: «Κοντὰ τοὺς (δηλ. στοὺς Ἀμφιλοχίους) βορειότερα, κατοικοῦσαν οἱ Ἀθαμάνες, παραπέρα οἱ Αἰθικες πάντα εἰς τὴν Πίνδον, καθὼς καὶ οἱ Τάλαρες, ὅπως σημειῶνει ὁ Στράβων λέγοντας: Ἐπ' αὐτῇ δὲ Πίνδῳ ὤκουν Τάλαρες, Μολοσσικὸν φύλον, τῶν περὶ τὸν Τόμαρον ἀπόσπασμα καὶ Αἰθικες. Τῇ βορειότερῃ ὄροσειρᾷ τῆς Πίνδου, πρὸς

Λείψανα Κυκλωπείων τειχῶν παρὰ τὸ Σκαμνέλιον.

διακλαδώσεις της ἀποτελοῦν ὁ Λάκμων, ἡ Τύμφη καὶ ὁ Λύγκος, κατεῖχον οἱ Τυμφαῖοι καὶ οἱ Παρωραῖοι, πού ἀντιστοιχοῦσαν περίπου μὲ τὸ σημερινὸ Ζαγόρι. Συνέχεια στὰ ΒΔ κατοικοῦσαν οἱ Παραυαῖοι, ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριά καὶ τὴν ἄλλη τοῦ Ἄώου πού γνωρίζουμε καὶ τὴν Ἑλληνική τους πόλη Ἐρίβοια, ἐνῶ οἱ Ἄτιντᾶνες, πρὸς τὰ ΒΔ τῶν Μολοσσῶν ἀπλώνονταν στὴν κοιλάδα τοῦ Δρίνου...»

Διὰ τὴν ὑπαρξιν κατοίκων εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μᾶς πείθουν τὰ λείψανα κυκλωπέων τειχῶν εἰς διάφορα μέρη, ὅπως εἰς Ἀσπραγγέλους, Σκαμνέλιον καὶ ἀλλαχοῦ. Σημαντικώτερα ἐκ τούτων εἶναι τὰ τεῖχη, τὰ ὁποῖα σώζονται πλησίον τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ Σκαμνελίου. Ἄρκετόν φῶς διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ρίπτει τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον τῆς Βίτσης, τὸ ὁποῖον κατὰ τυχαῖον τρόπον ἀνεκαλύφθη τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἄρκετά, ἀλλὰ καὶ πολὺ σπουδαῖα τὰ εὐρήματα τοῦ ἀρχαίου, αὐτοῦ νεκροταφείου. Εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἰωαννίνων.

Κατὰ τὴν ρωμαιοκρατίαν δὲν ἦτο δυνατόν παρα να ὑποστῇ ἡ περιοχὴ σοβαρὰς καταστροφᾶς ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, ὡς καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἠπειρωτικαὶ περιοχαὶ καὶ πόλεις. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἔλαβε χώραν ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία δὲν ἔφερε ἀκόμη τὴν ὀνομασίαν Ζαγόρι. Ἐπὶ βυζαντινοκρατίας,

Μεγάλο Πάπιγκον

Ἡ Βίτσα Ζαγορίου

καθὼς εἶναι γνωστόν, ἐμεσολάβησαν διάφοροι ἐπιδρομαὶ σλαβικῶν φύλων. Ἡ εἰσβολὴ τῶν λαῶν αὐτῶν εἰς τὴν περιοχὴν οὐκ εἶχε ἄλλας συνεπείας, παρὰ τὸ ὅτι ἄφησε εἰς διαφόρους τοποθεσίας καὶ χωρία ἀρκετὰς σλαβικὰς ὀνομασίας. Τότε καὶ ἡ περιοχὴ αὕτη ὠνομάσθη Ζαγόρι. Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει περιοχὴν εὕρισκομένην ὀπισθεν ὄρους καὶ ἐν προκειμένῳ περιοχὴν εὕρισκομένην ὀπισθεν τοῦ Μιτσικελίου. Ἀρχικῶς Ζαγόρι ἐλέγετο τὸ τμήμα, τὸ ὁποῖον κατὰ κύριον λόγον εἶναι ὀπισθεν τοῦ Μιτσικελίου, δηλ. αὐτὸ τὸ ὁποῖον σήμερον ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸν Ζαγόρι. Ἡ περιοχὴ ἢ ὁποία εὕρισκετο ἀνατολικώτερον τοῦ κεντρικοῦ Ζαγορίου ἐλέγετο Μαλακάσι, ἐνῶ τὰ πρὸς τὰ δυτικὰ κράσπεδα τῆς περιοχῆς χωρία εἶχον τὸ χαρακτηριστικὸν ὄνομα Πάπιγκον ἢ Παπιγκινοί.

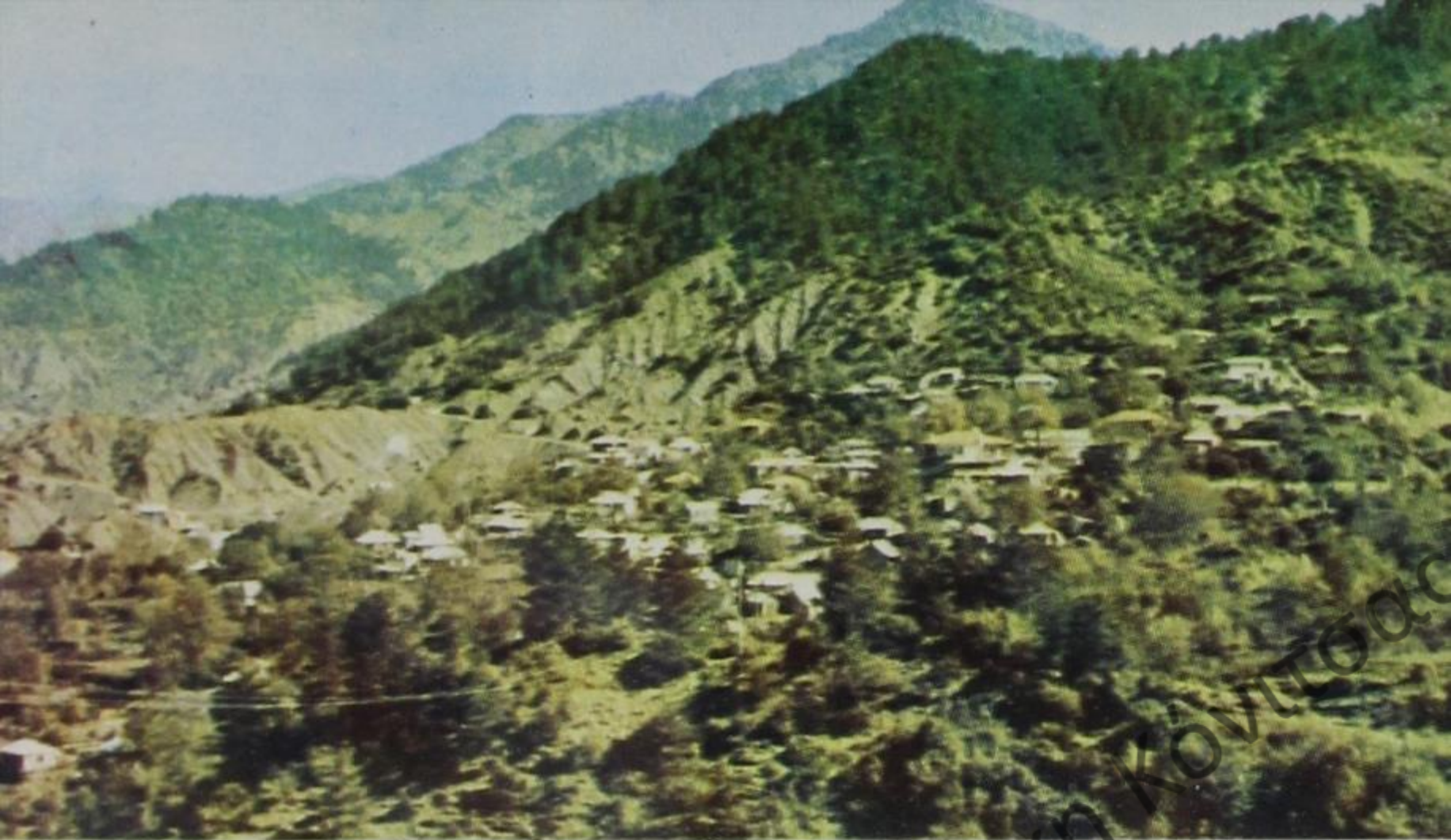
Ἐπὶ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου φαίνεται ὅτι ἡ περιοχὴ τοῦ Ζαγορίου εἶχε φθάσει ἀρχικῶς εἰς σχετικὴν ἀκμὴν. Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου τὸ διοικητικὸν σύστημα (φεουδαρχικόν) εἶχε καταστῆ μισητὸν εἰς τὸν λαόν.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ τὴν κάθοδόν των πρὸς Νότον, οἱ Ζαγορίσιοι μαζὶ μὲ τοὺς Μαλακασιώτας ἐπεχείρησαν νὰ προβάλλουν ἀντίστασιν πρὸς αὐτούς, πρὶν ἀκόμη βεβαίως περιέλθουν τὰ Ἰωάννινα ὑπὸ τουρκικὴν κυριαρχίαν. Τὸ 1430 ἔδωσαν μίαν μάχην εἰς τὴν Βοτσάν, ἐνθα ἐνίκηθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ δι' αὐτό, ἐπειδὴ οὐδόλως ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸ τότε διοικητικὸν σύστημα, ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ὁ ἱστορικὸς Ἰ. Λαμπρίδης («Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα» Ζαγοριακὰ Β'. 1889 σελ. 5) περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ μᾶς πληροφορεῖ τὰ ἑξῆς : «Κατὰ παράδοσιν καὶ πρὸς σημειώσεις ἐν περιθωρίοις Ἀγίας Γραφῆς

(1544) τῆς μονῆς Βοτσᾶς συνάδουσαν, πριεσβεία τοῦ κεντρικοῦ τοῦ Ζαγορίου διαμερίσματος, εἰς προϋπάντησιν τοῦ κατὰ τῆς ἐπικρατείας Καρόλου τοῦ Β΄. εἰσελαύνοντος ἐξέλθοῦσα καὶ αὐθορμήτως ἐκείνῳ προσκυνήσασα, ἐξητήσατο αὐτονομίαν, αὐτοδιοίκησιν καὶ πλήρη ἀτέλειαν καὶ ταῦτα πρὸς ἀπολάκτισιν τῶν τιμαριούχων, οὓς σφόδρα ἀπεχθάνοντο διὰ τὴν περιφρονητικὴν διαγωγὴν αὐτῶν. Τοὺς ὄρους τούτους μετὰ δυσχερῆ παρὰ τὴν μονὴν Βοτσᾶς κατατρόπωσιν Μαλακασιωτῶν ἀκούσας ὁ Καρᾶ Σινὰν πασᾶς, θεωρήσας δὲ καὶ τὴν αὐθόρμητον τῶν ὀρεινῶν τούτων λαῶν ὑποταγὴν ὡς συντελεστικὴν πρὸς τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ Ἰωαννίνων παράδοσιν, ἀπεδέξατο, ὑποχρεώσας αὐτούς, ἵνα ἀντὶ παντὸς φόρου, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ κεφαλικοῦ ἐξαιρουμένου, ἀποστέλλωσι κατ' ἔτος ἀριθμὸν ἀνδρῶν πρὸς ἐπιμέλειαν καὶ θεραπείαν τῶν ἵππων καὶ ἀμαξῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ἐπὶ ἓνα καὶ ἡμισυ περίπου μῆνα». Καὶ παρακάτω ὁ ἴδιος συγγραφεὺς κάμνει τὴν ἐξῆς παρατήρησιν: «Ἡ ἀθλία πρὸς τοὺς χωρικοὺς διαγωγὴ τῶν τιμαριούχων παρεσκεύασε καὶ προελείανεν οὐκ' ὀλίγον τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας ταύτης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν...»

Χρόνοι τῆς Τουρκοκρατίας

Ἐνῶ τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν καὶ βυζαντινὴν ἐποχὴν παρουσιάζονται περιορισμένα πῶς ὡς πρὸς τὸ Ζαγόρι, ἀπὸ τῆς κατακτίσεως τῆς χώρας μας ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐμφανίζονται αὐτὰ πλέον σαφῆ καὶ συγκεκριμένα. Κατὰ κύριον λόγον ἡ ἱστορία τοῦ χωριῶτος αὐτοῦ δύναται τις νὰ εἶπῃ ὅτι ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτό, δηλαδὴ τὴν συνθηκολόγησιν τῶν Ζαγορισίων μετὰ τὸν Καρᾶ Σινὰν πασᾶν καὶ τὴν παροχὴν τῶν προνομίων. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν μετὰ τὴν λέξιν «Βοϊνίκον», διότι βοϊνίκηδες, δηλαδὴ ἵπποκόμοι, ἐλέγοντο τὰ ἄτομα τὰ ὅποια ἐστέλλοντο δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς σταύλους. Ἀρχικῶς εἶχον περιληφθῆ εἰς τὸ Βοϊνίκον μόνον 14 χωρία. Ἀργότερον προσετέθησαν καὶ ἄλλα 14 κ.ο.κ. Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ Ζαγορίου τότε δὲν ἦτο ὅπως διεμορφώθη ἀργότερον. Ἡ περιοχὴ περιελάμβανε πολλοὺς μικροὺς συνοικισμοὺς ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἠσχολοῦντο μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἴσως ἡ ἀποστολὴ τῶν βοϊνίκηδων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν νὰ ἀποτελῆ τὴν ἀφετηρίαν διὰ τὸ γενικὸν μεταναστευτικὸν ἀργότερον ρεῦμα τῶν κατοίκων τοῦ Ζαγορίου. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἡ προσωπικὴ ὑπηρεσία τῶν βοϊνίκηδων καθηργήθη καὶ μετετρέπη εἰς καταβολὴν ἀναλόγου χρηματικοῦ ποσοῦ. Τὰ προνόμια τὰ ὅποια παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἐφρόντισαν οἱ Ζαγορίσιοι νὰ διατηρήσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ αὐξήσουν καὶ νὰ

Τὸ Φλαμπουράριον

βελτιώσουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε τὸ Ζαγόρι νὰ φθάσῃ νὰ αὐτοδιοικῆται κατὰ τρόπον ὑποδειγματικόν. Μὲ τὰ προνόμια τὸ Ζαγόρι ἔφθασε εἰς τὸ σημεῖον νὰ δημιουργηθῇ εἰς αὐτὸ δημοκρατικόν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἀριστοκρατικόν σύστημα αὐτοδιοικήσεως. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ κατὰ πατριάς κατεσπαρμένα χωρία καὶ μικροσυνοικισμοὶ συνεπτύχθησαν εἰς μεγαλύτερα χωρία, εἰς τὰ ὅποια παρετηρήθη λαμπρὰ πρόοδος καὶ πολιτισμὸς ἀξιοθαύμαστος. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ζαγορισίας αὐτῆς ὁμοσπονδίας ἦσαν «νοικοκυριό» καὶ τάξεις εἰς ὅλα τὰ ζητήματα, δημοσία καὶ ἀγροτική ἀσφάλεια, δημοσία υγεία, παιδεία, ἀπονομὴ δικαιοσύνης κ.λ.π.

Κύριος ἀντιπρόσωπος τῆς ζαγορισίας αὐτῆς ὁμοσπονδίας ἦτο ὁ Γενικός Προεστῶς τοῦ Ζαγορίου ἢ «Ζαγόρ' Κοτζάμπασης», ὁ ὁποῖος παρέμενεν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Αὐτὸς ἐξελέγετο κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων ἐκάστου χωρίου καὶ ἐλογοδότει πάλιν εἰς τὸ «Κοινό» τοῦ Ζαγορίου, δηλαδὴ εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν ἀντιπροσώπων, κατὰ ἑξαμηνίαν, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τὸ οἶκημα εἰς τὸ ὁποῖον παρέμενεν εἰς Ἰωάννινα ἐλέγετο «ἐπιστάσια». Ἀποστολὴ καὶ προορισμὸς τοῦ Γενικοῦ αὐτοῦ Προεστῶτος ἦτο νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἐπαρχίαν ἐνώπιον οἰασδήποτε τουρκικῆς Ἀρχῆς. Ἦτο ὁ συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ τῶν κατοικῶν τοῦ Ζαγορίου καὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Εἰς αὐτὸν ἐκοινοποίει τὸ τουρκικὸν Δημόσιον τοὺς ἀναλογοῦντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ζαγορίου φόρους κι' αὐτὸς μετὰ τῶν προεστῶτων (βεκύληδων) ἐκάστου χωρίου κατένειμαν τὰ ποσὰ τῆς φορολογίας κατὰ τρόπον ἀκριβοδίκαιον εἰς τὰ διάφορα χωρία, τὰ ὅποια καὶ ἐφρόντιζον πάλιν μὲ δικαιοτάτον τρόπον νὰ κατανεύμουν εἰς τοὺς κατοίκους ἐκάστου

72. Τὸ Γρεβενήτιον

χωρίου ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς ἀντοχῆς μίας ἐκάστης οἰκογενείας. Τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα παρεδίδοντο εἰς τὴν Ἐπιστασίαν καὶ ὁ Γενικὸς Προεστὼς τὰ κατέθετε εἰς τὸ τουρκικὸν δημόσιον ταμεῖον. Τοῦρκος εἰσπράκτωρ δι' εἰσπραξιν φόρων ἢ ἄλλην αἰτίαν δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸ Ζαγόρι. Τὸ ὠραῖον αὐτὸ σύστημα αὐτοδιοικήσεως μετὰ τὰ προνόμια διετηρήθη μέχρι τοῦ 1868. Ὁ Γεν. Προεστὼς ἦτο ἡ ἐγγύησις διὰ τὴν μὴ καταπάτησιν τῶν δικαίων τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Ζαγορίου, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἡ Ἐπιστασία ἀπετέλει τὸν τόπον, ὅπου ἐλύοντο αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ Ζαγορίου ἢ τῶν διαφόρων κοινοτήτων. Πολλάκις μάλιστα ἐκεῖ προσφευγον πρὸς ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν τῶν καὶ Ἑβραῖοι καὶ Τοῦρκοι τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρίων τὰ ὅποια ὑπήγοντο κατὰ τοὺς μετέπειτα ἀπὸ τὴν κατάκτησιν χρόνους δὲν ἦτο πάντοτε ὁ αὐτὸς. Κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα διάφορα χωρία ἀπὸ γειτονικὰ διαμερίσματα, τὰ ὅποια συνώρευον μετὰ τὸ Ζαγόρι, ἐφρόντιζον νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὴν ζαγορισίαν ὁμοσπονδίαν διὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ εὐεργετήματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῶν προνομίων καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν ἰδιοκτησίαν των, δηλαδὴ νὰ μὴ εἶναι τσιφλίκια. Δὲν τὸ κατῴρθωνον ὅμως πάντοτε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα καὶ ἔπειτα διεμορφώθη ἡ περιοχὴ μετὰ 46 χωρία, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι τὰ ἑξῆς : 1) Ἅγιος Μηνᾶς. 2) Ἀληζὸτ Τσιφλίκι (μετωνομάσθη Γεροπλάτανος). 3) Ἀρτσίστα (Ἀρίστη). 4) Ἄνω Σουδενά (Ἄνω Πεδινά). 5) Ἄνω Βίτσα. 6) Ἄνω Ραβένια. 7) Βιτσικὸν (Βίκος). 8) Βραδέτον. 9) Βωβούσα. 10) Γρεβενήτιον. 11) Δοβρά (Ἀσπράγγελοι). 12) Δόλιανη (Νέον Ἀμαρούσιον). 13) Δραγάρι (Καστανῶν). 14) Καβαλάριον. 15) Καλωτά. 16) Καμινιά (Ἀνθρακίτης).

Τὸ ἐν Λαΐστῃ τουριστικὸν ξενοδοχεῖον «ΑΥΡΑ»

17) Κάτω Βίτσα. 18) Κάτω Ραβένια. 19) Κάτω Σουδενό (Κάτω Πεδινά). 20) Καπέσοβον. 21) Κουκούλι. 22) Λαΐστα. 23) Λεσινίτσα (Βρυσοχώριον). 24) Λιασκοβέτσι (Λεπτοκαρυά). 25) Λυγκιάδες. 26) Μακρίνον. 27) Μονοδέντρι. 28) Μανασσῆ. 29) Μαυροβούνι. 30) Μεσοβούνι. 31) Μπάγια (Κῆποι). 32) Μπούλιτση (Ἐλάτη). 33) Νεγάδες. 34) Ντομπρίνοβο (Ἡλιοχώριον). 35) Ντρεστενίκο (Τρίστενον). 36) Παλιοχώρι Λαΐστας. 37) Πάπιγκον. 38) Σκαμνέλι. 39) Σωποτσέλι (Δίλοφον). 40) Στολοβό (Διπόταμος). 41) Τσεπέλοβον. 42) Τσερβάρι (Ἐλαφότοπος). 43) Τσερνέσι (Ἐλατοχώριον). 44) Τσωντήλα (Δίκορφον). 45) Φλαμπουράρι καὶ 46) Φραγκάδες.

Τὸ Ζαγόρι ἐλευθερώθη ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν τὴν αὐτὴν ἡμέραν μὲ τὴν Γιάννινα, δηλαδὴ τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913.

Πανοραμικὴ ἀποψὶς τοῦ Νέου Ἀμαρουσίου (τ. Δόλιανης), ἐκ τῶν ὠραιότερων χωρίων τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζαγορίου.

Ταξίδι - Πολιτισμός

Ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω πιθανὸν ἢ ἀρχὴ τοῦ «ταξιδιοῦ» διὰ τοὺς Ζαγορισίους ἀνάγεται εἰς τὸ «Βοϊνικό». Πάντως γεγονὸς εἶναι ὅτι οἱ ἄρρενες κάτοικοι τοῦ Ζαγορίου ἤρχισαν νὰ «ταξιδεύωνται» ἀπὸ πολὺ ἔνωρίς. Πολὺ συνήθη ἦσαν τὰ «ταξίδια» τους πρὸς τὰ βόρεια καὶ κυρίως πρὸς τὰς παραδουναβίους χώρας μέχρι καὶ τῆς Ρωσίας, ἦτοι : Μακεδονία, Θράκη, Κων/πολις, Βουλγαρία, Σερβία, Ρωσία κ.λ.π. Συνήθη ἦσαν ἀκόμα τὰ «ταξίδια» τους καὶ πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καθὼς καὶ πρὸς τὰ δυτικὰ (Ἰταλία κ.λ.π.). Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Ζαγορίσιοι ἐταξίδευον πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου φθάνοντες ἀκόμη ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς Ἰνδίας. Κυριώτερα ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα μετήρχοντο εἰς τοὺς τόπους τῶν ταξιδίων, ἦσαν τοῦ μετεπράτου καὶ γενικῶς τοῦ ἐμπορίου, τοῦ ἀρτοποιοῦ, τοῦ διδασκάλου, τοῦ πρακτικοῦ ἱατροῦ κ.λ.π. Ἡ πορεία διὰ τὰ ταξίδια αὐτὰ ἦτο πολυήμερος, δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος. Λόγω τῶν ταξιδίων αὐτῶν μετεφέρθησαν εἰς τὸ Ζαγόρι πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ ποικίλους πολιτισμούς, τόσον ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς καὶ βορείους, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς δυτικὰς χώρας. Τὰ πολιτιστικὰ αὐτὰ στοιχεῖα μεταφερθέντα εἰς τὸ Ζαγόρι προσηρμώσθησαν πρὸς τὰς τοπικὰς συνθήκας, ἀνεμείχθησαν μὲ ἄλλα γηγενῆ στοιχεῖα καὶ ἀπετέλεσαν ἓνα ἰδιόρρυθμον καὶ ἀξιοθαύμαστον ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις αὐτόχθονα πολιτισμόν. Ἄν καὶ τὰ βασικὰ στοιχεῖα εἶχον μεταφερθῆ ἀπὸ ἄλλοῦ, τίποτε σχεδὸν δὲν ὑπῆρξε καθαρὰ ἀπομίμησις. Ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ζαγορίσιος πολιτισμὸς σήμερον δὲν ὑφίσταται, παρὰ μόνον λείψανά του, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς χάνονται καὶ αὐτά. Δημιουργήματα τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρξαν αἱ μεγαλοπρεπέσταται καὶ ἐπιβλητικαὶ οἰκοδομαὶ μὲ θαυμάσιον ἐσωτερικὸν διάκοσμον καὶ ἐπίπλωσιν, αἱ ἀξιοθαύμαστοι γέφυραι, τὰ καλλιμάρμαρα διδαστήρια καὶ ἐκκλησίαι, αἱ καλλιμάρμαροι κρήναι, οἱ πλακοστρωμένοι κατὰ ἐξαίρετον τρόπον δρόμοι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν χωρίων, τὰ θαυμάσια συστήματα ἀποχετεύσεως κ.λ.π. Ἐπιπροσθέτως οἱ κοινωνικοὶ θεσμοὶ, οἱ ὁποῖοι εἶχον δημιουργηθῆ καὶ ἐλειτούργουν ἄριστα μὲ πρόβλεψιν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίας ὑγείας (κοινοτικοὶ ἱατροί, κοινοτικὰ φαρμακεῖα κ.λ.π.) ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὰς πολλὰς φυσικὰς καλλονὰς, ἔκαμαν πολλοὺς συγγραφεῖς νὰ χαρακτηρίσουν τὸ Ζαγόρι εἰς τὰ βιβλία των ὡς ἐπίγειον παράδεισον, Ἑλβετίαν τῆς Ἑλλάδος, μυθιστορηματικὸν τόπον ἰδανικῆς παραμονῆς, ἀξιοθαύμαστον τμήμα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἐκκλησία τῶν Νεοφύτων

Ἀρχαιολογικά Στοιχεῖα

Σήμερον εἰς τὸ Ζαγόρι, ἐκτὸς τῶν λειψάνων πελασγικῶν τειχῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἐγινε λόγος ἀνωτέρω, εὐρίσκονται εἰς αὐτὸ καὶ διάφορα θρησκευτικὰ κειμήλια βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς κατασκευῆς καὶ τεχνοτροπίας. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔχουν χαρακτηριστὴ διατηρητέα ἱστορικὰ μνημεῖα. Τὰ θρησκευτικὰ αὐτὰ κειμήλια εἶναι :

1) Ἱερὰ μονὴ Εὐαγγελιστρίας εἰς Ἄνω Πεδινὰ (Σουδενά). Ἀξιολογὸς μονὴ μὲ σπουδαίαν ἱστορίαν καὶ πνευματικὴν παράδοσιν.

2) Ἱερὰ μονὴ Θεοτόκου Σπηλιώτισσας, πλησίον τῆς Ἀρίστης (Ἀρτσίστας) εἰς γραφικωτάτην τοποθεσίαν παρὰ τὸν Βοῖδομάτην. Εἰς αὐτὴν διατηροῦνται σπουδαῖαι ἀγιογραφίαι καὶ ἀξιόλογον τέμπλον ξυλόγλυπτον.

3) Ναὸς Ἁγίου Νικολάου, σταυρεπίστεγος, εἰς Βίτσαν, κτισμένος καὶ ἀγιογραφημένος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος.

4) Ἱερὰ μονὴ Προφήτου Ἡλίας πλησίον τῆς Βίτσης μὲ ἀγιογραφημένον τὸ καθολικόν. Εἰς αὐτὴν φυλάσσονται πολὺτιμα ἀρχαῖα ἱερὰ σκεύη. Σπουδαία ἡ ἱστορία καὶ τῆς μονῆς αὐτῆς.

5) Ἱερὰ μονὴ Βοτσᾶς, πλησίον τοῦ Γρεβενήτιου. Ἐκτίσθη ἐπὶ Κω/νου τοῦ Πωγωνάτου κατὰ τὸ 672 μ.Χ. Τὸ καθολικὸν εἶναι ἀγιογραφημένον μὲ μεταγενεστέραν χρονολογίαν, ἤτοι τὸ 1680.

6) Ναὸς Ἁγίας Τριάδος Καβαλαρίου.

7) Ναὸς Ἁγίου Μηνᾶ εἰς Μονοδέντρι, μὲ τοιχογραφίας καὶ θαυμάσιον τέμπλον, χρονολογίας 1619.

8) Καθολικὸν μονῆς Ἁγίας Παρασκευῆς παρὰ τὸ Μονοδέντρι. Ἐπὶ βράχων εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς χαράδρου τοῦ Βίκου ἐκτίσθη τὸ 1414.

9) Ἱερὸς Ναὸς Ἁγίου Γεωργίου Νεγάδων. Μεγαλοπρεπέστατος μὲ ἀξιόλογον ἀγιογράφησιν καὶ ξυλόγλυπτον τέμπλον.

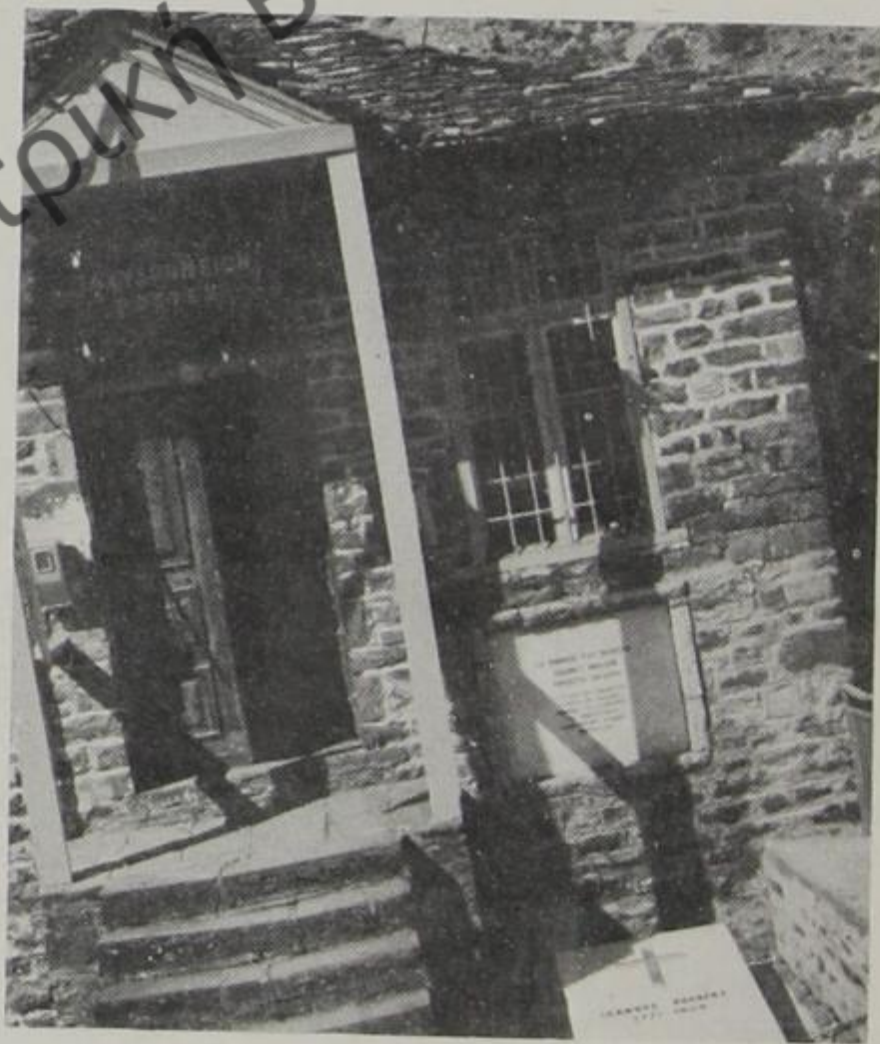
10) Ἱερὰ μονὴ Ἁγίου Νικολάου Σκαμνελίου.

11) Ἱερὰ μονὴ Ἁγίας Παρασκευῆς παρὰ τὸ Σκαμνέλιον καὶ ὄχι πολὺ μακρὰν τῶν κυκλωπέων τειχῶν τούτου.

12) Ἱερὸς Ναὸς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Σκαμνελίου.

13) Ἱερὸς Ναὸς Ἁγίου Νικολάου Τσεπελόβου.

14) Ἱερὰ μονὴ Τιμίου Προδρόμου (Ρογκοβου) παρὰ τὸ Τσεπέλοβον μὲ ἀξιοσημεῖωτον ἱστορίαν, θαυμάσιον ἀγιογραφημένον καθολικὸν καὶ ἀξιόλογον τέμπλον ξυλόγλυπτον. Ἡ πρώτη οἰκοδομὴ του θεωρεῖται πολὺ παλαιά. Καθὼς σώζεται σήμερον ἀποτελεῖ δευτέραν ἐκ βάθρων ἀνοικοδόμησιν.

Ὁ τάφος τοῦ Ἱ. Βηλαρᾶ εἰς Τσεπέλοβον

Ἐκ τῶν διασωθέντων μνημείων τοῦ Ἀνατολικοῦ

15) Ἱερὸς Ναὸς Κάτω Παναγίας Τσεπελόβου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔχουν χαρακτηρισθῆ διατηρητέα ἱστορικά μνημεῖα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ζαγορίου ἑπτὰ γέφυραι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι τῆς Βωβούσης ἐπὶ τοῦ Ἄφου ποταμοῦ καὶ δύο εἰς τὴν χαράδραν τοῦ Βίκου, ἤτοι ἡ γέφυρα Νουτσοῦ ἢ Κόκκορου πλησίον τοῦ Κουκουλίου καὶ ἡ τρίτοξη ἀπέναντι τῶν Κήπων (Μπάγιας) γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «γεφύρι Καλογερίκον» ἢ «τοῦ Πλακίδα».

Ἐπιπροσθέτως ἔχουν χαρακτηρισθῆ διατηρητέα ἱστορικά μνημεῖα, ἐκ τῶν πολλῶν τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς διάφορα χωρία, 7 ἀρχοντικά σπιτία εἰς τὸ Σκαμνέλιον καὶ 21 εἰς τὸ Τσεπέλοβον.

Εἴσοδος ἀρχοντικοῦ τοῦ Ζαγορίου

Λαϊκή Τέχνη

Τὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς τέχνης εἰς τὸ Ζαγόρι παρουσιάζονται νὰ εἶναι καὶ πολλὰ καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Τοιαῦτα στοιχεῖα εἶναι ὅσα σώζονται εἰς τὰ ἀρχοντικά σπιτία. Εἶναι δὲ αὐτὰ σκαλίσματα εἰς ἐξωθύρας καὶ τοίχους, περίτεχνοι καμάραι καὶ πέτριναι κολόνες ἀξιοθαύμαστοι. Ὅροφαι πολυποίκιλοι μὲ θαυμάσια σκαλίσματα καὶ χρώματα, «ντουλάπια», ράφια, σκάλες καὶ «μεσάντρες» ξύλιναι κατὰ θαυμάσιον τρόπον σκαλισμένα, καθὼς καὶ τοῖχοι δωματίων ἐσωτερικῶς εἰκονογραφημένοι. Τὰ ζωγραφίσματα αὐτὰ εἰς μερικὰ δωμάτια διατηροῦν ἀκόμη διαφόρους παραστάσεις γεγονότων τοῦ 18ου αἰῶνος, τὰ ὁποῖα ἦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἐπίκεντρον τοῦ παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος. Στοιχεῖα ἀξιοπρόσεκτου λαϊκῆς τέχνης παρουσιάζει καὶ ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος τῶν ἀρχοντικῶν σπιτιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτὸς ἀπὸ «τίς κάρυες καρσέλλες» μὲ τὰ ὠραιότατα σκαλίσματα τὰ γεμισμένα μὲ ἐλεφαντοστοῦν, ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀντικείμενα προκαλοῦντα θαυμασμὸν (χάλκινα ἀντικείμενα, «λάμπες κρεμαστές», καθρέπται πολύτιμοι κ.λ.π.).

Καὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν ἡ ἐμφάνισις τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι ἀξιοπρόσεκτος. Τὰ περίφημα μάλλινα «φλοκωτὰ» πλεγμένα ἀπὸ μαῦρον χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα καὶ κεντημένα μὲ κόκκινα «γαϊτάνια» «καὶ σειρήτια» εἶναι ἀπαράμιλλα εἰς ὠραιότητα καὶ τέχνην. Αὐτὰ τὰ «φλοκωτὰ» τὰ ἔκαμαν εἰδικοί τεχνῖται (φλοκωτάδες) ποὺ τῶρα ἔχουν ἐκλείψει ἐντελῶς. Ἄλλα δείγματα θαυμασίας λαϊκῆς τέχνης ἔχει νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς καὶ εἰς ἄλλα εἶδη τοῦ γυναικείου ρουχισμοῦ, ὅπως τὰ μαντήλια τῆς κεφαλῆς, οἱ κεντημέναι ποδιές, τὰ κεντημένα γελέκια καὶ οἱ «λαιμαριές», οἱ πλεχτὲς κάλτσες μὲ τὰ «πλουμπιά» κ.λ.π. Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς τέχνης ἀνάγονται εἰς τὴν ὕφαντικὴν, ραπτικὴν, κεντητικὴν προσπαθεῖ δὲ νὰ διατηρήσῃ ἡ Λαμπριάδειος Οἰκοκυρικὴ Σχολή, ἡ ὁποία λειτουργεῖ κατὰ ὑποδειγματικὸν τρόπον εἰς Ἄνω Πεδινὰ (Σουδενά).

Ἄρχοντικὸν Ζαγορίου

Λαογραφικά Στοιχεία

Ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων τοῦ παρελθόντος αἵθνος τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ Ζαγορίου χαρακτηρίζονται πολὺ ἡμερα καὶ πεπολιτισμένα. Ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ διατηροῦνται, ὄχι βεβαίως μὲ τὸ ἐντονὸν χρῶμα τῶν περασμένων χρόνων, διάφοροι θρησκευτικαὶ παραδόσεις καὶ κοινωνικά ἔθιμα προξενούν ταέντύπωσιν. Ὅσοι ἐν μὲ τὴν πρόοδον τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας προσπαθοῦν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ τόπου ξένα σύγχρονα πολιτιστικά στοιχεῖα, μ' ὅλα ταῦτα μὲ σχετικὸν πείσμα, δύναται τις νὰ εἴπῃ, καὶ μὲ ἀταβιστικὴν συγκίνησιν οἱ κάτοικοι προσπαθοῦν νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα καὶ τὰς κληρονομημένας ἀπὸ τοὺς προγόνους παραδόσεις. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐμφανίζονται κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἐορτὰς, τὰ πανηγύρια, γάμους, γεννήσεις κλπ. Παροιμίαι, τραγούδια, νανουρίσματα, μοιρολόγια διατηροῦνται κατὰ τὸ κλείστον ἀκόμη ἀνόθευτα.

Πνευματικὸς Τομεὺς

Εἰς τὸν πνευματικὸν τομεῖ τὸ Ζαγόρι ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἄφθονα στοιχεῖα. Αὐτὸ ἐκτελεῖται τις νὰ εἴπῃ, παρέμεινεν πραγματικὸς πνευματικὸς φάρος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Φυτῶριον διδασκάλων καὶ ἐπιστημόνων τὸ ἔχουν ἀποκαλέσει μερικοὶ. Ἡ ἕφεσις τῶν Ζαγορισίων πρὸς τὰ γράμματα ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν παρουσιαστικὴ καὶ παραδειγματικὴ. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι διὰ τὴν ἐνταναγκαστικὴν πρόοδον τοῦ τόπου ἔχον συντελέσει πολὺ τὰ προνόμια καὶ ἡ χρηστὴ αὐτοδιοίκησις. Ἐνθ' σκότῃ ἀμαθείας ἐσκέπεζον τὰς Βαλκανικὰς χώρας μετὰ τὴν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ βοϊνίκηδες ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν. Διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὁ Ἰ. Λαμπρίδης ἔχει γράψῃ: «Μικραὶ γραμμάτων ἐστὶσι ὑπῆρχον πρὸ τῆς κατάκτησεως, διότι, κατὰ τὸ χρονικὸν τῆς Βοιοῦς, πάντες οἱ βοϊνίκηδες ἀνεγίνωσκον καὶ ἔγραφον». Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς πολλὰ μοναστήρια, ὅπως τῆς Ἐξαγγελιστρίας εἰς Ἄνω Πεδινά, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς εἰς Σκαρνέλιον, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς Λιγκιάδες, ἐλειτούργουν σχολεῖα, ὅπου ἐδιδάσκοντο οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων τὰ «κοινὰ γράμματα». Ἀπὸ τὰ πρῶτα αὐτὰ ταπεινὰ σχολεῖα ἀνεπήδησαν πολλοὶ φατισμένοι διδάσκαλοι καὶ πρωτοπόροι τοῦ ἔθνικοῦ διαφωτισμοῦ. Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πυραμίδος τῶν σοφῶν αὐτῶν διδασκάλων ἵσταται ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης ἐκ Καμινιάς (νῦν Ἀνθρακίτου).

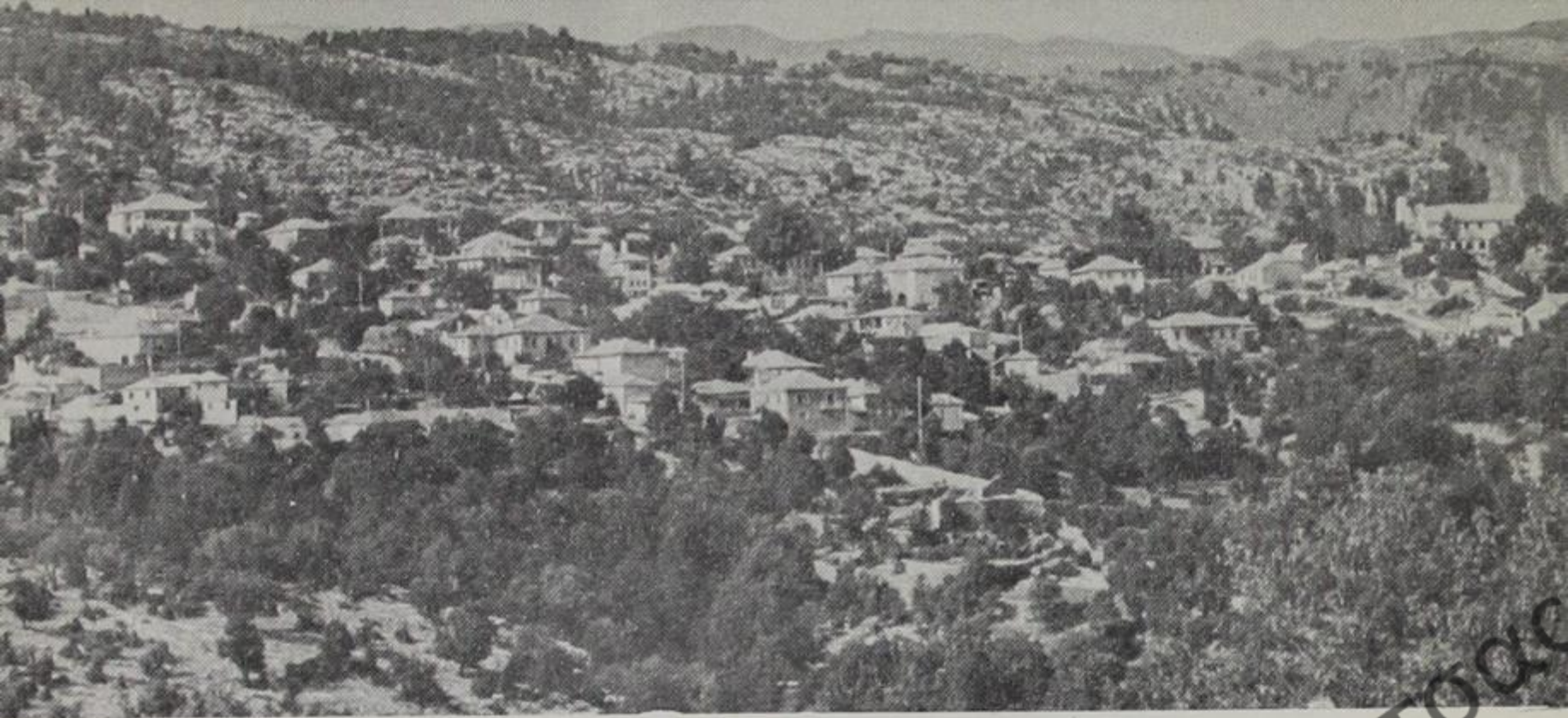

Ἐσωτερικὸν τῆς ἐκκλησίας τῶν Νεγάδων

Εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐχάραξε νέους δρόμους εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν σκέψιν περὶ τὰ Μαθηματικά καὶ τὴν Φιλοσοφίαν. Ἐπειτα ἔρχεται ὁ Γεώργ. Κων/νου ἢ Κώνστας ἐκ Καπεσόβου, ὁ ὁποῖος τὸ 1757 ἐξέδωσε τὸ περισπούδαστον τετράγλωσσον λεξικόν του, καθὼς καὶ Παγκόσμιον Ἱστορίαν. Ὁ Νικ. Πολυαῖνης ἐκ Σκαμνελίου, ὅστις ἔγραψε τὴν περίφημον «Γενικὴν Ἱστορίαν», ὁ Νικόλαος Παπαδόπουλος ἐκ Τσεπελόβου, πρῶτος συγγραψας «Ἐμπορικὴν Ἐγκυκλοπαίδειαν» καὶ ἄλλοι. Ἐκτὸς τούτων ἀνεδείχθησαν μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους οἱ: Λάμπρος Φωτιάδης ἐκ Καμινιάς, Νεόφυτος Δούκας καὶ Νεόφυτος Δόττος ἐξ Ἄνω Πεδινῶν, Διον. Παπαρρούσης ἐκ Μονοδεντρίου, Γεώργ. Γεννάδιος ἐκ Δολιανῶν, Ἄν. Σακελλαρίου ἐκ Βραδέτου καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Περὶ αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς Ἰ. Λαμπρίδης γράφει «Ἀπὸ τῆς πρώτης δεκαετηρίδος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος (δηλ. ἀπὸ τὸ 1700) διετηροῦντο ἐν πολλαῖς τοῦ Ζαγορίου κώμαις μικραὶ φωτοβόλοι ἐστίαι, εἰς ἃς καὶ τὴν πρώτην αὐτῶν ἐγκύκλιον ἐκπαίδευσιν ὀφείλουσι τοσοῦτοι παρασκευασθέντες διὰ τὴν τοῦ

Ἐσωτερικὸν ναοῦ Νεγάδων

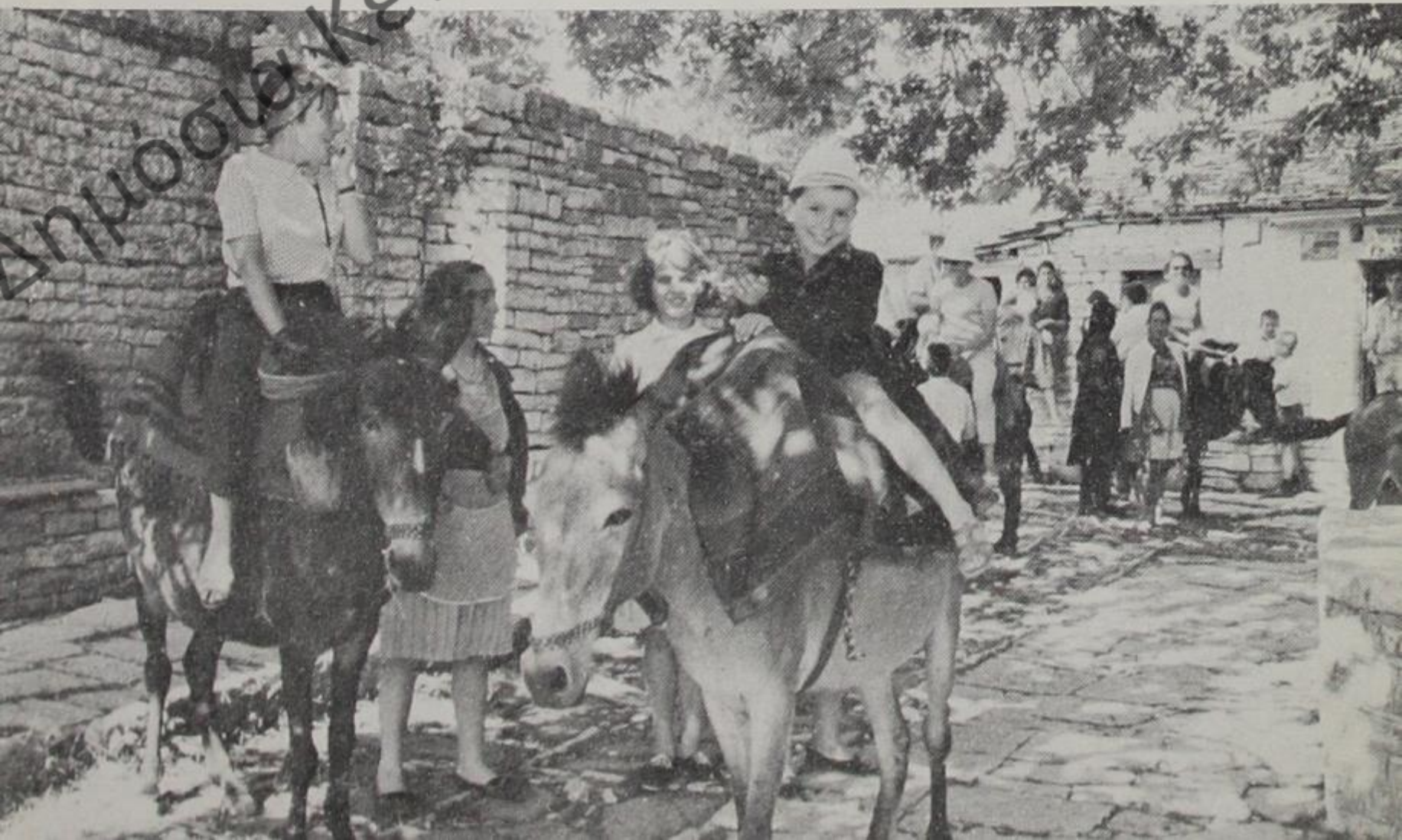

· Μονοδέντρι

ἔθνους ἡμῶν παλιγγενεσίαν καὶ ἀναγέννησιν». Μέχρι τοῦ 1750 εἶχον συσταθῆ καὶ ἐλειτούργουν εἰς τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου μόνον κοινὰ σχολεῖα. Ἀπὸ τοῦ 1750 καὶ ἐντεῦθεν συνεστήθησαν καὶ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα εἰς τὸ Κουκούλιον, Καπέσοβον, Τσεπέλοβον, Σκαμνέλιον, Λιασκοβέτσι, Νεγάδες, Πάπιγκον, Βίτσαν, Μονοδέντριον Ἄνω Σουδενὰ κλπ. Τὸ σχολεῖον τῶν Νεγάδων εἶχε προμηθευθῆ διδακτικὰ ὄργανα πολὺ ἔνωρις, πρὶν ἢ προμηθευθοῦν τοιαῦτα τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων. Τόσῃν πρόοδον εἶχον παρουσιάσει οἱ Ζαγορίσιοι ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 19ου αἰῶνος, ὥστε οἱ ταξιδεμένοι Ζαγορίσιοι εἶχον λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ ιδρύσουν εἰς τὸ Ζαγόρι (εἰς τὴν μονὴν Ρογκοβοῦ) ἀνώτερον σχολεῖον, εἶδος Πανεπιστημίου. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὸ Ζαγόρι

ξένοι τουρίσται εἰς Μονοδέντρι

Ἡ χαράδρα Βίκου με τὴν Μονὴν Ἁγίας Παρασκευῆς

ἔδεικνυε τοιαύτην ἄμιλλαν, ὥστε κατεβάλλετο προσπάθεια τὰ σχολεῖα του νὰ εἶναι ἂν ὄχι ἀνώτερα, τουλάχιστον ἰσάξια πρὸς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων. Τοιαῦτα σχολεῖα ἐλειτούργησαν εἰς Κουκούλιον, Μονοδέντριον καὶ Νεγάδες. Ἀπὸ τοῦ 1830 καὶ ἐξῆς ἐγενικεύθη ἡ σύστασις σχολείων εἰς ὅλα τὰ χωρία. Πρῶτον Παρθεναγωγεῖον τὸ ὁποῖον ἔγινε εἰς τὴν Ἠπειρον, ἦτο τοῦ Μονοδεντρίου τὸ 1846. Κατόπιν ἐγενικεύθη ἡ ἰδρυσις Παρθεναγωγείων εἰς ὅλα τὰ χωρία, ἐκτὸς ἐλαχίστων. Εἰς τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἐλειτούργουν καὶ τήματα ὑφαντικῆς.

Ἡ Τύμφη ἀπὸ τὸ Βρυσσώρι

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ μέχρι τοῦ 1913, ὅτε ἀπηλευθέρωθη τὸ Ζαγόρι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, εἰς ἕκαστον χωρίον ἐλειτούργει κοινὸν σχολεῖον (Δημοτικὸν), Ἑλληνικὸν καὶ Παρθεναγωγεῖον. Τὰ σχολεῖα αὐτὰ συνετηροῦντο ἀπὸ τὰ πλουσιώτατα κληροδοτήματα ἢ ἀπὸ εἰσφορᾶς τῶν κατοίκων. Ἀπαράμιλλος ἡ δίψα τῶν Ζαγορισίων διὰ τὰ γράμματα. Πάντοτε τὸ ἥμισυ τῶν μαθητῶν τῆς Ζώσιμαίας Σχολῆς ἦτο ἀπὸ τὸ Ζαγόρι. Μεγαλοπρεπέστατα διδασκῆρια ἐκτίσθησαν ὑπὸ διαφόρων εὐεργετῶν. Καὶ σήμερον αὐτὰ τὰ ὅποια σώζονται κινοῦν τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπισκεπτῶν, ὅπως ἡ Πασχάλειος Σχολὴ εἰς τὸ Καπέσοβον, ἡ Ριζάρειος εἰς τὸ Μονοδέντριον καὶ ἄλλα. Ἄπασαι αἱ βιβλιοθήκαι τῶν σχολείων ἦσαν πλουτισμέναι μὲ ἄφθονα καὶ πολύτιμα συγγράμματα. Δυστυχῶς ἀπὸ τὰ πολύτιμα αὐτὰ βιβλία μόνο ὀλίγα λείψανα σώζονται εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Καπεσόβου, τῶν Ἄνω Σουδενῶν καὶ τοῦ Παπίγκου. Ἡ συμμετοχὴ τῶν Ζαγορισίων μορφωμένων εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον τῆς Πόλης ἦτο σημαντικὴ.

Εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον τοῦ Ζαγορίου ὀφείλεται καὶ τὸ φαινόμενον τῆς ὑπάρξεως πολλῶν πρακτικῶν ἰατρῶν, τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ περιφρονητικὸν ὄνομα «Κομπογιαννίτες» ἢ «Βίκογιατροί». Ἄν καὶ μετὰξὺ αὐτῶν παρουσιάσθησαν καὶ μερικοὶ, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἀσυνειδησίαν καὶ τὴν κακοῦθιάν τους ἐδυσφήμισαν τὸ ἐπάγγελμα αὐτό, παρὰ ταῦτα ἀναγνωρίζεται ὅτι γενικῶς ἡ τάξις αὐτὴ τῶν Ζαγορισίων ἰατρῶν ὠφέλησε ἄρκετὰ καὶ προήγαγε τὴν ἐπιστήμην τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῆς Φαρμακολογίας.

7 Εἰς τὸ Βίκοικόν (Βίκος)

Εἰς τὴν τάσιν αὐτὴν τῶν Ζαγορισίων διὰ τὰ γράμματα ὀφεί-
 λεται ἀκόμη καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων καὶ ἐπιστημό-
 νων. Οἱ Ζαγορίσιοι διδάσκαλοι δὲν ὑπῆρξαν μόνον πολλοί, ἀλλὰ
 καὶ ἐδίδαξαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τονίζεται αὐτὸ τὸ πρᾶγμα
 καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ πολλούς. Ὁ πολὺς Γάλλος κοινωνιολόγος
 SOREL ἔχει ἐκφρασθῆ χαρακτηριστικῶς διὰ τὸ ζήτημα αὐτό: «Δὲν
 θὰ εἶναι πλεονασμὸς νὰ ὑποστηρίξω, ὅτι οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ζαγο-
 ρίου ἐδίδαξαν ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐπὶ τουρκοκρατίας».

Σήμερον εἰς τὸ Ζαγόρι λειτουργεῖ Γυμνάσιον μόνον εἰς τὸ Τσε-
 πέλοβον.

Κληροδοτήματα

Εἰς οὐδένα ἄλλο ἴσως τμῆμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι δυνατὸν νὰ
 παρουσιάζεται τόση ἀγάπη πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα, ὅπως συ-
 νέβαιεν ἀνεκαθεν εἰς τὸ Ζαγόρι. Ἐπιβεβαιώνουν τὸ πρᾶγμα αὐτὸ
 περιτράνως τὰ σωζόμενα ἔργα κατεσκευασμένα μὲ χρήματα ἐκλε-
 κτῶν πατριῶτων. Τοιαῦτα ἀξιοθαύμαστα ἔργα εἶναι: καλλιμάρμα-
 ροὶ κρήναι, μεγαλοπρεπέστατοι ναοὶ καὶ παρεκκλήσια, πλατεῖαι,
 δρόμοι, ὕδατοδεξαμεναί, γέφυραι. Χαρακτηριστικὸν ὅμως γνώ-
 ρισμα τῆς μεγάλης ἀγάπης τῶν Ζαγορισίων πρὸς τὴν ἰδιαιτέ-
 ραν πατρίδα τῶν εἶναι καὶ τὰ πάμπολλα καὶ πολὺ σπουδαῖα κληρο-
 δοτήματα, τὰ ὅποια κατέλιπον πολλοὶ Ζαγορίσιοι εἰς τὰ χωρία τῶν.
 Μὲ τὰ κληροδοτήματα αὐτὰ ἀντικατοπτρίζεται ἡ μεγάλη ἀγάπη
 πρὸς τὴν πατρίδα, ὁ ἔρωσ πρὸς τὰ γράμματα καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ
 ἀνακουφισθῆ ὁ πόνος καὶ ἡ δυστυχία τῶν συνανθρώπων. Συγκε-
 κριμένως περισσότερα κληροδοτήματα ἔχουν ἀφεθῆ δι' ἐκπαιδευ-
 τικοὺς σκοποὺς. Ἄλλα ἀποβλέπουν εἰς τὴν συντήρησιν δρό-
 μων, γεφυρῶν, ναῶν, σχολικῶν κτιρίων, πολλὰ δὲ ἄλλα ἔχουν
 ἀφεθῆ διὰ νὰ πληρώνωνται οἱ φόροι, νὰ ὑπανδρεύωνται πτωχὰ κορί-
 τσια καὶ νὰ μοιράζωνται χρηματικὰ ποσὰ εἰς ἀπόρους οἰκογενείας.

Τὰ μὲ τεράστια χρηματικὰ ποσὰ κληροδοτήματα ἦσαν κατατε-
 θειμένα εἰς ρωσικὰς καὶ ρουμανικὰς τραπέζας. Αὐτὰ ὅμως ὅλα,
 καθὼς εἶναι αὐτονόητον, ἔχουν χαθῆ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου τελειω-
 τικῶς.

Ὁ ἐθνικὸς εὐεργέτης Ριζάρης εἰς Μονοδέντρι

Ἐκεῖνα τὰ κληροδοτήματα, τὰ ὅποια καὶ σήμερον ἐπληροῦν τὸν ἱερὸν προορισμὸν τους, εἶναι ὅσα ἦσαν ἐπενδεδυμένα εἰς ἀκίνητα. Δυστυχῶς αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστα, ὅπως τῶν Ριζάρηδων ἐκ Μονοδεντρίου, τοῦ Λαμπριάδη ἐξ Ἐνω Σουδενῶν, τῶν ἀδελφῶν Πασχάλη ἐκ Καπεσόβου καὶ τοῦ Μανίκα ἐκ Διποτάμου (Στολοβοῦ).

Ἐθνικοὶ Εὐεργέται

Ὡς φωταῖνοι ἀστέρες λάμπουν εἰς τὸ ἐθνικὸν στερέωμα τὰ ὀνόματα τῶν ἀδελφῶν Ριζάρη ἐκ Μονοδεντρίου. Εἶναι πασίγνωστος ἡ εἰς πανελλήνιον κλίμακα εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς Ριζάρειου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς εἰς Ἀθήνας. Ἐκατὸν εἴκοσι πέντε εἰς τὴν καρποφόρου λειτουργίας τῆς Σχολῆς ἔχουν ἀποφέρει σημαντικὴν ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐκ πολλῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου ἀνεδείχθησαν εὐεργέται εὐεργετήσαντες ὄχι μόνον τὰς ἰδιαιτέρας τῶν πατρίδας μὲ τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἄφησαν, ἀλλὰ προσεπάθησαν μὲ αὐτὰ νὰ φανοῦν χρήσιμοι εἰς εὐρύτερους πατριωτικοὺς κύκλους καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Ἔθνος ἀκόμη. Σημαντικώτεροι ἐκ τῶν εὐεργετῶν αὐτῶν ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: Ἀλέξιος καὶ Ἀγγελικὴ Παπάζογλου ἐκ Βίτσης, Εὐγένιος Πλακίδας ἐκ Κουκουλίου, Ἀδελφοὶ Πασχάλη ἐκ Καπεσόβου, Μιχ. Ἀναγνωστόπουλος ἐκ Παπίγκου, Σαῖτζῆς ἐκ Σκαμνελίου, Ἰ. Δούμας, Ἀναστ. Τσοῦφλης, Γ. Μπίκας, καὶ Χρ. Πετρινὸς ἐκ Τσεπελόβου, Ἰ. Μπασσαρᾶς ἐκ Διλόφου, Λαμπριάδης καὶ Ἰ. Λαμπρίδης ἐξ Ἐνω Πεδινῶν, Κων. Γούναρης ἐξ Ἐλαφοτόπου καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ἄλλαι Ἐθνικαὶ Προσφοραὶ

Καὶ εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν ἡ προσφορὰ τοῦ Ζαγορίου τυγχάνει ἀξιοσημεῖωτος. Ἄθροα ἡ συμμετοχὴ τῶν «ξενητεμένων» Ζαγορισίων εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν. Μάλιστα σοβαραὶ ἐνδείξεις ὑπάρχουν ὅτι ὁ πρῶτος ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἦτο ὁ Κων. Ράδος ἐκ Τσεπελόβου. Ἡ μύησις τῶν «ξενητεμένων» Ζαγορισίων εἰς τὰ μυστικὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἔγινε κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν Κων/λιν, Ρωσίαν, Ρουμανίαν κ.ά. Πανθομολογεῖται ἡ χρηματικὴ ἀρωγὴ τῶν Ζαγορισίων αὐτῶν πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν καὶ γενικῶς πρὸς ἐθνικοὺς σκοπούς. Καὶ παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ζαγορίσιοι ἦσαν πάντοτε ἀπειροπόλεμοι καὶ ὄχι ἱκανοὶ χειρισταὶ τῶν ὀπλῶν, ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν «ξενητεμένων» καὶ μὴ εὐρέθη εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἀρκετοὶ δὲ ἐκ τῶν ἀγωνιστῶν αὐτῶν ἐπότισαν καὶ διὰ τοῦ αἵματος των τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας.

Καταφύγιον Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου Γκαμήλας

Διάσημοι Πολιτικά Προσωπικότητες

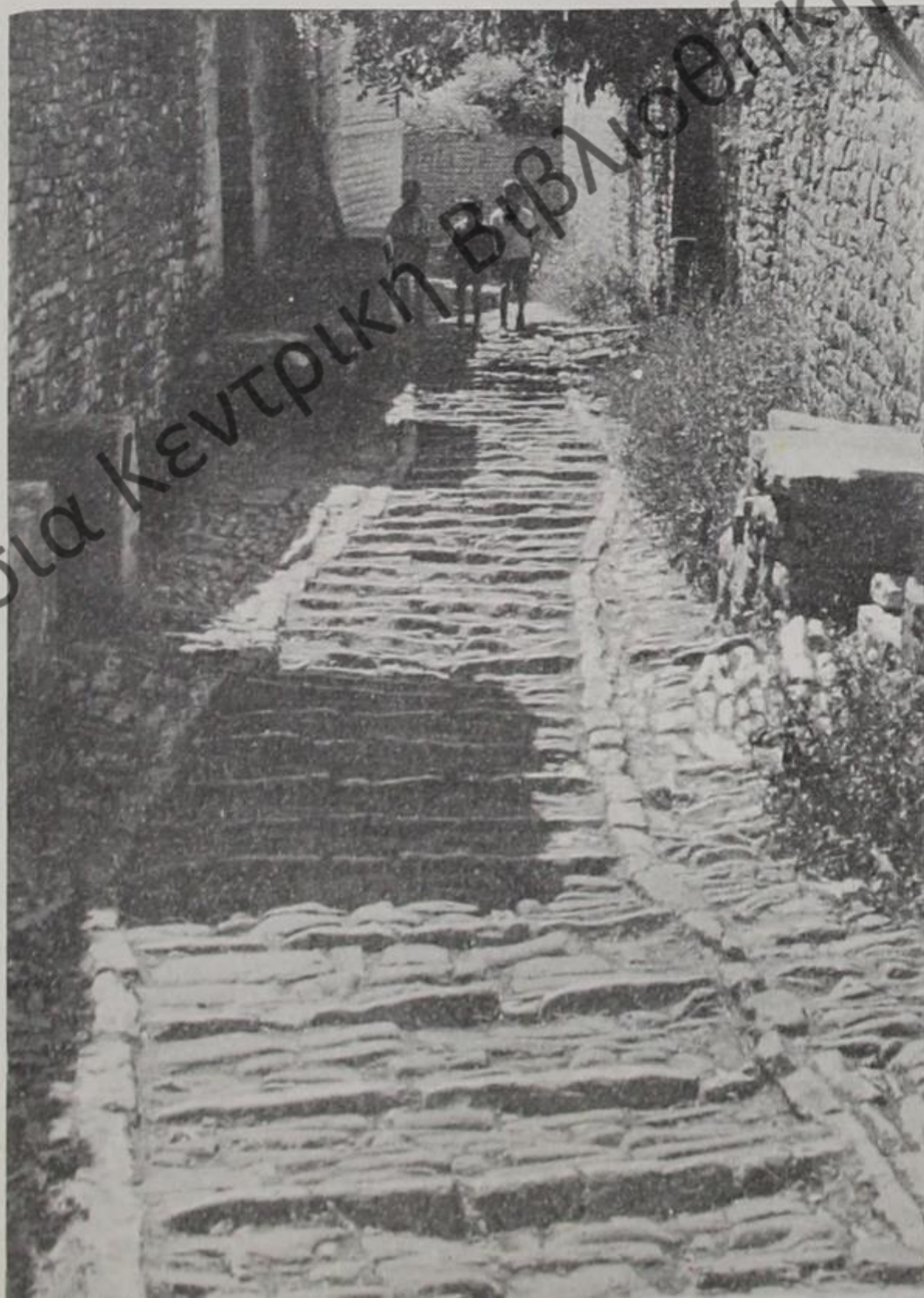
Πολλοὶ Ζαγορίσιοι διὰ τῆς μορφώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς των εὐστροφίας εἶχον ἀποκτήσει ἀρκετὴν πολιτικὴν δύναμιν καὶ κύρος εἰς τὴν Κων/πολιν, μέχρις ἀφαντάστου σημείου. Εἰς τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν ὀφείλεται ἡ ἀνοδος τοῦ Ἄλῃ εἰς τὸ πασαλίκιον τῶν Ἰωαννίνων. Μεταξὺ τῶν Ζαγορισίων αὐτῶν κατὰ κύριον λόγον ὑπῆρξαν : ὁ Νοῦτσος Κοντοδημος ἐκ Βραδέτου, Μιχ. Μίσιος ἐκ

Μονοδεντρίου, καὶ οἱ Καπεσόβιται προεστῶτες τοῦ Ζαγορίου Νοῦττος Καραμεσίνης, Γεώργ. Μαρίνογλου, Κων. Μπροῦζος, Χρ. Πασχάλης καὶ ἄλλοι.

Εἰς Ζαγορισίους συμβούλους τοῦ Ἄλῃ ὀφείλεται ἡ δι' ἐπιτηδείου τρόπου παρώτρυνσις του νὰ προβῇ αὐτὸς εἰς τὴν γνωστὴν του ἀποστασίαν ἔναντι τοῦ σουλτάνου. Καθὼς δὲ εἶναι γνωστὸν, τοῦτο συνετέλεσεν ἀφαντάστως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν : ὁ Μάνθος Οἰκονόμου ἐκ Κουκουλίου, Ἄλέξιος Νοῦττος καὶ Κων. Μαρίνογλου ἐκ Καπεσόβου.

Πολλοὶ ἐκ τῶν Ζαγορισίων ἐθνικῶν ἀγωνιστῶν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος μας διεκρίθησαν ὡς ἄριστα διοικητικὰ στελέχη τοῦ νεοσυστάτου ἐλληνικοῦ κράτους, ὅπως ὁ Χρ. Κλωνάρης ἐκ Λεπτοκαρυᾶς, ὁ Γ. Τισσαμενὸς ἐκ Φραγκάδων, οἱ Κων. Ράδος καὶ Ἰ. Βιζούλας ἐκ Τσεπελόβου καὶ ἄλλοι.

Γκαλντερίμι εἰς τὸ Μονοδέντρι Ζαγορίου

ΒΟΪΔΟΜΑΤΗΣ: Παλαιά γέφυρα

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Οικονομικά στοιχεία

Γεγονός αναμφισβήτητον είναι ότι εις τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ του καὶ τὴν μεγάλην πρόοδον, τὴν ὁποίαν παρουσίασεν τὸ Ζαγόρι κατὰ τὸ παρελθόν, τὴν ὀφείλει εἰς τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον εἰσέρρει ἀπὸ τὰ ταξίδια τῶν ἀρρένων ἱκατοίκων του. Συναφέστατον διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ταυτόσημον μὲ τὰ ταξίδια ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα εἶναι καὶ τὰ πολλὰ πλούσια κληροδοτήματα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν θαυμασίαν πηγὴν πλούτου διὰ τὴν περιοχὴν. Δὲν ὑπῆρχε κοινότης εἰς τὸ Ζαγόρι, ἢ ὁποῖα δὲν εἶχε ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ κληροδοτήματά της, τὰ «λάσα», ὅπως συνηθέστατα τὰ ἀπεκάλουν. Δυστυχῶς, καθὼς ἐσημειώθη καὶ ἀνωτέρω, τὰ πλούσια αὐτὰ κληροδοτήματα ἔχουν ἐκμηδενισθῆ ἢ ἔχουν παντελῶς ἀπολεσθῆ. Ἄν ἦτο δυνατὸν νὰ λειτουργήσουν αὐτὰ σήμερον, ὅπως κατὰ τὸ παρελθόν, ἦσαν ἱκανὰ νὰ

Δορκὰς (ζαρκάδι). Ἐκ τῶν ὠραιστέρων καὶ πλέον συμπασῶν τροφίμων τῶν μεγαλοπρεπῶν δασῶν τοῦ Ζαγορίου.

ἀποφέρουν τόσα ἔσοδα, ὥστε νὰ ἐξαρκοῦν αὐτὰ πληρέστατα διὰ τὰς συγκοινωνιακὰς, ἐκπαιδευτικὰς, θρησκευτικὰς, ὑγειονομικὰς κ.λ.π. ἀνάγκας ὅλου τοῦ Ζαγορίου. Σημαντικὸν πλοῦτον διὰ τὸ Ζαγόρι ἀποτελοῦν αἱ πολλαὶ καὶ ἐκλεκταὶ θεριναὶ βοσκαὶ του, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὰ ὄρη Μιτσικέλι καὶ Τύμφη. Εἰς τὰς βοσκὰς αὐτὰς παραθερίζουν πολλαὶ δεκάδες χιλιάδων νομαδικῶν αἰγοπροβάτων. Πολλαὶ κοινότητες πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐθεωροῦντο πλουσιώταται εἰς κοινοτικὰ ἔσοδα, λόγῳ τῶν θερινῶν των βοσκῶν. Τὴν νομαδικὴν αὐτὴν κτηνοτροφίαν κρατοῦν κατὰ κύριον λόγον εἰς χεῖρας των οἱ κτηνοτρόφοι Σαρακατσαναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ Ζαγόρι.

Ἐκεῖνος ὅμως ὁ φυσικὸς πλοῦτος, τὸν ὁποῖον ἐχάρισε δαψιλῶς ἡ φύσις εἰς τὸ Ζαγόρι, εἶναι τὸ δάσος, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὸ μεγαλύτερον τμῆμα του. Τὰ ἐκμεταλλεύσιμα δάση τῆς περιοχῆς ὑπερβαίνουν τὰ 600 χιλιάδες στρέματα. Προσφορώτατον τὸ ἔδαφος τοῦ Ζαγορίου διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δάσους.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Ζαγορίου, ὡς γνωστόν, εἶναι ὄρειόν. Λείπουν αἱ πεδινὰ ἐκτάσεις. Μόνον μικρὰς κοιλάδας ἀπὸ τὰς εἰς τὰς θέσεις : «Γυφτόκαμπος», «Ριζιανὰ», «Βαρκά», «Μπαλντούμα». Εἰς μεγάλην ἐκτασὶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος ἠκμαζε ἡ ἀμπελοκαλλιέργεια εἰς ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν. Σήμερον αἱ ἐκτάσεις αὗται ἔχουν δασωθῆ.

Φλαμπουράριον Δάσος «Βοκαράτσα» παρὰ τὰς πηγὰς Ἀῶου ποταμοῦ :

Μεγαλοπρεπή δόση είναι οί μόνιμοι σύντροφοι του έπισκέπτου είς τὸ Ἄνασ. Ζαγόρι. Εἰς τὴν φωτογραφίαν τμήμα τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ μεταξὺ Νέου Ἀμαρουσίου - Καστανῶνος.

Ἡ παραγωγή ξηρῶν καρπῶν δύναται, ἂν ἀξιοποιηθῆ, νὰ ἀποφέρῃ σημαντικὰς προσόδους.

Ὅπου ὑπάρχουν νερὰ ἐπαρκῆ παρουσιάζεται ικανοποιητικὴ παραγωγή κηπευτικῶν προϊόντων καὶ ἰδιαίτερας φασολίου τῆς ποικιλίας «γίγαντες». Ὅλα τὰ κηπευτικά καὶ τὰ ὄπωρικά τοῦ Ζαγορίου, μολονότι ὀλίγα, εἶναι νοστιμώτατα.

Σημαντικὸς οἰκονομικὸς παράγων πρέπει νὰ θεωρῆται καὶ ἡ οἰκόσιτος κτηνοτροφία καὶ ἡ ἀσχολία μὲ τὴν πάχυνσιν ζώων κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Πρέπει νὰ σημειωθῆ τέλος ὅτι τὸ παραγόμενον κρέας ἐκ τῶν ζώων τοῦ Ζαγορίου εἶναι νοστιμώτατον.

Τουρισμὸς

Ἐάν ὑπάρχη περιοχή, περὶ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατόν νὰ γίνεταί λόγος διὰ δημιουργίαν καὶ ἀνάπτυξιν ἀξιολόγου τουριστικῆς κινήσεως, αὕτη εἶναι τὸ Ζαγόρι. Ὅχι μόνον ἕκαστον χωρίον παρουσιάζει τουριστικὸν ἐνδιαφέρον, διότι ἔχει ἀφθόνους φυσικὰς καλλονὰς καὶ ἀξιοπρόσεκτα μνημεῖα πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μακρὰν αὐτῶν ὑπάρχουν ἀξιοπρόσεκτα ἀπὸ τουριστικῆς πλευρᾶς τοπία καὶ φαινόμενα.

Εἰς πλεῖστα χωρία δύναται ὁ ἐπισκέπτης νὰ θαυμάσῃ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομάς, ἀρχαίους ναοὺς, κρυσταλλίνας πηγὰς, θαυμασίας φυσικὰς καλλονὰς.

Θαυμάσια τοπία ἔχοντα τουριστικὸν ἐνδιαφέρον εἶναι τὰ ἑξῆς :

α) Γυφτόκαμπος: Μικρὰ κοιλάς πλαισιωμένη ὑπὸ καταφύτων ὀρέων. Ὁ Γυφτόκαμπος θυμίζει θαυμάσιον ἑλβετικὸν τοπίον.

β) Δρακόλιμνη: Ἐξαιρετικῶς περίεργον γεωλογικὸν φαινόμενον. Λίμνη ἡ ὁποία εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς Τύμφης καὶ εἰς ὑψόμετρον πλεόν τῶν 2000 μέτρων· εἰς αὕτην δυνατόν νὰ φθάσῃ κανεὶς μόνον πεζῆ.

Τὸ Ξενοδοχεῖον Γρεβενηρίου

γ) Χαράδρα τοῦ Βίκου: Ἄξιον μάλιστα φαινόμενον εἰς ἀγριότητα καὶ φυσικὰς καλλονάς. Τοπίον ἀπιθάνου ὠραιότητος. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ δύναται νὰ ἀπολασθῇ κανεὶς ἐκ διαφόρων σημείων, ὅπως ἐκ Μονοδεντρίου, Βρονδίου, Κουκουλίου, Κήπων, Καπεσόβου, Τσεπελόβου, Παπίγκου, Βίκου καὶ ἀλλαχόθεν. Τὸ μῆκος τῆς περιφήμου αὐτῆς χαράδρας κυμαίνεται περὶ τὰ 20 χιλιόμετρα. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει ευγένεια εἰς τὸν ἐπισκέπτην νὰ τὴν διασχίσῃ πεζῇ, διότι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἀτραπός.

δ) Βοῖδομάτης: Πρόκειται περὶ ἐνὸς θαυμασίου εἰδυλιακοῦ τοπίου, τὸ ὁποῖον συνδυάζει κρύα νερά καὶ βαθύσκια πλατάνια. Εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Παπίγκου καὶ τῆς Ἄριστης. Αἱ πέστροφαι τοῦ Βοῖδομάτη φημίζονται διὰ τὴν νοστιμότητά των.

ε) Νεραϊδόβρυση: Καὶ εἰς αὐτὴν ἀπολαμβάνει κανεὶς ἄποψιν ἐξαισίου τοπίου μὲ κρύα νερά καὶ δυσπεριγράπτους φυσικὰς καλλονάς.

Δρακόλιμνη Τύμφης Γκαμήλας

ΜΕΤΣΟΒΟΝ

Ἡ ὁδὸς ἢ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς βορείας ἐξόδου τῶν Ἰωαννίνων κάμπουσα δεξιὰ καὶ ἀνερχομένη ὀφιοειδῶς τὴν ἔναντι τῆς πόλεως πλαγίαν τοῦ Μιτσικελίου πρὸς Δρίσκον, ὁδηγεῖ πρὸς τὸ Μέτσοβον.

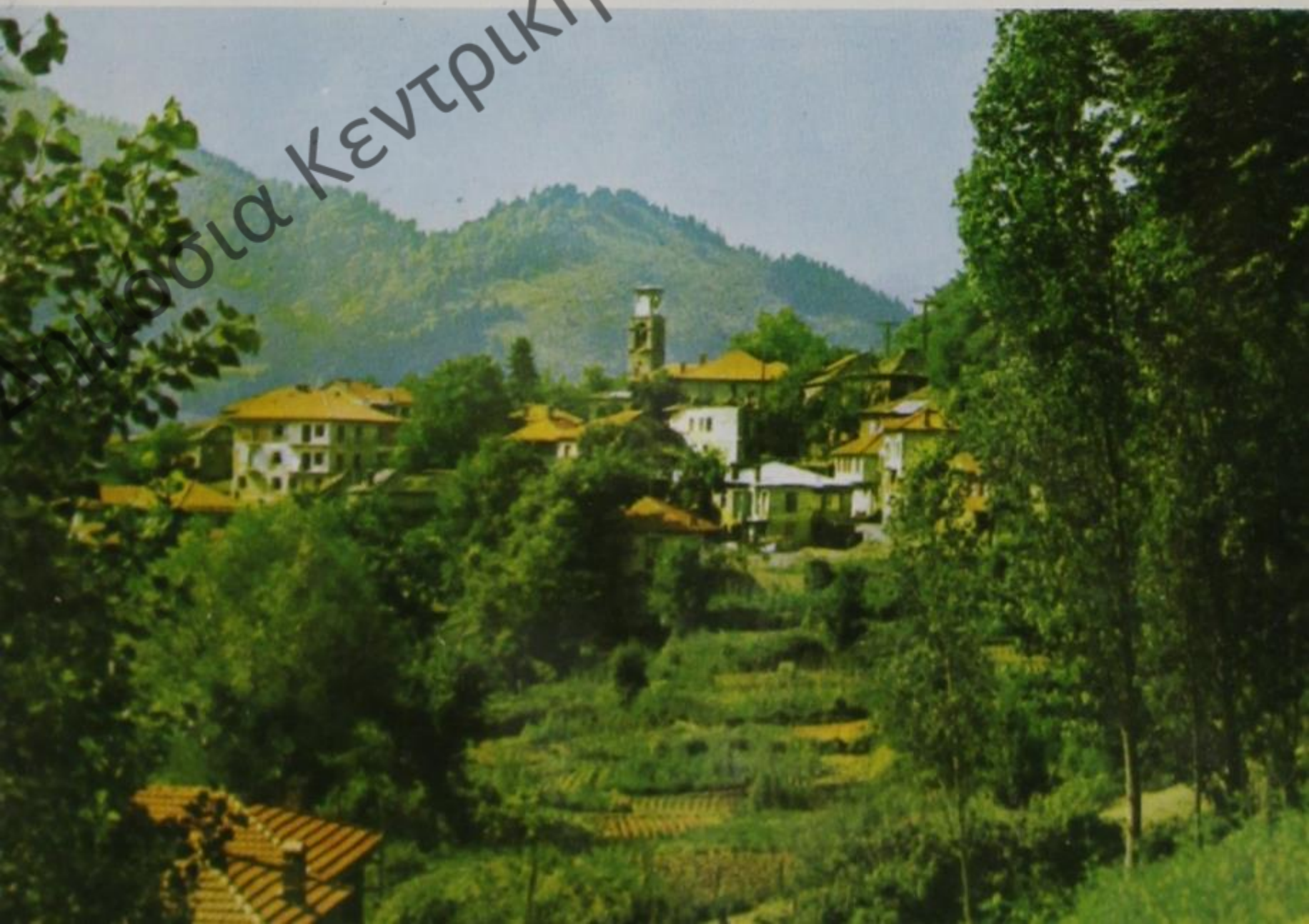
Ὅγκοι ὄρεινοί, κορυφογραμμαὶ τραχεῖαι ἢ ἀπαλαὶ χάνονται εἰς τὸν ὀρίζοντα. Πλαγίαι ἀκάλυπτοι ἢ κεκαλυμμέναι ἐκ πεύκου, ἐλάτης ἢ ὄξυᾶς. Εἰς αὐτὸ τὸ μεικτὸν - δωρικὸν καὶ ἰωνικὸν - σκηνικόν, εἰς αὐτὴν τὴν μεγαλοπρεπῆ ὠραιότητα τῆς φύσεως εὐρίσκεται τὸ Μέτσοβον, ἡ εὐάνδρος ἠπειρωτικὴ κωμόπολις.

Ἐδῶ, εἰς τὴν ἀετοφωλεὰν αὐτὴν, ἡ ὁποία κρέματα κυριολεκτικῶς ἀπὸ τινος ἀποκρήμνου πλαγιάς τῆς Πίνδου, ἐβλάστησε τὸ ὠραῖον ἄνθος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς θυσίας χάριν τοῦ συνανθρώπου.

Ἡ κτίσις τοῦ Μετσόβου ἀνάγεται εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ Ρωμαῖοι κατακτηταί, ἐκτιμῶντες τὴν στρατηγικὴν σημασίαν τοῦ τόπου, εἶχον ἐγκαταστήσει Ρωμαίους ἀποίκους ὡς «ὄροφύλακας». Ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν ἐντοπίων Ἑλλήνων μετὰ τῶν Ρωμαίων τούτων προῆλθεν τὸ γνωστὸν «κουτσοβλαχικόν» γλωσσικὸν ἰδίωμα, κράμα ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν λέξεων.

Ἐπὶ τὴν ἀπόψιν διατρεφόμενος διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως «Μέτσοβον». Ὁ Ἄγγλος Λήκ πιστεύει ὅτι ἡ λέξις εἶναι σύνθετος ἐκ τῶν συνθετικῶν Μέσο - βουνό. Ὁ ἡμέτερος Λαμπρίδης θεωρεῖ τὴν λέξιν κουτσοβλαχικὴν μὲ σλαβικὴν κατάληξιν.

74. Μέτσοβον

Στοιχεῖα διὰ τὸ Μέτσοβον κατὰ τοὺς πρώτους μ.Χ. αἰῶνας δὲν ὑπάρχουν. Πολὺ ἀργότερον, τὸν 7ον αἰῶνα, τὸ Μέτσοβον ἀναφέρεται ὡς θέμα τῆς Νικοπόλεως. Μνημονεύεται ἐπίσης τὸ Μέτσοβον τὸ 1063 καὶ ἀργότερον τὸ 1380 εἰς τὸ Χρονικὸν τῶν Φιλανθρωπινῶν Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου.

Τὸν 17ον αἰῶνα τὸ Μέτσοβον ἀκμάζει ἐξ ἐπόψεως ἐμπορικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς. Ἡ ἀκμὴ αὐτῆ τοῦ Μετσόβου ἀποδίδεται εἰς τὰ ἰδιαίτερα προνόμια, τὰ ὅποια ἐχορήγησεν τὸ 1659 ὁ σουλτᾶνος Μεχμέτ ὁ Δ΄ κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἄχμετ Κιοπρουλοῦ. Ἴδου τί ἀναφέρει ἡ σχετικὴ παράδοσις :

Ὁ μέγας βεζύρης, πρωθυπουργὸς τοῦ σουλτάνου Μεχμέτ Δ΄, συκοφαντηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ὄχι μόνον τὴν θέσιν του, ἀλλὰ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα. Περιπλανώμενος ἄγνωστος ἔτυχε νὰ γνωρισθῆ μετὸν πλούσιον Μετσοβίτην «τσέλιγγα» Κυριάκον Φλόκαν, πρὸς τὸν ὅποιον καὶ ἀπεκάλυψε τὴν ταυτότητά του. Ὁ «ἀρχιτσέλιγγας» συγκινηθεὶς ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ συκοφαντηθέντος βεζύρου παρέσχεν εἰς αὐτὸν φιλοξενίαν ἐπὶ ὀλόκληρον τριετίαν εἰς τὸ Μέτσοβον τὸ θέρος, εἰς τὰ θεσσαλικά «χειμαδιὰ» τὸν χειμῶνα. Μετὰ παρέλευσιν ἱκανοῦ χρόνου ὁ σουλτᾶνος διεπίστωσεν τὴν ἀθωότητα τοῦ μεγάλου βεζύρου του καταρρευσάσης τῆς συκοφαντίας. Ὁ Μεχμέτ ἐξέδωκε «φιρμάνια» διὰ τῶν ὁποίων ἠμνηστεύε τὸν Ἄχμετ καὶ ἐκάλει τοῦτον πλῆσιον του, ἵνα τοῦ ἀναθεσθῇ καὶ πάλιν τὰ καθήκοντα τοῦ μεγάλου βεζύρου. Οἱ ταχυδρόμοι, οἱ ὅποιοι ἔφερναν τὰ «φιρμάνια» εἰς τὰ Ἰωάννινα, διενυκτέρευσαν εἰς Μέτσοβον καὶ μάλιστα εἰς τὴν φιλόξενον οἰκίαν τοῦ Φλόκα, εἰς ὃν καὶ κατέστησαν γνωστὴν τὴν ἀμνηστευσιν τοῦ πρώην μεγάλου βεζύρου. Ὁ τελευταῖος, ἀφοῦ οἶδιος ἀνέγγωσε τὰ «φιρμάνια», ἀπεκάλυπεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς ταχυδρόμους. Ὁ μέγας βεζύρης πρὶν ἢ ἐγκαταλείψῃ τὸ Μέτσοβον ἠὲ χαρίστησε τὸν Φλόκαν καὶ τὸν προσεκάλεσεν εἰς Κων/λιν.

Μετσοβίτισσαι μετ' ἐτοπικὰς ἐνδυμασίας

Μέτσοβον : Νέος με τοπικήν ένδυμασίαν.

Πράγματι ὁ Φλόκας μετέβη εἰς τὴν Κων/λιν. Ὁ μέγας βεζύρης τὸν ἐδέχθη με μεγάλας τιμὰς καὶ τὸν ἐφιλοξένησεν ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους μῆνας. Ὁ Ἀχμέτ ἐξεπλήρωσεν ὑπερβαλλόντως τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ πρὸς τὸν Φλόκαν πείσας τὸν σουλτάνον νὰ χορηγήσῃ προνόμια εἰς τὸ Μέτσοβον. Ὁ Φλόκας σὺν τῇ ἐπιστροφῇ ἔφερεν καὶ τὰ εὐεργετικά διὰ τὸ Μέτσοβον σουλτανικά «φιρμάνια». Συμφώνως πρὸς αὐτὰ ἡ περιοχή τοῦ Μετσόβου καθίστατο κτῆμα τῶν δύο ἱερῶν μουσουλμανικῶν πόλεων Μέκκας καὶ Μεδίνας. Πᾶς ὅστις κατέφευγεν εἰς τὴν περιοχήν εὕρισκεν ἄσυλον. Οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι εἶχον τὴν εὐθύνην «ἵνα φυλάττωσιν... τὰς διόδους τῆς μετσοβιτικῆς δικαιοδοσίας καὶ μὴ διαμένωσιν Ὀθωμανοὶ ἐντὸς αὐτῆς...». Ἀκόμη τὰ σουλτανικά «φιρμάνια» ὠρίζαν «ἵνα οἱ ἐκεῖθεν διερχόμενοι Ὀθωμανοὶ θεωρῶσι τὴν γῆν ἐκείνην ὡς ἱεράν καὶ ὑποχρεώνωνται, ἐξερχόμενοι τῶν ὀρίων, ἵνα ἐξάγωσι καὶ ἀποτινάσσωσι τὰ πέταλα τῶν ἵππων των, ὅπως μὴ συνεπάγωσι οὐδ' ἓν δράμιον χώματος μετσοβιτικοῦ».

Ἐκκλησιαστικῶς τὸ Μέτσοβον ἀνήκεν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτει ἐδῶ πατριαρχικὸν ἑξαρχον. Παραλλήλως εἰς τὸ Μέτσοβον ἔμενεν καὶ ὁ ἐκπρόσωπος τῶν ἱερῶν μουσουλμανικῶν πόλεων Μέκκας καὶ Μεδίνας, ὁ «μποσταντζής», ὅπως ἀπεκαλεῖτο, ἔχων ὡς ἀποστολήν τὴν ἐπιτήρησιν διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν προνομίων.

Τὰ παραχωρηθέντα προνόμια ἐξησφάλιζον ἀπόλυτον σχεδὸν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς. Εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας μία μικρὰ δημοκρατία, ἀποκεκομμένη ἐκ τοῦ ἄλλου κόσμου, ἔζη τὴν ἰδικήν της αὐτόνομον

Χιονισμένο τοπίον εις τὸ Μέτσοβον

σχεδὸν ζωήν. Αὐτό, χωρὶς νὰ παραβλέπωμεν καὶ τὴν συμβολὴν τῶν «ξενητεμένων» Μετσοβιτῶν, εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἐξαιρετικὴν ἐμπορικὴν, κοινωνικὴν, πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν ἀκμὴν τοῦ Μετσόβου κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα.

Φυσικὸν ἦτο ὁ Ἄλῃ πασᾶς νὰ μὴ θέλη νὰ ἀνεχθῆ τὴν ὑπαρξιν προνομίων εἰς τὸ Μέτσοβον. Ἐπιθυμῶν μάλιστα νὰ ἐλέγχη πλήρως τὴν περιοχὴν, τὰ κατήργησε λίαν ἔνωρις, τὸ 1795. Διειτηρήθη μόνον μέχρι τὸ 1924 ἡ Ἱερὰ Ἐξαρχία.

Εὐανδρον, καὶ δικαίως, ἀποκαλεῖται τὸ Μέτσοβον. Ἐκ Μετσόβου κατάγονται οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ εὐεργεταὶ ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Στουρνάρας καὶ ὁ Τοσίτσας. Σχολεῖα, ναοί, γηροκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον, προικοδοτήσεις, ὑπετροφίαι, δωρεὰν ἰατρικὴ καὶ φαρμακευτικὴ περίθαλψις εἶναι ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν ὠραίων δειγμάτων φιλαλληλίας τῶν Μετσοβιτῶν πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν τῶν πατρίδα. Ἀλλὰ ἡ ἔμπροκτις ἀγάπη καὶ φιλογένειά τῶν καλύπτει τὸ πανελλήνιον. Τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, τὸ Τοσίτσειον Παρθεναγωγεῖον, ἡ Ἀβερῶφειος Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, αἱ φυλακαὶ Ἀβέρωφ, τὸ καλλιμάρμαρον Παναθηναϊκὸν στάδιον, τὸ ἐνδοξὸν πλοῖον «Ἀβέρωφ» εἶναι ἡ ὑλοποίησις τῆς φιλοπατρίας τῶν μεγάλων τέκνων τοῦ Μετσόβου.

Πλουσία εἶναι καὶ ἡ πνευματικὴ παράδοσις τοῦ Μετσόβου. Τὸ 1700 ἐλειτούργει Ἑλληνικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον συνετηρεῖτο δι' ἐξόδων τοῦ πατριαρχικοῦ ἐξάρχου καὶ τριῶν ναῶν, τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγ. Δημητρίου καὶ τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπους. Ἀργότερον, τὸ 1759, ἰδρύθη ἑλληνικὸν Γυμνάσιον μὲ δύο πρώτας τάξεις, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκον μεγάλοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς. Τὸν 19ον αἰῶνα πέντε σχολεῖα ἐλειτούργουν εἰς Μέτσοβον, τὰ ὁποῖα διηθύνοντο ὑπὸ τῆς Ἐφορείας τῶν σχολείων ἐχούσης ὡς πρόεδρον τὸν πατριαρχικὸν ἐξάρχον.

Δύο μητροπολίτας προσέφεραν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας τὸ Μέτσοβον, τὸν Ἀργυροκάστρου Δοσίθεον καὶ τὸν Κίτρου Παρθένιον.

Πολλούς και σπουδαίους ανθρώπους προσέφεραν εις τὰ γράμματα. Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν βεβαίως ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Νικόλαος Τζαρτζούλης, σχολάρχης τοῦ Ἄθω, διδάσκαλος καὶ ἐμπνευστὴς τοῦ μεγάλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, καὶ ὁ παροιμιογράφος Παρθένιος Κατζίουλης.

Ἐκ Μετσόβου κατήγοντο οἱ ἐθνικοὶ ἀγωνισταὶ Δεληγιάννης, Τζίμας, Παπαϊωάννου καθὼς καὶ οἱ Φιλικοὶ Ξυδᾶς, Λούκας, Ζαμάνης καὶ Δημήτριος Ὑπατρος. Ὁ τελευταῖος ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ ἐμύησε εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου, τὸν ἐθνομάρτυρα Κυπριανόν, ἀπαγχονισθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1821.

Τέλος εἰς τὴν χορείαν τῶν νεομαρτύρων συναριθμεῖται ὁ Ἅγ. Νικόλαος ὁ ἐκ Μετσόβου, «ὁ νέος ὀπλίτης καὶ ἀθλητὴς», μαρτυρήσας τὸ 1617 εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Τρικάλων. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 17ην Μαΐου.

Τὸ Μέτσοβον παρουσιάζει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ἅγ. Παρασκευῆς θαυμάζει ὁ ἐπισκέπτης τὰ ἐντοιχισμένα ψηφιδωτὰ τῆς Ραβέννης, τὸ θαυμάσιον ξυλόγλυπτον τέμπλον, δύο ξυλογλύπτους ἀμβωνας, καθὼς ἐπίσης καὶ χρυσᾶ δισκοπότηρα ἐξαιρετικῆς ρωσικῆς τέχνης. Οἱ ἄλλοι δώδεκα ναοὶ τοῦ Μετσόβου παρουσιάζουν ἐπίσης ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

Μέτσοβον : Τέμπλον Ἁγίας Παρασκευῆς

Μετσόβον : Πλατεία 28ης Βιβρίου

Ποικίλα είναι επίσης τὰ ἐκθέματα τοῦ Μουσείου, τὸ ὁποῖον στεγάζεται εἰς τὸ «ἀρχοντικὸ Τοσίτσα». Τὸ «ἀρχοντικὸ» ἐκτίσθη εἰς τὸν χώρον ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἄλλοτε ὑπῆρχε τὴ οἰκογενεῖα Τοσίτσα. Εἶναι ἓνα θαυμάσιον οἰκοδόμημα γνησίας παραδοσιακῆς μορφῆς, οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ ὁποῖου ἐπιτυχόν νὰ ἀναπαραστήσουν μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν τὸ παλαιὸν «ἀρχοντικὸ» Τοσίτσα. Ἐδῶ θαυμάζει ὁ ἐπισκέπτης ἀπειρά βυζαντινὰ εἰκονίσματα, ἐγχώρια ὄφαντὰ καὶ ξυλόγλυπτα ἰρίστης τέχνης, ἀργυρὰ καὶ χάλκινα ἀντικείμενα οἰκιακῆς χρήσεως, καθὼς ἐπίσης μίαν μεγάλην συλλογὴν βυζαντινῶν νομισμάτων. Ὑπάρχει ἐπίσης ξενὼν διὰ καλλιτέχνας καὶ διανοουμένων καὶ μία βιβλιοθήκη περιέχουσα περὶ τοὺς πεντακοσίμους τόμους σπανίων ἐκδόσεων.

Ἐξιστόλογος εἶναι ἡ ἱερὰ μονὴ Ἁγ. Νικολάου εἰς τὰς παρυφάς τοῦ Μετσόβου παρὰ τὸν Ἁραχθὸν ποταμὸν. Τὴν μονὴν ἀνέστυρεν ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ βεβήλωσιν τὸ Ἴδρυμα Τοσίτσα. Εἰς τὸ καθολικὸν τῆς ὑπάρχουν τοιχογραφίαι ὠραίας τέχνης τοῦ 17ου αἰῶνος.

Τὸ Περιστερί (2.300 μ.) ἀπὸ τὸ Μετσόβον

Μέτσοβον : Μερική άποψις Μουσείου Τροϊάσα

Τὸ Μέτσοβον διατηρεῖ μίαν ἰδικήν του φυσιογνωμίαν καὶ ἀποτελεῖ κάτι ἐντελῶς ἰδιαιτέρον ἐντὸς τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου. Εἶναι αἱ παλαιαὶ οἰκοδομαὶ ἐντοπίας ἀρχιτεκτονικῆς μορφῆς. Εἶναι αἱ νέαι οἰκοδομαί, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀφίστανται τῶν παλαιῶν προτύπων. Εἶναι τὰ «καλντερίμια», εἶναι οἱ φράκται μὲ τὰ ξύλινα κάγκελλα.

Μέτσοβον : Τὸ τηλεφερικό

Μετσόβον: Μουσείον Τσαίτσα, καθημερινὸ δωμάτιο.

Εἶναι οἱ παλαιοὶ ναοὶ καὶ οἱ ρυθμικοὶ κτύποι τῆς «τόκας», τοῦ ξυλίνου σημάντρου, κτύποι οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ μακρὰν, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς πικρᾶς δουλείας. Εἶναι τέλος οἱ ἄνθρωποι, οἱ παλαιοὶ, οἱ ὅποιοι ζοῦν ἀνόθευτον τὴν παράδοσιν, καὶ οἱ νέοι, οἱ ὅποιοι ἀνθιστάμενοι εἰς τὴν λαίλαπα τῶν καιρῶν μένουν προσηλωμένοι εἰς ὃ,τι ἐκκληρονόμησαν. Κυκλοφοροῦν πάντοτε εἰς τοὺς δρόμους τοῦ Μετσόβου λεβέντες μὲ «δίμιτες καὶ τσαρούχια». Τὸ πλεῖστον τῶν γυναικῶν ἐμφανίζεται μὲ τοπικὰς ἐνδυμασίας ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας. Καὶ αἱ νέαι, αἱ ὅποιαι παραδίδονται εἰς τὸν συρμόν, φυλάσσουν πάντοτε εἰς τὸ «σεντούκι» τῶν μίαν ὡραίαν χρυσοποίκιλτον τοπικὴν στολὴν διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου τῶν, διὰ τὰς πανηγύρεις καὶ διὰ τὰς ἐορτάς.

ΤΖΟΥΜΕΡΚΑ

Πρὸς τὰ Ν.Α. τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων ὑψοῦνται τὰ Τζουμέρκα.

Τζουμέρκα (ἢ Τσουμέρκα) καλεῖται μεγάλη καὶ πολυκόρυφος διακλάδωσις τῆς Πίνδου ἐκτεινομένη ἀπὸ Μετσόβου μέχρι Μακρυνόρους, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀράχθου καὶ Ἀχελώου. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ὠνομάζετο ὄρη τῶν Ἀθαμάνων ἢ Ἀθαμανικὰ ὄρη.

Ἡ ὄροσειρὰ τῶν Τζουμέρκων, ὑψομέτρου 2469 μ., εἶναι ἀπόκρημνος καὶ δυσπρόσιτος. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπετέλεσε τὸν τόπον διαβιώσεως πλείστων κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν.

Ἡ περιοχή συνδέεται διὰ λεωφορείου μέσῳ Χαροκοπίου - γεφύρας Τσιμόβου μέχρι Παλαιοχωρίου, ὁπότεν πεζοπορῶν κανεὶς φθάνει εἰς τὰ «κεφαλοχώρια» Συρράκων - Καλαρίτες, καὶ μέσῳ Κατσανοχωρίων μέχρι τῆς κωμοπόλεως τῶν Πραμάντων.

Ἡ περιοχή φαίνεται ὅτι εἶναι κατωκημένη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Μάλιστα παρὰ τὸ χωρίον Καλαρίτες εὑρέθη ὑπὸ γεωργῶν καὶ μικρὸν ὄρειχάλκινον ἄγαλμα τοῦ Διός. Μέχρι στιγμῆς ὅμως δὲν ἔχουν πραγματοποιηθῆ εἰς τὴν περιοχὴν ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι.

Τζουμέρκα

Τζουμέρκα

Ὅπωςδήποτε τυγχάνει γνωστόν, ὅτι ἡ περιοχή διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της μέχρι τοῦ 1480, ὅτε ἀπετέλεσε καὶ πάλιν αὐτόνομον ὁμοσπονδίαν διοικουμένην ἐκ προκρίτων καὶ ὑπαγομένην ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Βαλιδά Χανούμ (βασιλομήτορα). Ὁ Ἄλῃ πασᾶς περιώρισε τὰ προνόμια τῆς περιοχῆς, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ διακόψῃ τὴν οἰκονομικὴν καὶ πνευματικὴν κίνησιν.

Ἡ Κασσαντώνης. Προτομὴ εἰς Πετροβούνιον

Συρράκον

Μετά την έκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 τουρκικὸς στρατὸς τοῦ Χουρσίτ πασᾶ κατέλαβε τὴν περιοχὴν, ἐπυρπόλησε τὰ χωρία καὶ ἠνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν περιοχὴν.

Ἐκ τῆς 1828 οἱ κάτοικοι ἤρχισαν νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὰς ἐστίας των καὶ νὰ ἀνοικοδομοῦν τὰ χωρία. Χάρη εἰς τὴν ἐργατικότητα, ὀξύνοϊαν καὶ δημιουργικότητά των, ἀλλὰ καὶ τὴν γενναιόδωρον βοήθειαν πλείστων Τζουμερκιωτῶν, διαπρεψάντων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ εἰς τὸ ἐμπόριον, κατάρθωσαν νὰ ἀνοικοδομήσουν τὰ χωρία των, ἐκεῖ ὑψηλά εἰς τὰς δυσπροσίτους καὶ ὑπερηφάνους κορυφὰς τῶν Τζουμέρκων, ὥστε καὶ σήμερον νὰ προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ἀρχοντιάν, τὴν φαισιότητα, τὴν λεπτότητα καὶ τὴν τεχνικὴν των.

Οἱ Τζουμερκιωταί, ἄνθρωποι κατὰ κανόνα χαρούμενοι καὶ ἀπλοῖκοί, ἀγωνίζονται νὰ δαμάσουν τὴν φύσιν μακρὰν ἀπὸ τὰ σύγχρονα μέτρα τοῦ πολιτισμοῦ μὲ συγκοινωνίαν οὐχὶ ἄνετον, ἀλλὰ γεμάτην ἐπιγένειαν, ἀγάπην καὶ καλωσύνην. Ἡ φιλοξενία καὶ ἡ γενναιοδωρία των εἶναι παροιμιώδεις. Ἡ ἐργατικότης καὶ ἐπινοητικότης των ἐπίσης.

Ἐξ Ἰωαννίνων τὸ λεωφορεῖον βαῖνον πρὸς ΝΑ διασχίζει μέρος τῆς πεδιάδος Ἰωαννίνων, διέρχεται διὰ Χαροκοπίου - γεφύρας Τσιμόβου καὶ ἀναρριχᾶται εἰς τὸ Πετροβούνι, τὸν τόπον καταγωγῆς τοῦ ἥρωος τοῦ 1821 Κατσαντώνη (1775 ἢ 1777 - 1809 ἢ 1810).

Ἐκ τῆς Παλαιοχώριον, ὅπου φθάνει τὸ λεωφορεῖον, ὁδοιπορῶν κανεὶς ἢ μὲ ἄλλο, πλέον «σκληροτράχηλον», τροχοφόρον, μέχρι τὸ Προσήλιον εὐτυχεῖ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Συρράκον, τὸ πρῶτον «κεφαλοχώρι», κτισμένον εἰς ὑψόμετρον 1200 μέτρων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, οἱ Συρρακιῶται, ἠσχολοῦντο μὲ τὸ ἐμπόριον ἐρίων, μαλλίνων ὑφασμάτων καὶ γαλακτοκομικῶν προϊόντων, ἄλλοι δὲ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν.

Ἡ δραστηριότης τῶν ἐμπόρων του ἔφθανε μέχρις Ὀδησοῦ, Μόσχας, Λιβόρνου, Τεργέστης, Βιέννης καὶ ἄλλαχού. Λόγω δὲ τῆς συνεχοῦς συναλλαγῆς καὶ ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὁ πολιτισμὸς εὐρίσκετο εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα. Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Γάλλος πρόξενος Πουκεβίλ λέγει, ὅτι ἐδιάβασε εἰς τὸ Συρράκον γαλλικὰς ἐφημερίδας. Τὸ Συρράκον ἠλευθερώθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912. Σήμερον ἡ Κοινότης εἶναι καθαρῶς κτηνοτροφικὴ καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ὀλιγοὶ κάτοικοι παραμένουν εἰς αὐτήν. Τὸ καλοκαίρι πολλοὶ Συρρακιῶται περνοῦν τὰς διακοπὰς των εἰς αὐτὸ καὶ ὁ τόπος διὰ δύο - τρεῖς μῆνας λαμβάνει «κοσμικὴν» ὄψιν.

Τὸ χωριὸ αὐτὸ μὲ τὰ κρυστάλλινα νερά, τὰ βαθύσκια πλατάνια, τὰς ὠραιότατας καὶ δροσερὰς ἐξοχὰς καὶ τὰ ἀνετα ἀρχοντικὰ σπίτια του θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσῃ τόπον δι' ὑπερόχους διακοπὰς.

Εἰς τὸ Συρράκον λειτουργοῦν σήμερον θερινὸν Δημοτικὸν Σχολεῖον, Νηπιαγωγεῖον, Ταχυδρομεῖον καὶ Τηλεφωνεῖον. Ἔχει ἀκόμη κληροδοτήματα, τὰ ὁποῖα παρέχουν δωρεὰν σπουδὰς καὶ προικοδοτήσεις. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων εὐεργετῶν τῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Σπυρίδων Μπαλταντζῆς.

Δύναται νὰ ἴδῃ κανεὶς ἀκόμη εἰς τὸ Συρράκον τὴν κατοικίαν τοῦ πονεμένου ποιητοῦ Κώστα Κρυστάλλου, τὸν χώρον τῆς κατοικίας τοῦ Γ. Ζαλοκώστα, τὴν προτομὴν τοῦ Ἰ. Κωλέττη, ἱατροῦ καὶ πρώτου πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν τουρκοκρατίαν, τέκνου τοῦ Συρράκου, καὶ τὰ περίφημα σκαλιστὰ τέμπλα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ἐνας ξένος, ὁ ὁποῖος ἔμεινεν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὸ Συρράκον, εἶπεν, «Ὅποιος δὲν ἔζησε στὸ Συρράκο, δὲν ξέρει τίποτα ἀπὸ τὰ ἠπειρώτικα κεφαλοχώρια».

Ἡ σύλληψις τοῦ Κατσοντῶνη.

Μερική ὄψις τοῦ χωρίου Καλαρίτες

Ἀνατολικῶς τοῦ Συρράκου κεῖται τὸ ἄλλο κεφαλοχώρι, οἱ ΚΑΛΑΡΙΤΕΣ. Ὁ παραπόταμος τοῦ Ἀράχθου Χρούσιας, ρέων εἰς τὸ βάθος ἀποκρήμνου καὶ ἀδένδρου χαράδρας, χωρίζει τὰς δύο Κοινοτήτας, Συρράκου καὶ Καλαριτῶν. Εἰς τὸν Χρούσιαν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ψαρέψη νοστιμωτάτας πέστροφας.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ κάτοικοι τῶν Καλαριτῶν εἶχον ἀναπτύξει μεγάλην ἐμπορικὴν δραστηριότητα, συνισταμένην εἰς τὴν κατεργασίαν δερμάτων, ἀργυροχρυσοχοίαν καὶ ὑφαντικὴν.

Τὰ προϊόντα τῶν Καλαριτῶν ἐξήγοντο εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ πέραν τῆς Ἰταλίας. Οὕτω αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαι ὠδήγησαν πολλοὺς κατοίκους τῶν Καλαριτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ πολλοὺς ξένους εἰς Καλαρίτες, ὥστε ἐδημιουργήθη σοβαρὰ ἀνταλλαγὴ σκέψεων καὶ ἀπόψεων καὶ ἀξιόλογος πολιτιστικὴ κίνησις.

Εἰς τὴν ἀργυροχρυσοχοίαν οἱ Καλαρίτες ἐπετέλεσαν ἀξιολογωτάτην πρόοδον. Τὰ προϊόντα τῶν τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἦσαν περιζήτητα. Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῶν Ἰωαννίνων σήμερον ὀφείλει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν αἰσθητικὴν τῶν ἐκ Καλαριτῶν ἀρχιτεχνιτῶν.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐμποροβιοτεχνικὴν δραστηριότητα οἱ Καλαρίτες παρουσιάζουν καὶ πνευματικὴν ἀκμήν. Ἐκ Καλαριτῶν ἀνεδείχθησαν πολλαὶ προσωπικότητες τοῦ τόπου, αἱ ὁποῖαι προεβλήθησαν εἰς διαφόρους τομεῖς τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς τῆς πατρίδος μας. Τὸ θέρος τοῦ 1821 ἢ κατάληψις τῶν Καλαριτῶν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τοῦ Χουρσίτ διέκοψε τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν πολιτιστικὴν ἀνοδὸν τῆς περιοχῆς.

Σήμερον οἱ Καλαρίτες ἀποτελοῦν Κοινότητα τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων 1000 περίπου κατοίκων. Τὰ διώροφα ἀρχοντικὰ σπίτια, ἡ ξηρότης τοῦ κλίματος, ἡ δροσερότης τοῦ περιβάλλοντος, ἡ ὠραιότης τῆς φύσεως, ἡ φιλοξενία τῶν κατοίκων, ἡ καθαρότης καὶ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ ἡ γραφικότης τῶν ἐθίμων, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὰς ρίζας τῶν εἰς τὴν μακραίωνα ἱστορίαν τῆς ἡρωικῆς αὐτῆς περιοχῆς, δύνανται νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν μιᾶς σοβαρᾶς τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τῆς περιοχῆς.

Γέφυρα Πλάκας (Ἄραχθου)

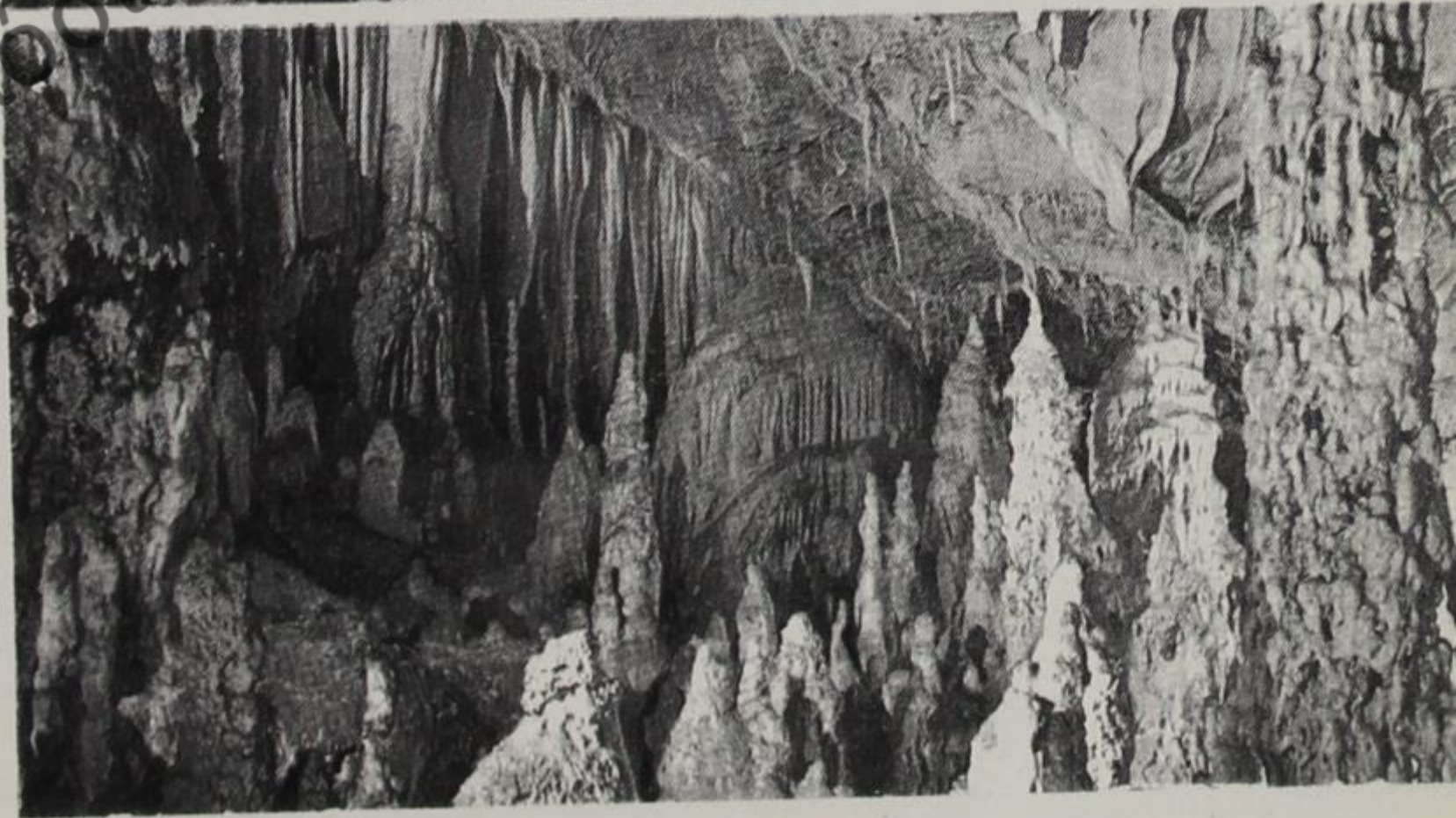
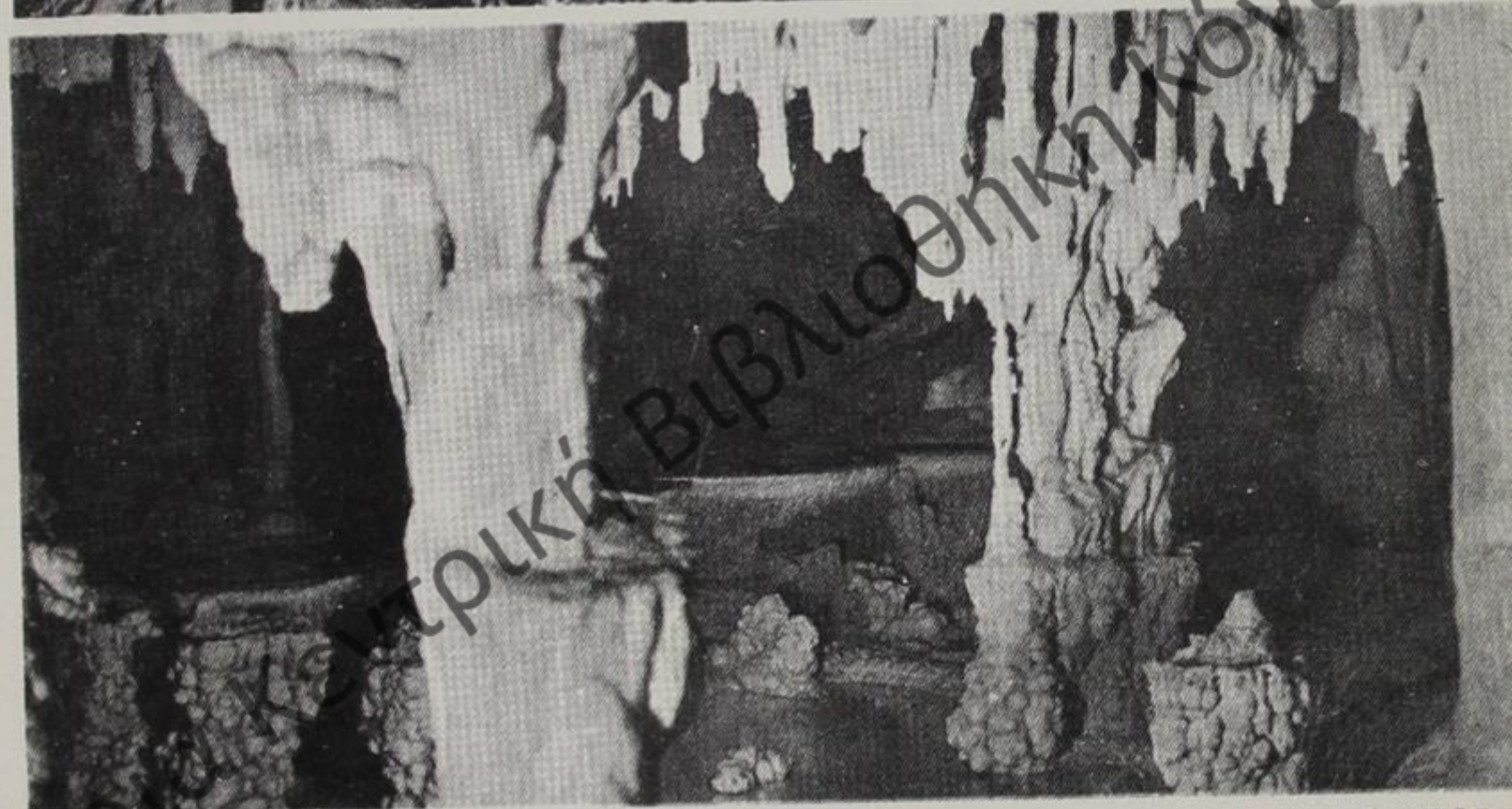
Αριστερά τῶν Καλαριτῶν εὐρίσκεται ἡ Κοινότης Ματσουκίου καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ Χριστοί, μικρὸ χωριό, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως φθάνει λεωφορεῖον «ἀγόνων γραμμῶν» ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Πραμάντων. Μεταξὺ Ματσουκίου καὶ Χριστῶν εἰς τὸν συνοικισμόν «Κηπίνα» ὑπάρχει περίφημον μοναστήριον ἐντὸς σπηλιᾶς μὲ λαμπρὰς ἀγιογραφίας.

Μετὰ τοὺς Χριστοὺς καὶ τὰ μικρὰ χωρία Φράξο, Τσόπελα φθάνει κανεὶς εἰς τὴν κωμόπολιν τῶν Πραμάντων, ἀξιόλογον κέντρον τῆς περιοχῆς, συνδεόμενον συγκοινωνιακῶς μὲ τὰ Ἰωάννινα (μέσω Κατσανοχωρίων - γεφύρας Πλάκας) καὶ τὴν Ἄρταν. Εἰς Πράμαντα λειτουργεῖ Εἰρηνοδικεῖον καὶ Γυμνάσιον.

Παρὰ τὰ Πράμαντα ἀνεκαλύφθη προσφάτως θαυμάσιον σπήλαιον, μήκους 117 μ. («Ἄνεμότρυπα» Πραμάντων) πλουσίως διακοσμημένον διὰ σταλακτιτῶν - σταλαγματιτῶν καὶ μικρῶν λιμνῶν.

Πλησίον τῶν Πραμάντων ὑπάρχει καὶ τὸ γραφικώτατον μοναστήριον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, εἰς τὸ ὁποῖον πλῆθος πιστῶν προσφέρουν εὐλαβικὸν προσκύνημα εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ τὸν Ὑψιστον, ὁ Ὅποιος ηὐδόκησε νὰ ποιήσῃ διὰ τῶν χειρῶν του τὸ μεγαλεῖον τῶν Τζουμέρκων.

Σ Π Η Λ Α Ι Ο Ν Π Ε Ρ Α Μ Α Τ Ο Σ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΑ

Εἰς τὰ Ν. Α. τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων, πρὸ τοῦ ὄρεινοῦ ὄγκου τῶν Τζουμέρκων, ἐκατέρωθεν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων πρὸς γέφυραν Πλάκας - Ἄγναντα - Πράμαντα, εὐρίσκονται τὰ Κατσανοχώρια.

Ἡ ὀνομασία τῶν προῆλθεν πιθανῶς ἀπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοπάρχου Κασιανοῦ (Κασιανοχώρια). Ἡ ὕπαρξις εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Καλέντζιον πελασγικοῦ τείχους, παρὰ τὸν Ἄραχθον, ὡς καὶ ἐρειπίων ἀρχαίου οἰκισμοῦ παρ' αὐτῷ μαρτυροῦν, ὅτι καὶ ἡ περιοχὴ αὕτη τοῦ Νομοῦ μας διεδραμάτισε κατὰ τὸν ροῦν τῆς Ἱστορίας σπουδαῖον καὶ οὐσιώδη ρόλον. Ἡ ἑκτασις καὶ ἡ μορφή τοῦ ρόλου τούτου καλύπτονται δυστυχῶς ὑπὸ σκότους, διότι ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη δὲν ἤχησεν ἀκόμη εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην.

Τὰ Κατσανοχώρια, λόγῳ τῆς ἀποδημίας τῶν κατοίκων τῶν Κατσάνων καλουμένων, ἀνεπτύχθησαν καὶ προώδευσαν ἐνωρίτερον πολλῶν ἄλλων περιοχῶν τῆς Ἠπείρου. Ἐταξίδευσαν κυρίως εἰς Ρουμανίαν, Ἀμερικὴν καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Ἀκαρνανίας, ὅπου μάλιστα πολλοὶ τούτων ἐγκατεστάθησαν μονίμως, ἀσχολούμενοι μὲ τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν πολλοὶ ἐκ τῶν χωρίων τούτων μετέσχον εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας καὶ πολλοὶ συνεπείᾳ τῶν ἀγῶνων τῶν αὐτῶν ἐξεπατρίσθησαν. Σπουδαιότερα τῶν οἰκογενειῶν τούτων ἦτο ἡ ἀπὸ Πλαισίων οἰκογένεια Μαργαρίτη Διαμάντη, τέκνον τῆς ὁποίας διετέλεσεν μέλος τῆς διοικουμένης ἐπιτροπῆς τῆς πολιορκουμένης πόλεως τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης, διαπεραιωθείσης μετὰ τὴν ἐξοδὸν εἰς Πάτρας, ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος ἢ Ζὰν Μωρεάς. Εἰς Πλαίσια σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς οἰκίας τῆς οἰκογενείας ταύτης. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὅλα τὰ Κατσανοχώρια διετήρουν σχολεῖα διὰ κληροδοτημάτων, ἐδίδασκον δὲ εἰς αὐτὰ ὀνομαστοὶ διδάσκαλοι. Εἰς Ἀετορράχην ἐλειτούργει γηροκομεῖον καὶ ἰατρεῖον ὡς καὶ φαρμακεῖον, συντηρούμενα ὑπὸ τοῦ κληροδοτήματος Θεμ. Λούλη. Εἰς δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἐλειτούργει περίφημος ὑφαντουργικὴ Σχολή, δαπάναις τοῦ Ἐλεοθέτου Μαντελοπούλου.

Τὰ Κατσανοχώρια ἀπηλευθερώθησαν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912 κατόπιν σφοδρῶν μαχῶν μεταξύ ἑλληνικοῦ καὶ τουρκικοῦ στρατοῦ διεξαχθεισῶν κυρίως εἰς τὰ ὑψώματα τῆς Ἀετορράχης.

Τὰ Κατσανοχώρια ἀριθμοῦν περί τὰ 11 χωρία, διεσκορπισμένα ἐπὶ ἀνωμάλου ὄροπέδιου τοῦ Ξηροβουνίου, τὸ ὁποῖον σχηματίζει πετρώδη ὑψώματα ἢ γονίμους μικρὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι παράγουν ἐξαιρετα ὄσπρια, φρούτα καὶ τρέφουν ἀρκετὰ προβατοποιμνία.

Μεγάλῃς φήμῃς ἀπολαμβάνει ἢ παρὰ τὸ χωρίον Ἑλληνικὸν μονὴ τῆς Τσούκας, ἀφιερωμένη εἰς τὴν Σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, ἣτις ἐσχάτως ἐφελκύνει τὴν προσοχὴν ἐντοπίων καὶ ξένων τουριστῶν. Ἐπίσης ὠραιότατος εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀγ. Φανερωμένης Φορτοσίου, εὐρισκόμενος εἰς γραφικώτατον λόφον εἰς τὸν ὄμφακον τῶν Κατσανοχωρίων. Εἰς Πλαίσια καὶ Πάτερον ὑπάρχουν ἕτεροι ναοὶ τῆς αὐτῆς χρονολογίας καὶ τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ, τοῦ 16ου αἰῶνος, μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας, προφανῶς τοῦ ἰδίου ζωγράφου. Ἀξιόλογον τουριστικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ὠραιότατη τοποθεσία τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Πλαίσιας ὡς καὶ ὁ ὠραιότατος καταρράκτης τῆς Κλίφκης παρὰ τὸν Ἀραχθὸν καὶ πλησίον τοῦ χωρίου Καλέντζιον.

Οἱ κάτοικοι τῶν Κατσανοχωρίων ἀνήσυχοι καὶ φιλελεύθεροι, διετήρησαν καθ' ὅλην τὴν περιόδον τῆς τουρκοκρατίας καὶ μέχρι σήμερον τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν ἀναλλοίωτα. Εἰς τὰ πανηγύρια τῶν χωρίων συρρέουν ἄνθρωποι ἀπ' ὅλην τὴν περιοχὴν. Εἰς αὐτὰ κυριαρχοῦν τὰ κλέφτικα τραγούδια ὡς καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ ἔρωτος, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ξενητειᾶς.

Λαϊκὰ «γλέντια» μὲ χοροὺς λαμβάνουν χώραν εἰς τὰς κεντρικὰς πλατείας τῶν χωρίων κατὰ τὸ Πάσχα, τὰ ὁποῖα κλείνουν μὲ τὸν περιφημὸν χορὸν τοῦ Καγκελάρη.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΡΩΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ - ΤΗΛΕΦΩΝΑ

- Άμεσος Έπέμβασις. Τηλ. 100
 Αστυνομία Τουρισμού. Όδος Καλούδη Τηλ. 25 - 673
 Τμήμα Τροχαίας. Τέρμα Καπετάν Κρομούδα Τηλ. 26 - 308
 Πυροσβεστική Υπηρεσία. Έναντι Πανεπιστημίου Τηλ. 26440, 199.
 Δημοτικόν Νοσοκομείον. Όδος Βασιλέως Γεωργίου Β' αριθμ. 57
 Τηλ. 26 - 339 και 26 - 271
 Γενικόν Νοσοκομείον Ιωαννίνων Λ. Ίουστινιανού Τηλ. 25652, 26292
 Διοίκησις Χωρ/κῆς Ιωαννίνων. Όδος Γ. Καλούδη Τηλ. 22 - 990
 Α'. Αστυνομικόν Τμήμα Ιωαννίνων. Όδος Ν. Δούκα αριθ. 68
 Τηλ. 26 - 226
 Β'. Αστυνομικόν Τμήμα Ιωαννίνων. Όδος Πουτέτση αριθ. 15
 Τηλ. 25 - 941
 Όργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος (ΟΤΕ). 28ης Οκτωβρίου
 Τηλ. Πληροφορίαί 18. Υπεραστικά Τηλ. 15
 Όργανισμός Ελληνικῶν Ταχυδρομείων Ιωαννίνων. Όδος Μ. Μπό-
 τσαρη αρ. 1 Τηλ. 25- 498
 Σταθμός Ταξί: α) Κεντρική πλατεία. Τηλ. 25 - 651, 27 - 777 β) Άνω
 πλατεία Τηλ. 27 - 111, γ) Πλατεία Γεωργίου Σταύρου Τηλ.
 26 - 235, δ) Άβέρωφ - Μητροπόλεως Τηλ. 22.222, ε) Πλατεία
 Λ. Τζαβέλλα - ΚΑ' Φεβρουαρίου Τηλ. 26 - 111, στ) Μπότσαρη
 και 28ης Οκτωβρίου Τηλ. 23.000, ζ) Άφῶν Σίνα 2 Τηλ. 28444

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ - ΤΗΛΕΦΩΝΑ

- Διευθυντής Νομαρχίας. Διοικητήριον, πλατεία Πύρρου Τηλ. 26 - 330
 Δήμος Ιωαννιτών. Κεντρική πλατεία Διευθυντής Τηλ. 26 - 519.
 Μητρόπολις Ιωαννίνων. Όδος Ίωακείμ Γ., Πρωτοσύγκελος Τηλ.
 26 - 379
 Πρωτοδικεϊον. Όδος Παπάζογλου αριθ. 13, Γραμματεὺς Τηλ. 25 - 487
 Είσαγγελία Πρωτοδικῶν. Όδος Παπάζογλου αριθμ. 13 Είσαγγελεὺς
 Τηλ. 26 - 314
 Υγειονομικόν Κέντρον. Διοικητήριον. Πλατεία Πύρρου. Διευθυντής
 Τηλ. 26 - 427
 Ίδρυμα Κοινωνικῶν Ασφαλίσεων. Όδος Κρυστάλλη αριθ. 24 Τηλ.
 26 - 533

Δ/ΝΣΕΙΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΙΚΟΥ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ - ΤΡΑΠΕΖΩΝ -
ΤΗΛΕΦΩΝΑ

- Ταχυδρομικόν Ταμιευτήριον. Πλατεία Κωνσταντίνου τοῦ
Ἐλευθερωτοῦ ἀριθ. 10α Τηλ. 25 - 842
- Τράπεζα Ἀγροτική. Ὁδὸς Δαγκλῆ - Κοραῆ Τηλ. 26 - 210
- Τράπεζα Ἐθνικὴ τῆς Ἑλλάδος Α. Ε. Ὁδὸς Ἐλ. Βενιζέλου 92 Τηλ.
25 - 291
- Τράπεζα Ἑλλάδος Κεντρικὴ πλατεία. Τηλ. 26 - 243
- Τράπεζα Ἐμπορικὴ τῆς Ἑλλάδος Α. Ε. Ὁδὸς Κάνιγγος - Λ. Βύρω-
νος Τηλ. 27005
- Τράπεζα Ἐμπορικῆς Πίστεως Α.Ε. Ὁδὸς Ἀβέρωφ 29 - 31 Τηλ.
27 - 425
- Τράπεζα Ἴονικὴ καὶ Λαϊκὴ τῆς Ἑλλάδος Α.Ε. Ὁδὸς Ἀνεξαρτησίας
51 Τηλ. 26 - 231
- Ἐθνικὴ Κτηματικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου—
Μουλαϊμίδου Τηλ. 27 - 696

ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ - ΚΛΙΝΙΚΑΙ ΠΟΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ

Βακάλης Ἀθανάσιος, 28ης Ὀκτωβρίου 8Α,	Τηλ. 23.658
Βέρμπης Δονᾶτος, Ζωσιμάδων 18	» 24.925
Βούρδας Χρῆστος, Π. Σκουμπουρδῆ 2Α,	» 27.678
Γκαζιάνης Ἀναστάσιος, Κεντρ. πλατεία	» 22.848
Γεωργάτης Ἰωάννης, Κάνιγγος 25,	» 26.553
Θεμελῆ Ὀλυμπία, 21ης Φεβρουαρίου 29Α,	» 27.089
Ἰωαννίδης Θεόδωρος, Καλλάρη 19,	» 26.488
Λάζος Κωνσταντῖνος, Ἀβέρωφ 15,	» 27.050
Μπαμπασίκας Βασίλειος, 28ης Ὀκτωβρίου 59Α,	» 26.497
Παπανικολάου Ζώης, 28ης Ὀκτωβρίου 36Γ,	» 27.088
Πουτέτσης Νικόλαος, Κάνιγγος 16Γ,	» 26.447
Παπαμιχαήλ Κων/νος, Πλατ. Λ. Τζαβέλλα 1,	» 22.100
Στεφάνου Ματθαῖος, Πλατ. Γ. Σταύρου 6Α,	» 26.682
Χρηστίδης Ἀθανάσιος, 28ης Ὀκτωβρίου 5Β,	» 27.054

ΚΛΙΝΙΚΑΙ

Γιαννής Περικλής, Λόρδου Βύρωνος 10, Χειρουργική	»	26.586
Γκλίναβος Νικόλαος, Γεωργίου Β' 7, Ω.Ρ.Λ.	»	24.296
Δάνου Ειρήνη, Κατσιμήτρου 26, Χειρουργική (Άγ. Γεώργιος)	Τηλ.	27.101
Δογορίτης Νικόλαος, 28ης Ὀκτωβρίου 80, Χειρουργική	»	27.060
Ζηκόπουλος Ἄθαν., Γεωργίου Β' 38, Μαιευτική	»	26.312
Κοράκης Κων/νος, Π. Μαυρογιάννη 66, Παθολογική (Μεγαλόχαρη)	»	27.481
Λάμπρου Βασίλειος, Δαγκλή 6, Μαιευτική	»	24.323
Λέκκας Θεμιστοκλῆς, Πλατ. Ζαλόγγου 3α, Χειρουργική	»	26.360
Μαϊδάτσης Κων/νος, Καπλάνη 31, Ω.Ρ.Λ. (Παμμακάριστος)	»	22.324
Μακρυδήμας Βασιλ., Χαρ. Τρικούπη 17, Μαιευτική	»	26.491
Μανέκας Ἄθανάσιος, Καραϊσκάκη 27, Ω.Ρ.Λ.	»	26.521
Μπαλντογιάννης Δημ., Δωδώνης 44, Μαιευτική (Μητέρα)	»	26.672
Μπαλντογιάννης Ἰωάν. καὶ Σπυρίδων, Θαρύπα 4, Γενική Κλινική (Άγ. Ἀνάργυροι)	»	23.992
Παπαδόπουλος Λάζαρος, Γεωρ. Σταύρου 12, Χειρουργική	»	25.012
Παπῶς Γεώργιος, Μέγαρον Τσιτσα, Οὐρολ. - Χειρουργ.	»	25.533
Πάρλαπῶς Δημήτριος, Μπότσαρη 45, Ὀφθαλμολογική	»	25.044
Φίλιος - Τσουκανέλης - Σιαφάκας, Ἀραβαντινοῦ 18, Μαιευτική (Θεοτόκος)	»	22.202

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΠΟΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Τίτλος Ξενοδοχείου, Κατηγορία, Μονόκλινο δωμάτιο ἄνευ λουτρ.
Δρχ., Μετὰ λουτροῦ δρχ., Δίκλινο δωμάτιο ἄνευ λουτρ. δρχ.,
Μετὰ λουτροῦ, Διεύθυνσις, Τηλέφωνον).

ΞΕΝΙΑ	Β'.	—	130	—	170	Λεωφ. Δω- δώνης	25 - 087 - 8
ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ	Β'.	90	150	140	220	Πλ. Σκουμ- πουρδῆ 1ε	25 - 857 - 8 - 9
ΑΚΡΟΠΟΛ	Β'.	90	—	130	190	Κεν. πλα- τεῖα	26 - 560, 25 - 535
ΕΓΝΑΤΙΑ	Γ'.	—	120	—	150	Δαγκλή - Ἀρα- βαντινοῦ 20	25 - 667, 24 - 886

ΟΛΥΜΠΙΚ	Γ'.	—	110	—	140	ὄπισθεν Δι- οικητηρίου	25 - 888
ΕΣΠΕΡΙΑ	Γ'.	75	105	105	135	Καπλάνη 3	27 - 682, 27 - 683
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ	Γ'.	80	—	120	—	Κ. Κρυ- στάλλη 2	26 - 207, 25 - 507
ΤΟΥΡΙΣΤ	Γ'.	80	—	120	—	Κωλέττη 8	26 - 443, 25 - 070
ΒΡΕΤΤΑΝΙΑ	Γ'.	60	—	90	—	Κεν. πλα- τεία	26 - 380
ΑΣΤΟΡΙΑ	Γ'.	65	95	95	120	Παρασκευο- πούλου 2	25 - 438
ΓΑΛΑΞΙΑΣ	Γ'.	—	88	—	121	Πλ. Πύρρου	25 - 432
ΔΙΩΝΗ	Γ'.	—	91	—	124	Τσιριγώτη 10	27 - 864
ΕΡΜΗΣ	Δ'.	60	—	80	—	Σίνα - Τσι- ριγώτη	25 - 686, 27 - 151
ΙΛΙΟΝ	Δ'.	60	—	80	—	Κεν. πλα- τεία	26 - 517
ΕΛΠΙΣ	Δ'.	60	—	90	—	Πλ. Ν. Γε- ωργίου	25 - 326
ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ	Δ'.	50	—	70	—	21ης Φεβρ/ ρίου 15	25 - 365

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ - ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ

Ἐνδιαφέρουσαι ὁδικαὶ ἀρτηρίαι μὲ ἔδραν τὰ Ἰωάννινα.

Ἰωάννινα - Ἀθῆναι ἀεροπορικῶς καθημερινή ἐπικοινωνία.

Ἰωάννινα - Ἀθῆναι ὁδικῶς μέσθ' Ἀρτης - Ἀμφιλοχίας - Ἀντιρρίου

467 χιλ.

- Ἰωάννινα - Αθήναι μέσω Μετσόβου - Καλαμπάκας - Τρικάλων - Καρδίτσης - Λαμίας 521 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Ἀθήναι μέσω Ἄρτης - Ναυπάκτου - Λιδωρικίου - Δελφῶν - Ἀραχώβης - Λεβαδείας - Θηβῶν 558 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Θεσσαλονίκη μέσω Μετσόβου - Λαρίσης - Κατερίνης 398 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Θεσσαλονίκη μέσω νέας ὁδοῦ Κονίτσης - Ἐπταχωρίου - Νεαπόλεως - Κοζάνης 310 χιλιόμετρα (ἀπὸ Κόνιτσα μέχρι Νεάπολιν χωματόδρομος, διέλευσις κατόπιν ἀδείας).
- Ἰωάννινα - Κοζάνη μέσω Μετσόβου - Γρεβενῶν 178 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Καστοριά μέσω Γρεβενῶν 270 χιλιόμετρα, μέσω Κονίτσης - Νεαπόλεως 220 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Καλαμπάκα 131 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Ἡγουμενίτσα 104 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Ἄρτα 78 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Πρέβεζα 102 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Λευκάς μέσω Πρεβέζης 130 χιλ. Παρεμβάλλεται ἀποστασις διανυομένη μὲ φέρυ - μπόουτ.
- Ἰωάννινα - Κέρκυρα μέσω Ἡγουμενίτσης χιλ. ὁδικῶς 104 μέχρις Ἡγουμενίτσης καὶ ἀπὸ Ἡγουμενίτσα - Κέρκυρα περίπου μία ὥρα διὰ θαλάσσης μὲ φέρυ μπόουτ.
- Ἰωάννινα - Πάργα μέσω Ἡγουμενίτσης 151 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Μεσολόγγιον 208 χιλιόμετρα.
- Ἰωάννινα - Πάτραι μέσω Ἄντιρρίου - Ρίου 260 χιλιόμετρα.
- Χιλιομετρικαὶ ἀποστάσεις περιφερείας Νομοῦ
- Ἰωάννινα - Δωδώνη 22 χιλ., Σπήλαιον 5 χιλ., Μέτσοβον 64 χιλ., Κόνιτσα 64 χιλ., Δελβινάκιον 57 χιλ., Πωγωνιανή 67 χιλ., Βοϊδομάτης 49 χιλ., Πάπιγκον 60 χιλ., Καλπάκι 34 χιλ., Μονὴ Βελλᾶς 35,5 χιλ., Γέφυρα Κακαβιάς 63 χιλ., Μονοδέντρι - Χαράδρα Βίκου 40 χιλ., Λαῖστα 85 χιλ., Νεγάδες 48 χιλ., Ἐμὶν Ἀγᾶ - Πηγαι Λούρου 30. χιλ.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ

Ὀλυμπιακὴ Ἀεροπορία, Πρακτορεῖον Πυρσινέλλα - Μιχ. Ἀγγέλου
1 ὀπισθεν Διοικητηρίου Τηλ. 23 - 120, 26 - 218.

ΚΤΕΥΛ

- Γραφεῖον Σταθμάρχου ὁδὸς Μπιζανίου 28 Τηλ. 26 - 404.
- Σταθμὸς ἀναχωρήσεως λεωφορείων Πρεβέζης - Ἀγρινίου κ.λ.π.
ὁδὸς Μπιζανίου 28 Τηλ. 25 - 014.
- Σταθμὸς ἀναχωρήσεως λεωφορείων Ἀθηνῶν - Θεσσαλονίκης - Κοζάνης ὁδὸς Βασ. Ὀλγας ἀρ. 3 Τηλ. 27 - 442, 26 - 286.
- Σταθμὸς ἀναχωρήσεως λεωφορείων Κονίτσης - Πωγωνίου - Μετσόβου ὁδὸς Ζωσιμάδων 8 Τηλ. 26 - 213, 27 - 441, 26 - 211.

ΥΠΕΡΑΣΤΙΚΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΠΟΛΕΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Άρτα	Τηλ. 0681	Λαύριον	» 02921
Ήγουμενίτσα	» 0652		» 0292
Ίωάννινα	» 0651	Λεβαδειά	» 0261
Κέρκυρα	» 0661	Λιανοκλάδι	» 0231
Πρέβεζα	» 0682	Λουτράκι	» 07441
ΛΟΙΠΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ			» 0744
Άθηναι	Τηλ. 021	Μεσσήνη	» 0722
Θεσσαλονίκη	» 031	Μεσολόγγιον	» 0631
Συνέχεια κατ' αλφαβητικήν σειράν		Μυστράς	» 0731
Άγρίνιον	Τηλ. 0641	Νάξος	» 0285
Αίγιον	» 0691	Ναύπλιον	» 0752
Άλεξανδρούπολις	» 0551	Νεάπολις Κρήτης	» 0841
Άμαλιάς	» 0622	Ξάνθη	» 0541
Άνδρος	» 0282	Πάτρα	» 061
Άργος	» 0751	Παιοναίεϋς	» 021
Βέροια	» 0331	Πορταριά Βόλου	» 0421
Βόλος	» 0421	Πύργος Ήλειας	» 0621
Γρεβενά	» 0462	Ρόδος	» 0241
Δράμα	» 0521	Ρέθυμνον	» 0831
Έλευσίς	» 0291	Σαλαμίς	» 02912
Έράκλειον Κρήτης	» 081	Σέρραι	» 0321
Θήβαι	» 0262	Σκίαθος	» 0424
Ίεράπετρα Κρήτης	» 0842	Σούδα Κρήτης	» 0821
Καβάλα	» 051	Σούνιον	» 02921
Καλαμάτα	» 0721		» 0292
Καμμένα Βοῦρλα	» 0235	Σπάρτη	» 0731
Καρδίτσα	» 0441	Σῦρος	» 0281
Κατερίνη	» 0351	Τήνος	» 0283
Κιλκίς	» 0341	Τολό Ναυπλίου	» 0752
Κοζάνη	» 0461	Τρίκαλα	» 0431
Κομοτηνή	» 0531	Τρίπολις	» 071
Κόρινθος	» 0741	Φλώρινα	» 0385
Κυπαρισσία	» 0761	Χαλκίς	» 0221
Κῶς	» 0242	Χανιά	» 0821
Λαγκαδάς	» 0394		
Λαγονήσι	» 02938		
Λαμία	» 0231		
Λάρισα	» 041		

ΠΙΝΑΞ

ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΙΚΩΝ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΜΕ ΑΦΕΤΗΡΙΑΝ ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΠΑΡΧΙΑ ΔΩΔΩΝΗΣ

1· Δήμος Ἰωαννιτῶν		32· Βαπτιστοῦ	34
Κοινότητες	.	33· Βαρυάδων	35
1· Ἀβγοῦ	17	34· Βαρλαάμ	35
2· Ἀγίας Ἀναστασίας	34	35· Βασιλικῆς	35
3· Ἀγίας Τριάδος	30	36· Βασιλοπούλου	40
4· Ἀγίου Ἰωάννου	6	37· Βατατάδων	32
5· Ἀγίου Μηνᾶ	46	38· Βερενίκης	70
6· Ἀγίου Νικολάου	47	39· Βίτσης	37
7· Ἀετοπέτρας	48	40· Βλαχατάνου	35
8· Ἀετορράχης	22	41· Βαβουσης	77
9· Ἀλεποχωρίου Μπότσαρη	75	42· Βουλιάσης	31
10· Ἀμπελείας	13	43· Βουνοπλαγιᾶς	10
11· Ἀμπελοχωρίου	39	44· Βραδέτου	48
12· Ἀναργύρων	19	45· Βροντισμένης	45
13· Ἀνατολῆς	4	46· Βροσίνας	50
14· Ἀνατολικῆς	33	47· Βρυσούλας	47
15· Ἀνθοχωρίου Δωδώνης	44	48· Βρυσοχωρίου	82
16· Ἀνθρακίτου	55	49· Γαβρισιῶν	24
17· Ἄνω Λαψίστης	13	50· Γερακαρίου	21
18· Ἄνω Πεδινῶν	35	51· Γεροπλατάνου	50
19· Ἄνω Ραβενίων	44	52· Γεωργάνων	44
20· Ἀρδόσεως	60	53· Γιουργάνιστας	49
21· Ἀρετῆς	50	54· Γκριμπόβου	44
22· Ἀρίστης	48	55· Γραμμένου	20
23· Ἀρτοπούλας	50	56· Γρανίτσης	60
24· Ἀσβεστοχωρίου	21	57· Γρανιτσοπούλας	45
25· Ἀσπραγγέλων	30	58· Γρεβενιτίου	44
26· Ἀσπροχωρίου	54	59· Δαφνούλας	22
27· Ἀσφάκας	17	60· Δαφνοφύτου	34
28· Ἀχλαδεῶν	43	61· Δελβινακοπούλου	32
29· Βαγενιτίου	21	62· Δεματίου	35
30· Βαθυπέδου	42	63· Δερβιζιάνων	46
31· Βαλανιδιάς	54	64· Δεσποτικῶ	40

65· Δικόρφου	42	109· Κήπων	39
66· Διλόφου	35	110· Κληματιᾶς	21
67· Διποτάμου	55	111· Κοκκινοχώματος	29
68· Δοβλᾶς	63	112· Κουκλιῶν	56
69· Δολιανῶν	43	113· Κόντσικας	21
70· Δραγοψᾶς	40	114· Κοπάνης	28
71· Δραμεσιῶν	26	115· Κορύτιανης	32
72· Δρίσκου	24	116· Κοσμηρᾶς	15
73· Δροσοχωρίου	19	117· Κουκκουλίου	39
74· Δωδώνης	22	118· Κουκλεσίου	40
75· Ἐκκλησοχωρίου	40	119· Κουμαριᾶς	44
76· Ἐλάτης	30	120· Κουρέντων	43
77· Ἐλατοχωρίου	60	121· Κουτσελιοῦ	10
78· Ἐλαφοτόπου	40	122· Κρανούλας	10
79· Ἐλάφου	54	123· Κράψης	35
80· Ἐλεούσης	8	124· Κρύας	8
81· Ἐλληνικοῦ	21	125· Κρυόβρυσης	20
82· Ἐπισκοπικοῦ	17	126· Κρυφοβοῦ	22
83· Ζαλόγγου	60	127· Κωστάνιανης	26
84· Ζίτσης	28	128· Λαῖστης	85
85· Ζωοδόχου	12	129· Λεπτοκαρυᾶς	65
86· Ζωτικοῦ	58	130· Λευκοθέας	25
87· Ἡλιοκάλης	18	131· Λιβιαχόβου	52
88· Ἡλιοχωρίου	75	132· Λιγκιάδων	13
89· Θεριακησίου	25	133· Λιγοψᾶς	27
90· Ἱερομνήμης	56	134· Λιθίνου	36
91· Ἰτέας	39	135· Λίππας	50
92· Καβαλλαρίου	43	136· Λογγάδων	15
93· Καλεντζίου	31	137· Λοφίσκου	19
94· Καλαριτῶν	57	138· Λύγγου	27
95· Καλουτᾶ	49	139· Μαζαρακίου	40
96· Καλοχωρίου	39	140· Μάζιας	14
97· Καρίτσης	25	141· Μακρίνου	56
98· Καρυῶν	40	142· Μανασσῆ	45
99· Καστανῶνος	50	143· Μανωλιάσσης	22
100· Καστρίτσης	14	144· Μαντείου	22
101· Καταμάχης	51	145· Μαρμάρων	13
102· Καταρράκτου	38	146· Ματσουκίου	91
103· Κατσικᾶ	6	147· Μαυροβουνίου	46
104· Κάτω Λαψίστης	15	148· Μαυρονόρους	49
105· Κάτω Πεδινῶν	36	149· Μεγάλης Γοτίστης	34
106· Κάτω Ραβενίων	47	150· Μεγάλου Γαρδικίου	14
107· Καπεσόβου	43	151· Μεγάλου Περιστερίου	42
108· Κερασεᾶς	70	152· Μελιάς	32

2. Ἀγίας Παρασκευῆς	94	2. Ἀνθοχωρίου	54
3. Ἀετομηλίτσης	148	3. Βοτονοσίου	48
4. Ἀετοπέτρας	75	4. Μηλέας	82
5. Ἀηδονοχωρίου	84	5. Χρυσοβίτσης	49
6. Ἀμαράντου	88		
7. Ἀρμάτων	106		
8. Ἀσημοχωρίου	108		
9. Βούρμπιανης	101		
10. Γαναδιοῦ	90		
11. Γοργοποτάμου	112		
12. Διστράτου	113		
13. Δροσοπηγῆς	118		
14. Ἐλευθέρου	86		
15. Ἐξοχῆς	75		
16. Ἡλιορράχης	72		
17. Καβασίλων	76		
18. Καλλιθέας	53		
19. Καστανέας	82		
20. Κλειδωνιάς	52		
21. Λαγκάδας	105		
22. Λυκορράχης	110		
23. Μαζίου	73		
24. Μελισσόπετρας	79		
25. Μολίστης	89		
26. Μολυβδοςκεπιάστου	86		
27. Μοναστηρίου	90		
28. Νικάνορος	78		
29. Ὄξυας	109		
30. Παδῶν	96		
31. Παλαιοσελίου	92		
32. Πηγῆς	71		
33. Πλαγιάς	116		
34. Πληκατίου	117		
35. Πουρνιάς	90		
36. Πύργου	86		
37. Πυρσόγιαννης	95		
38. Φούρκας	103		
39. Χιονάδων	109		
Ε Π Α Ρ Χ Ι Α Π Ω Γ Ω Ν Ι Ο Υ			
		1. Δήμος Δελβινακίου	57
		Κοινότητες	
		1. Ἀγίας Μαρίνης	77
		2. Ἀγίου Κοσμᾶ	63
		3. Ἀργυροχωρίου	65
		4. Βασιλικοῦ	55
		5. Βησσάνης	55
		6. Δημοκόρης	64
		7. Δολοῦ	76
		8. Δρυμαδῶν	77
		9. Κοκολάκκου	77
		10. Καστανῆς	70
		11. Κάτω Μερόπης	66
		12. Κερασόβου	56
		13. Κεφαλοβρύσου	60
		14. Κρυονερίου	50
		15. Κτισμάτων	60
		16. Λάβδανης	66
		17. Λίμνης	47
		18. Μαυροπούλου	60
		19. Μερόπης	75
		20. Ὀρεινοῦ Ξηροβάλτου	66
		21. Παλαιοπύργου	80
		22. Περιστερίου	58
		23. Ποντικάτων	60
		24. Παγωνιανῆς	67
		25. Ρουσιᾶς	59
		26. Σταυροσκιαδίου	72
		27. Στρατινίστης	60
		28. Τεριαχίου	67
		29. Φαραγγίου	63
		30. Χαραυγῆς	66
		31. Ὠραιοκάστρου	61
Ε Π Α Ρ Χ Ι Α Μ Ε Τ Σ Ο Β Ο Υ			
		1. Δήμος Μετσόβου	64
		Κοινότητες	
		1. Ἀνηλίου	69

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ,
ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

— Θέσεις - Όρια - Έκτασις	σελίς	15
— Μορφολογία ἐδάφους	»	15
— Κλίμα	»	16
— Διοικητική Διαίρεσις	»	16
— Δημογραφικά στοιχεία βάσει στατιστικῶν δεδομένων	»	16
— Πολιτιστικὸς τομεύς	»	17
— Οικονομική ἐξέλιξις τοῦ μείζονος Ἑπειρωτικοῦ χώρου τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων	»	18
— Κτηνοτροφία - Πτηνοτροφία	»	22
— Συγκοινωνίαι - Ὀδικὸν δίκτυον	»	94
— Τομεῖς Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας - Χειροτεχνίας	»	99
— ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	»	34
— ΙΩΑΝΝΙΝΑ - Γενικά	»	43
— Ἱστορία	»	44
— Σχολαί - Διδάσκαλοι - Ἐθνικοὶ Εὐεργέται	»	55
— Σχολὴ Φιλανθρωπινῶν	»	56
— Σχολὴ Στρατηγοπούλου	»	56
— Σχολὴ Ἐπιφανίου	»	57
— Μαρούτσειος Σχολὴ	»	57
— Καπλάνειος Σχολὴ	»	57
— Σχολὴ Γκιόμα	»	57
— Μπαλάνειος ἢ Μπαλαναία Σχολὴ	»	58
— Ἑπειρωταὶ Λόγιοι, Νεόφυτος Δούκας, Ἰωάννης Βηλαρᾶς, Γεώργιος Γεννάδιος, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, Βασιλόπουλος Μπαλάνος, Ἀνθρακίτης Μεθόδιος, Βησσαρίων Μακρῆς, Γεώργιος Σουγδουρῆς	»	58 - 62
— Ἀθανάσιος Τσακάλωφ	»	62
— Ἐθνικοὶ Εὐεργέται, Ἀδελφοὶ Μάνθος καὶ Γεώργιος Ριζάρης, Μιχαὴλ Τοσίτσας, Γεώργιος Ἀβέρωφ, Ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι, Γεώργιος Χατζηκώστας, Ζώης Καπλάνης, Γεώργιος Σταύρου ...	»	62 - 64
— Τουριστικὰ ἐνδιαφέροντα πόλεως Ἰωαννίνων ..	»	65
— ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	»	73
— ΔΩΔΩΝΗ. Προσκύνημα	»	78
— Ἡ τοποθεσία - Μαρτυρίαι	»	79
— Ἱστορία	»	82
— Ἱστορία τοῦ Ἱεροῦ, Λατρεία	»	86
— Τὸ θέατρον Δωδώνης	»	93

— Τὸ Στάδιον Δωδώνης	»	98
— Τὸ Πρυτανεῖον	»	99
— Τὸ Βουλευτήριον	»	99
— Ναὸς Ἀφροδίτης, Ναὸς Θέμιδος, Ναὸς τῆς Διώνης, Χριστιανικαὶ τρίκλιτοι βου αἰῶνος	»	102
— Ἐπιγραφαὶ - Εὐρήματα	»	104
— Τὸ ὄραμα	»	105
— ΛΑΚΚΑ ΣΟΥΛΙ	»	106
— ΚΟΥΡΕΝΤΑ - Γραμμενοχώρια - Ζίτσα	»	107
— ΚΟΝΙΤΣΑ - Μονὴ Στομίου - Ἀῶος-Βοῖδομάτης - Γράμμος Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου	»	110
— ΠΩΓΩΝΙΟΝ - Βελλᾶ - Καλπάκι	»	121
— ΖΑΓΟΡΙ	»	126
— Ἀρχαῖα ἱστορικὰ στοιχεῖα	»	127
— Χρόνια τῆς τουρκοκρατίας	»	130
— Ταξίδι - Πολιτισμὸς	»	134
— Ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα	»	135
— Λαϊκὴ Τέχνη	»	138
— Λαογραφικὰ στοιχεῖα	»	139
— Πνευματικὸς Τομεὺς	»	139
— Κληροδοτήματα	»	144
— Ἐθνικοὶ Εὐεργέται	»	145
— Ἄλλαι ἔθνικαὶ προσφοραὶ	»	146
— Διάσημοι πολιτικαὶ προσωπικότητες	»	146
— Οἰκονομικὰ στοιχεῖα	»	149
— Τουρισμὸς	»	151
— ΜΕΤΣΟΒΟΝ	»	153
— ΤΖΟΥΜΕΡΚΑ	»	161
— ΚΑΤΣΑΝΟΧΩΡΙΑ	»	169
— Διευθύνσεις πρώτης ἀνάγκης - Τηλέφωνα	»	171
— Ἐνδιαφέρουσαι Δ/νσεις - Τηλέφωνα	»	171
— Δ/νσεις Ταχυδρομικοῦ Ταμιευτηρίου - Τραπε- ζῶν. Τηλέφωνα	»	172
— Φαρμακεῖα	»	172
— Κλινικαὶ	»	173
— Ξενοδοχεῖα πόλεως Ἰωαννίνων	»	173
— Συγκοινωνίαι - Πρακτορεῖα	»	174
Πρακτορεῖα	»	175
— Ὑπεραστικοὶ ἀριθμοὶ πόλεων Ἑλλάδος	»	176
— Πίναξ χιλιομετρικῶν ἀποστάσεων Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Νομοῦ με ἀφετηρίαν τὰ Ἰωάν- νινα	»	177

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

10844

KON